

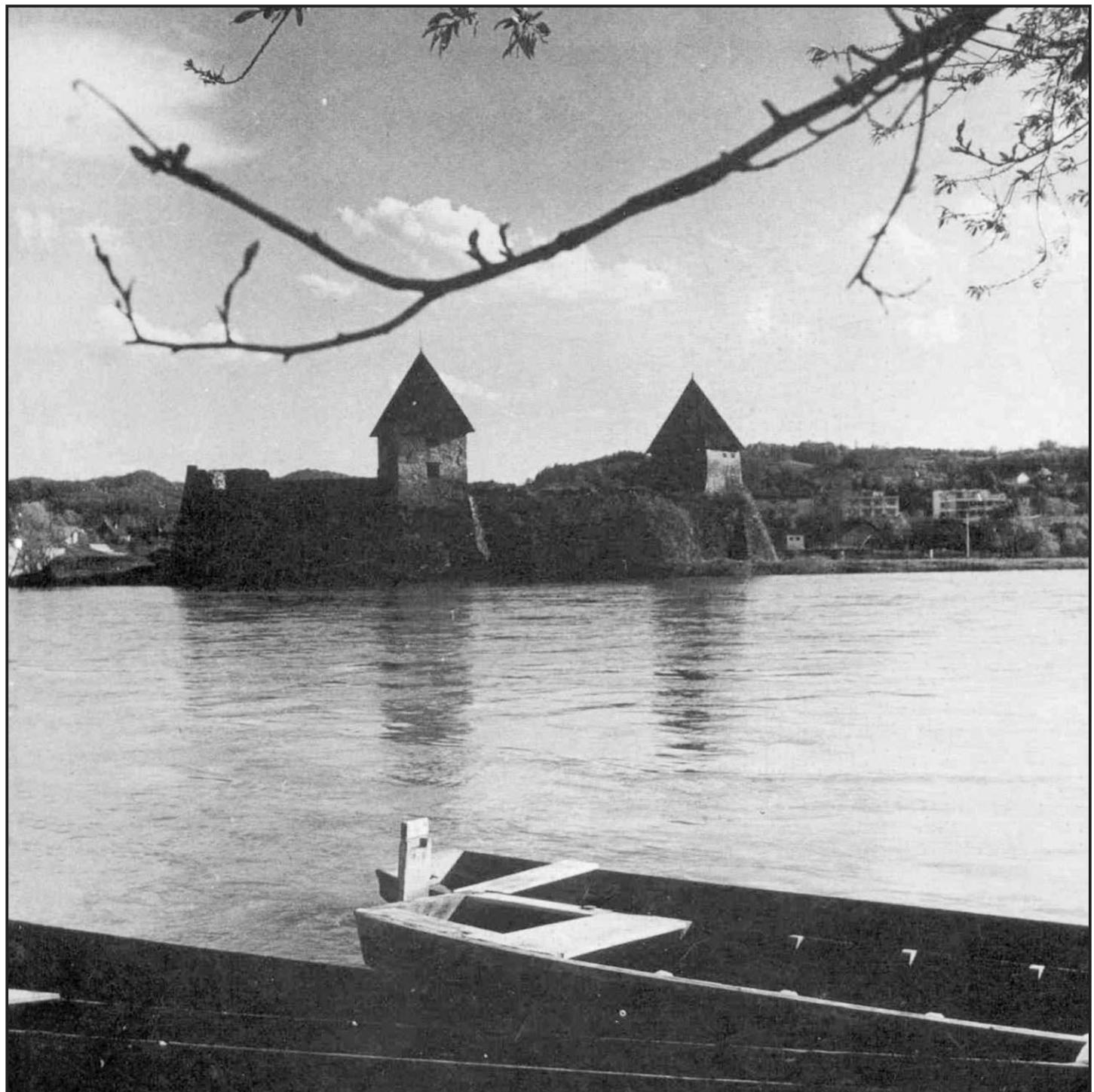
GLASILO HRVATSKOG DRUŠTVA POLITIČKIH ZATVORENIKA (HDPZ)

ISSN 1331-4688

politic'
ZATVORENIK

GODINA XVII. - SRPANJ/KOLOVOZ 2007. CIJENA 25 KN

BROJ **184-185**

politički **ZATVORENIK**

**GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA**

PREDSJEDNIK DRUŠTVА
Alfred Obranić

UREDNIČKI ODBOR GLASILA
Višnja Sever, Andrija Vučemil,
Ljubomir Brdar, Zorka Zane,
Jure Knežević

UREDNIK
Tomislav Jonjić

UREDNIŠTVO I UPRAVA
10000 Zagreb
Vojnovičeva 15
tel: 01/46 15 437, 46 15 438
fax: 01/46 15 437
e-mail: hdpz-sred@hdpz.t-com.hr

PRIJELOM I TISAK
MINI-PRINT-LOGO d.o.o. Varaždin

CIJENA LISTA
Za Hrvatsku 15 kn

Godišnja pretplata za Hrvatsku 180 kn
za inozemstvo: **Europa** 310 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 510 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti

Žiro račun: 2503007-1100009317
kod Volksbank d.d. Zagreb
Devizni račun: **416446-7101** S.W.I.F.T.
Code **VBCRHR22** kod Volksbank d.d. Zagreb

Rukopisi se ne vraćaju,
list uređuje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.

Uredništvo ne odgovara za navode
i gledišta iznesena u pojedinim prilozima

Za sve informacije i kontakte u svezi sa
suradnjom i preplatom tel.: 01/48 72 433
radnim danom od 11-13 sati.

ISSN 1331-4688

Cijena oglasnog prostora:
posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn

1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo 700,00 kn

www.hdpz.htnet.hr

Slika na naslovnoj stranici:
Hrvatska Kostajnica

LJETO U MIRU

Ulazimo u mirnije ljetno razdoblje, kad se zbog viših temperatura i godišnjih odmora aktivnog stanovništva ozbiljne aktivnosti odgađaju za jesenske dane. No, kako se već u studenom očekuju parlamentarni izbori, čelnici političkih stranaka i njihovi glasnogovornici podižu ionako povišenu temperaturu međusobnim optuživanjem te otvaranjem izmišljenih i stvarnih afera.

Kako naša udruga nije stranački obojena, prepoznajemo i podržavamo domoljubna stajališta koja idu u korist hrvatskog naroda, a ne interesnih skupina i pojedinaca, i to će - kao i u proteklih sedamnaest godina - biti odlučujuće za naše članove prilikom izjašnjavanja na izborima za Sabor.

No, pustimo politiku do jeseni i okrenimo se ljudima koji su svojim radom, stvaralaštvom i plemenitošću obilježili prošlo stoljeće, kao i vrijeme u kojem trajemo. Govorim to stoga, jer su nekolicina od takvih upravo ovih dana zauvijek sklopili svoje oči.

Najprije se prisjećam dvojice stogodišnjaka: pjesnika Dragutina Tadijanovića i prevoditelja Josipa Tabaka. Akademik, pjesnik kome su svi od milja tepali Tadija, ostavio je svojim stihovima neizbrisive tragove kroz čitavo prošlo stoljeće, a na oproštaju pod mirogojskim arkadama Dubravko Jelčić ispratio ga je riječima, kako će njegova poezija trajati, dok bude trajao hrvatski jezik.

Nekoliko godina mlađi književnik Josip Tabak tijekom života nije doživio takvu pažnju javnosti kao Tadija, ali povjesna valorizacija ocijenit će ga najmanje tako velikim u hrvatskoj kulturi. Njegova zatajnlost proizlazi iz prirode njegova umijeća - bio je vrhunski prevoditelj - a slavi se autore, dok su prevoditelji uglavnom u njihovoj sjeni. Tijekom sedamdeset godina rada prevodio je s petnaestak svjetskih jezika, a služio se sa trideset. I samo zato što je i tijekom Nezavisne Države Hrvatske radio kao prevoditelj, "antifašisti" ga osudiše na robijanje u Staroj Gradiški.

Na vukovarskom groblju pokopan je pukovnik HV-a Marko Babić. Kako Domovinski rat nije iznjedrio službeno niti jednog heroja, za njih se saznaje tek nakon njihove smrti - i dobro je da je tako. Jer da su heroji proglašavani ukazom predsjednika, među njima bi vjerojatno bio stanoviti Zagorac kojeg mnogi nazivaju generalom. Marko Babić je iz ugode zapadne Europe 1990. došao u Vukovar braniti Hrvatsku od agresije. Specijalizirao se za smaknuća tenkova i njegovim pogodcima na Trpinjskoj cesti ostalo je petnaest JNA podrtina, a još toliko smaknuli su ih njegovi najbliži suborci, koji ga s razlogom nazivaju herojem i generalom.

U oduševljenju kakve smo divne ljude imali, spominjem živoga i zdravog Roberta Pauletića, maestralnog pobjednika Kviskoteke, koji je sav zarađeni novac (preko milijun kuna) podijelio onima kojima je to prema njegovoj procjeni najpotrebnije. U ovom slučaju se ne radi o altruizmu bogataša, nego osobe koja nije ništa bogatija od onih kojima je podijelio svoju časno osvojenu nagradu. Mislim da je to vijest za svjetske medije, a za malu Hrvatsku reklama koju nikada ne će osmisli marketing Hrvatske gospodarske komore. Naime, radi se o iskreno ljudskom, a ne proračunatom činu, kakve produciraju stručnjaci za marketing.

Spomenuh nekoliko svježih crtica zbog kojih se isplati boriti i živjeti za bolju Hrvatsku, među inim bogatu zdravom pitkom vodom. Stoga čuvajte se sunca i svaki dan popijte dvije litre vode. Uzdravlje!

Alfred OBRANIĆ,
predsjednik Hrvatskog društva
političkih zatvorenika

SLUČAJ SAŠE PERKOVIĆA

Progon generala Zagorca jasnije od bilo čega ilustrira stanje u Hrvatskoj. Jedna je stvar, kako je Vladimir Zagorec postao, izgleda, jedan od najbogatijih ljudi u državi. Druga je stvar, kako se postupak protiv otmičara njegova sina na brzinu pretvorio u postupak protiv njega (a ta brzina i medijska potpora tom pothvatu govore dovoljno sami za sebe). Treća je stvar, kako će se postupak protiv njega razvijati i hoće li biti dokazano, da je počinio koje kazneno djelo (jer se, valjda, nitko ne će javno založiti za linč, za osudu bez zakonita i pravična suđenja?). Četvrta je stvar, kakve će političke, ustavnopravne i pravosudne posljedice nastupiti, ako se priča sruši kao kula od karata.

No, ono čemu svjedočimo posljednjih tjedana pokazuje da su u Hrvatskoj tjesno isprepleteni interesi političkih, obavještajno-medijskih i kriminalnih krugova.

U trenutku kad ovaj broj našega časopisa ugleda svjetlo dana, vjerojatno će biti pozнатo što sve sadrži video-zapis susreta generala Zagorca i Aleksandra Saše Perkovića, posebnoga Mesićeva izaslanika za pregovore s odbjeglim generalom. Sada, sredinom srpnja, iz krugova koji bi mogli biti dobro obaviješteni, tvrdi se kako video-zapis koji je predan austrijskomu sudu mjerodavnom za donošenje odluke o Zagorčevu izručenju, ne će biti isključen kao dokaz pribavljen na nezakonit način. To bi značilo, da je susret Zagorca i Perkovića snimljen zakonito, tj. u dogovoru s austrijskim pravosudnim tijelima i u izvedbi austrijske obavještajne službe. Već sama ta činjenica za nas je kao narod i državu ponižavajuća.

Sadržaj video-zapisa je, navodno, skandalozan. Saša Perković, poznati sin još poznatijega i još zloglasnijega oca, mudrošću dostoјnom onoj nalogodavca mu (i posve u neskladu s famom o »vrlo sposobnom obavještajcu», koja se uporno i sustavno širi u angažiranim medijima), u ime predsjednika Republike nudi Zagorcu obustavu kaznenoga progona, ako ovaj zauzvrat otkrije tokove novca u devedesetim godinama i verificira dokumentaciju problematične vrijednosti, koju je, izgleda, Mesiću i Račanu svojedobno podmetnuo jedan hohštapler s dugogodišnjim udbaškim i zatvorskim iskustvom.

Sama činjenica da se Zagorcu nudi takav aranžman, mogla bi dosta govoriti o uvjerljivosti dokaza protiv odbjegloga generala (sud, naime, sudi po zakonu, a ne po »nacionalnom osjećanju pravice» ili »u skladu s interesima radničke klase»). No, ona iznad svega govorí o Mesićevu flagrantnom kršenju Ustava. Okolnost da se državni poglavar u to upustio (a on se i ranije izravno i protuustavno pačao u pravosudna pitanja), dramatičnom jasnoćom pokazuje da su u Hrvatskoj pojmovi trodiobe vlasti i vladavine prava puka apstrakcija i, u najboljem slučaju, simpatična krilatica za dnevopolitičku uporabu. Kad se tomu doda, da su Mesiću u obranu stali skoro svi »neovisni mediji» (osim onih koji odrađuju druge zadaće), a da mu u najkritičnijem trenutku u pomoć priskaču premijer Sanader i njegovi doglavnici (baš kao što je Mesić presudno pomogao Sanaderu da operaciju »Maestro» javnosti prikaže kao akciju koju je vlada potakla, odobrila i blagoslovila), potvrđuje ocjenu da u Hrvatskoj ne postoje suprotstavljeni ideološko-politički blokovi i političke stranke u klasičnome smislu, nego tek interesne skupine koje se grčevito, bez obzira na politička uvjerenja, barjake i osjećaje, kolju za milost stranih gospodara, koja im omogućuje daljnje pljačkanje i ponižavanje Hrvatske.

Od te je tragične spoznaje tragičnija samo jedna: da je Hrvatska rastročena do te mjere, da se ni u ovome dramatičnom trenutku ne nazire svjesna i odvažna alternativa. Za takvo smo stanje svi mi odgovorni.

Tomislav JONJIĆ

IZ SADRŽAJA

O THOMPSONOVU KONCERTU U ZAGREBU 16. LIPNJA 2007.	2
<i>Dr. Marijan ČUVALO</i>	
SANADER U OXFORDU: I MI ČESTITAMO!	5
<i>Tomislav JONJIĆ</i>	
HRVATSKI KRIŽNI PUT	7
<i>prof. dr. Branimir LUKŠIĆ</i>	
JEDAN TEOLOŠKI POGLED NA NAŠU ZBILJU	12
<i>dr. Vjekoslav Božo JARAK</i>	
U PRAGU ODRŽAN XV. KONGRES INTER-ASSO	15
<i>Jure KNEZOVIĆ</i>	
BLAŽENI ALOJZIJE STEPINAC I HRVATSKA DRŽAVA (XXXIX.) .	20
<i>Ivan GABELICA</i>	
IZRUČENJE ANTE BLAŽEVICA. .	27
<i>Vjeko ROGLIĆ</i>	
ŽRTVE DRUGOGA SVJETSKOG RATA I PORAĆA U ZADARSKOJ OKOLICI.....	31
<i>prof. Bruno ZORIĆ</i>	
ZVONKO BUŠIĆ: MOJ IZVJEŠTAJ HRVATIMA ..	37
MOJE USPOMENE NA POPA NIKOLU MAŠIĆA I NJEGOVU »BANDU«, ZATVORENU U GOŠPIĆU 1946. .	49
<i>Ruža-Rozika BALENOVIĆ</i>	
MONTIRANO SUĐENJE VODSTVU HRVATSKOGA KULTURNOG DRUŠTVA „NAPREDAK“ (II.) .	51
<i>Josip Jozo SUTON</i>	
DOMOLJUBNO SLOVO O BOŽI JELIĆU	59
<i>Ivica KARAMATIĆ</i>	
PRIČA JEDNOG DRAGOVOLJCA (V.).....	60
<i>Dr. Marijan ČUVALO</i>	
PREŠUĆENE ŽRTVE ĐAKOVA I ĐAKOVŠTINE U DRUGOME SVJETSKOM RATU I PORAĆU . .	63
<i>Sanja ROGOZ-ŠOLA</i>	
IN THIS ISSUE.....	67
IN DIESEM HEFT	68

O THOMPSONOVU KONCERTU U ZAGREBU 16. LIPNJA 2007.

U subotnje, oblacima narogušeno predvečerje, uputio sam se s društvom na maksimirski stadion. Počelo je kišiti, sve jače i više, do proloma oblaka. Kružimo oko stadiona u sve širim krugovima, tražeći parkiralište. Sve je puno. Kafići krcati. Rijeka ljudi, uglavnom mlađeži, po grupama, mokri do kože, ali pjevaju idući u smjeru stadiona. Ne čuje se negodo-

Piše:

Dr. Marijan ČUVALO

viđenu scenografiju. Prigušeno svjetlo upalilo je tisuće upaljača, i stadion pretvorilo u nebo osuto zvjezdama.

U dolasku na stadionu i na odlasku, tražim ono što zluradi jedino ističu, nekakva fašistička obilježja. Nigdje toga ni čuti ni vidjeti. Ne znam gdje je TV pronašla nekoliko ustaških oznaka. Čini mi se izglednim, da su sami sve aranžirali. Pokriće ovoj pretpostavci nalazim u priči prijatelja, sveučilišnog profesora, doc. dr. sc. M. Č. (nemam odobrenje za imenovanje, ali je spremam svjedočiti). Prije koju godinu, na Jelačića trgu, bio je nekakav skup. Po prirodi značiteljan, obilazio je oko skupa, nastojeći uočiti sve što se događa. Došao je i do mjesta gdje se Radićeva ulijeva na trg. Dugom ulicom došetao je postariji čovjek u crnoj odori. Odmah su ga opkolili novinari, reporteri, snimatelji. Guraju mu mikrofon pod nos, kamere snimaju, reci nešto. Čovjek traži da ga ostave na miru. Nagovaranja, nutkanja ne pomažu. Novinar, profesor kaže da je prepoznao J. M., koji mu gura smo-

tak novčanica u džep, samo da nešto kaže. Bio sam metar udaljen, kaže profesor i dobro sam sve video. Tako se organiziraju i plaćaju slike, koje onda danima gledamo, i koje se izvlače iz arhiva kad zatreba ocrniti Hrvarsku. Čovjek otklanja novce, izvlači se iz kruga i nestaje niz Ilicu. Može se nagađati zašto nosi tu odjeću. Nitko to nije istražio, je li to stvarno nečiji prosvjed, odgovor na zabranu, inat, ili aranžirano od protivnika hrvatske države. Možda mu je netko dao za pivu, da prošeta uniformu koju onda treba snimiti, a njome se onda karakterizira taj ili svaki skup, koji nije po volji orjunašima, etnicima i sličnima. To je bit i način rada većine naših medija, zaduženi su za ruženje Hrvatske.

Na izlazu stadiona, grupa policajaca ležerno oslonjena na ogradu, promatra mirnu rijeku ljudi. Pitam ih, jesu li ikad imali manje posla kod ovolikog skupa. Smiješći se, odgovaraju: nikada.

Ležim u krevetu, ne da mi se zaspasti. Progoni me misao što to nekome smeta u Thompsonovoj glazbi. Teme, način izvođenja, sama glazba, ili Thompson kao simbol nečega, ili je sve izgovor za nešto sasvim drugo. Zašto su ga zabranili u Sarajevu? Čini mi se da je pravi odgovor da ona bošnjačka obitelj, koja je ovih dana zanoćila kod jedne obitelji u Dalmaciji. Zasmetao im je križ na zidu sobe. Bahati, nenavikli poštivati drugoga i drugaćijeg,

Marko Perković Thompson

vanje na kišni slap. Dinamova je ikonografija. Majice s Thompsonovim likom. Mnogo ih je i s likom legendarnog junaka **Ante Gotovine**. Nailazimo i na skupinu sa majicama na kojima je pisalo «J....e količko nas ima u Frankfurtu».

Pred stadionom, jedni ulaze, drugi izlaze. Čep pod tribinama od onih koji čekaju milost neba, da prestane kišiti. Pokušavam se zaštititi omanjim kišobranom. Pitam momke i cure iza sebe, smeta li im moj kišobran. Nitko i ništa nama ne smeta. Zdravi i veseli bili, odgovaraju i nastavljuju pjevati. Više od uha do uha, nego preko razglaša, doznajemo da se koncert odgađa za sutrašnju večer.

Lijepo nedjeljno lipanjsko predvečerje, kao stvoreno za ugođaj koji je uslijedio. Tribine, kao i prekriveni travnjak, dupkom puni. Stadion djeluje kao kor u pratnji solista. Scenografija uobičajena za velike koncerete zabavne glazbe. Izvođene pjesme slave vrijednosti zajedničke svim narodima, vjerama, civilizacijama, od kada je svijeta. Nema mržnje, nema psovke, već čuvaj svoje, tuđe nemoj - proklet je, Bogu se utječi. Pjesme posvećene junacima Domovinskog rata izmamile su rijetko

S Thompsonova koncerta u Zagrebu

skinuli su križ sa zida, a domaćinima zaprijetili paljenjem ustaške kuće. Molim, stranac u stranoj državi prijeti terorističkim činom. To je moguće samo u Hrvatskoj. Drugdje bi dobili višegodišnju robitu i trajnu zabranu ulaska u zemlju domaćina. Kad pijani seoski siledžije razbiju prozor na srpskoj kući, predsjednik države prekida sve poslove i pohodi mjesto događaja, uz svitu novinara, foto-reportera i inih izvjestitelja, koji obavještavaju svijet o vandalizmu Hrvata. Atmosferu da se Hrvate može uvijek i nekažnjeno blatiti stvorili su razni manolići, mesići, račani, pusici, puhovski, golđastjni, pa i sanaderi, i inni latini.

Ponašanje ove bošnjačke obitelji objašnjava zašto se Srbi u BiH tako grčevito bore za svoj entitet. Vide što znači biti svoj na svome, bez obzira na to što su oni dobrim dijelom na tuđem. Ovaj događaj daje odgovor što su Hrvati u BiH izgubili gubitkom toga «biti svoj na svome». Postali su nitko. Svakom imperializmu smeta princip «biti svoj na svome», «tuđe ne ču, svoje ne dam». Zato im smeta Thompson.

Kako shvatiti dužnosnika Republike Hrvatske, koji bi htio biti predsjednik države ili predsjednik vlade, a kaže: čim čujem Thompsona, mijenjam kanal. Stanovništvo te države većinom se opredjeli ju za tradicionalne vrijednosti društva: obitelj, vjera, nacija, domoljublje. A on kaže, javno, da je protiv svega toga. Koga bi on htio predstavljati, i komu biti uzor? Znači li to da je on za drogu, alkohol, prostituciju, pedofiliju. Znači li to, da mu nije stalo do uređene, stabilne države, čija je osnovna jedinica obitelj. Znači li to da je on za zapostavljanje i ponizavanje onih koji su dali život, zdravlje, obitelj, materijalni probitak, za državu i narod.

Thompsonove pjesme poticajne su i odgojne. Mladeži je lakše manipulirati ako ih se navede na neodgovornost, prema sebi, prema obitelji, prema narodu, prema državi, prema vjeri. Shvatljivo mi je i normalno, da se ljudi različito zovu, različito odijevaju, mole Bogu na različit način, pa i različito pjevaju. Sve je to stvarni, živi život. Stvaran je i normalan sve dok neki moćnik razlike ne poželi ravnati batinom. Gospodine «drugarice i drugovi», poručujete li nam upravo to, ako dođete na vlast? •

DRŽAVNI BLAGDANI, "ANTIFAŠIZAM", NDH ITD.

(Zašto Hrvati u Argentini i njihovi potomci slave dva dana kao hrvatske državne i nacionalne blagdane)

Vidim da se među nekim Hrvatima u dijaspori, a i u domovini, vodi polemika oko proslave državnih i nacionalnih blagdana, pa mislim da nije naodmet objasniti razlog zbog kojega Hrvati u Argentini i njihovi potomci slave dva dana kao hrvatske državne i nacionalne blagdane.

Postoje dva državna blagdana Argentine, međusobno povezana i za Argentine iste vrijednosti: jedan je 25. svibnja, jer je 25. svibnja 1810. započeo u tadašnjem Buenos Airesu proces osamostaljenja ondašnje španjolske kolonije. Naime, ovdašnji su stanovnici iskoristili situaciju i probleme koji su nastali u zemlji koja ih je tlačila, tj. u Španjolskoj, uslijed njezina ratnog sukoba s Francuskom (s Napoleonom). Po prilici dosta slično onome što se dogodilo i na našem prostoru u travnju 1941. godine.

Drugi je 9. srpanj, jer je šest godina kasnije, dne 9. srpnja 1816., nakon pobjedonosnoga ratnog sukoba s trupama španjolskog okupatora konačno u argentinskom gradu Tucumanu stvorena odluka da se proglaši državno osamostaljenje Argentine.

Znajući da bez prvog događaja ne bi bilo ni drugoga, Argentinci slave oba datuma i ne pada im na pamet da bi one koji su iskoristili Napoleonov napadaj na Španjolsku kako bi se oslobodili od Španjolske, proglašavali zbog toga slugama Napoleona, ili - da upotrijebim moderniju terminologiju – Napoleonovim *kvislinzima*. Hrvati koji žive u Argentini slavili su kao svoj dan državnosti Deseti travanj tijekom svih godina jugo-boljševičkoga terora, a kada je konačno došlo do pada jugo-boljševizma, nastavili su slaviti taj dan, ali su istodobno prihvatali i 30. svibanj, a kasnije i promjenu datuma koju je nametnula novoizabrana vlada u današnjoj Republici Hrvatskoj. **Hrvati u Argentini su, dakle, postupili na isti način na koji postupaju i Argentinei. I to zato jer su i oni svjesni da postoji uzročna veza između oba povijesna procesa, pa da bez onoga što je pokušano i tijekom ratnih godina postojalo, zahvaljujući Desetu**

mu travnju, ne bi bilo ni današnje Republike Hrvatske.

Daleko od tog da bi bilo tko postavio znak jednakosti između režima koji je vladao u NDH i političkog sustava današnje Hrvatske, kao što nikomu - osim jugoboljševicima - ne pada na pamet tvrditi, da je današnja Republika Hrvatska **nastavak ili obnova** NDH. Ostaje, pak, za malo opširnije razmišljanje, koje nije moguće ovog časa, je li ovakva hrvatska država **bolje, istovrijedno, ili gore rješenje** od države koja je uspostavljena 1941. godine.

Pri tom uspoređivanju ne smijemo zaboraviti da treba pod pojmom "ovaka hrvatska država" obuhvatiti PUNI NU sadržaja, pa dakle i DRŽAVNE GRANICE - što je trajna ili gotovo trajna oznaka jedne države - a ne tek vladajući sustav ili vladajuću garnituru, koji se stalno i u čitavu svijetu veoma brzo i lako mijenjaju.

Što se pak tiče tzv. antifašizma, valja imati na umu da **Partija nije započela 1941. nikakav antifašistički ustank, nego je poslušala Staljinov nalog** da mu priskoči u pomoć kada je Hitler prekršio dotadašnji sporazum sa Staljinom i napao SSSR., da bi zatim iskoristila ratni sukob ne za borbu protiv okupatora - s kojim je bila u itekakvoj vezi, pa (što se tiče Talijana) čak i u sporazumu - nego za **terorističko osvajanje vlasti i uspostavu boljševičkog terora i krvave Titove boljševičke jugo-diktature, te ponovnog potlačenja hrvatskog naroda**. Taj smo teror skupo platili i nadajmo se da smo za to vrijeme nešto i naučili, jer tko iz prošlih pogrešaka ništa ne nauči, taj ih nužno mora ponoviti.

Povijest je doista učiteljica života, kako kaže latinska izreka. No, na žalost, **mnogi su ljudi veoma loši učenici te mudre učiteljice**. Da nije tako, ne bismo imali danas onaku vodstvenu ekipu kakvu imamo u Republici Hrvatskoj. Niti bismo bili nakon prve Jugoslavije uspostavili drugu, a sada nastojali izmijesiti i neku čudnovatu smjesu - koja bi bila svojevrsna treća Jugoslavija. (Kazimir KATALINIĆ)

NAZOROV DITIRAMB TITU NA «KORIENSKOM» PRAVOPISU

Kad smo prije desetak godina svjesno provocirali umjerenim morfonološkim («korienskim») pravopisom, hoteći u klimi bahatosti i ignorancije bar na taj način skrenuti pozornost na težak položaj hrvatskih političkih uznika, doživjeli smo i stanovaite, ne sasvim bezazlene napadaje. Ispod stola, dakako.

U međuvremenu je u Hrvatskoj objavljeno mnoštvo pravopisa (posljednji u

tom nizu objavila je Matica hrvatska, što zasigurno neće biti upisano u svjetlijie stranice Matičine povijesti!), pa sve što znademo jest to, da ništa ne znamo. Pravopis je propis, norma i nikad i nigdje nije oslobođen političkog utjecaja. Osim u nas, gdje nemar političke elite odaje njezin politički stav.

Ako je ilustraciju točnosti inače vrlo uobičajene tvrdnje da je «korienski» pravopis «ustaški», na unutarnjoj stranici korica objavljujemo preslik Nazorove pjesme «*Titov 'Napried'*», koja je na istaknutome mjestu círilicom tiskana u «Srpskoj

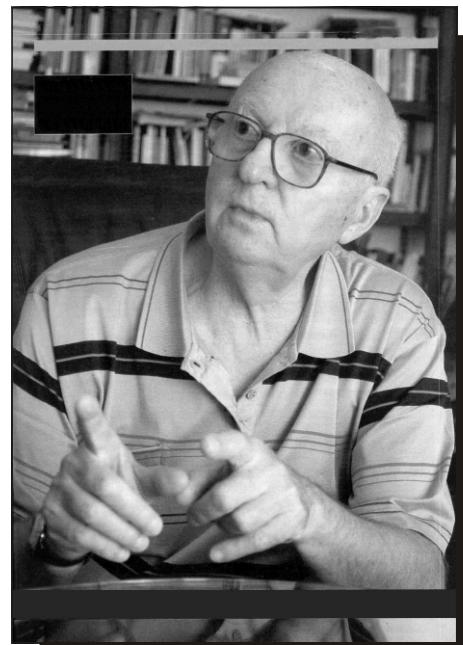
riječi», organu Glavnog odbora Srba u Hrvatskoj, u br. 102 od 24. svibnja 1946., tj. dan uoči tzv. Dana mladosti, koji se slavio kao rođendan jugoslavenskoga tiranina **Josipa Broza**. Kao što se vidi, pjesma je tiskana na «korienskom» pravopisu. Povjesničarima književnosti i jezikoslovima može biti važno, je li pjesma izvorno i pisana na «korienskome» (jer autograf vjerojatno postoji), a nama je u ovom trenutku bitno pokazati, da se «ustaškim» pravopisom pisalo u srpskom glasilu, círiličicom, 1946., godinu dana nakon što su ustaše hametice potrijebili. I, vjerovali ili ne, u uredništvu «Srpske riječi» nije bilo promjena, niti su uslijedile «drugarske kritike». Tek kasnije su se sjetili da bi bilo zgodno pravopis proglašiti «ustaškim». Hrvati, tko bi drugi... (T. J.)

KAKO SU SAMOUPRAVLJAČI SPALJIVALI KNJIGE

Pripovijeda u *Slobodnoj Bosni* (br. 555/XIII od 5. srpnja 2007.) poznati sociolog dr. **Esad Ćimić**, o nevoljama kroz koje je prolazio u Sarajevu, nakon što je odbio izvršiti partijsku zadaću «da utemelji muslimansku naciju, koju su od *Tita* dobili *Hamđija Pozderac* i *Džemal Bijedić*, a praktično provodili ministar prosvjete *Hasan Grabčanović*, ideolozi s Filozofskog fakulteta *Muhamed Filipović*, *Atif Purivatra*, *Arif Tanović*, književnici i politolozi». Nikomu od njih nije zapravo bilo ni do Muslimana ni do Bosne, nego – do Partije. Ćimić u tome nije htio sudjelovati, nego se 1971. javno, pred popis pučanstva, izjasnio Hrvatom. I danas se tako osjeća, iako smatra da je bošnjačka nacija u međuvremenu konstituirana, poglavito u nedavnome ratu. Velike zasluge u konstituiranju te nacije Ćimić pripisuje **Miloševiću** i **Tuđmanu**.

No, za stranice ovoga časopisa zanimljivije je nešto drugo. Nakon što je pokrenuta partijska hajka na Ćimića, on je otišao u Beograd, a otamo u Zadar. Zab-

ranjena je njegova knjiga «Čovjek na raskršću», a policija je zaplijenila čak i privatni primjerak koji je imao u svome stanu. Ipak, on se odlučio sudjelovati na anonimnom natječaju za udžbenik sociologije, pa je njegov udžbenik «Osnove nauke o društvu» proglašen najboljim, te je godinu dana korišten u bosanskohercegovačkim gimnazijama. Ali, kad se doznao tko je pisac udžbenika, po nalogu Partije su tuzlanski gimnazijalci skupili udžbenike, bacili ih na hrpu i zapalili, plesući uz vatru – kozaračko kolo. Bilo je to sedamdeset i neke, a trideset ili četrdeset i neke... Tih je dana ravnatelj stolačke gimnazije **Fahrudin Rizvanbegović** sazvao zbor učenika i nastavnika, te im rekao: «*Esad Ćimić je otpadnik od naše Partije. Pokupite njegove knjige i bacite ih u smeće*». Rizvanbegović je, inače, kasnije postao perjanicom SDA i federalnim ministrom obrazovanja. U postupku protiv «šestorice» u Haagu, u proljeće 2006. svjedočio je o uništavanju kulturnoga bla-

Dr. Esad Ćimić

ga, ističući svoju ljubav prema knjizi, kulturi i slobodi. (L. H.)

SANADER U OXFORDU: I MI ČESTITAMO!

Može li biti tužnije činjenice u novijoj hrvatskoj političkoj povijesti od one, da se premijer neovisne Republike Hrvatske javno pohvalio dostignućima svoje vlade na način da si je u ključne zasluge ubrojio i to, da je utjecaj hrvatskoga nacionalizma u javnome i društvenom životu smanjen na zanemarivu razinu?

I, što čitavoj stvari daje još bljutaviju dimenziju, učinio je to premijer na sveučilištu u Oxfordu, jednom od simbola britanske nadmoćnosti, koja se desetljećima, pa i u nedavnome Domovinskom ratu očitovala ne samo u posvemašnjem ignoriranju hrvatskih nacionalnih interesa, nego i u izravnom stvaranju političkih i psiholoških pretpostavki da se Hrvate stigmatizira na međunarodnoj razini, a onda da ih se gurne u suvišni, krvavi i tragični sukob s bosanskim Muslimanima.

Sanadera je na tradicionalno svibanjsko druženje sa studentima sveučilišta u Oxfordu pozvao **Chris Patten**, bivši visoki povjerenik Europske komisije za vanjske poslove i sadašnji rektor oxfordskog sveučilišta. Kako je izvjestila HINA 23. svibnja, Sanader je tog dana, koji će one starije podsjetiti na dane nošenja tzv. štafete mladosti, u Oxfordu izjavio: «*Nacionalizam je još uvijek snažan u jugoistočnoj Europi, ali ne i u Hrvatskoj gdje je smanjen na minimum, osobito od 2003. godine kad je HDZ došao na vlast i vodi politiku normalizacije i dobrih odnosa sa susjedima. Želio bih da i Srbija krene tim putem.*» Kao osobito važna,

Piše:

Tomislav JONJIĆ

ova izjava, s kraćom reportažom o premijerovu posjetu Oxfordu, uvrštena je i na službenu internetsku stranicu Vlade Republike Hrvatske, te se tamo, na istome istaknutu mjestu, nalazi i danas, skoro dva mjeseca kasnije. Zanimljivo je, da je nema na stranicama stranke kojoj je premijer na čelu, Hrvatske demokratske zajednice, osim što je zadarski HDZ na svojoj internetskoj stranici izvjestio kako su sveučilištarci na Oxfordu bili zadivljeni postignućima hrvatskoga školskog sustava.

Dakle, onaj dio oxfordske reportaže koji je važniji, Hrvatska je demokratska zajednica, kako njezina središnjica, tako i njezina zadarska organizacija – prešutješla. I taj je postupak tipičan za suvremenu Hrvatsku: sve ono što stranka na vlasti (osluškujući bilo pretežnog dijela svog članstva) verbalno osuđuje, njezina vlada uporno i bez ikakva otpora provodi. Vlada shvaća svoju ulogu na način da guši raspoloženje koje ju je dovelo na vlast, marginalizira krugove koji su pritom odigrali ključne uloge i anulira većinu postignuća ostvarenih u Domovinskom ratu.

Jasno je, zašto je tako: osim dosadašnje potpore iz inozemstva, aktualnu vladu u sedlu održavaju još tri bitna elementa. Prvi je - željezna stega. Za razliku od **Tuđmana**, koji je nastojao okupljati i mititi suprostavljene frakcije i tako stvarati što širu bazu svoje vladavine, Sanader je izabrao put nemilosrdne eliminacije svih onih koji mu se stranački ili osobno zamjere. Viđali smo u našoj povijesti i druge političke lidere koji su prakticirali taj model, ali valja priznati da nismo vidjeli da se bilo komu od njih, osim Sanaderu, u tzv. neovisnim medijima i u tobože liberalnim krugovima unatoč tomu plješće kao demokratu. No, time se istodobno nameće pitanje, vlada li Hrvatskom njezinu vlada, ili vladaju oni koji upravljaju njezinim medijima.

Drugi element jest prividna Sanaderova simbioza s predsjednikom **Mesićem**. Najnovije afere oko generala **Zagorca** i Sa-

naderove tobožne tone zlata zorno potvrđuju, da se između Pantovčaka i Banskih dvora vodi nemilosrdan podzemni rat, s bezbrojnim udarcima ispod pojasa. Čini se, da je jedini razlog Sanaderove odluke da ne ulazi u konfrontaciju s Mesićem njegovo uvjerenje, da u tom slučaju sigurno gubi i inozemnu i Mesićevu potporu, a onda i - izbore. A to opet na tužan način svjedoči o raspoloženju i zrelosti hrvatskoga biračkog tijela.

Treći element zasad još snažne Sanaderove pozicije je - strah od većega zla. Onaj dio birača koji tradicionalno naginju Hrvatskoj demokratskoj zajednici očito i dalje smatra, da je ovakav Sanader bolji od koalicije koju bi predvodili **Zoran Milanović** i **Vesna Pusić**. Bit će da se računa kako bi oni, po smjernicama donesenima izvan Hrvatske, snažno i otvoreno krenuli u institucionaliziranje tzv. zapadnoga Balkana kao surogata za jugoslavensku državnu tvorbu. Taj strah od većeg zla Sanaderu daje nezasluženi alibi. On je, u prvom redu, dokaz predpolitičkog stanja u kojem se nalazimo, jer od političara ne tražimo da ispune obećanja koja su dali u predizbornoj kampanji, nego se zadovoljavamo tek time da oni budu manje loš izbor od onih koji se nude kao njihova alternativa. U drugom redu, argumentacijom o manjem zlu svjesno previđamo, da zapravo nema nijednoga zahtjeva tzv.

Ozareni premijer prima čestitke Chrisa Patten-a

međunarodne zajednice, kojega sadašnja vlada nije ispunila i da je ona, objektivno gledano, u servilnosti nadmašila raniju, **Račanovu** vladu. Doduše, iza Sanadera ne će ostati Račanov «savudrijski paraf», ali će zato ostati snažan napredak u povizivanju «regije», neodržana obećanja o zaštićenom ekološko-ribolovnom pojusu, «bosansko-hrvatsko-crнogorski-srpski» jezik u srcu Zagreba, nagrizene veze s hrvatskim iseljeništvom, rascjep hrvatskih stranaka u BiH itd.

Što se je, dakle, moglo uraditi lošije i s više samoponiženja? I postoji li u hrvatskome slučaju doista izbor između većega i manjeg zla?

Sanaderova izjava zaslužuje javnu sablazan u svakom pogledu. Ponajprije radi toga što ona predstavlja novi, očajnički pokušaj još servilnjega dodvoravanja međunarodnoj zajednici, koja kao da je procijenila da je sadašnja vlada odigrala svoju igru, posluživši dobro u novom preslagivanju na jugoistoku Europe, pa je vrijeme za nove snage koje će otići korak dalje.

S druge strane, ona zaslužuje osudu radi toga što implicira da je «smanjenje hrvatskog nacionalizma na minimum» pretpostavka «politike normalizacije i dobrih odnosa sa susjedima». Drugim riječima,

Publiku su činili uglavnom studenti iz "regije" (foto: Globus)

time se kazuje kako je hrvatski nacionalizam uzrok (ili bar jedan od glavnih uzroka) ranijih «loših odnosa sa susjedima». Nije, dakle, hrvatski nacionalizam – kao i bezbroj puta u povijesti – bio u funkciji obrane elementarnih nacionalnih interesa, izloženih agresivnom velikosrpskom imperializmu koji nam je, uboljen u jugoslavenstvo ili u otvoreno velikosrpstvo, prijetio potpunim uništenjem, nego je taj hrvatski nacionalizam agresivnoga, imperialističkog tipa, pa radi toga zaslužuje povijesnu i političku osudu.

Osim **Tita** i **Vladimira Bakarića**, tako radikalnu, tako nepravednu i tako netočnu ocjenu hrvatskog nacionalizma nije izrekao niško u posljednjih stotinu godina. No, dok su ova dvojica taj nacionalizam osuđivali s jugoslavenskih, Sanader to hoće učiniti s hrvatskih pozicija. I zato je dobio razdragane Pattenove čestitke. Tim se čestitkama i mi pridružujemo, pozivajući u pomoć Pisca, koji je kazao kako nam mogu oduzeti pravo na mnogo toga, *ali nam ne mogu oduzeti pravo da preziremo...* •

«PRAVCI RAZVOJA SOCIJALISTIČKOG SAMOUPRAVLJANJA» TITOVA OSUDA HRVATSKOG NACIONALIZMA 1971.

U Aristotelovoј se logici dokaz *per analogiam* ne smatra osobito jakim dokazom, ali se redovito nameće kao prvi, pa je uvijek korisno imati na umu stanovite sličnosti i razlike. Ovako je, dakle, prema bilješkama Milke Planinc, Eme Derosi-Bjelajac, Jelice Radojčević i Ante Josipovića, drug Josip Broz Tito govorio na sastanku s političkim vodstvom SR Hrvatske 4. srpnja 1971. u Zagrebu:

«Ovoga puta је ja prvi govoriti. Vi vidite da sam jako ljut. Zato sam vas sazvao i sastanak neće dugo trajati.

Situacija u Hrvatskoj nije dobra. O tome dobivam informacije sa raznih strana. Hrvatska je postala ključni problem u zemlji u pogledu divljanja nacionalizma. Toga ima u svim republikama, ali sada je najgore kod vas. Potreban je drugačiji karakter borbe protiv nacionalizma. Nije dovoljno prepri-

cavanje preko zborova, plašenje putem govora na zborovima ničemu ne vodi. To je pitanje klasne borbe, hoće li pobijediti socijalizam ili nacionalizam.

Gdje su korijeni svega toga? Trebala bi duboka analiza gdje smo grijesili. Prije svega to je pitanje Partije. Bacila su se kopljia u trnje, a to se ne smije činiti kad je u pitanju klasni neprijatelj i protivnici samoupravljanja. Pod okriljem nacionalnih interesa okuplja se sav đavo, nacionalizam, sva suprotna mišljenja do kontrarevolucije. Svi su jedinstveni u borbi protiv socijalizma. Sada moramo preuzeti adekvatne mјere. Ovako dalje ne možemo. Nije dovoljno ovako držati govore i ovako pisati u štampi. Štampa je često mimo našeg kursa. Tu je potrebna odlučna klasna borba.

Mi moramo pokazati radničkoj klasi da smo na liniji klasne borbe i na poziciji radničke klase. (...) Tražim najoštiriju borbu i najodlučniju akciju od vas. Tko iz bilo kog razloga ne može da se na to odluči, neka ide sa funkcije na kojoj se nalazi...» (Navedeno prema: Izvještaj o stanju u Savezu komunista Hrvatske u odnosu na prodor nacionalizma u njegove redove, usvojen na 28. sjednici CK SKH, 8. svibnja 1972., str. 82.-83.)

Ako umjesto Partije i radničke klase u ovaj tekst stavimo Bruxelles i Europska unija, možda iskršnu i kakve sličnosti između Josipa Broza i Ive Sanadera, no neminovno će nam postati jasnije «sile pokretnice i pravilnosti» bar u hrvatskoj, ako već ne u univerzalnoj historiji, zar ne? (T. J.)

HRVATSKI KRIŽNI PUT

ISTINA I PRAVDA UVJETI SU POMIRENJA

Govori se o potrebi pomirbe među Hrvatima, o okretanju budućnosti a ne prošlosti. S tim se slažem. No, preduvjet pomirbe je priznanje vlastite krivnje i kajanje za nju. Zločina je bilo na svakoj strani zaraćenih na području Hrvatske u Drugome svjetskom ratu, i sve te zločine treba osuditi. I dok su ustaški zločini prokazani i zločinci kažnjeni, partizansko-komunistički zločini su u Titovoј Jugoslaviji do sada bili prešućivani ili minimalizirani, a zločinci ostali nekažnjeni. I danas u demokratskoj Hrvatskoj izostaje učinkovita osuda komunističkih zločina i kažnjavanje za one zločine čiji progon ne zastarjeva. Skupština Vijeća Europe je donijela **25. siječnja 2006. Rezoluciju o osudi zločina komunističkih totalitarnih režima**. U njoj, među ostalim, stoji, da te režima karakteriziraju bez izuzetka teška kršenja ljudskih prava koja uključuju pojedinačna i kolektivna ubojstva i egzekucije, smrt u koncentracijskim logorima, izglađnjivanje, deportacije, mučenje, ropski rad i drugi oblici masovnog fizičkog terora, progona zbog nacionalne ili vjerske pripadnosti, kršenje slobode savjesti, mišljenja i izražavanja, slobode tiska, te nedostatak političkog pluralizma (točka 2.). U Rezoluciji se ističe, da nakon pada totalitarnih komunističkih režima u srednjoj i istočnoj Europi nije u svim slučajevima uslijedila međunarodna istraga njihovih zločina, kao što je to učinjeno sa zločinima nacional-socijalizma (točka 5.). Skupština Vijeća Europe smatra, da je svijest o tim zločinima jedan od preduvjeta njihova izbjegavanja u budućnosti, i da ta svijest igra važnu ulogu u odgoju mladih naraštaja (točka 7.). Rezolucija poziva sve postkomunističke stranke, da se jasno distanciraju od zločina totalitarnih komunističkih režima, i da ih potpuno jasno osude (točka 13.). Hrvatski sabor je blijedo i, rekli bi naši Zagorci, „skrivečki“, donio ovu osudu, a hrvatske vlasti nisu u smislu preporka citirane Rezolucije do sada poduzele skoro ništa. Zato će ovdje prikazati neke od tih komunističkih zločina nad Hrvatima na kraju Drugoga svjetskog rata i u neposrednome poraću, ideo-

Piše:

prof. dr. Branimir LUKŠIĆ

loške korijene komunističkog ubijanja, i dati nekoliko sugestija za pomirbu unutar hrvatskog nacionalnog tijela.

I. PARTIZANSKO-KOMUNISTIČKI RATNI I PORATNI ZLOČINI NAD HRVATSKIM VOJNICIMA I CIVILIMA 1945. GODINE TZV. KRIŽNI PUT.

Bleiburšku tragediju hrvatskoga naroda, na prijevaru iznudjenu predaju hrvatske vojske i civila i ubijanja koja su nakon toga uslijedila na samome Bleiburgu prikazao sam na drugome mjestu („Fokus“ od 1. i 8. lipnja 2007., „Hrvatsko slovo“ od 1., 8. i 15. lipnja 2007.). Ovdje će navesti samo dva od mnogih primjera onoga što je čekalo hrvatske vojnike i civile, žene, starce i djecu, na njihovu **Križnom putu** nakon predaje na Bleiburgu.

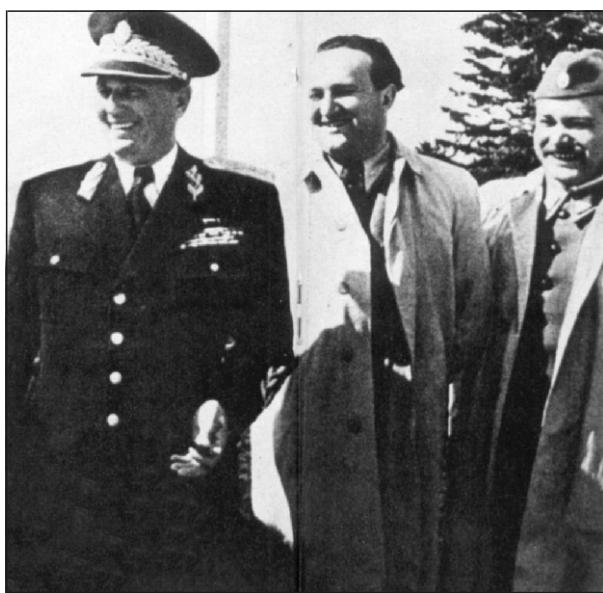
Prva slika. Prema iskazu koji je dao pred svjedocima u Rimu 14.8.1953. **IVAN GUGIĆ**, bivši potporučnik škole rezervnih oficira, a u vrijeme ubijanja običan **Titov** vojnik 11. partizanske dalmatinske brigade, stiglo je naređenje od štaba 26. divizije štabu 11. dalmatinske brigade, da se iz cijele brigade (imala je 4

bataljuna) izaberu najpouzdaniji komunisti za ubijanje zarobljene hrvatske, slovenske i njemačke vojske. Njegova 3. četa je bila određena za pratnju i osiguranje ove novoformirane jedinice koja je brojala 60-70 ljudi. Zapovijedao im je kapetan **Nikola Maršić**, komesar čete je bio **Ivan Bokež Crnogorac**, a glavni komandant major **Simo Dubajić** iz Kistanja kraj Šibenika, načelnik štaba operativnog odjeljka 4. armije. Prema iskazu ovoga svjedoka iskrca na spomenuta ubilačka četa 25. ili 26. svibnja 1945. pokraj Ljubljane, pred logorom Šent Vid, gdje je bilo

Govori se o potrebi pomirbe među Hrvatima, o okretanju budućnosti a ne prošlosti. No, preduvjet pomirbe je priznanje vlastite krivnje i kajanje za nju.

mnoštvo zarobljenih vojnika i civila, žena i cijelih obitelji. Članovi ubilačke čete su ulazili u logor i pljačkali satove, nalivpera, prstenje, zlatninu itd. Svjedok je video grupe zarobljenika, oko po 50 ljudi, gdje ih skidaju i vežu žicom dva po dva. Zapovijedali su im da pjevaju „Sijeno slama, kuća jama“. Svaki sat je stizala od prilike po jedna tura zarobljenika, po cijeli dan oko 40 kamiona. Ubijanje je vršeno nad jamom i to uglavnom metkom u zatiljak, a da se slabije čuje pucanje stavljane su na engleske strojnica od 20 metaka prigušivači. Neke su žrtve žive skakale u jamu duboku bar 50 m. Mnogi nisu još izdahnuli nego su strašno jaukali u jami, na što su partizani od vremena do vremena bacali u jamu engleske bombe. Krvnici su se svake večeri hvalili da su ubili 800-1000 ljudi. Tada je stiglo naređenje majora **Sime Dubajića** da se ubijanje više ne vrši kraj grada, jer da narod tako može saznati tajnu. Za vrijeme ubijanja posipali su krv oko jame živim vapnom, da se muhe ne kupe i krv ne zaudara.

Nakon toga, nastavlja **GUGIĆ**, oni su pošli vlakom u Kočevlje, gdje je ubijanje nastavljeno u šumi zvanoj Kočevski rog. Bilo je nakupljeno oko 5-6 kg zlata, a za dragocjenosti je bio odgovoran komesar 3.

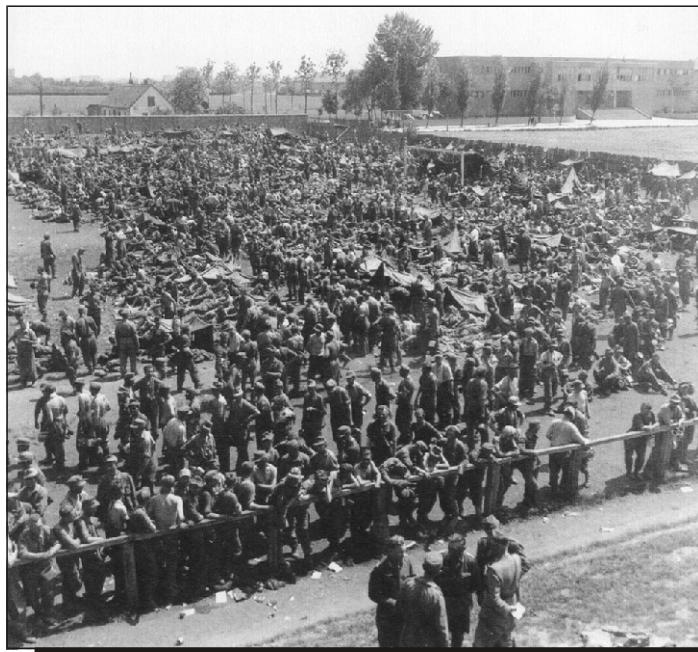

Josip Broz, Vladimir Bakarić Sveneti i Ivan Krajačić
Stevo slave "oslobodenje Hrvatske"

čete **Ljubo Barbarić**, Hvaranin. Zapovjednik čete kojoj je bila povjerena opljačkana imovina žrtava bio je Pelješčanin **Ivo Franković**. Prema iskazu svjedoka Gugića za vrijeme njegova boravka od 8 dana u Kočevlju ubijeno je sveukupno 30 – 40.000 osoba nad dvijema jamama. I ubojice su se hvalili na plesu na Bledu, kamo su poslani nakon izvršenog napornog zadatka da se odmore i oporave, da su likvidirali 30-40.000 neprijatelja u 8 dana. Što se tiče žena, njih nisu odmah skidali nego tek kod jama gdje su ih prije ubijanja silovali, o čemu se – prema iskazu svjedoka Gugića - osobito hvalio neki Hvaranin **Božo Kačić**, po činu Titov zastavnik. Te su žene bile rastavljene od svojih muževa koji su bili hrvatski časnici i kod Kočevlja ubijeni. Svjedok je osim žena video i do 200 dječa-

Psihološki je vrlo teško bivšemu vjerniku marksizma priznati, da je podržavao zločinačku ideologiju koja je pobila u svijetu preko 100 milijuna ljudi („najkrvavija utopija u povijesti“ - Zbigniew Brzezinski). Lakše je u tim okolnostima stvoriti legendu o dobrom Marxu, Lenjinu ili Titu, koje su u njihovim plemenitim nakanama iznevjerili pojedini loši komunisti. Ali, kako onda opravdati to, da je već Marx branio i zagovarao teror?

ka od 14-16 godina koji su nosili odoru ustaške mlađeži. Njih su, osim jednog dečka kojeg je spasio neki kapetan Slovenac, sve potukli, iako su govorili da su nevini, da nisu ništa učinili, a mnogi od njih su i plakali. Svjedok tvrdi, da ispitivanja, razabiranja ili suđenja među zarobljenicima nije bilo. Svi dovedeni u Kočevlje morali su umrijeti. Među tim najviše odlikovanim egzekutorima, prema iskazu svjedoka Gugića, bio je i neki **Ante Čepić iz Makarske**, kurir štaba briгадe, omladinski rukovodilac, star tada 21-22 godine. (Izvor: *Dom i svijet*, br.387 od 30.05.2002., e-mail: dom@hic.hr).

Maksimirski logor u svibnju 1945.

Druga slika. U svibnju 1945. partizanski komunisti su nasilno ugurali 4 tisuće ustaša, domobrana i civila u protuzračno sklonište tvornice „Impol“ u Slovenskoj Bistrici (20-tak km od Maribora), zatim minirali ulaz u sklonište. Žrtve su umirale gušenjem u stravičnim mukama. Komunistički režim je 1948. njihove kosti otkopao i spalio u pećima tvornice „Impol“. Otkopavanje i spaljivanje su obavljali zatvorenići osuđeni na smrt, koji su nakon obavljenog posla likvidirani. Osuđenik **Srećko Bolčić** iz Žeževice pobjegao je zahvaljujući sretnim okolnostima u Kanadu i taj slučaj ispričao bratiću **Marku Trogrliću**. Nakon Bolčićeve smrti to je objavio hrvatsko-kanadski tjednik „Hrvatski glas“ 13. 2. 1976.

Ovo su sam dvije horor epizode iz stravičnih pokolja Bleiburga i Križnoga puta, gdje se prosuđuje da je ubijeno bez suđenja između 160 i 190 tisuća pripadnika hrvatske domovinske vojske i civila. Ove Titove kolone smrti, kolone Križnoga puta od Bleiburga do bugarske i rumunjske granice, podsjećaju na **Staljinove** marševe smrti i one predstavljaju flagrantno kršenje tada važeće ženevske konvencije od 27.7.1929. o postupanju s ratnim zarobljenicima, koju su potpisale savezničke države, a kojoj je pristupila u siječnju 1943. i Nezavisna Država Hrvatska putem za to nadležnoga Saveznog vijeća (Bundesrat) Švicarske. One države koje su prihvatile tu konvenciju bile su dužne brinuti se za životnu sigurnost ratnih zarobljenika, zaštiti ih od nasilničkih čina i smjestiti u krajeve dostatno udalje-

ne od područja borbe da budu izvan pogibelji. NDH je kao država pristupnica te konvencije imala pravo na kapitulaciju. Titove kolone smrti, u kojima su zarobljeni vojnici i predani civili bili izvrgnuti ponijenjima i smrti od gladi i ubijanja predstavljaju, očito kršenje međunarodnog konvencijskog i običajnog ratnog prava i ne mogu se opravdati nikakvim nekontroliranim i spontanim činom pobjednika za osvetom.

Je li Tito znao za ova ubojstva?

Čujmo izjavu zapovjednika ubilačke jedinice **Sime Dubajića**.

„Komandovao sam u Kočevskom rogu“ – izjavio je on prvi put za javnost u listu „Svet“ u srpnju 1990. „Učestvovao sam u likvidaciji ljudi po naređenju. Kad sam 25. maja 1944. (valjda 1945.) godine došao u Ljubljani, referisao sam Titu o zarobljavanju ustaša, **von Löhra** i zapleni zlata. Pre toga sam trinaestog maja dobio od Tita depešu, da niko ne sme dirati ni jednog zarobljenika. Mi tada nismo znali da će ti zarobljenici biti pobijeni. Govorilo se da ih treba vratiti u Sloveniju, da bi im se sudilo po međunarodnim konvencijama....Onda sam iznenada dobio nalog da se 30.000 tih domaćih izdajnika pobije u Kočevskom rogu. Naređenje su izdali **Ivan Matija Maček, Maks Baće i Jovo Kapičić**. Sve Rankovićevi pomoćnici. Takvu odluku niko nije mogao doneti sem Tito. Samo je on mogao da opozove svoju raniju

Dakle, komunisti nisu nikada bili miroljubivi, nego su instrumentalizirali miroljubivost za svoje svrhe, da prikriju svoje načelo terora diktature proletarijata. Tomu je trebala poslužiti i Staljinova epohalna podvala zvana „komunistički antifašizam“. Ovom prozirnom glazurom antifašizma, koju je Staljin uveo sredinom tridesetih godina 20. stoljeća, on je pokušao odvratiti pogled svijeta od svojih genocidnih čistki usredotočujući pogled javnosti na Hitlerov Berlin.

Dok je antifašizam stvar prošlosti na Zapadu, u Hrvatskoj se on uvek podgrijava kao krinka iza koje nastupaju oni koji se danas ne usude reći da su komunisti i koji tim anti-fašizmom misle prikriti zločine komunizma u kojima su mnogi od njih sudjelovali.

depešu. (Izvor: Marko Lopušina, *Ubij bližnjega svog 1. Jugoslovenska tajna policija od 1945. do 1997.*, 2. izdanje, Narodna knjiga-Alfa, Beograd 1997., str.122.-123.)

Evo i izjave **Zdenka Zavadlava**, bivšeg zamjenika načelnika OZNA-e za područje Maribora:

„Mi iz slovenske OZNA-e i KNOJ-a ubijali smo samo slovenske domobrane, a kada bismo uhvatili Hrvate, predavali smo ih 3. armiji. Tada je baš u dvorcu Borl (kod Maribora u svibnju 1945. – moja napomena) bilo zapovjedništvo 3. armije Jugoslavenske vojske, koja je ondje došla nakon oslobođenja. U rovovima oko dvorca ubijali su hrvatske domobrane, usataše i civile- žene, djecu, starce“. Na pitanje kako su mogli masovno ubijati ljudi bez suđenja, kad je rat već bio završen, Zavadlav odgovara:“ Naredba je stigla s vrha, a zna se gdje je bio vrh. Rečeno nam je.“Neprijatelja ubijati bez suđenja jer revolucija još traje. Rekli su nam da je rat bio prva faza revolucije, a ono poslije rata druga faza.“ (Izvor: *Nedjeljni jutarnji*, 25.5.2003.).

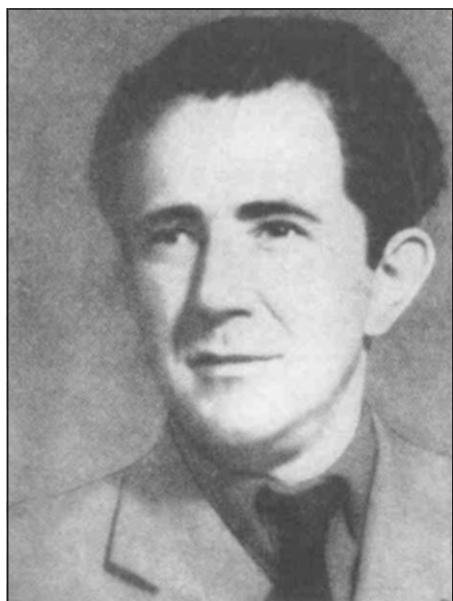
Navedimo i izjavu **Milovana Đilasa**, do 1954. potpredsjednika Jugoslavije, predsjednika Narodne skupštine i člana Politbiroa CKKPJ, koju je on dao u intervjuu u prosincu 1979. u listu **Encounter** o žrtvama nasilno vraćenim u Jugoslaviju („Victims of Repatriation“) Na pitanje novinara **Georgea Urbana**, Đilas je, među ostalim, tu rekao: “Jest, Britanci su napravili potpuno krivo što su vratili te ljudi nazad preko granice, isto kao što smo i mi učinili potpuno krivo što smo ih sve poubijali. U **Wartime** (Đilasova knjiga- moja opaska) ja nisam skrivaо svoje mišljenje da su ta ubojstva bila besmisleni čin gnjevne osvete“. Na mišljenje novinara, da se masovna strijeljana tisuća ljudi nisu mogla izvršiti bez direktnе Titove naredbe, **Đilas** je odgovorio: “Je li Tito dao za to izravno naređenje ili nije, to nitko ne zna, ali je sigurno to da je on bio za jedno **radikalno rješenje** iz pragmatičnih

razloga isto kao što su i Britanci imali pragmatične razloge da vrate izbjeglice. Jugoslavija je bila u stanju kaosa i raspadanja... Nije bilo pravilno uspostavljenih sudova... Tako je najjednostavniji izlaz bio da ih se sve pobije i riješi problem“.

Taj isti **Milovan Đilas**, intimni prijatelj i dugogodišnji ideološki suradnik Josipa Broza Tita, reći će o Titu, da je „Josip Broz podržavao Staljinu i Staljinovu monolitnu politiku... mnogo prije nego li je stigao u SSSR rane 1935. godine. Štoviše, on je prototip...novog monolitnog i monopolističkog duha u partiji. Staljin i staljinizam su sukladni Titovom mentalitetu i njegovom ideoškom razvoju“. (**Milovan Đilas, Tito, the Story from Inside**, London 2000, str. 28).

Evo, konačno, i dvije Titove izjave o naređenim i izvršenim likvidacijama.

Najprije zapovijed koju je on uputio svim partijskim komitetima i komesarima vojnih jedinica u ožujku 1945. godine koja glasi:“ **Ovih dana pružit će se prilika da komunistička partija Jugoslavije preuzme vlast na teritoriju cijele države. Ta prilika trajat će samo neko**

Milovan Đilas: "Hrvati su morali umrijeti da bi Jugoslavija živjela!"

liko dana, a možda i samo nekoliko sati, i ako u to vrijeme ne LIKVIDIRAMO s v e naše neprijatelje ta će se prilika zauvijek izgubiti“ („*Politički zatvorenik*“, svibanj 2007., broj 182.).

U svibnju 1945. u svome govoru na mitingu u Ljubljani Tito je rekao:“ **LIKVIDIRALI smo dvjesto tisuća bandita, a**

još toliko smo ih zarobili. Stigla ih je ruka naše pravde.“

Zato znanstvenik **Klaus Jacobi** u svojoj knjizi „*Moj dnevnik*“, na listi svjetskih megaubojačica 20. stoljeća stavljaju Josipa Broza Tita na 10. mjesto sa 1 milijun žrtava poslije završetka Drugoga svjetskog rata. (To donosi njemački list „*Bild*“ od 22. 3. 2003., a prenosi „*Vecernji list*“ od 13. 9. 2004.).

II. OVI ZLOČINI KOMUNIZMA NISU „INCIDENTNI“, NEGO SU LOGIČNA POSLJEDICA NJEGOVE IDEOLOGIJE.

A. IZJAVE MARKSISTIČKIH „OTACA“

Je li Marx bio mirotvorac?

Psihološki je vrlo teško bivšemu vjerniku marksizma priznati, da je podržavao zločinačku ideologiju koja je pobila u svijetu preko 100 milijuna ljudi („najkrvavija utopija u povijesti“ - **Zbigniew Brzezinski**). Lakše je u tim okolnostima stvoriti legendu o dobrom **Marxu, Lenjinu** ili Titu, koje su u njihovim plemenitim nakanama iznevjerili pojedini loši komunisti. Ali, kako onda opravdati to, da je već Marx branio i zagovarao teror?

Evo nekoliko Marxovih izjava. Upućujući poruku pruskoj vladu 1849. godine Marx je zaprijetio:“Mi smo nemilosrdni i ne tražimo od vas nikakvu milost. Kada dođe naše vrijeme, mi ne ćemo skrivati svoj terorizam.“ (Citirano u **Paul Johnson, Intellectuals, London 2000.**, str. 71.). Prema Marxu, nisu samo članovi vladajuće klase ti koji moraju drhtati pred komunističkom revolucijom, nego i mali narodi koji se suprotstave „povijesnom napretku“, npr. **narodi Balkana**, Poljaci, Česi, Baski, Bretonci, Meksikanci (koji u ono doba nisu dopustili SAD-u da pripoji Mexiko i Kaliforniju). Marx je tražio, da se ove „tvrdoglavne nacije“ privedu razumu ili putem topovskih granata, ili, ako je to nemoguće, da ih se uništi sve do „brisanja njihovih imena“. Citiram Marxu: “Jer ovi ostatci, kako reče Hegel, od hoda povijesti nemilosrdno pregaženih nacija, ovi otpatci naroda („Völkerabfälle“), uvek će biti i ostati sve do njihova potpuna istrebljenja ili odnarođenja fanatični nositelji kontrarevolucije, pa je sama njihova opstojnost protest protiv velike povijesne revolucije“ (njemačko izdanje sabranih Marxovih djela, MEW 4/391, 6/176 i 6/172, citirano prema **Klaus Motzschmann „Die Legende von der Entar-**

tung des Sozialismus durch Stalin“ u Deutsche Tagespost 18. 2. 1995.).

Je li Lenjin bio humanist ?

Vladimir Iljič Lenjin je još 1922. opravdavao svoj teror, koji je za njegova života progutao oko 40.000 svećenika, redovnika i redovnica i oko 160.000 intelektualaca, 4,5 milijuna ubijenih u građanskome ratu i 6 milijuna mrtvih od namjernog izglađnjavanja od 1921. do 1923. godine. Dana 26.6.1918. Lenjin piše Zinovjevu: "Kada se prijeđe na djela, valja odlučno udariti masovnim nasiljem i nad sovjetskim zastupnicima". Dana 31. 8. 1918. vođa Čeke (sovjetske tajne policije) Dzierzynski naređuje deportaciju „svakog pojedinca koji se usuđuje i na najmanju promidžbu protiv sovjetskog režima.“ Godine 1921. već je u sovjetskoj Rusiji bilo sedam koncentracijskih logora u kojima su uglavnom bile žene i starci. Godine 1925. ima ih već 65, kad je ubijeno 1.8 milijuna protivnika (Izvor: Alain de Benoist, *Komunizam i nacizam, Zagreb 2005.* str. 42.-43.). U marksističkom komunizmu se teror javlja na samom početku i njega propovijedaju začetnici marksističkog komunizma. Ako se po plodovima prepoznaće stablo, tada je marksistički komunizam doista najkrvavija utopija u povijesti. Nacizam je ubio oko 27 milijuna ljudi, a komunizam preko 100 milijuna. Osim toga, nacizam je ubio manje nacista nego što je komunizam ubio komunista. U nacističkim koncentracijskim logorima samo je malobrojna manjina bila njemačka, dok je između 1934. i 1947. godine 15 milijuna Rusa poslano u sovjetski Gulag.

Staljinova epohalna podvala s komunističkim „antifašizmom“

Dakle, komunisti nisu nikada bili mirljubivi, nego su instrumentalizirali mirljubivost za svoje svrhe, da prikriju svoje načelo terora diktature proletarijata. Tomu je trebala poslužiti i Staljinova epohalna podvala zvana „komunistički antifašizam“. Ovom prozirnom glazurom antifašizma, koju je Staljin uveo sredinom tridesetih godina 20. stoljeća, on je pokušao odvratiti pogled svijeta od svojih genocidnih čistki usredotočujući pogled javnosti na Hitlerov Berlin. Komunizam se od ove velike podvale ne definira onim što on jest, nego onim čime se suprotstavlja Hitleru i fašistima općenito. Antifaši-

Jazovka - spomenik "oslobodenju"

zam definira samo određenog neprijatelja, a ne određeni režim.

Biti antifašist ne znači samo po sebi biti antitotalitarian. Staljin i Roosevelt su bili antifašisti, ali usprkos tome postoji golema razlika među njima. Politički režimi se ne dijele na fašističke i antifašističke, nego na liberalne, demokratske, autoritarne i totalitarne. Od ove epohalne boljševičke podvale, u očima naivnih na zapadu, antifašizam postaje nespojiv s antikomunizmom. Onaj tko kritizira Staljina, radi za Hitlera, tako su naivni rezonirali. Ova je komunistička glazura bila osobito atraktivna nekim intelektualcima Zapada (André Gide, Louis Aragon) prije Drugoga svjetskog rata. Tako je Bernard Shaw nakon posjeta SSSR-u 1931. godine izjavio: "Želio bih da imamo prislinski rad u Engleskoj, pa ne bismo imali 2 milijuna nezaposlenih. Staljin je model pristupačnosti, kreposti i nevinosti („a model of domesticity, virtue and innocence“). (Vidi: François Furet, *Prošlost jedne iluzije, Zagreb 1997.*, str. 367.). Komunistički antifašizam je imao, dakle, karakter ideologije čiji je cilj bio legitimirati komunističku represiju i jednopartijski sustav. Da bi danas taj komunistički „neoantifašizam“ mogao prosperirati, potrebno je da se faši-

Marksistička utopija besklasnog društva, kao i nacistička utopija čiste rase imaju to zajedničko obilježje, da su ideologije čistki; obje su htjele likvidirati one ljude koji su stajali na putu stvaranja klasno ili rasno idealnoga društva, i to ne zbog toga što bi ti ljudi nešto lošeg učinili, nego što su se rodili na „pogrješnoj“, strani. Ono što je za Lenjina bila buržoazija, za Hitlera su bili Židovi. Kad pogledamo teror i zlodjela komunizma, preko 100 milijuna ubijenih, onda shvaćamo, da se komunističko čovjekoljublje nije odnosilo na konkretnog čovjeka, nego na idealnog čovjeka kakvog je tek trebalo stvoriti. Komunizam je ubijao konkretnog čovjeka da bi, navodno, pomogao čovječanstvu. Radi toga je izmirenje marksizma s pravima čovjeka posve neostvarivo, budući da je jednopartijska diktatura zajednička svim postojećim, sadašnjim i prošlim, komunističkim režimima. To ipak ne sprječava današnje hrvatsko društvo da ima bivše gorljive komuniste u udrugama za zaštitu ljudskih prava. To je kao kad bi javna prostitutka bila postavljena za poglavaru ženske redovničke zajednice.

zam stalno pojavljuje, da se stalno rađa. Zato taj komunistički „neoantifašizam“ je u stvari demonologija koja sve više sliči fašizmu protiv kojega se bori.

Dok je antifašizam stvar prošlosti na Zapadu, u Hrvatskoj se on uvijek podgrijava kao krinka iza koje nastupaju oni koji se danas ne usude reći da su komunisti i koji tim antifašizmom misle prikriti zločine komunizma u kojima su mnogi od njih sudjelovali. Kako je rekao kardinal Josip Bozanić u govoru koji je održao u povodu 60. obljetnice pokolja u Macelju gdje su Titovi partizani u svibnju-lipnju 1945. godine pobili bez suda i suđenja 13 do 30 tisuća Hrvata koji su se našli u kolonama Križnoga puta: "Povijesni hrvatski antifašizam, bez povjesnog hrvatskog antikomunizma, zatvara se u ideologiju klasne mržnje i terora“.

B. NACIZAM I KOMUNIZAM SU IDEOLOGIJE „ČISTKI“

Idejni razlog partizansko-komunističkog terora je ideologija marksizma. Marksistička utopija besklasnog društva, kao i nacistička utopija čiste rase imaju to zajedničko obilježje, da su ideologije čistki; obje su htjele likvidirati one ljude koji su stajali na putu stvaranja klasno ili rasno idealnoga društva, i to ne zbog toga što bi ti ljudi nešto lošeg učinili, nego što su se rodili na „pogrješnoj“, strani. Ono što je za Lenjina bila buržoazija, za Hitlera su bili Židovi. Kad pogledamo teror i zlodjela komunizma, preko 100 milijuna ubijenih, onda shvaćamo, da se komunističko čovjekoljublje nije odnosilo na konkretnog čovjeka, nego na idealnog čovjeka kakvog je tek trebalo stvoriti. Komunizam je ubijao konkretnog čovjeka da bi, navodno, pomogao čovječanstvu. Radi toga je izmirenje marksizma s pravima čovjeka posve neostvarivo, budući da je jednopartijska diktatura zajednička svim postojećim, sadašnjim i prošlim, komunističkim režimima. To ipak ne sprječava današnje hrvatsko društvo da ima bivše gorljive komuniste u udrugama za zaštitu ljudskih prava. To je kao kad bi javna prostitutka bila postavljena za poglavaru ženske redovničke zajednice.

C. KOMUNIZAM KAO ANTIFAŠIZAM DANAS U HRVATSKOJ

Svjedoci smo u Hrvatskoj pokušaja da se komunizam i Tito rehabilitiraju u tzv.

„antifašističkom“ izdanju. Ovo je osobito vidljivo kod nekih lijevo orijentiranih političara, ali i intelektualaca. Krivotvore se ili jednostrano prikazuju povijesne činjenice, što sprječava saznanje istine. Stoga se nameće potreba objektivizacije i deideologizacije povijesnih prikaza. I dok se hrvatska politička ljevica ne oslobodi ovoga difuznog kriptokomunizma, dok se ne odrekne komunističkog nasljeđa i ne prihvati autentičnu socijaldemokraciju, dok ne prizna, da su komunisti u Jugoslaviji još za vrijeme NOB-a radi „klasne borbe“ ubijali sve one za koje su mislili da bi im mogli biti protivnici, da je Tito u doba Bleiburga i Križnoga puta htio stvoriti sovjetsku a ne demokratsku Jugoslaviju, da je nakon rata uveo sovjetski teror u državi, da su Tito i komunisti odgovorni za rušenje hrvatske države i obnavljanje Jugoslavije kao „tamicice naroda“, sada ne monarhfašističke, nego komunističke, dok sve ovo vrlo utjecajni ljudi na današnjoj političkoj ljevici u Hrvatskoj ne priznaju, ne će ozdraviti hrvatska politička scena. Jer ni fašizma, ni nacizma, ni komunizma u pravom ideološkom obliku danas nema. Prva dva su srušena oružjem, dok je onaj treći, komunizam, istrunuo kao žrtva vlastite entropije. Stoga je posthumni antifašizam i sam zastario.

Zato ispravno tvrdi **Alain de Benoist** kad kaže, da je u vrijeme stvarnih fašizama, antifašizam mogao nekoga odvesti u logor ili pred streljački vod, dok je moderni antifašizam samo sredstvo kojim se otvaraju vrata medija i televizijskih kuća. Suvremeni antifašizam otkriva intelektualnu lijenos, jer je lakše prepoznati zlo iz prošlosti, nego zamijetiti zlo u sadašnjosti. A u sadašnjosti je možda na pomolu jedan globalni totalitarizam, koji će finansijski i bioinženjerski manipulirati čovječanstvom, i koji bi mogao biti stravičniji od fašističkog, nacističkog i komunističkog totalitarizma. (Vidi **Alain de Benoist, Komunizam i nacizam, Zagreb 2005., str. 153.- 156.**)

Dakle, zločini jugokomunističkih vlasti u Hrvatskoj na završetku Drugoga svjetskog rata i u poraću nisu bili „incidentni“, nego su logična posljedica komunističke ideologije. Ovi zločini nisu bili ni pojedinačni, ni samovoljni ekscesi, nego sustavni, dalekosežno planirani i bezdušno provođeni. Ti se zločini mogu pravno kvalificirati kao ratni zločini i zločini protiv čovječnosti. Komunisti su počinili i zločin genocida, jer je bjelodano jasna kod mnogih njihovih ubijanja specifična nakana

Aleksandar Ranković, zloglasni šef jugoslavenske policije

uništenja i nevinih vojnika i civila zbog njihove nacionalne pripadnosti.

III. ZAVRŠNA RAZMIŠLJANJA

Dok se ne otkrije potpuna istina o stradanjima Hrvata tijekom i nakon Drugoga svjetskog rata ne možemo se nadati zacjeljenju rana hrvatskoga naroda.

Tek tada, kada nakon istine uslijedi priznanje krivnje, mogući su oprost i pomirba. A oprost i pomirba su bezuvjetno potrebni da se očuva jedinstvo hrvatskog nacionalnog tijela, a time i hrvatska država

Ispravno tvrdi Alain de Benoist kad kaže, da je u vrijeme stvarnih fašizama, antifašizam mogao nekoga odvesti u logor ili pred streljački vod, dok je moderni antifašizam samo sredstvo kojim se otvaraju vrata medija i televizijskih kuća. Suvremeni antifašizam otkriva intelektualnu lijenos, jer je lakše prepoznati zlo iz prošlosti, nego zamijetiti zlo u sadašnjosti. A u sadašnjosti je možda na pomolu jedan globalni totalitarizam, koji će finansijski i bioinženjerski manipulirati čovječanstvom, i koji bi mogao biti stravičniji od fašističkog, nacističkog i komunističkog totalitarizma.

va. Jer ne postoje dvije Hrvatske, lijeva i desna. I lijevo i desno hrvatsko društveno-političko tijelo čije jednu i jednu Hrvatsku koja mora biti demokratska i na lijevoj i na desnoj strani. Zato je nužno potrebno, da hrvatska politička ljevica odbaci nostalгију za zločinačkim komunizmom i da se transformira u istinsku socijaldemokraciju. Zato, kao što je zabranjeno isticanje ustaških odora, znakovlja i simbola, isto tako treba zabraniti isticanje komunističkih odora, znakovlja i simbola. Nažalost, u demokratskoj Hrvatskoj ovo nije slučaj, pa imamo ulice, trgove i udruženja koje nose imena komunističkih zločinaca.

Nobelovac **Albert Einstein** je jednom rekao, da je lakše promijeniti strukturu atoma nego predrasude u glavama ljudi. Desetljećima su režimi monarhfašističke diktature jugoslavenskog kralja **Aleksandra** i komunističke diktature jugoslavenskog maršala Tita izgrađivali negativnu percepciju Hrvatske i Hrvata i poticali mržnju prema Katoličkoj crkvi i prema hrvatskoj nacionalnoj državi. Sada, u novoj povijesti sustavno se ruši dostojanstvo hrvatskog naroda, ugled hrvatske države, čast hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i dostojanstvo prvoga hrvatskog predsjednika **dr. Franje Tuđmana**. Hrvatsko domoljublje i rodoljublje naziva se nacionalizmom ili čak šovinizmom, obrana suverene i međunarodno priznate hrvatske države od pobunjenika koji su željeli oružjem odcijepiti dio njezina državnog područja naziva se „zločinačkim pothvatom“. Hrvatska javnost mora saznati istinu o zločinima svih triju vojno-političkih pokreta iz vremena Drugoga svjetskog rata, četničkog pokreta koji se borio za monarhističko-unitarističku kraljevinu Jugoslaviju, komunističkog pokreta koji se borio za boljševičko-komunističku Jugoslaviju, i ustaškog pokreta koji se borio za samostalnu hrvatsku državu. I dok su ustaški zločini otvoreno izneseni a njihovi počinitelji osuđeni, to do sada nije slučaj sa komunističkim zločinima i njihovim počiniteljima.

Jedino se na istini i pravednosti može graditi pomirba, a pomirba među Hrvatima je bitan preduvjet za očuvanje samostalne, suverene i demokratske hrvatske države, bez koje bi hrvatski narod bio objekt a ne subjekt povijesti. •

JEDAN TEOLOŠKI POGLED NA NAŠU ZBILJU

Riječima *jedan pogled* želim reći kako je taj pogled otvoren svim mogućim neslaganjima i osporavanjima – on je subjektivan, osoban. Riječju *teološki* želim sam istaknuti kako taj pogled želi obujmiti širinu i dubinu zbilje te ostaviti prostor i za one čimbenike koji izmiču našoj ljudskoj provjerbi i prosudbi.

Nu još nešto želim istaknuti na samom početku. U središtu pozornosti nisu stvari i zbivanja, nego *Čovjek, Osoba*. Zanima nas što se ovdje i sada zbiva, ali nas prvo zanima i kako i koliko to što se zbiva *pogđa čovjeka osobno, obitelj i cijeli narod*. Cijeli narod, ali ipak prvenstveno mladi naraštaj.

Kad suvremeni proučavatelji govore o mladim ljudima danas, onda na pitanje: koju bi vrlinu današnjih mlađih ljudi trebalo istaknuti, gotovo jednoglasno odgovaraju: *iskrenost*. Malo grublje rečeno: oni su manje licemjerni od nas starih!

Mladi su ljudi spremni prihvati istinu i kad je ona gorka i kad im ne ide u prilog. Ponekad istinu prihvataju spremno možda upravo radi toga što je gorka. – Iz toga je moguće naslutiti stanovit stupanj njihove razočaranosti, malodušnosti i tjeskobe. Na pitanje: odakle to izvire, teško je naći jedinstven i jednostavan odgovor. To je stanje uvjetovano cijelim nizom bližih i daljnjih čimbenika.

Najčešće se izdvaja nagomilano iskustvo našega povijesnog razdoblja u kojem dominiraju ratovi – dva svjetska i ovaj posljednji, domovinski: krvoljni, prljavi i popraćeni neshvatljivim poratnim nepravdama spram onih koji ništa nisu krivi ili su manje krivi.

Na drugome mjestu poznavatelji naših prilika i neprilika govore o očiglednoj zataji, nevjerstvu značajnih ustanova koje bi po svojoj naravi i po svojoj namisli morale štititi čovjeka pojednica, bez pridržanja i svestrano, a, eto, one su više ili manje

Tko od onih koji odlučuju, hoće li ili ne će književnik Mile Budak dobiti ulicu u jednome gradu, poznaje svu povijest te tragedije, te tko je ili kako može biti *nepristran u prosudbi*, je li ju zasluzio ili nije?

Piše:

dr. Vjekoslav Božo JARAK

u službi samoprobitka ili, još gore, onih interesa koji idu na očiglednu štetu malih i nezaštićenih ljudi. Pomislimo, primjerice, na ulogu Međunarodnoga crvenoga križa u našem domovinskom ratu! Blijeda je

ledu veoma usavršena i nadasve su brza i više-manje svenazočna.

Kako onda u takvu ozračju spoznati istinu – upoznati zbilju, stvarnost u cjelini, kako lučiti bitno od sporednoga, odsudno važno od uvjetno ili samo djelomice važnog?

Kako se spram vjerno spoznate zbilje postaviti u punini svijesti osobne slobode i osobne odgovornosti?

Crtež I. Balentovića

bila i njegov glas bijaše nečujan, kako u slučaju Vukovara u Hrvatskoj tako i Srebrenice u Bosni!

Nu vratimo se već spomenutome dobrom svojstvu mlađih ljudi: njihovoj spremnosti prihvati istinu.

Kako do istine doći?

To je jedan od najbolnjih problema suvremenoga svijeta. Što se danas zbiva? Posvuda vlada i prevladava bespoštredna borba za prestiž u svemu, ali za prestiž koji donosi političku i materijalnu prednost. To dvoje, uglavnom, idu zajedno, jedno drugo uvjetuje i podupire.

U rukama svjetskih moćnika, posjednika kapitala i ključnih društveno-političkih uporišta, stoji velika većina sredstava za priopćavanje, a ona su u tehničkom pog-

To je danas odista teško.

Pogledajmo to na jednometu primjeru koji sam po sebi ne bi morao biti važan, ali je u našem ozračju uvjerljivo rječit.

Nedavno se vodila živa raspra, treba li u jednometu našemu gradu novo preimenovati ulicu koja je dobila ime književnika **Mile Budaka** (1889.-1945.)?

To je hrvatski književnik koji je za Drugoga svjetskoga rata neko doba bio u hrvatskoj vladi ministar prosvjete i bogoslovija odnosno član hrvatskoga poslanstva u Berlinu, a nakon rata osuđen je na smrt vješanjem kao fašist.

Poslije Drugoga svjetskog rata, sve do 1990., vladala je takorekući crno-bijela tehnika: svi koji su pripadali partizanskome pokretu bijahu slavljeni kao borci

za slobodu i ujedno antifašisti; tko god je pak bio na drugoj strani ili mu se to na bilo koji način moglo pripisati, bio je sluga okupatora, narodni neprijatelj, a počesto samim tim i zločinac. Taj je usud dijelio i Mile Budak. Na sudu mu nije pripisano, pa sljedbeno tomu, ni dokazano nikakvo zlodjelo, nego samo sudjelovanje u vlasti protivne strane i pristanak uz politiku koju su pobjednici osudili; rekli bismo *verbalni delikt*. S druge strane, nepobitno je utvrđeno kako je tijekom cijelog rata štitio i pomagao Srbima i Židovima! Nu unatoč tome, on je osuđen na smrt vješanjem i odmah, sutradan, obješen, bez mogućnosti ikakve molbe ili žalbe. A on je prije dolaska i uspostave hrvatske vlasti 1941. godine bio jedan od najcenjenijih hrvatskih književnika, uspoređivan, gledom na prozu, jedino s **M. Krležom**.

Sve kritike, a bilo ih je dosta, bijahu pozitivne i nitko nigdje nije ni spomenuo ni jedan jedini znak politike u njegovim književnim djelima – sve odreda čista ljepa književnost. Ni u njegovu «Ratnom roblju», napisanom 1916./17., nema ni traga odbojnosti spram Srba.

Tek se znatno kasnije u rukopisu jednoga kritičara našla i jedna negativna kritika, za koju poznavatelji prepostavljaju kako je napisana po nalogu, ali istom poslje Budakova smaknuća.

Dodajmo ovom još primjer norveškoga književnika **Knuta Hamsuna** (1859.-1952.), koji je 1920. dobio Nobelovu nagradu za književnost. Pozdravio je **Hitlerovo** zauzeće Norveške i surađivao u novinama **Quislingove** stranke. Godine 1945. bio je uhićen i 1948. osuđen na visoku novčanu kaznu.

Pitanje sad glasi: tko od onih koji odlučuju, hoće li ili ne će književnik Mile Budak dobiti ulicu u jednome gradu, poznaje svu povijest te tragedije, te tko je ili kako može biti *nepristran u prosudbi*, je li ju zaslužio ili nije?

A što reći o mogućnosti spoznaje koju nije lako *povijesnim dokazima* utvrditi, kao što je to u ovome slučaju uglavnom moguće?!

Vratimo se iznovice sredstvima javnoga priopćavanja! Rečeno je kako je njihova moć strahobno velika.

Upitajmo se: odakle izviru njihove viesti i njihove spoznaje? Što ih nadahnjuje i koje ih pobude i nakane vode? Što zapravo odašiljači novih vijesti žele postići?

Pregledamo li njihov sadržaj, zamijetit ćemo kako u cijeloj Europi tiskovna glasi-

la, radio i televizija imaju više-manje ujednačenu sliku: u prvom planu stoje vijesti protkane raznovrsnim skandalima; potom slijede poslovne stvari ili kupoprodaja u širem smislu, a na trećem je mjestu sport. Ostale stvari su daleko iza toga.

Kroz ta tri sloja provlači se nešto što bismo mogli nazvati *uspješnost poslovanja* – napor kako povećati nakladu tiska i gledanost televizije, kako privući gledatelje na športska borilišta.

Pitanje objektivne istine načelno se nigdje ne odbacuje, ali je ona ostavljena negdje na slijepom kolosijeku i, otvoreno ili prikriveno, podređena postavljenu cilju: *ostvariti dobit!*

To pak znači: uopće se ne ide za tim kako bi se istina spoznala u svojoj cjelini, niti se bitno luči od sporednog, pa čak ni istina od poluistine, pa ni od obične glasine

Rada se i razvija, stupa na površinu i osvaja prostorja *nečovječan čovjek, čovjek bolesna duha*: bez istinske zauzetosti za one vrijednosti po kojima čovjek može biti čovjekom, slobodnim i odgovornim bićem, osobom, što je preduvjet unutarnjeg mira i zadovoljstva – sreće i, dakako, izgradnje boljega društva o kojem se danas toliko govori, a usuprot tomu djeluje.

u stilu čula-kazala. U takvim skrajnim slučajevima, zlu ne trebalo, stavi se na kraju naslova mali upitnik, i time se pisac osigurao proti optužbi kako širi klevetu!

Mogućnost spoznaje odista je otežana, u većini stvarnih slučajeva svedena na najmanju moguću mjeru, mjerenu bilo kakvim normalnim ili prosječnim osobnim naporom.

Da bi se u zapletenim slučajevima došlo do istine, traži se nadljudski napor!

A što je posljedica takva stanja?

Posljedica je u ozračju kakvo se danas stvara, s jedne strane ono što se općenito naziva *manipulacijom*, a s druge strane *veoma otežan rast i razvoj ljudske osobe*. Riječju: posljedica je poplava oportunizma i kukavičluka, sebičnosti i tjeskobe, što dovodi do dubinskog osjećaja nezadovoljstva, mrzovolje i besmislenosti života, o čemu svjedoči silan porast duševnih bolesti, sve veća uporaba droga i porast samoubojstava.

Od 1945. do 1985. poginulo je izvan Europe, u pokrajinskim sukobima, više od 35 milijuna ljudi.

Od 1960. godine pučanstvo se u USA umnožilo za 41 posto *nasilje* za 56 posto, rastava braka za 300 posto. Svake godine u međusobnim obračunima biva ubijeno 4 do 5 tisuća ljudi. U Kini se donese prosječno 40 smrtnih presuda tjedno.

U stvarnosti iščezaje razlika Dobra i Zla, nema ni dobra ni zla, ima samo *neposredno* korisno i *neposredno* štetno.

I što se u biti zbiva? Rađa se i razvija, stupa na površinu i osvaja prostorja *nečovječan čovjek, čovjek bolesna duha*: bez istinske zauzetosti za one vrijednosti po kojima čovjek može biti čovjekom, slobodnim i odgovornim bićem, osobom, što je preduvjet unutarnjeg mira i zadovoljstva – sreće i, dakako, izgradnje boljega društva o kojem se danas toliko govori, a usuprot tomu djeluje.

Kao jedan izrazit primjer može poslužiti prizivanje i dozivanje pravne države. Što to znači? Malo, vrlo malo! Pravna je država postojala i u doba procesa **Sokratu**, kao i **Tomi Moru**, i sudio im se po zakonima i propisima, ali bijahu to sramotni i u biti nepravedni sudski procesi i presude, sramota što se nikad ne može skinuti. A sličnih je presuda nebrojivo mnogo u svim razdobljima i sredinama.

Kad bi se ti ljudi koji gromoglasno govorile o pravnoj državi, usmjerili i odvažno borili za *pravednu državu*, e, to bi bilo nešto. Međutim, to je teško! Ali kad bi tako bilo, onda bi se otvorio prostor za istinu u cjelini, i tu bi ljudi mogli doživjeti *najvišu moguću spoznaju: spoznaju kako istinu i pravdu možemo ostvarivati jedino u ozračju sveobuhvatne Božje ljubavi – tu i nigdje drugdje.*

Što nam je činiti?

Kršćanstvo se pojавilo kao *Radosna Vjest*. To je njegova unutarnja jezgra, pa se ono ni danas ne može drugačije obznačiti. Svaka tomu protivna ili samo donekle različita pojava, bila bi ravna izdaji.

Time je dan odgovor na gornje pitanje.

Suvremeni kršćani – a jedino se tako može biti kršćaninom, to će reći jedino ako se doživljuje zbilja sadašnjega trenutka u svoj svojoj cjelini, akršćani sudjeluju u rješavanju svih prijepornih pitanja svoga ozračja – *moraju* (oni to mogu, pa onda i moraju) *biti radosni ljudi*, radosni unatoč svim osobnim i zajedničkim protivštinama, te radosno stva-

rati ozračje u kojemu ima prostora za Radosnu vijest.

Sve protivštine suvremenoga svijeta, promatrane s kršćanskoga motrišta, veoma su pogodan teren na kojemu suvremenici kršćani mogu nastupiti kao glasnici Radosne vijesti. I to je objava pravoga lica suvremenoga kršćanstva.

Dakako, to nije jednostavno. To zahtjeva odvažnost i slobodu. Nu odmah treba pripomenuti kako pitanje: *što i koliko* možemo učiniti, nema odsudna značenja. Uspjeh, onaj izvanjski, nije norma i nije mjerilo vrijednosti kršćanstva.

U nacističkome logoru Židovi su slavili svoju Pashu, svoj najveći blagdan. Dugo su se i mudro pripremali i sve spremili sukladno propisima proslave. Plesali su i pjevali. Slavili su Boga i zahvaljivali mu «za njegova veličanstvena djela!» – Nijemi motritelj sa strane stajao je kao skamenjen. Pred njegovim očima igraju i pjevaju «živi kosturi!» Slave Boga i zahvaljuju mu za njegova veličanstvena djela. «Ma koja, ma kakva veličanstvena djela», progovarao je glas prosvjeda u njemu!

Nije mogao naći odgovora. A odgovor je bio jasan! *ti su ljudi, ti živi kosturi, bili su Božja divna djela sa svoje slobode kojom su i zadnji atom svoje snage ulagali kao zalog neuništivosti ljudskoga dosta-janstva!* Oni su predstavljali ta divna Božja djela.

To je bit svega. Ali za takvo što nije dostatna samo osobna odvažnost i sloboda; traži se još nešto: *duh zajedništva*.

Radosna se vijest glasi kao zbilja zajedništva ljudi koji su svjesni kako im je u Isusu Kristu Bog pošao u susret, kako ih prima, opršta, ujedinjuje i povezuje svojom beskrajnjom ljubavlju.

To je danas velika prilika kršćanstva.

Povjedočiti svijetu nov duh slobode i odvažnosti, ali u okrilju zajedništva.

Lijepo je doživjeti kako takav duh danas među kršćanima iznovice oživljuje. Svuda po svijetu niču male spontane zajednice kršćana koji se uzajamno poznavaju, razumiju, pomažu i zajednički *promatraju, raščlanjuju i prosuđuju životnu zbilju, uzetu u cjelini!* Pitaju se koja su najvažnija i najpreča pitanja u sredini u kojoj žive, kako otkriti *istinu o toj zbilji*, kako lučiti bitno od sporednoga i što učiniti? Ne zatvarati se u se, nego gajiti duh slobode i odvažnosti, *zauzeti stav spram gorućih pitanja sredine* u kojoj žive ovdje i sada.

Eto, primjerice, slušamo tužne vijesti o stanju naših ljudi u Kninu!

Možda im ne možemo mnogo pomoći, ali možda ipak možemo za njih nešto učiniti. Recimo: čestitati ćemo im Uskrs i poslat ćemo skroman dar siromašnoj obitelji s najviše male djece.

To bi bilo nešto. I to bi bilo lijepo. Bilo bi i uspješno. I kad bi se množili i namnožili takvi sitni znakovi solidarnosti, ishod bi bio veličanstven: *među našim bi se ljudima u Kninu upadno i brzo smanjivala malodušnost i klonulost, a na njihovo bi mjesto stupila radost – nada*.

Prorok Daniel znao je reći NE premoćnoj okolini u kojoj je živio, bio je sloboden, premda sužan, i nije pitao za cijenu kojom će tu svoju slobodu platiti. Plaćao je cijenu svoje slobode odvažno, ali je i u užarenoj peći mogao pjevati – nije znao što je to malodušnost, a ni tjeskoba. Živio je tjesno povezan s trojicom svojih prijatelja i trajno je držao otvorenim prozor svoje sobe – onaj prozor što je okrenut prema Jeruzalemu. Tjesno povezan sa svojim prijateljima i – premda daleko – trajno u dosluku sa svojim narodom.

Dostatan je samo jedan susret, jedan pogled, jedna riječ, pa da se zapali oganj, probude se zamrle snage i na obzoru se ukaže svjetlo života u radosti!

Svaki pojedinac može i treba oživjeti u sebi svijest kako u svojoj slobodi i odvažnosti, trgne li se iz svoje pasivnosti, može biti nezamjenjivim članom zajedništva koje utječe na stvaranje javnog mnijenja.

Tu u obzir dolazi ne samo upoznavanje istine u cjelini, nego i razlučba bitnoga od sporednoga.

Preplavljeni smo sporednim pitanjima i ona nas pritišću poput nesnosna bremena, a po sebi ta pitanja nisu bitna i mi u njihovu rješavanju, najčešće, ništa ne možemo učiniti. Zašto bismo se onda njima bavili? Nu ima pitanja koja su važna, nekada i od sudno važna za sve nas. Takva pitanja trebamo otkrivati i u svojoj ih sredini stavljati u prvi plan; na svakome mjestu i u svaku dobu!

Koja su to pitanja?

Spomenut ču dva: *potomstvo i školstvo*. Sve nas je manje i sve se slabije spremamo za budućnost, ne osposobljujemo se za posao kojim bismo bili svoji gospodari i gospodari svoje domovine.

Ne postanu li mladi ljudi svjesni kako su za njih upravo to *bitna pitanja*, sva će im druga nastojanja biti uzaludnima. Pomiclile samu kako se ljudi u Japanu osposobljavaju za život, za rad, za uspješno nošenje sa sve većom konkurencijom u svijetu, pa ipak već niz godina pomalo stagniraju. U što se mi uzdamo?

Ili: luksuz se na sve strane širi, a mi se sporimo oko dječjeg dodatka kao da smo prenapučeni poput Indije ili Kine, a sve oko nas pusto i prazno, svakim danom jedna od najljepših zemalja sve pustija i sve praznja!

Ako bismo s ovog motrišta raščlanjivali tisak, iznenadili bismo se koliko se prostora daje posve nevažnim pitanjima, a kako malo onim bitnim!

Svi bismo bili u zabludi, ako bismo stajali prekrivenih ruku i čekali dok «oni odozgor» riješe to pitanje. Njega je moguće početi rješavati, pa i riješiti, jedino gibanjem odoz dol, iz baze.

Gdje jedna, makar i malobrojna, kršćanska skupina počne dizati svoj glas, i u tome ustaje, počet će o tome misliti i oni gore. Prije zacijelo ne će. Potrebno je probijati led, osvajati prostor. Treba biti sloboden i odvažan, ali u zajedničkoj akciji.

Na pitanje: koji bi model kršćanina danas najbolje odgovarao, postoje različiti odgovori, premda se u biti – kad je o dobrom poznavateljima kršćanstva i stanja u našem svijetu riječ – ti proučavatelji služu. Jedan od odgovora glasi: *tip proroka Daniela!*

Prorok Daniel znao je reći NE premoćnoj okolini u kojoj je živio, bio je sloboden, premda sužan, i nije pitao za cijenu kojom će tu svoju slobodu platiti. Plaćao je cijenu svoje slobode odvažno, ali je i u užarenoj peći mogao pjevati – nije znao što je to malodušnost, a ni tjeskoba. Živio je tjesno povezan s trojicom svojih prijatelja i trajno je držao otvorenim prozor svoje sobe – onaj prozor što je okrenut prema Jeruzalemu. Tjesno povezan sa svojim prijateljima i – premda daleko – trajno u dosluku sa svojim narodom. •

U PRAGU ODRŽAN XV. KONGRES INTER-ASSO

U Pragu je od 22. do 25. lipnja održan XV. Kongres Internacionalne asocijacije bivših političkih uznika i žrtava komunizma (INTER-ASSO). Pokrovitelji kongresa, predsjednik Češke Republike **dr. Václav Klaus** i predsjednik Senata Parlamenta Češke Republike **dr. Přemysl Sobotka** skupa s domaćinom, KPV ČR, upriličili su u prekrasnoj Španjolskoj dvorani Praškoga grada nezaboravno svečano otvorenje.

Ured Predsjednika pozvao je veleposlanike zemalja iz kojih potječu članice Inter-Assa. U prekrasnoj dvorani postavljeni je šesnaest stolova i uz svaki stol po tri stolice, a na stolu zastava zemlje članice. Tako su izaslanici na kongresu lako pronašli svoj stol a veleposlanik njihove države im se pridružio. Ne znam kako su drugi zastupnici reagirali, ali mi Hrvati, s obzirom na to kako su se diplomatska predstavnštva odnosila i prema članovima HDPZ-a i prema manifestacijama u spomen žrtava komunizma u inozemstvu, bili su nazočnošću hrvatskog veleposlanika **Marijana Ramuščaka** ugodno iznenađeni.

Piše:

Jure KNEZOVIĆ

Svi su veleposlanici iskoristili priliku i pozdravili nazočne i XV. kongres, neki dulje a neki kraće. Naš veleposlanik je bio kratak, ali njegova životna crtica je ostavila nevjerljatno dobar dojam.

Predsjednica KPV ČR **dr. Naděžda Kavalírová** podsjetila je na nastojanje čeških političkih uznika za zabranom Komunističke partije Češke i Moravske, na Prvosvibansku manifestaciju na Letnoj, koju politički uznici organiziraju, a ove je godine imala uglednog gosta, političkim uznicima poznatoga člana Švedskog parlamenta **Görana Lindblada**, autora rezolucije i borca za osudu komunizma u Europskom parlamentu, na načela KPV ČR po kojima je njihova uloga otkrivati i objaviti zločinačku praksu komunističke partije, a njezine živuće aktere privesti pred moralni sud, na činjenicu da je 12. lipnja 2007. u Washingtonu, u nazočnosti predsjednika SAD-a, **George W. Busha**, otkriven spomenik žrtvama komunizma

pod nazivom „Božici demokracije“, a politički uznici nisu imali priliku ni poslati brzovaj, na njih se zaboravilo.

Zatim je kongres pozdravio pokrovitelj, predsjednik Senata Parlamenta Češke Republike dr. Sobotka, iz čijega pozdravnog govora donosimo dio u prijevodu:

„Drago mi je, da je zaslugom Konfederacije političkih uznika ČR naša zemlja domaćinom XV. kongresa Međunarodne asocijacije bivših političkih uznika i žrtava komunizma Inter-Asso.

Dobro je da su se politički uznici, koje su u prošlosti progonili komunistički režimi, spojili u međunarodnu udrugu, zato jer se svijet – a Europa posebno – nisu odredili prema nasljedstvu nakazne komunističke ideologije. Tužnim dokazom toga je i ovogodišnji travanjski skup organa Europske unije, gdje se uspjelo prihvatiti, da je nijekanje žrtava holokausta u cijeloj EU kažnjivo, ali začudo, zahvaljujući otporu nekih zemalja s velikom ljevičarskom tradicijom, poricatelji komunističkih zločina ostaju i nadalje nekažnjeni. Pa će se tako i nadalje vijati crvene zastave sa srpom i čekićem i slikama zločinaca poput Lenjina i Staljina nad glavama demonstranata, koje bi iz toga ludila izlječila valjda jedino – spoznaja svakodnevne realnosti života u komunizmu – a o njegovim logorima da i ne govorim...

Ti trendovi, skupa s rizikom nastanka nekih novih komunističkih režima npr. u nekim zemljama Latinske Amerike, moraju nas mobilizirati za veću aktivnost i otpor. Zato je dobro da postoji Inter-Asso i da danas snažno zaori njegov glas. Potrebno je stalno spominjati što se od 1917. godine pod direktivom komunista odigralo, kakva je povijest te diktature, koliko je bilo milijuna žrtava, kakvu su moralnu i ekonomsku devastaciju komunisti donijeli pojedinim narodima i koliko su osobnih tragedija skrivili. Upozoravam pred ublažavanjem povijesti te totalitarne diktature“.

Radno predsjedništvo Kongresa

Kratke ali srdačne zdravice podnijeli su ministri rada i socijalne skrbi ČR i prvi zamjenik predsjednika ODS-a (vladajuće stranke) **dr. Petr Nečas** kao izaslanik predsjednika Vlade i predsjednika ODS-a **Ing. Mirka Topolánka**, a zamjenik ministra vanjskih poslova ČR **Jaroslav Bašta** pozdravio je nazočne u ime ministra vanjskih poslova **Karla Schwarzenberga**. Oba pozvana predstavnika Vlade zadržalo je u Bruxellesu produljenje diskusije o europskom ustavu u Vijeću Europe.

Za Inter-Asso kratko se zahvalio predsjednik **Jure Knežović**, koji je visoko ocijenio sudjelovanje i potporu visokih državnih predstavnika Češke Republike i zastupnika diplomatskog zbora, naglasivši da je glavna tema XV. kongresa robovski i prisilni rad u komunističkim totalitarnim režimima. Svečano otvorenje okončano je napjevima umjetničkoga pjevačkog zbora.

U početku je bilo planirano da na svečanom otvorenju budu i predsjednici države i vlade, ali zbog diskusije o europskom ustavu u Vijeću Europe nisu bili spriječeni samo predsjednik vlade i ministar vanjskih poslova, nego i predsjednik države, koji je zbog stalnog kontakta s predstvincima vlade u Bruxellesu također morao izostati, pa je u subotu 23. lipnja pozvao predsjedništvo Inter-Assa i čelne predstavnike KPV ČR na domjenak.

Predsjednik Češke Republike dr. Václav Klaus u 11 sati u predsjedničkim dvorima na Hračinu srdačno je primio delegaciju XV. kongresa Inter-Assa. Nakon upoznavanja slijedila je ugodna rasprava za okruglim stolom. Predsjednik se živo zanimalo za međunarodne i narodne probleme i ciljeve Inter-Assa. S izaslanicima se suglasio glede značenja djelotvornog otpora bivših političkih uznika komunističkomu teroru i potrebi osude bivših totalitarnih režima od fašizma preko nacizma do komunizma. Njihove istovrsne izopačene ideologije bile su uzrokom zločina protiv čovječnosti i protiv ljudskog prava pojedinaca i naroda, počinjenih u XX. stoljeću, u koje spada i robovski prisilni rad bivših političkih zatvorenika. Za daljnje ciljeve Inter-Assa preporučio je jačanje i potporu građanskih i ljudskih prava naročito u postkomunističkim zemljama i borbu protiv novodobnih „izama“, uključujući i međunarodni terorizam.

Kongres je nakon prekida zbog posjeta izaslanstva Inter-Asso-a radnim dijelom nastavio u subotu u 14 sati. Nakon izvješća članica o zbivanjima od prošlog kongresa na glavnu temu, robovski i prisilni rad u komunističkim totalitarnim režimima, podnesena su četiri referata: češki, hrvatski, madžarski i latvijski. Hrvatski donosimo u prijevodu:

Prisilni rad u komunističkoj Jugoslaviji

Opća Konferencija Međunarodne organizacije rada prihvatile je 25. lipnja 1930. Konvenciju o prisilnom i obveznom radu. između 106 država i Kraljevina Jugoslavija je ratificirala je tu Konvenciju 30. rujna 1930. godine.

Konvencija već u prvom svome članku obvezuje države potpisnice da okončaju svaki oblik prisilnoga ili obveznog rada.

Komunistička Federativna Narodna Republika Jugoslavija, kao pravna sljednica Kraljevine Jugoslavije, morala je od samog početka svoga postojanja poštovati ovu međunarodnu obvezu, što ona nije činila.

Štoviše, ona je kao članica OUN potpisala i Konvenciju o ljudskim pravima koju je do konca svoga postojanja 1990. stalno kršila.

Presude su na početku glasile i na prisilni rad, poravni rad ili društveno koristan rad a radni logori su otvarali i robovski rad nastavio i onda kada se u presudi nije više spominjao prisilni rad, pa čak ni nužda preodgoja, pod kojom su se također skrivali jugoslavenski komunistički robovlasnici.

Da su jugoslavenski komunisti, isto kao i oni njihovi drugovi, kršili sve konvencije koje njima nisu isle u korist, mnogim žrtvama komunizma iz zemalja iza tzv. željezne zavjese, zbog mogućnosti putovanja i pranja mozga sovjetskom promičbom još danas nije shvatljivo, ali bar može poslužiti kao dokaz da ne može postojati „bolji“ komunizam.

Dok je još Milovan Đilas bio miljenik Josipa Broza Tita, a Brijuni preuređivani u Titovu ljetnu rezidenciju, posjetio je Đilas Tita koji se nalazio na Brijunima. Tito je proveo Đilasa po gradilištima. Kad je Đilas video mnoštvo robijaša kazao je Titu:

-Stari, pa to su sve robijaši!

-Đido, najveće građevine u povijesti napravili su robovi – tješio je Tito svoga agitpropovca.

Tako izjavljuje Crnogorac po rođenju, Milovan Đilas, koji je uz Srbina Aleksandra Rankovića, Slovenca Edvarda Kardelja i naravno Tita činio jezgru jugoslavenske komunističke moći.

Predsjednik dr. Vacláv Klaus prima sudionike kongresa

Kod predsjednika Klausu

Istvarno se u komunističkoj Jugoslaviji pošlo po sovjetskom uzoru; industrijalizacija i konfiskacija! Nisu samo ideoološki protivnici, nego i obični vlasnici „zanimljivih“ kuća, samo radi konfiskacije kuće, proglašavani državnim neprijateljima i osuđivani na dugogodišnju zatvorskiju kaznu i prisilni rad. U Jugoslaviji su do početka 50-tih godina prošlog stoljeća skoro svi politički zatvorenici osuđeni na strogi zatvor i prisilni rad, konfiskaciju imovine. Nakon spora Tita i Staljina, na pritisak sa Zapada izostajale su u presudama izričite osude na prisilni rad, ipak u praksi se nije ništa mijenjalo. Oni koji bi odbijali prisilni rad, kažnjavani su disciplinski, a hrana im je jako smanjena. Vrijedio je Rankovićev slogan: 'Ko ne radi, ne treba da jede. Oni koji bi se pozivali na zakone i konvencije, podučavani su da su zakoni pisani za „Engleze“, t.j. za zapadno inozemstvo, a ne za jugoslavenske državljanе. Ovi „Englezi“ nisu se zanimali za provedbu zakona. Tako je u Jugoslaviji do njenog konca 1990. godine cvao prisilni rad.

Kad danas na televiziji pogledate ljepote Brijunskih otoka, mislite na to da su objekti djelo komunističkih robova i da su tamo mnogi politički uznici kod postavljanja podmorskih mreža, za osiguranje komunističkih krvnika, ostavili svoj život.

Ako se vozite Jadranskom magistralom – cestom uz jadransku obalu – sjete se da su tu cestu, pod nehumanim uvjetima, izloženi gladi, žeđu ljeti vrućini a zimi hladnoći i vjetrovima, izgrađivali politički zatvorenici. A pri tome je pučanstvu bilo najstrože zabranjeno osuđenicima dati hranu ili vodu.

Robove se slalo i u rudnike kao rudnik ugljena Raša u Istri, ali svugdje gdje je ministarstvo unutarnjih poslova dotične Narodne Republike vidjelo mogućnost zrade, jer kako je vidljivo iz Opštih načela o izvršenju kazne popravnoga rada, koju je izdao potpredsjednik Vlade i ministar unutarnjih poslova FNRJ i drugi čovjek u državi, Aleksandar Ranković, tvrtke su morale za robovski rad političkih zatvorenika plaćati nadležnom ministarstvu unutarnjih poslova nadnicu „za osamčasovno radno vreme ... koja je po postojećim propisima određena za odnosnu vrstu rada“. Dakle ne umanjenu nadnicu i ne manje, nego za osam sati rada kasiralo je ministarstvo unutrašnjih poslova za svakog uznika koji je poslan na posao.

Hrvatska broji 124 milijuna dana zatvora!

U velikim kaznionicama kao Lepoglava, Stara Gradiška, Slavonska Požega i Goli otok politički su uznici morali raditi do posljednjega dana opstanka komunističke Jugoslavije. Proizvedena dobra pro-

Poneki hoteli na Jadranskoj obali, kao npr. hotel Jadran u Tučepima, izgradili su zidari zatvorenici za potrebe UDB-e (jugoslavenske NKVD).

Tko se provezao autoputom Ljubljana-Zagreb-Beograd, zna koliko je duga ta brza cesta koju su pretežito izgradili politički uznici. Na tom gradilištu sudjelovali su i tzv. dragovoljci, nekažnjeni građani. Kako bi izbjegli nasilno pozivanje na dragovoljni rad i posliječno tome uvrštenje u državne neprijatelje, javljali su se mnogi građani dragovoljno na prisilni rad. Oštro partijsko oko registriralo je one koji su odbili zov Partije, a njihova nedjela klasificirala je partiju kao klasno neprijateljsku.

Sudjelovali su i oni seljaci, koji su odbili stupiti u seljačku radnu zadrugu (jugoslavenski kolhoz), a nisu mogli podmiriti obvezu.

Na hidrocentralama i umjetnim jezerima kao jezero kod Fužina, na teškim radovima u močvarnim područjima kao Lonjsko i Jelas polje u Sjevernoj-Hrvatskoj gdje su morale raditi i žene zatvorenice. Hrvatski politički zatvorenici činili su u jugoslavenskome zatvorskom sustavu izrazitu većinu. Tako su ih koristili kao prisilnu radnu snagu i izvan Republike Hrvatske. Ovdje bih naveo veliko gradilište Novi Beograd u Srbiji. Sarkazam na djelu. Novi Beograd se gradio na teritoriju koji je do 1945. godine pripadao hrvatskoj državi. Tako su tamo na zadovoljstvo srpskoga dovedeni hrvatski politički uznici da im na hrvatskom tlu grade Novi Beograd. Tisuće i tisuće hrvatskih političkih uznika sudjelovalo je u izgradnji Novog Beograda.

Europsku demokraciju i slobodu u posljednjih sto godina smrtonosno su ugrožavale i ugrožavaju nacizam i komunizam

Dr. Premysl Sobotka, predsjednik Senata Parlamenta Češke Republike na svečanom otvaranju XV. kongresa Inter-Asso-a

davala su se na slobodnom tržištu, a zarađa je isla u korist ministarstva (sekretarijata) unutrašnjih poslova, t.j. u korist jugoslavenske tajne policije.

Republika Hrvatska političkim uznicima iz vremena Jugoslavije za prisilni rad nije platila odštetu. Platila je živim političkim uznicima i udovicama odštetu za oduzimanje slobode u visini od 7,50 eura za svaki dan zatvora i poboljšanje mirovine.

U češkom referatu između ostalog navodi se:

- da je robovski i prisilni rad provođen od 1948. do 1989. na temelju odluka državnih i komunalnih organa kojima su upravljali komunisti, a organiziran je od strane ministarstava unutarnjih poslova i

narodne obrane, protiv čijih odluka nije postojao priziv,

- da su politički zatvorenici prisiljavani i protiv svoje volje morali raditi najčešće u strogom čuvanim zatvorima ili u tzv. popravnim domovima, često na poslovima opasnim po zdravlje i život, što je često prouzročilo smrt odnosno preranu smrt i tešku bolest,

- da u njihovim presudama nije navedeno da su osuđeni na prisilni rad,

- da je prehrana bila preslabaa za teške poslove koji su morali raditi,

- da su i žene morale radi teške poslove kao i muškarci, npr. u ciglanama, kamenolomima, poljoprivredi,

- da bolesni i starci u kaznionica nisu mogli ispuniti normu, pa su zbog toga disciplinski kažnjavani, a smanjivane su im porcije ispod kritične razine,

- kod vađenja urana za potrebe vojne industrije Sovjetskog Saveza korišteni su politički zatvorenici, naročito u tornjevima smrti,

- da prisilni rad nije temeljen na regularnom pravnom odnosu između poslodavca i radnika i bio je uvijek izведен u obliku zapovijedi i to bez obzira na osobno mišljenje, zdravstveno stanje ili sposobnost dotičnoga.

Robovski i prisilni rad su temeljem Pakta UN o ljudskim pravima i Povelje o temeljnim pravima EU-građanina zabranjeni. Ova dva nadnacionalna dokumenta su za ČR kao i za sve postkomunističke zemlje, uz obveze nasljedstva, obvezujuće. Zbog toga mora ČR preuzeti odgovornost za djela počinjena na državnoj razini u vrijeme komunističkog režima.

Madžarska udruga u svojem referatu iznosi potresne brojke. Tako iznose:

- da je u vremenu od 1944. do 1946. u SSSR odvedeno na tzv. „malenkij robot“ 200.000 muškaraca, žena i čak malodobnika,

- da je preko 500.000 vojnih zarobljenika suprotno međunarodnim konvencijama na prisilnom radu u SSSR-u zadržano i nakon 1946. godine,

- da je oko 30.000 odvedenih u SSSR suđeno na temelju lažnih podataka na kazne prisilnoga rada između 5 i 10 godina,

XV. kongres Inter-Asso

- da je većina u SSSR odvedenih na prisilnom radu izdržala između 3 do 5 godina, a da se od 700.000 odvedenih, kući u Madžarsku vratilo samo oko 350.000,

- da je to ljudski gubitak po veličini sličan onome madžarskog holokausta s 417.000 žrtava,

- da je komunistička vlada u Madžarskoj držala u Recsku logor za prisilni rad, specijalno za klasne neprijatelje i da je tamo od 1370 ljudi u kamenolomu zbog teških uvjeta života i brutalnog iživljavanja umrlo 30 posto zatvorenika.

Baltički narodi su posebno stradali. Nad njima je vršen stalni genocid, pa tako predstavnica Litve nama poznata i draga gospođa **Vanda Briedienė** u svom izvešću iznosi:

- nakon prve okupacije Litve do sukoba Trećeg Reicha sa SSSR-om, odveli su Sovjeti iz Litve 31.000 ljudi, od čega preko 5.000 djece, a onda je tri godine Treći Reich okupirao Litvu,

- 1944. vratili su se Rusi i počela je druga sovjetska okupacija. Više od 200.000 ljudi je bilo zatvoreno. U Sibir je poslano 131.600 ljudi, od toga 34.000 djece. Svaki treći Litvanac postao je žrtva sovjetskog okupatora. Odvedeni u Sibir morali su raditi. Od 1940. do 1954. godine broj stanovnika u Litvi smanjio se na jednu četvrtinu. Bila je to jasna politika etničkog čišćenja.

Latvijsko izvešće člana predsjedništva **Peterisa Simsonsa** zbog sličnosti našem problemu i posebno emocionalno pisanog izražaja prenosim većim dijelom:

*U sedamnaestoj godini državne neovisnosti Latvije prisiljeni smo se vratiti na bolno pitanje: *tko je odgovoran za patnje stotine tisuća latvijskih građana?* A za ponjenja, izgon ljudi iz vlastitih kuća, za oduzimanje imovine, za deportacije seljaka, za strijeljanje latvijskih patriota i za neljudski prisilni rad u rudnicima na zimi i gladni, za razdvajanje žena od njihovih muževa i djece od otaca, za smrt gladi staraca i dojenčadi, za uništenje nevinih ljudi, za fizičko i duševno sakraćenje, za ubojstvo latvijskih časnika i svećenika?*

Za veći dio našega pučanstva ovo pitanje nije aktualno, jer oni nisu nešto slično doživjeli, ne žele se ničega sjećati i o tome ništa saznati. Manje od 20.000 latvijskih građana okrivljuju prema vlastitim iskustvima komunistički i nacistički režim za zločine protiv Latvijaca i osuđuju okupacijske snage – Sovjetski Savez i Veliku Njemačku, strane agresore i domaće pomagače koji su tadašnje režime akceptirali i potpomagali.

Velika Njemačka i Sovjetski Savez više ne postoje. Većina žrtava, kao i njihove ubojice, mrtvi su, nacistički zločinci su kažnjeni. Njemačka (BRD) priznala je zločine i za njih preuzeila odgovornost. To je nesumnjivo korak u smjeru pomirbe, jedinstva, oprosta, demokracije i pobjede pravednosti. Tko sprječava Rusiju, da poduzme slične korake? Samo tvrdoglavno odbijanje da se prizna sovjetska okupacija Latvije kao činjenica i odgovornost komunističkog režima?

Ipak, teško je Rusiji nešto predbaciti dok Europa, oslobođena od komunističke moći, ne osuđuje dosljedno komunističke zločine protiv protivnika okupatorskog režima. I u našoj državi su kolaborateri – t.z. izdajice, denuncijanti, likvidatori partizana (koji su se borili protiv komunista o. p.), sastavljači lista za deportiranje osoba – još uvijek nekažnjeni. Ni Litvance iz emigracije nije nitko pozvao da se vrate u svoju domovinu...

Za okupatorsku silu iskopani kameni ugljen, željeznu rudu i tone zlata, za mnoge iskopane kilometre kanala i za množe sasjećene šume, za prekopane hektare polja, za pomužene hektolitre mlijeka i ulovljene tone riba, za nakrmljena krda goveda ima pravo građanin bilo koje države, kojega je komunistički režim deportirao u Sovjetski Savez, tražiti od Ruske Federacije odštetu za robovski rad pod neljudskim uvjetima (kod ljute zime u dronjcima, ušljiv i gladan). Za svoje u Sibiru ubijene roditelje, za siromaštvo, glad i u poniženju provedene godine u statusu narodnog neprijatelja ima svako siroče pravo tražiti kompenzaciju od Ruske Federacije, kao sljednice Sovjetskog Saveza.

Kongres je podržao prijedlog češke udruge, da u Jachimovu (Joachimstalu), na mjestu tornja smrti, gdje su na smrt odpisani politički uznici nezaštićeni punili bačve uranom i otpremali ih u SSSR, podigne međunarodni muzej prisilnoga rada. Europska unija i Vlada Češke Republike pomoći će izgradnju muzeja. Zaključeno je da se posjeti taj objekt a prije toga je donesena rezolucija o prisilnom radu:

XV. kongres Internacionalne asocijacije bivših političkih uznika i žrtava komunizma

REZOLUCIJA

ZNAJUĆI,

- da je komunistička ideologija zločinačka,

U SPOZNAJI ČINJENICE,

- da su komunistički režimi, na način ponižavajući za čovjeka, za postizanje

svojih političkih i gospodarskih ciljeva koristili prisilni rad,

IMAJUĆI U VIDU,

- tadašnje izvanredno teške životne uvjete,
- fizičke i psihičke patnje i
- time uzrokovanu zdravstvena oštećenja

TRAŽE

članice Intenacionalne asocijacije bivših političkih uznika i žrtava komunizma

- od pravnih sljednica, za to odgovornih država, pravednu odštetu za robovski i prisilni rad,
- u visini odgovarajućoj provedenom radu i njegovo vrijednosti,
- ne samo za svoje sadašnje državljane odnosno njihove sljednike, nego i za državljane drugih zemalja (po primjeru Njemačke i Austrije).

Izaslanici XV. Kongresa Inter-Asso-a – zastupnici nacionalnih organizacija

Shoqata e ish te Perndjekurve Politike Antikomuniste te Shqiperise (al)

Zajednica društava političkih zatvorenika Bosne i Hercegovine (ba)

Union of the Repressed People after the 9.IX.1944 in Bulgaria (bg)

Konfederace Politických Vězňů ČR (cz)

Union der Opferverbände Kommunistischer Gewaltherrschaft e.V. (de)

Board of South Estonian Association of Political Prisoners (ee)

Hrvatsko društvo političkih zatvorenika (hr)

Magyar Politikai Foglyok Szövetsége (hu)

Latvijas politiski represēto apvienība (lv)

Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sajunga (lt)

Združenje žrtev komunističnega nasilja (si)

Zväz Protikomunistického Odboja (sk)

HRVATSKA

*Nije važno
što smo
mali.
Važna je vjera
i čvrsti ideali.*

*O silni Bože
Hrvatsku nam
spasi!
Plamen jala,
mržnje
ljubavlju
ugasi*

Višnja SEVER

ČUDLJIVA HRVATSKA ZEMLJA

*Godinama ne dolijeću laste u ovaj kraj
Godinama nema cvjetnih proljeća.
Horizont je zid - išaran, umoran.*

*Čudljiva hrvatska zemljo,
u preobrazbama svojim,
u tebi uvijek gori.*

*Pogled im okivaš zidom.
Rijeći im okivaju zidovi.
Misli im okivaju zidovi.*

*Tko bi rekao
da će boja tvoga cvijeća
ljubomorno čuvati pogled od proljeća?
Tko bi rekao?*

*Čudljiva hrvatska zemljo,
u preobrazbama svojim
u tebi uvijek gori,
a žrtve su sinovi tvoji.*

Ivan DUJMOVIĆ

BLAŽENI ALOJZIJE STEPINAC I HRVATSKA DRŽAVA (XXXVIX.)

NADBISKUP STEPINAC PREMA PARTIZANSTVU

Protuvjerska promidžba činila je bit komunističke djelatnosti od samih njezinih početaka, čime se izravno udaralo u temelje kršćanstva. To je za Katoličku crkvu i nadbiskupa Stepinca bio veliki izazov, na koji su morali svakodnevno odgovarati. O tome Stepinac u svojoj propovijedi u zagrebačkoj prvostolnici na Staru godinu 1941. kaže, da je komunizam "u ovih zadnjih dvadeset godina stavio sve svoje sile i neiscrpiva novčana sredstva u pokret, da ime Božje izbriše sa zemlje". Takav duh bio je počeo zahvaćati i najviše znanstvene ustanove, pa se je sa sveučilišnih katedri usađivalo "budućoj intelektualnoj uvjerenju, da je natražnjak svaki onaj, koji još računa s imenom Božjim u javnom životu". Istodobno "s medicinskih fakulteta izlazili su liječnici u narod, koji su se sramili i spomenuti ime Božje, da ne bi obećastili 'znanost', ali se nisu sramili u ime 'znanosti' počinjati tolike zločine na nedužnoj djeci". Tu se misli na umorstva nerođene djece, pobačaje. "Razna seljačka sveučilišta", tvrdi Stepinac, "služila su često puta u svrhu, da se neuki prevedu žedni preko vode, i za sela i gradove odgoje agitatori razbojništva i destrukcije". Na žalost, "bolje nije išlo kadkada ni na pučkim, a niti na srednjim školama".(583)

Na pogibelj od komunizma Stepinac je upozoravao ne samo u svojim propovijedima, nego i u okružnicama. U okružnicu od 14. siječnja 1942. piše, da "živimo u vrijeme, kad se manje više čitav svijet kulturni nalazi u borbi protiv strašne opasnosti komunizma, koji je naročito u posljednjim godinama bio zaprijetio ne samo kršćanstvu, već i svim pozitivnim vrednotama čovječanstva uopće". Kaže, da je do nedavna Katolička crkva bila "gotovo jedina koja je uočila opasnost za čitavi kulturni svijet i pozvala sve na obranu najosnovnijih tekovina ljudske kulture", jer pred takvom opasnošću, kakav je komunizam, "Crkva nije mogla šutjeti, znajući, da je njezina najsvetijsa zadaća obrana istine i pravde i svih onih vječnih dobara, koje komunizam nijeće i pobija". Stoga je razumljivo, "da u borbi protiv komunizma

Piše:

Ivan GABELICA

tičke opasnosti mora katol. Crkva biti na prvom mjestu". Ističe, "da borba protiv komunizma nije bitno fizička borba protiv ljudi zaraženih komunizmom, već borba protiv zle nauke komunizma, protiv njegove materialističke i bezbožne ideologije".(584) Ta borba morala se je voditi na svakomu koraku jer su i partizani u svojoj bezbožničkoj promidžbi koristili raznovrsna sredstva i metode. Oni su noću

iz šume silazili u sela i pjevali razne bezbožne pjesme, vrijeđajući tako najsvetijsje osjećaje građana, ili su na to huškali posve nezrelu mladež. Protiv toga je ustao Stepinac okružnicom od 15. listopada 1943., u kojoj kaže, da je s najvećom žalošću doznao, "da u novije vrijeme po našim mjestima i selima naša hrvatska mladež nahuškana od bezbožnih agitatora pjeva bezbožne pjesme, kojima se vrši promidžba uperena protiv Bogu, našem Spasitelju Isusu Kristu, svećenicima i redovničkom staležu, našim katoličkim svetinjama i ustanovama".(585)

Pročelje širokobriješke crkve 1945. s 286 pogodaka partizanskog topništva

Crkva je uvijek cijenila ulogu žene u ljudskoj povijesti, visoko uzdižući njezinu čast i dostojanstvo. U svojim propovijedima Stepinac je često navodio primjere takvih žena. Partizanstvo je, međutim, po njegovu mišljenju, ponizilo ženu, namećući joj ulogu, koja ne odgovara njezinoj naravi, pa je on u više navrata kritizirao tu pojavu. U govoru djevojkama Domaćinske škole u Zagrebu 11. siječnja 1942., na dan sv. Obitelji, iznoseći svojstva plemenite žene, rekao je, da su te oznake dijametralno oprečne onima, "kako si zamišljaju razni sistemi, koji bi htjeli zamijeniti kršćanstvo, kao što recimo komunizam, a koji smatraju za ideal žene onu, koja je prezrela Boga, prezrela svoje poštenje i prezrela pošteni i ustrajni rad". Takova žena je "specijalni tip komunističke žene, ali ujedno i tip nakaze od žene". Ona je odvratna "Bogu, ali je odvratna i poštenim ljudima".(586) Što je mislio pod "nakazom od žene", Stepinac je obrazložio u govoru akademičarkama na blagdan sv. Katarine u Zagrebu 25. studenoga 1942., kada je izjavio: "Ali turnuti joj (ženi – op. I. G.) pušku u ruke, bilo pod naslovom 'drugarice' ili kojim drugim, znači od nje stvoriti nakazu, a nažalost ne rijedko i divlu zvijer, čiji je svršetak redovito tragičan i bolan".(587)

Takvu poraznu ocjenu partizanki dao je i u govoru učenicama Domaćinske škole u Zagrebu 1943., opet na blagdan sv. Obitelji. Tada je kazao, da je "ne samo komično, nego postaje i tragično, kad vidimo danas s kakvom lakounnošću žena odbacuje poziv revne domaćice, majke ili odgojiteljice djece, pa stavlja pušku na rame bilo pod titulom 'drugarice' ili kojim drugim, da vojuje u šumi tobože za slobodu naroda". Po njegovim riječima, "bilo bi svakako zanimljivo znati, koliki je procenat od tih došao onamo zato, što su pazile na svoju žensku čast i poštenje". On misli, da je takovih bilo malo.(588)

Posebno je oistar, kada je riječ o bračnim odnosima, bio Stepinac u govoru akademskoj mладеžи u Zagrebu 28. ožujka 1943. na završetku uskrsnih konferencija. U tome je govoru iznio misao, da "tip valjanog čovjeka nije ni farizej, niti carinik, nije ni mason ni boljevik, nije ni kapitalist ni proletar, nije ni 'drug' ni 'drugarica', ni demokrat! ". Dakle, nikakve političke oznake nisu jamstvo, da je netko dobar čovjek. Tip valjana čovjeka je onaj,

Partizanski pokolj u Jajcu (snimio I. Softa)

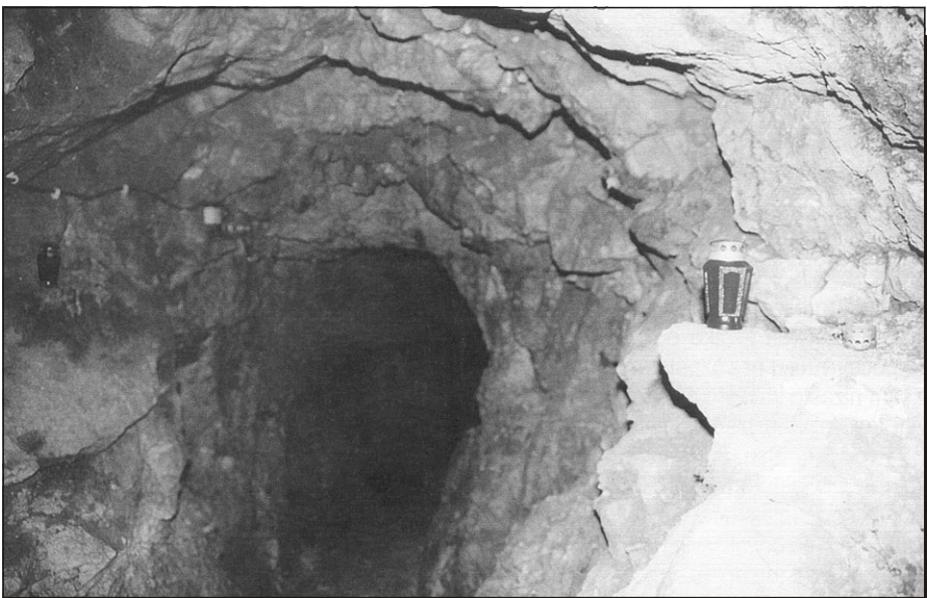
koji se Boga "boji i zapovijedi njegove vrši". Tek "to je podpun čovjek". Prema Stepincu, "staro poganstvo u poredbi sa poganstvom našega doba" bilo je bolje, jer je staro "imalo bar neko poštovanje prema obitelji, novo pozna samo 'druga i drugaricu', koje slučaj privodi i razvodi kao pseta".(589) Nema sumnje, da su izrazi "drug" i "drugarica" u navedenim Stepinčevim govorima i propovijedima samo zamjena za riječi "partizan" i "partizanka", pa je u njima sadržana njegova oštra osuda partizanskoga pokreta s moralnoga stajališta.

Prema Stepinčevim tvrdnjama, partizani su činili strahovite zločine od početka rata nad hrvatskim narodom. Razarali su narodnu imovinu i ubijali su iz zasjede mirno građansko pučanstvo i svećenstvo. Protiv takvoj njihovoj djelatnosti hrvatske su državne vlasti morale i bile dužne pružati odpor. Zbog toga je nadbiskup Stepinac i upozorio članove Akademskoga križarskog bratstva "Mahnič" 25. siječnja 1942., da moraju imati na umu, da u središtu svih problema hrvatskoga državnog života stoji i "radi ona crvena neman svim snagama, da nas uništi".(590) Ta crvena neman je komunizam, partizanstvo. On sam osobno je u propovijedi u Mariji Bistrici, prigodom zagrebačkoga zavjetnog hodočašća, početkom srpnja 1942. pozvao vjernike, da se mole "Majci Božjoj za one koji u neznanju razaraju narodnu imovinu, da im Bog otvori oči i da se raskajana srca

vrate k Bogu".(591) Jasno je, da je pri tomu mislio na partizane. Partizanski su zločini već do mjeseca studenoga 1941. godine bili postali veliki problem mlade hrvatske države, pa Stepinac u predstavci, što ju je u ime Hrvatske biskupske konferencije 20. studenoga 1941. uputio Paveliću, govoreći o pogreškama hrvatskih državnih vlasti prilikom vjerskih prijelaza piše, "da su ti čini bili posljedica na politiku osobito posljednjih dvadeset godina, i na zlodjela četnika i komunista, koji su tolika krvoljštva počinili nad mirnim našim hrvatskim narodom".(592)

Budući da ti zločini nisu prestajali, on je u svom izvješću Svetoj Stolici, kako je to Rušinović 9. svibnja 1942. javio ministru Lorkoviću, označio "četnike i komuniste, kao začetnike svega zla što se zbilo u Hrvatskoj".(593) Uzveši u obzir sve navedeno gradivo o Stepinčevu odnosu prema komunistima i partizanima, ne treba ni najmanje sumnjati u vjerodostojnost ovoga Rušinovićevo izvješća.

Partizani su, izgleda, s osobitom nasladom ubijali katoličke svećenike. Zagrebački nadbiskup je o tome prvi put propovijedio 21. svibnja 1944. prigodom dijeljenja svete potvrde (krizme) u topničkoj vojarni u Zagrebu. Navodeći, da je ubijeno za vrijeme Francuske revolucije na tisuće i tisuće katolika zbog svoje vjere, a zatim na tisuće katolika u Španjolskoj, "gdje su komunisti počinili nad njima grozote kakovih malo pamti povijest", nastavio je: "A znade se

Jama pored samostana na Širokome Brijegu, u kojoj su spaljena tijela franjevaca

dobro, koliko je već katoličkih svećenika poubijano iz istih razloga i u našoj domovini u ovih par godina našega samostalnog državnog života".(594) Iako se kao ubojice svećenika izričito ne spominju komunisti odnosno partizani, očito je, da se to odnosi na njih, jer se u predhodnim rečenicama govori o ubojstvu radi vjere i o bezbošcima ili komunistima kao ubojicama.

Bez obzira što su Stepinčeva antikomunistička stajališta, koja je on i za vrijeme Nezavisne Države Hrvatske isticao u bezbroj prilika, svakomu čovjeku imalo upućenjem u društvena zbivanja morala biti poznata, ipak se je i tada našlo pojedinača, koji su ga sumnjičili zbog pasivnosti i naklonosti prema komunizmu. Takvima je odgovorio u svomu glasovitom govoru održanom u Zagrebu pred prvostolnicom na blagdan Krista Kralja 31. listopada 1943., kada je opet iznio razloge, zbog kojih Katolička crkva, pa prema tomu i on osobno, odbacuju komunizam. Tada je, između ostalog, rekao: "Nikada Katolička crkva ne može priznati sistema, koji bi htio oduzeti seljaku njegovu zemlju, obrtniku njegovu kućicu, privatniku poštenim trudom stečenu imovinu, radniku i čovjeku uopće, njegovu dušu. (...) I kad kažemo, da ne možemo priznati sistema koji bi htio seljaku oteti zemlju i učiniti ga državnim robom, onda se povrh zdravoga razuma upiremo na iskustvo, koje govori, da će naš seljak prije izginuti, nego se dati zarobiti na svojoj vlastitoj zemlji. Ne možemo nadalje priznati sis-

tema, koji bi negirao obitelj, u kojoj Crkva gleda Božju instituciju i temeljnu stanicu svakoga naroda. Htjeti muža i ženu učiniti bračnim drugovima samo za vrijeme, dok postoji sjetilna veza; htjeti obitelji oduzeti sveti sakramentalni značaj i zapriječiti, da bude izvor života i odgajalište djece; htjeti dijete oteti roditeljima i proglašiti ga svojinom države: znači pokolebiti prirodni zakon života u njegovim temeljima, znači uništiti ne samo obitelj nego i sam narod i državnu zajednicu. Ne možemo nadalje priznati sistema, koji bi htio negirati osobnoga Boga, Stvoritelja svijeta, a ispovijedanje vjere u Boga svesti unutar četiri zida, gdje te niti niti vidi niti čuje. Ne možemo priznati sistema, koji bi htio već maloj djeci zapriječiti poznavanje Boga po vjerou nauku u školama što ga predaje svećenik".(595)

Od ovoga učenja Katolička crkva nije nikada i ni pod kojim uvjetima odstupila. Ono je u dijametalnoj opreci s komunističkim odnosno partizanskim političkim ciljevima i zasadama. To je bio samo dio razloge, zbog kojih je bilo nemoguće, da Crkva i Stepinac pristanu uz komunizam i partizane kao komunistički oružani pokret. Ove razloge je zagrebački nadbiskup u sažetomu obliku ponovio u propovijedi u Mariji Bistrici prigodom zavjetnoga hodočašća grada Zagreba 9. srpnja 1944., kada je izjavio, da je hrvatski narod do sada plebiscitarno odbijao komunizam, moleći Majku Božju Bistričku, da mu pomogne, "da odbije i u buduće sustav, koji ne pozna ni posebničko-

ga vlasništva, ni svetišta obitelji, ni slobode vjeroispovijesti".(596)

Partizanima je bilo vrlo dobro poznato Stepinčeve stajališta o komunizmu i o njima, pa su dulje vremena u potaji spremali, da ga proglose ratnim zločincem, ali su o tomu javno šutjeli. Čak su u promidžbene svrhe i dijelove njegovih propovijedi, koji su bili nepovoljni za sile Osovine, prenosi preko svoje krugovalne postaje "Slobodna Jugoslavija" ili ih letcima širili po selima, lažno prikazujući, da je to njegova osuda hrvatske državne politike. Ali nakon što su zauzeli Beograd i u njemu organizirali sjedište svoje vlasti, počeli su ga preko beogradske krugovalne postaje napadati i nazivati ratnim zločincem.(597)

Na te napadaje i klevete Stepinac je odgovorio u svojoj propovijedi održanoj 18. ožujka 1945. u bazilici Srca Isusova u Zagrebu prigodom svršetka uskrsnih konferencija. Upitao ih je, između ostalog, "znači li mir možda to, da jedan društveni sloj ognjem i mačem prigrabi vlast u ruke, a drugim staležima ostaje jedino pravo polagano umirati, makar su u ogromnoj većini". Ili možda mir znači to, "da se mogu nesmetano ubijati intelektualci, svećenici, građani, ljudi protivnoga političkog naziranja, i da se za ta umorstva nikada i nikome ne polaze računa". Ili mir znači to, "da se može nesmetano onemogućivati djelovanje Crkve i te njere opravdati jednostavnim izgovorom", da se Crkva tobøže nema pravo mijesati u političke stvari. Rekao je, da se na tim temeljima ne može osigurati mir. Odabio je partizansku tvrdnju, da oni "odusimaju crkvene naučne zavode, skidaju svećenicima glave" i čine slična nasilja "na temelju presude". Prigovorio je, da on u pravednost takvih presuda ne vjeruje. Poručio im je, da će doći "vrijeme kad će sve doći na vidjelo, i kad će se sve klevete i laži raskrinkati, i kad će i objektivna povijest pokazati, da predstavnici Katoličke crkve u Hrvatskoj nisu ni za čas izdali svoga zvanja, a da su eventualne pogreške kojega svećenika sitnica prema onome što se zbilo na drugoj strani", pa ga zato "malo dira grožnja, kojom se i zagrebački nadbiskup uvrštava među ratne zločince". Zbog toga ne strahuje pred njima, partizanima, nego "vedra čela i mirne savjesti" stoji "na svome mjestu došlo što mu drago".(598)

Ni nepunih tjedan dana nakon ovoga odlučnog Stepinčeva odgovora na partizanske optužbe sastao se je 24. ožujka 1945., kao što je već rečeno, poslovni odbor Hrvatskoga katoličkog episkopata pod Stepinčevim predsjedanjem i uputio svim hrvatskim katoličkim vjernicima zajedničku poslanicu, "budući da se boli naših vjernika, ili bolje čitavoga hrvatskog naroda povećavaju iz dana u dan i njihove brige za budućnost bivaju sve veće u moru neistina, laži i kleveta, što se sa svih strana smišljeno i proračunano siplju protiv našega naroda". U poslanici biskupi najodlučnije prosvjeduju "pred Bogom i svjetskom javnošću protiv sustavnog ubijanja i mučenja nevinih hrvatskih katoličkih svećenika i vjernika, od kojih je veliki broj živio upravo svetim životom, a mrzitelji Katoličke crkve oduzeli su im život protupravnim osudama osnovanim na fiktivnim krivicama". Ta umorstva nisu bila slučajna, nego unaprijed planirana i programirana. To se vidi po tomu, što ti "neprijatelji Katoličke crkve, a pristaše materijalističkog komunizma, koji je hrvatski narod plebiscitarno odbio" u svome bijesu "unaprijed optužuju sve biskupe, svećenike i redovničke pokrajine da su 'ratni zločinci', a pojedinim nepočudnim osobama podmeću, da su one krive zlodjelima, koja su počinjena u ovom ili onom kraju".(599)

Slomom Nezavisne Države Hrvatske nije prestala Stepinčeva borba protiv partizanskih zlodjela i divljanja. Za potvrdu te činjenice postoji mnoštvo dokaza, ali će biti dovoljno navesti samo dva. U pismu **Bakariću**, predsjedniku vlade tzv. Narodne Republike Hrvatske, od 21. srpnja 1945. Stepinac se žali na političke prilike u Hrvatskoj. U stvari, on prosvjeduje protiv masovnoga političkog terora zavedenog nad hrvatskim narodom. Svećenike se i časne sestre u znatnomu broju osuđuje na smrt i strijelja. Suđenje je puka formalnost. Vojni sudovi, koji izriču smrtne kazne ili kazne dugogodišnjega zatvora, "ne pripuštaju svjedočeku na raspravu". Optuženik "tek na samoj glavnoj raspravi prvi puta saznaje zašto je optužen". Ne utvrđuje se krvnja kao subjektivni element kaznenoga djela. U tomu sustavu "ne postoji izvansudbeni forum, koji bi u slučaju izrečenih smrtnih osuda, izričao pomilovanje", iako "ta institucija postoji u svakoj pravnoj državi

Nadbiskup na sudu s ostalim optuženicima (desno od njega Erih Lisak)

20. stoljeća", pa je tako postojala i u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Stiče se "sve jasniji dojam", sve jasnije izbija na vidjelo činjenica, "da je katolički kler u ovoj državi (komunističkoj Jugoslaviji – op. I. G.) stavljen izvan zakona". OnemoGUćena je svaka sloboda tiska. Nastava vjeronauka u školama svedena je na takav položaj, da se može reći da je gotovo onemogućena. Dakle, "Katolička crkva u Hrvatskoj je u stadiju svojevrsnoga progona". Osobama, koje su osuđene na smrt, nije omogućeno, da dobiju "svećenika u posljednjim časovima te prime vjersku utjehu", dok je, usporedbe radi, u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj takva mogućnost postojala. Zakoni se primjenjuju retroaktivno, što je još jedna u nizu nezakonitosti, koja pogađa optuženike. Vojni sudovi, koji primjenjuju takve zakone, "sude neobičnom brzinom". Navodno, "dnevno pada oko 80 presuda", dakle "u nekoliko minuta odlučuje se o sudbini života i dugih godina slobode". Sami "zatvori su prenatrpani i ne mogu primiti onaj broj ljudi, koji faktično u njima boravi". Budući da prođe 6 do 8 tjedana, dok zatvorenik bude prvi put ispitani, često se događa, da mnogi nevini ljudi ostaju dugo vremena u tako prenatrpanim zatvorima. Maltretiranju je izložena i rodbina zatvorenika, koja mora po najvećoj žegi i po najvećoj hladnoći satima i satima čekati da preda hranu, rublje i slično zatvorenom članu obitelji. Nekim zatvorenicima se i ne dopušta, da im obitelj donosi hranu i rublje. Neke pak obitelji "moraju

čitave tjedne obilaziti sve zatvore, da konično pronađu svoga muža ili sina", koji su zatvoreni. Ako su takvi možda već osuđeni i strijeljani, rodbina "nema prava, da znade, gdje se nalaze grobovi njihovih roditelja i braće i muževa". Tako se nije postupalo ni u poganska vremena. Mnogi zarobljeni časnici i domobrani, "koji su prošli svoj trnoviti put od Zagreba do Bjelovara, pa preko čitave Slavonije do Petrovaradina i Vršca", često su "bili izvrgnuti poruzi, kletvama i kamenjima u krajevima s pretežno srpskim stanovništvom". Deseci tisuća ostalih domobrana, koji su "u dobroj vjeri vršili svoju dužnost" šalju se "u jugoslavensku armiju i smještaju daleko od svojih domova u Makedoniju i Srbiju", gdje su izloženi "izljevima šovinističke mržnje kao zarobljenici u vlastitoj domovini", pa "mjeseci prolaze, a da se ne mogu javljati svojim kućama". Drugi od njih se "još nalaze u logorima i gladuju u svojoj domovini". Hrvatski činovnici i intelektualci se odpuštaju iz službe, "jer su za prijašnjega režima (za vrijeme Nezavisne Države Hrvatske – op. I. G.) obavljali svoju službu od koje su živjeli", a njihove obitelji ostaju bez kruha. "Čovjek upravo dolazi na pomisao", kaže Stepinac, "daje to pokušaj opravdanja istrebljenja hrvatske inteligencije", jer na mjesta odpuštenih "hrvatskih inteligenata stručnjaka dolaze nestručnjaci, za koje i odgovorni državni faktori javno priznaju, da koji puta jedva znaju staviti podpis na papir". Na kraju ovoga svog dugačkog pisma Bakariću

Stepinac pita, "gdje postoji moralno opravdanje za progon tisuća hrvatskih časnika i stotine tisuća hrvatskih vojnika, koji su u najboljoj vjeri i podpunom predanju da služe hrvatskomu narodu vršili svoje vojničke dužnosti", pa odgovara: "Po etičkim i pozitivnim načelima o ratovanju nijedan od njih (hrvatskih časnika i vojnika – op. I. G.) ne bi smio biti predveden nikakvoj kazni osim onih koji su prekršili međunarodne principe ratovanja i možda nepravedno napadali mirno pučanstvo koje uopće nije sudjelovalo u ratnim operacijama. Ne će biti možda suvišno, da se u obranu ovih hrvatskih časnika i vojnika naglasi i to, da su oni svoju borbu smatrali kao obrambenu borbu protiv svih onih nepravdi, koje su i po priznanju predstavnika NOP (Narodnooslobodilački pokret – op. I.G.) počinjali šovinistički režimi predratne Jugoslavije".(601)

Ovo pismo je vjerna slika stanja, u koju se je našao hrvatski narod pod partizanskom vlašću pa mu je suvišan svaki komentar. Ono je odlučna osuda partizanske tiranije, ali isto takva i obrana borbe za hrvatsku državnu nezavisnost.

Bakarić na ovo pismo nije odgovorio, a partizanski zločini su se nastavljali. U tomu su išli ispod svih civilizacijskih normi. Ni pogani nisu radili ono, što su oni radili. Ni mrtvim političkim protivnicima nisu dali, da počivaju u miru. Nadgrobna obilježja su im sravnjivali sa zemljom.

Stepinac je zbog toga 18. kolovoza 1945. uputio prosvjed Bakariću ovoga sadržaja: "Gospodine predsjedniče! Stižu mi vijesti iz Varaždina, Zagreba i drugih mjesta, da se po nečijem nalogu nivelištu grobovi ustaša i Nijemaca, uklanjaju križevi s njihovih grobova po katoličkim grobljima, ne pitajući ni crkvene vlasti ni rođake pokojnika. Ovo je kulturni škandal prvoga reda. Vi ste, gospodine predsjedniče, pravnik, pa će Vam biti bez sumnje poznato, što pogansko rimsко pravo sudi de laesione sepulcri (o hotimčnomu oštećenju grobova – op. I. G.). Zar smo pali ispod pogana? Ja kao predstavnik Katoličke crkve energično protestiram protiv ovoga divljanja i molim Vas, da izdate hitne naloge da se poštiju katolička groblja. Na grobljima nema više prijatelja ni neprijatelja, partizana ni ustaša, ni Nijemaca ni Slavena. Na grobljima su samo mrtvi, koji čekaju zadnji pravorijek vječnoga Suca, koji će ih suditi

samo po tome, kakovi su bili ljudi, da li su vršili njegove zapovijedi ili ne, a ne po stranačkim pripadnostima ili nacionalnim".(601)

Ovi grobovi su sravnjivani sa zemljom po nalogu **Vicka Krstulovića**, ministra unutarnjih poslova u vladu dr. Vladimira Bakarića, pa je Bakarić kao predsjednik vlade suodgovaran za ova divljaštva. Stoga nije čudo, da Bakarić ni na ovaj prosvjed nije odgovorio. Na ovomu se slučaju ujedno vidi, kolika je bila civilizacijska razlika između partizanske vlasti i vlasti Nezavisne Države Hrvatske. Kad je **dr. Andrija Artuković** bio obaviješten o rušenju pravoslavne crkve Velike Gosposbine u Senju, on je to odmah zabranio i o tomu izvijestio Stepinca. Partizanske vlasti nastavljaju s rušenjem grobova, a na Stepinčeve se prosyjede i ne obaziru.

Dakle, Stepinac od početka svoga javnog djelovanja istupa protiv komunizma. Naravno, odlučan je protivnik i partizana od prve njihove pojave na političkoj pozornici Hrvatske. On je time ne samo ustajni branitelj vjere, nego i hrvatske državne nezavisnosti, kojoj su partizani bili najdosljedniji protivnici.

Stepinac i Zapadni Saveznici

Stepinac nije bio rob političkih doktrina i ni jednoj od njih, pa ni demokraciji, nije priznavao apsolutnu vrijednost. Zato je i napisao u svome "Dnevniku", da ništa dobra ne očekuje od pobjede u ratu, ne samo Sovjetskoga Saveza ili Njemačke, nego ni od Engleske, jer će njezinom pobjedom u Hrvatskoj zavladati nemoral i korupcija. Za nj tip valjana čovjeka nije ni mason ni boljševik, ni kapitalist, ni proleter, nego onaj koji se Boga boji i zapovijedi njegove vrši. Zbog toga mu ni jedan politički sustav nije bio prihvatljiv, ako se u njemu ne postupa u skladu s Božjim zakonima. Engleska je kolijevka liberalne demokracije, ali je njezina povijest puna zločina počinjenih protiv drugih naroda. Dok je kod kuće zastupala liberalne i demokratske ideje, Irce je u devetnaestom stoljeću prisiljavala, da umiru od gladi, kako bi ih pokorila.

Nemoralna je bila i britanska i američka politika prema hrvatskomu narodu u Drugome svjetskom ratu. **Ivan Meštrović** tvrdi da mu je **Raff**, britanski konzul u Zagrebu, u travnju 1941. godine u Splitu rekao: "Bez svake sumnje, Država Hrvat-

Predsjednik sudskega vijeća, dr. Žarko Vimpulšek

Optuženici i publika u dvorani

ska je tu, a narod je za nju"(602). Meštrović kao protivnik Nezavisne Države Hrvatske nije imao razloga izmišljati nešto, što bi joj išlo u prilog. Stoga mu se može vjerovati, da je britanski konzul dao spomenutu izjavu. To znači, da su Britanci preko svoga diplomatskog osoblja znali, da je hrvatski narod za hrvatsku državnu nezavisnost, ali ni oni ni njihovi saveznici Amerikanci nisu poštivali tu plebiscitarno izraženu volju hrvatskoga naroda, nego su mu silom nametali Jugoslaviju. U tu svrhu bombardirali su hrvatska sela i gradove, crkve i bolnice i ubijali građansko, nevojničko pučanstvo. Bombardirani Zadar, Šibenik, Trogir, Split, Dubrovnik, Mostar, Sarajevo, Travnik i Zagreb, uključivši i njihovu okolicu. Šibenik je prvi put bombardiran 16. studenoga 1943., a zatim je to ponovljeno 20. studenoga iste godine. Oba puta bombe su bacane i na bolnicu i to na odjel za duševne bolesnike. Protiv toga je proslijedovao šibenski biskup **Mileta**, ističući da uzastopno bombardiranje bolnice znači, da je to učinjeno namjerno. Split je bombardiran 4. i 5. prosinca 1943., isto u dva navrata. Prilikom bombardiranja istočnoga dijela grada poginulo je stotinjak osoba, a u Kaštel-Sućurcu, kod Splita, bombe su baćene za vrijeme služenja mise na crkvu, u kojoj je poginulo 130 osoba, zajedno sa župnikom **don Antonom Rubignonijem**, a izvan crkve još stotinjak osoba. U Splitu je bombama pogodjeno sedam crkava i četiri samostana. Izvješćujući o tomu državnoga tajnika Sv. Stolice, splitsko-makarski biskup **Bonefačić** tvrdi, da tom zgodom u Splitu nije bilo nikakvih vojnih objekata.(603) Grad Zagreb je

bombardiran 22. veljače 1944. Srušene su i oštećene mnoge stambene kuće. Bilo je ubijeno oko 75, a ranjeno oko 160 osoba. Teško su oštećena dva samostana i dvije crkve: franjevačka i dominikanska. Pod ruševinama dominikanskoga samostana ubijeno je sedam svećenika – dominikanca, jedan brat laik i jedan činovnik nakladničke kuće "Istina".(604)

Zbog bombardiranja Zagreba i zločina počinjenih nad hrvatskim narodom Stepinac je 28. veljače 1944. digao "*glas najgorčenijega protesta i osude onih, koji, ne žacajući se ni pred kojim sredstvom, bez ikakva obzira i osjećaja, uništavaju životni organizam hrvatskoga naroda*". To je izravna osuda Engleza i Amerikanaca i njihove politike. Kako ga "*more najcrnje slutnje i strah pred budućnošću*", poziva vjernike, "*da se u ovim sudbonosnim časovima hrvatskog naroda usrdno i toplo*" mole "*za njegovo očuvanje i slobodu*"(605), pod čim je sigurno mislio na hrvatsku državnu nezavisnost. U želji da zaštititi hrvatski narod od budućih bombardiranja, pa prema tomu i od razaranja i ubijanja, Stepinac se je 7. ožujka 1944. obratio pismom **Francisu D'Arcyju Godolphinu Osborneu**, veleposlaniku Velike Britanije pri Sv. Stolici. U pismu kaže, da je tragična situacija hrvatskoga naroda otežana "*po učestalim angloameričkim zračnim bombardiranjima hrvatskih gradova u Dalmaciji, Bosni, Hercegovini*", a naročito bombardiranjem Zagreba 22. veljače 1944. Tvrdi, da se bez pretjerivanja može kazati, "*da nijedan narod za vrijeme ovoga rata nije tako nemilosrdno pogoden kao nesretni hrvatski narod*". Prije svega, "*sela su pretvorena u pepeo,*

gradovi razoreni u većemu dijelu po njemačkoj avijaciji, ali posebno po destruktivnoj akciji savezničke avijacije". Iznosi mu zasluge hrvatskoga naroda za obranu zapadne civilizacije. Budući da "*zakoniti i autorizirani predstavnici hrvatskoga naroda ne mogu doći u vezu predstavnicima*" Velike Britanije, vjerojatno zato što nisu postojali međusobni diplomatski odnosi, to mu se obraća on, Stepinac, kao predstavnik Katoličke crkve u Hrvatskoj i moli ga, da skrene pozornost odlučnim političkim čimbenicima svoje zemlje, da razaranjem Hrvatske razaraju svijet, "*na koji Vaša zemlja može ubuduće računati*". Nije isključeno, da je Stepinac poslao ovo pismo u sporazumu s hrvatskim državnim vlastima. No, pismo je ostalo bez odgovora, što se vidi iz primjedbe na njemu: "*Ne mislimo da ima kakve potrebe učiniti bilo što o tome. Hrvatska je neprijateljski teritorij*".(606)

Zapadni saveznici su nastavili s rušenjem i ubijanjem po Hrvatskoj. Zbog toga je Stepinac 9. srpnja 1944. iz Marije Bistrice uputio svijetu najoštriji prosvjed protiv tih zločina. U prosvjedu se, doduše, izričito ne spominju Amerikanci i Englezi, ali se govori o "*tolikim nevinim žrtvama pokošenim strojnicama iz zrakoplova*". Budući da su baš angloamerički zrakoplovi nbacali bombe po hrvatskim selima i gradovima i strojnicama iz zrakoplova ubijali nevino pučanstvo, onda je jasno da se je taj prosvjed odnosio na njih. Upitavši zapadne saveznike u tomu prosvjednom govoru, zašto takvim zločinima pogađaju Hrvatsku, nije li to zbog toga "*što hrvatski narod svom snagom svojega bića teži za slobodom i brani danas svoju državnu samostalnost uz nečuvene žrtve*",(607) otvoreno ih je, ustvari, optužio, da, unatoč svojim proklamiranim ciljevima o pravu svakoga naroda na samoodređenje, ratnim zločinima ruše hrvatsku državu, za koju se je hrvatski narod plebiscitarno izjasnio. Angloamerikanci su se prepoznali u ovomu prosvjedu, pa su licemjerno uzvratili da oni "*ne napadaju mitraljezima stanovništvo ni jedne okupirane zemlje, jer se bore za njihovo oslobođenje*", da "*gadaju iz mitraljeza samo vojničke odrede Nijemaca i ustaša*", da samo Nijemci i njihove sluge mogu govoriti da Saveznici čine zvjerstva nad civilnim stanovništvom, da "*samo ustaše mogu tvrditi da hrvatski narod pod*

njihovim režimom brani svoju slobodu i nezavisnost" i da "Saveznici ne će ni jednoj zemlji, pa ni Hrvatskoj, silom nametnuti komunističke ideje", jer će o režimu odlučiti sami narodi. Ujedno su pozvali Stepinca, da demantira svoju izjavu, jer će u protivnom slučaju biti očevidno, da je on "konačno sasvim javno stavio svoje ime na listu zaštitnika Nijemaca i ustaša, a to znači da je saveznički neprijatelj".(608)

Svaka od ovih savezničkih tvrdnji je neistinita. To su notorne činjenice pa ih je nepotrebno dokazivati. U nizu njihovih zločina, osim već navedenih, dovoljno je spomenuti samo Hirošimu, Nagasaki, Dresden i Bleiburg. Međutim, njihove prijetnje nisu zastrašile bl. Alojzija Stepinca, jer je on bio uvjeren da govori istinu, za koju je spreman život žrtvovati. Stoga nikada nije ni demantirao izjavu, što ju je 9. srpnja 1944. dao u Mariji Bistrici. Štoviše, kada ga je o tomu u listopadu 1946. pred sudom u Zagrebu ispitivao **Jakov Blažević** i čitao mu odgovor zapadnih saveznika, da oni ne napadaju stanovništvo ni jedne okupirane zemlje, nego da gađaju samo njemačke i ustaške vojničke postrojbe, on mu je ironično dobio: "Ja sam samo u jednomu danu pokopao osam svećenika dominikanaca na groblju".(609)

(nastaviti će se)

Bilješke:

- 583 Isto, str. 82.
- 584 "Katolički list" br. 3 od 15.1.1942., str. 35.
- 585 "Katolički list" br. 42 od 21.10.1943., str. 473.
- 586 Alojzije Stepinac, nav. dj., str. 91. i 92.
- 587 Isto, str. 138.
- 588 Isto, str. 144.
- 589 Isto, 151. i 152.
- 590 Isto, str. 97.
- 591 Isto, str. 122.
- 592 Jure Krišto, nav. dj., knj. II., str. 115.
- 593 Tajni dokumenti o odnosima Vatikana i ustaške 'NDH', str. 104.
- 594 Alojzije Stepinac, nav. dj., str. 203.
- 595 Isto, str. 178.
- 596 Isto, str. 220.
- 597 Jure Krišto, nav. dj., knj. I., str. 348. i knj. II., str. 302.-303. i 311.; Ljubo Boban: *Kontroverze iz povijesti Jugoslavije*, sv. 1., Zagreb, 1987.,

F R A N J O K A R D I N A L K U H A R I Ć

PORUKE SA STEPINČEVA GROBA

Zbirka propovijedi kardinala Franje Kuharića

str. 430.-434., i Juraj Batelja: <i>Sluga Božji Alojzije Stepinac</i> , Zagreb, 1995., str. 43.	603 Jure Krišto, nav. dj., knj. I., str. 70.-71., i don Anto Baković, nav. dj., str. 52.
598 Alojzije Stepinac, nav. dj., str. 257.-260.	604 "Katolički list" br. 9 od 2.3.1944., str. 105-107.
599 "Katolički list" br. 12-13 od 29.3.1945., str. 93.-95.	605 Isto, str. 106.
600 Nada Kisić Kolanović: <i>Pisma zagrebačkoga nadbiskupa Alojzija Stepinca predsjedniku narodne vlade Hrvatske Vladimиру Bakariću godine 1945.</i> , "Croatica christiana periodica" br. 29, Zagreb, 1992., str. 143.-153.	606 Jure Krišto, nav. dj., knj. II., str. 344.-346.
601 Isto, str. 170.	607 Alojzije Stepinac, nav. dj., str. 218.-221.
602 Ivan Meštrović, nav. dj., str. 272.	608 Sudski spis Vrhovnoga suda NR Hrvatske, Stup 6/46 – Suđenje Lisaku, Stepinu i dr., str. 2304.-2305.
	609 Isto, str. 2304. •

IZRUČENJE ANTE BLAŽEVIĆA

(Iz ispovijedi jednog svećenika)

Sa zvonika franjevačke crkve u Napulju odbijalo je upravo podne, kad je Ante Blažević zastao pred izlogom papirnice Franjevačkoj ulici. Na razglednicama su prikazivani u bojama izsjeci prirodnih ljetopata koju pruža Napulj s okolicom, ali nije jedna od njih nije privukla pogled Ante Blaževića nego samo slika «ugaslog Vezova». Blažević je podigao glavu i zagledao se u prazninu, kao svaki čovjek kome u glavi sine ugasli Vezuv, izgovori hrapavo, dubokim glasom, kojim govore ljudi, koji se ne mogu pomiriti sa svojom nesrećom. Da, slika Ante Blaževića, opetuje ironično, kao da se ne radi o njemu, nego o nekom trećem, kojeg on duboko prezire. Trgnuo se ali se nije mogao oslobođiti misli koja je nanj navalila. Svijet je prolazio uskim pločnikom, tramvajska kola su škripala jezovito. Automobili su mimoilazili i rijetko su se dvije osobe međusobno pozdravljale. Stao je pred izlogom, okretnao glavom desno i lijevo, kao onaj kome je glava samo slobodna, a sve ostalo prikovano. Čelo mu se naboralo i lice smračilo. U zapršenom staklenom izlogu gledao je svoj lik. Kako je mogao sebe usporediti sa Vezvom? Rijetko kada u životu da je on sam sebe gledao u zrcalu sa toliko sažaljenja i odvratnosti, kao tog dana u Napulju. Kestenjaste vlasti su raščupano stršile na tjemenu kao kod pastira koji za uzglavlje užima panj. Lice mutno, produljeno i suho kao kod bolesnika koji trpi od želučane kiseline. Oči pune straha kao u proganjene životinje. Uska ramena s dugim tamnim vratom, oko koga se stegnuo ovratnik smede neoprane košulje. Zeleni pulover zatvrio je ulegnuta prsa i crne vunene hlače sa uskim nogavicama, kao što se često vidi kod služe seoskog župnika.

Kako se mogao usporediti s Vezvom? - trgnuo se. Znao je da se više ne može oteti osjećaju vlastite bijede, i bez vrijednosti, pa se i sam začudio svojoj usporedbi s Vezvom. Ali, ona mu se slika svijđela, tim više što nitko ne zna hoće li Vezuv još ponovo oživjeti i poplaviti okolinu bujicom lave.

U Blaževiću još uvijek tinja tračak nade da nije sve svršilo... I tako se u njemu povećala želja da kupi razglednicu. U toj odluci skrivao je prkos i tugu za vlastitom simbolikom.

Ušao je u trgovinu i kupio razglednicu. Odložio je svoj zavežljaj na stol i napisao: sutra u 5.00 sati putujem za Bu-

Piše:

Vjeko ROGLIĆ
(Mar Del Plata, Argentina)

enos Aires. Osjećam se kao onaj koji sve ostavlja da bude sloboden. Ja, iako sam sve to želio, ne mogu sve ostaviti, zato nosim sliku s bratova groba, sliku majke i tvoju, Veronika. Napisao je adresu, platio i žurno ubacio razglednicu u poštansku kutiju za pisma.

Na druge izloge se nije ni obazirao, jer ga više ništa nije zanimalo. Prolazeći ispred jedne crkve, časkom je usporio korak, kao da promišlja bi li se načas svratio, a onda je opet žurno prosljedio. Osjećao je u sebi mir srca koje se konačno predalo sudbini, pa nije znao zašto bi molio. Rekao je samo: Bože, ako postojiš, pomozi ovim izbjeglicama, ovim ljudima. Ako postojiš, nije izrekao, nego mu je ta sumnja prostrjala mozgom i iščezla kao nenadani dah vjetra, za koga se ne zna otkuda je došao i kamo se izgubio.

Put ga je doveo na mali vojni trg, koji je mirisao po južnom voću. Sviest da će od te večeri dobivati na parobrodu redovite obroke, ublažavala je njegov glad i povećavala tek.

U te zahtjeve njegova tijela, umiješao je svoje zahtjeve i njegov duh. Iako to ni sam sebi nije htio priznati, ipak ga je svladala čvrsta odluka rastanka. Putem ga je pratila misao da je svaki korak bez povratka, i da možda nikada više ne će koračati po tom pločniku. Zato mu je svaka kuća koju bi prošao postala draga, i osjećaj sućuti zavladao je njime. On se ipak sa svime oprashtao. Obilazio je vojni trg i na ponude blagoglagoljivih prodavačica šutio. Odalečivši se nekoliko koraka, izvadio je novčanik i još u njemu toliko našao da je smogao za pol kilograma grožđa. Prodavačica ga je motrila. Njegovo čudno odijelo i mrtvo bljedilo lica probudili su u njoj osjećaj sa milosti.

- Izbjeglica? - zapitala je.

- Iz Hrvatske - nadodao je Blažević sa smiješkom koji ništa nije značio.

- Uh - uzdahnula je žena - tamo mi je sin poginuo. Pustila je da uteg padne.

- Da, gospodo, tamo se od pamтивjeka gine - odgovorio je Blažević suho i oborio pogled.

- A kamo ćete sada vi izbjeglice, pa toliko vas ima?

- Eto danas već jedan manje, ja večeras odlazim u Argentinu. Bolno se nasmiješio videći kako je njegovo oduševljenje naglo palo. On uopće u posljednje doba nije mogao izdržati nikakav unutarnji potres. Svači i najmanji zanos je naličio na dijete koje još nije prohodalo, i koje pri pokušaju da se uspravi – pada.

- Jadnici...! Izustila je žena, gledajući njegov zavežljaj. Velikodušno mu je darovala jedan veliki žuti grozd. Oči su mu svjetlike radošeu i zahvalnošću.

Kad je Blažević stigao na obalu, pozabio je i posljednju čehulju. Neopranim rupcem brisao je prste na koje se prilijepio slador. Pred njim se otvorila pučina. Modra pučina mora, bez ijednog vala, predana listopadskom suncu, kao strastima uznemirano tijelo milovanju. Ogromna kolica ljudi, automobila, kočija, nosača, hrilia je prema putničkom parobrodu «Santa Cruz», koji je kao provezani div drhtao nad sputanom snagom. Sve je bilo u pogonu. Iz dimnjaka je sukljalo. Mornari su nešto stavljali na krmi i na provi. Neki su putnici prvog i drugog razreda, naslonjeni na ogradu, promatrali odozgo gomilu koja se mijesala, dozivala, smijala, gurala, dolazila i odlazila.

Blažević se probijao kroz mnoštvo stišćući svoj zavežljaj. Gledao je ogromno crno truplo broda sa strahom i posljednjom nadom, kao što izmoreni ribar u borbi s olujom gleda hridine prvog otoka. U oko mu je upala skupina od pet ljudi koji su nešto u zatvorenem krugu međusobno zbrinuto i potajno razgovarali. Dva sanduka su im ležali do nogu. Dvojica od njih su imali šešire na glavi, ali tako zgužvane kao

da je po njima dugo kišilo.

Izlizani stari kaputi, sa znojem zamazanim ovratnicima, visjeli su na njima tako neprikladno kao ukradene stvari. Svježe obrijani davali su izgled pobjeglih zatočenika. Po očima im se vidi da im dušu ne tišti krivnja, nego strah. Sumnjivo su pogledavali prema vrhu stuba, gdje je nekoliko mladih

ljudi pregledavalo putne isprave putnika koji su ulazili. Blažević se primaknuo da čuje njihov jezik. Govorili su engleski, s nekom čudnom primjesom nekoga drugog jezika. Blažević je opazio da su u nekoj važnoj stvari nesigurni. Htio im se približiti, ali nije dobio nikakav znak razumijevanja ni suglasja. To ga je zapeklo u duši. Odlučio je da se odmah popne na brod. Još uvijek mu je bilo neobično, gotovo smiješno da na ovaj način napušta europsko tlo. On je i prije, kao gimnazijalac, sanjavući o takvom putovanju, zamišljao sebe u trenu pred posljednjim korakom kako napušta europsko tlo, okružen priateljima ili barem u društvu svoje djevojke, s jesenskim ogrtaćem preko ruke, s kovrčastim vlasima, s nekoliko sanduka punih rublja, odjela, košulja i uspomena...

I onda sirena dade posljednji znak za ulazak. Ruke oko vrata ljubljene osobe, usne na usne, vlažne oči i posljednji uzdah... posljednja riječ... posljednji poljubac...

A sada se neki nepoznati bijednik gura između parova koji se ljube i oprštaju, upravo onako kako je on to o sebi sanjao. Potpuno sam, nigdje pružene ruke, sa zavežljajem u ruci, nesigurna koraka, ide za nekim debelim gospodinom koji za ruku vodi jednu malu djevojčicu, koja gleda u Blaževića kao u prosjaka kojem je nekoliko puta otvorila vrata. Blažević je lijevom nogom stupio na prvu stubu, osjetivši neobičnu težinu u nogama. Činilo mu se da mu desna noga leži duboko u blatu, a lijeva lebdi nad ponorom. Sve se u njemu pokolebalo i uzburkalo. On je stajao na granici dviju odvratnosti, jedna ga je tjerala drugoj, i pri duši mu je bilo kao prosjaku koji mora napustiti ubožište i ponovo tumarati ulicama. Ali putnici su slobodni od takvih sentimentalnosti, navaljivali su i gurali Blaževića naprijed. Netko je nekomu šalom dobio na njegov račun, jer su se svi oko njega glasno smijali. Blažević se uspinjao uza stube, držeći u ruci putnu kartu i isprave. Pogled mu je pao na skupinu ljudi koji su s napetom znatiželjom promatrali njega, dok je na vrhu stuba nekomu mlađom engleskom redarstveniku dao svoj pašoš. Govorio je engleski i u svakoj riječi drhtala je poniznost roba. Agent ga uopće nije slušao. Pogledao je u dugi popis koji je imao pod pazuhom, zadržao pasoš i mignuo dvojici agenata, koji su stajali sa strane. Kad su čvrsto pristupili Blaževiću i lisičinama mu stegli ruke, on nije smogao ni riječi...

Nijem kao stijena, razgoračenih očiju i otvorenih usta, čuo je samo kako mu srce lupa i pričinilo mu se da se ona skupina razbjježala... Jedan agent je uzeo njegov zavežljaj i naredio putnicima koji su čekali

da se povuku sa stepenica, dok ovog ratnog zločinca, baš tako je rekao, ne odvedem. Putnici su mrmljali, ali većina je duboko šutjela. Blaževiću se pričinilo kao da na vrhu nekog brijege doživljuje čudan san, dok se sve oko njega tajanstveno vrti, kao kolo oko djeteta svezanih očiju...

Agent mu je po drugi put naredio da silazi, da je u ime zakona uhapšen, ali Blažević to nije čuo, jer je bio izvan svake stvarnosti, kao čovjek bez osjetila. Agent je onda trgnuo lisičinama i Blažević je, osjetivši bol, oborio pogled... Pred njim je stajala ona mala djevojčica s debelim gospodinom. Usne su joj drhtale i trepavice se bljeskale od suza, kao kod djece koja osjećaju sram nad suzama. Agent je potegnuo lisičine po drugi put i povukao Blaževića niz prazne stepenice...

Među gomilom svijeta vladala je mrtva tišina, čulo se samo sukljanje dima iz dimnjaka parobroda i škripanje drvenih stepenica.

Čim je Blažević sišao sa stepenica i ponovno stao na europsko tlo, došao je opet k sebi. Mnoštvo se razmaklo i buljilo u njega, a on nije osjetio ništa, niti je vidio ništa, osim suznih, velikih očiju male djevojčice... I najedanput je u njemu sve podrhtalo, otvorilo, svladalo ga neko posve nepoznato čuvstvo kad čovjek ne može ništa drugo nego plakati... Suze su padale, kao kad siroče gleda kako majku spuštaju u grob...

Ali on sam nije znao uzrok plača. Nad kim plače? Nad samim sobom ili nad onom djevojicom, ili nad ovim agentima koji ga vode, ili nad mnoštvom koje zastaje da ga vidi... Hiniti plač na ulici nema smisla, u redarstvu još nekako, pod uvjetom da plač ne razdražuje agenta koji ispituje. A Blažević? Suze su mu tekle niz lice, klizale po usnama i kapale po naprijed svezanim rukama. On je duboko osjetio svoju novu stvarnost, koja se nalazila iznad obične stvarnosti. Bio je prebačen u područje gdje se ne računa, ne misli, ne kombinira, ne smišlja, gdje čovjek ne osjeća nikakve potrebe nego da plače... To je čarobno područje općeg pomirenja, u kome čovjek nikoga ne okrivljuje, nikoga ne brani. Tada duša opijena novom spoznajom o Božanstvu nesreće, civili nad uzalud proteklim životom koji se slama u takvim časovima unutarnjeg plača.

Od časa do časa javljala se misao da je plač izraz vlastitog poniženja, onda je opet nova misao pokrila sve sumnje. Zašto tvrdi i okorjeli zločinac ne može plakati? Pod utjecajem razmišljanja smirivalo se valovlje u njegovoj nutriti.

Podigao je glavu i sukobio se s pogledom neke blijede starice, koja mu se pričinila kao vlastita mati. Isplakane oči sta-

rice gledale su u njega sa zaprepaštenjem i ljubavlju. U njemu se opet potresla nutrita. Zadrhtao je i suze su mu skliznule niz lice, kao s dviju voštanih svijeća pri kojoj mrtvačkoj misi...

- Majko... - zajecao je samrtnički i izgrizao do krvi drhće usne. Htio je kriknuti kao smrtno ranjena zvijer, koja se onesvijestila od boli i opet gleda oko sebe stare neprijatelje. Misao na majku djelovala je na njega u tom času kao topla voda na ogoljenu pekuću ranu. Val mržnje i bijesa zaplijusnuo je i rasplinio se, i u duši je nastalo ponovo ono napeto stanje, titranje svih čestica u očekivanju novog vala. Osjećaj neograničene samilosti poplavio je sve površine njegova duha. Pričinilo mu se da je u tom času nadvladao svaku vrstu razočaranja. Ne samo ljudi, nego i stabla na ulici, koja su bacala sjene, bili su vrijedni općeg sažaljenja. Suze su prestale teći i polako je nastupila neka čudna svetačka ukočenost pojedinih udova, kad se ni trepavice ne miču, jer je u duši sve zaledeno. Pričinilo mu se da se iznutra smrzava. To je čas kad čovjek sluti da je neko svemoćno oko palo na njega, sada je on došao na red...

Agenti su međusobno govorili o nekom kapetanu koji se bavio prodajom penicilina na crnoj burzi, onda su snizili ton, kad su počeli govoriti o prodaji oružja, koja je bila mnogo rentabilnija, tada su spominjali ime nekog generala. Blažević je čuo i razumio cijeli razgovor, i u njemu se nije poremtilo ništa. On je osjetio poriv da moli. Nije u tom času mislio na nikom određenu molitvu, niti je htio milosti moliti. Htio je moliti, da moli, da izgovori riječi: «Oče naš koji jesi, na nebesima...» Blažević nije bio svjestan svoje stvarnosti. On je u svome strahovitom zaprepaštenju obolio mistikom. On je pao u začarano, magnetsko polje duha, u kojem vlada slast predanja sudbini. Tu se za vlastitu nesreću i osobni poraz traže novi izlazi, u opasnoj napetosti duha, koja graniči sa ludilom. Blažević je na dnu duše vjerovao da je to samo igra, u kojoj se tako divno glumi...

Kad su ga agenti vodili uza stube engleskoga vojnog redarstva, njemu su klecali koljena. Vjernošću prebijenog psa, pogledao je agenta (ali ništa nije izustio) – pustite me, kud me vodite?

Pred osobom kojoj je bio predan, naklonio se. Taj ga nije ni pogledao. Otreao je cigaretu i ljubazno se nasmiješio nekoj mlađoj djevojci, koja je na stol bila donijela neke papire. Hladno je upitao Blaževića srpskim jezikom.

Blažević je počeo govoriti svoj curiculum vitae, o svom djetinjstvu, o svom životu, ali ga je agent prekinuo, rekavši porugljivo:

- Odgovarajte samo na pitanja.

Tamna boja širila se po Blaževićevu licu.

- Rođen, mjesto rođenja?
- Rođen 1914., Bugojno, Bosna.
- Škole?
- Klasična gimnazija, zanimanje – učitelj.
- Gdje ste bili u fašističkim postrojbama?
- Nigdje, bio sam u civilnoj upravi poglavarstva mog mjesta.
- Dosta, surovo prekine agent.

Ono «Bogojno – Bosna» podcrtala crvenilom i onda gurne Blaževiću na potpis. Čitava stranica bila je ispisana nepoznatim sadržajem. Blažević je sav drhtao, nije mu bilo jasno što potpisuje, sigurno svoju vlastitu smrtnu osudu... Pogledao je u agenta. Oči su mu se staklile, kao kod vuka kada ima u šapama nevino janje. Pero se nije micalo.

- Ali bih vas molio da me saslušate, datću vam cijeli istiniti curiculum vitae...

- Nije važno - prezirno je odgovorio agent.

Pozvoni po drugi put i u sobu upadoše druga agenta. Blažević zatetura.

- Vodite ga u samicu, naredi agent.

Blaževiću se pričinilo da se okamenio. Htio je apelirati, tražiti intervenciju zapovjednika, ali glas nije mogao prodrijeti kroz njegova otvorena usta. Bilo mu je kao čovjeku koji sanja da pada u dubinu...

Tek kad su se željezna vrata samice za njim zatvorila, u njemu se otvorio ponor, u kome je čuo svoj glas i njegovu jeku, u kome je gledao svoju prošlost i sadašnjost, koji ga je konačno privukao u se i obujmio svojom vlažnom, hladnom tamom... Bilo mu je kao da je upao u grob kojeg su netom zli dusi napustili. Stao je nasred tamnice, ne prepoznavajući nikakav predmet u njoj. Strahoviti i nepodnošljivi miris vladao je u toj ćeliji. Pružio je desnu ruku da dohvati zid i naišao na nešto llijgavo, kao da je u nekome gnjilom stablu u raspadanju. Stao je nasred ćelije. Oči su mu se polako privikle na tamu. Kroz malo okno s rešetkama na pregradnom zidu probijalo je u ćeliju žuto svjetlo, koje je moralo umrijeti prije nego je došlo do njegove samice. Blažević se naslonio na zid ispod okna i upro pogled u tamni kut. Crni koluti su se motali pred njim i čelo mu probile kapljice znoja, a oko vrata se stegli dugi prsti mrtvačkih ruku. Osjećaj da se guši nadvladao je njegovu otpornu snagu. Htio je razdrijeti košulju, zgrčiti pesti, udariti u zid i kriknuti... u pomoć..., ali sve je na njemu i u njemu bilo ukočeno. Ništa se nije micalo osim kapljica znoja, koje su klizile niz lice. Nije ni osjetio da je pao u tamni ugao, na tanki sloj slame. Kad je ponovo došao k svijesti, podignuo je s ležaja gornji dio tijela, poduprijevši se desnom rukom. Oči su bile poluvorene. Disao je u dugim razmacima,

teško, kao teški bolesnik u ognjici koji se pridigao da prihvati čašu vode. Skamenjene utrobe, neaktiviran, sjedio je umorna pogleda, kao da se više ne sjeća ni dana ni noći. Bez želja, potreba, planova i misli, kao strovaljeni kip, s očima mrtvaca koji neizdrživo fiksira prostor ispod napola spuštenih kapaka. Podigao se. Noge su drhtale. Ruke su mu visjele niz bokove, kao krila ustrijeljene ptice. Svaki korak ga je umarao. Opet je sjeo. Zaboravili njega i nikoga nema da bi htio o njemu što doznaće. I oni koji su bili njegov ideal, ostavise ga. Kao i sam Bog da ga je napustio...

Tama i vlaga ćelije, ravnodušni koraci nad njim i na hodnicima, sve je to šaptalo da je on propali, odbačeni, likvidirani čovjek. Ovako ispada život, ovako radi čovjek, ovako se objavljuje Bog...? Ha....! U njegovoj duši se razlilo more unutarnjih muka i bjesnilo protiv svega za što je on čuo u životu da postoji... Sve je u njemu navalilo: mržnja, bijes, prezir i želja da ubije, pojavila se u njemu kao nečisti kvas. Onda ga je spopala misao da se glasno ceri, da viče, da urliče, da pjeva... Ti ludački glasovi su uskoro umukli i nestali. U međuvremenu mu je došla vizija da se nalazi živ u grobu. Blažević je osjetio suhu žđ. Vode..., vapilo je njegovo cijelo biće. Glasno je zavapio... vode...! Izgledalo mu je smiješno da čuje samog sebe. Napeo je sluh i zaustavio dah kao dijete koje probuđeno u tamnoj sobi prekida plač i prisluškuje, čuju li se majčini koraci. Zurio je u tamu. Jeka života s ulice dopirala je k njemu u obliku dalekoga, jednoličnog šuma vodenih mlinova. Jedna je muha zujala oko njegove glave. Na hodniku su odjeknuli oštiri vojni koraci. Vrata susjedne ćelije su jezovito zaškripala. Netko je prošao hodnikom. Svuda: pokraj njega, ispod

njega, iznad njega, nalazili su se ljudi čija sudbina je bila slična njegovoj.

Vladala je mrtva tišina posebne osamljenosti koja navali na ljudsko srce onda kada u njemu umre i posljednja nada. Osamljenost gnjile tišine, bez ljudi, bez životinja, bez Boga i bez sotone... Glava mu je opet postala teška, pijana od slabosti. Spustio se na slamu, ne osjećajući da vrijeme teče. Htio je nešto misliti, ali sva vrata kroz koja je njegova duša htjela izaći, bila su zatvorena. On se nalazi u slijepoj ulici, u sredini pustoga nekog kruga oko kojeg se podigao gigantski zid leda. Jeza je počela prolaziti njegovim ledima. On se zgrčio, uvukao u se, kao dječak u noći u strahu pred sablastima. U njegovoj duši bilo je ponovno sve u pokretu. Brzi koraci pred ćelijom dovedu ga ponovo k svijesti. Sljepoočnice su bile hladne. Lice se obasulo žutilom, kao da je preko njega prošao dah smrti. Ali on je opet dobio sliku o vremenu i prostoru, samo mu je glava bila preteška.

U tom času sjetio se svih Prijatelja, koji su bili kao i on uhapšeni i bez saslušanja izručeni i predani Beogradu. Predani u smrt. Vizija njihove smrti nije bila nikad tako jasna... Duge povorke Križnog puta, masovna strijeljanja, masovne grobnice, vješala s njihovim tjelesima, sve je to promicalo pred njim, kao što promiču filmske slike na platnu. Pola milijuna Hrvata tada je poubijano... A sada...? Sada se spremila i nova vješala i zaustavila se pred njim. Omča se nekoliko puta zanjihala i onda stala, kao njihalo na satu koji je otkucao svoju posljednju sekundu. Neka sila, nešto je u njemu djelovalo kao rasplamsali organj koji ga razara i guta. Zabio je grčevito prste u slamu. Duša je bila jezovito hladna kao stablo oko kojeg se omotala zmija. U nutritini se zbijala magla i vitlali oblaci. Činilo mu se da se gubi tlo pod njim i da tone u bezdan. Jeza je zahvatila njega, ali nije znao zbog čega se boji... Smrti...? Ipak se bojao smrti, jer se ona tek u tamnoj samici pokazala kao smrt, kao likvidator svih nadanja, svake ljubavi i svake vjere.

On je prvi put osjetio da je smrt nešto odvratno, strahovito i nepodnosivo. Blaževiću se život prvi put pokazao bez zavjese i bez tajni, kao neuspjeli pokus, kao nedочекani dan.

Put kojim je on 33 godine hodao bio je samo tamni, vijugasti hodnik do groba. Ljudi s kojima je živio, brinuo se, sretao se, sačinjavali su ogromne zidove tog hodnika. Zar nije svaka energija u pokušaju preskakanja tih zidova potrošena uzalud? U tom času Blažević nije smogao snage da započne mukli dvoboja sa životom. Slutio je da bi to bio obračun sa svojom vlastitom fantazijom. Bilo mu je pri duši kao prosja-

ku, koji je u sjeni stabla zaspao i sanjao da je postao kralj, a kad se probudio, video je da mu je netko ukrao prosjačku torbu. Pričinilo mu se da u toj samotnoj čeliji po prvi put doživljuje život.

Blažević je požalio što nije umro prije 3-4 ili 5 godina, u doba kad je vjerovao da je smrt nešto živo, nešto što misli i osjeća, neka lijepa, svojevrsna uspomena, koju u duši nose naši mili i dragi, koji za nama ostaju. Umrijeti kod kuće ili negdje na bojištu, u jarku ili pri jurišu, kako je to lijepo, puno života. To je smrt ptice koju pogodi tane u letu... A umrijeti ovako, čekajući smrt u čeliji... Grozno... Biti pogoden, a ne biti u letu... Blaževiću se izmiješala utroba. Nešto mu se zgadilo. Srce je kucalo sve brže. Ledeni i topli valovi su prolazili tijelom. Na usnama se zapalio oganj. Podigao se i zagledao u mrak. U očima mu je gorjela svjetlost, kao u sputane životinje koja je osjetila glad. U njemu se nešto trgalo i htjelo na slobodu. Misao i krik očaja, molitve i psvokve. Prenapete niti u njegovoj duši, u moždanima, zapeo mu grč dušu i tijelo... U duši mu nije ništa ostalo osim aveti vlastite smrti. Sve ostalo se survalo i pretvorilo u tamu kao i zvuci večernjeg zvona u noć... Sjeo je na slamu i disao mirno, s izgledom silovane žene koja zna što se s njom dogodilo i kojoj ne preostaje ništa drugo nego čekanje na posljedice. Čekati... čekati... na što? Možda na pomilovanje...? Na raspravu...? Na sud...? Zatjerao je zube u kažiprst lijeve ruke, krv je brzinula, ali on nije osjetio boli.

U bravi je škljocnulo, razrogaočio je oči i obradovao se toj vanjskoj promjeni. Naslučivao je potpuno poremećenje duha i ukočenost u cijelokupnoj duši života... Na ulaznim vratima zastala je svećenička povjeda srednjeg stasa.

- Hvaljen Isus - pozdravio je svećenik na talijanskom jeziku i stao da čeka odgovor. Blažević je odgovorio tako tihom da ga svećenik nije ni mogao čuti.

- Govorite li talijanski? - upitao je blago.

- Da... - čuo se mukli, duboki odgovor, u čijem naglasku je titrala molba za pomoć... Oči svećenika su se već bile privikle na tama i on je pristupio ravno Blaževiću.

- Narodnost?

- Hrvat - čuo se odgovor.

- Kako ste prisjeli ovamo? - sućutno će svećenik.

Blažević je zlovoljan šutio. Taj dolazi i misli me s nekoliko fraza umiriti. Odlučio je da šuti.

- Ne bi želio da vas pometam, niti želim, radi znatiželje, što doznati... Žao mi je jako što vam ne mogu što pomoći, promijeniti... (nečitak redak u rukopisu, op. ur.)

Blaževiću se pričinilo da rosa pada na njegovu dušu. Po glasu je prepoznao da

pred njim stoji svećenik koji se želi njemu otkriti, što više, ispovjediti... Podigao je prema njemu svoje duboko upale oči, kao što čine duševno satrveni ljudi koji sa dna svoje bijede gledaju samo prema onima koji su sa malo riječi otkrili ulaz u njihovu dušu. Blažević ponovo obori pogled. Bez riječi, duboko je uzdahnuo.

- Smijem li do vas sjesti? - upita svećenik pun strahopštovanja. Svećenik se spustio i sjeo na slamu. Ta njegova kretnja bila je puna obzira, takta i djetinje tjeskobe. U tom času Blažević je osjetio da nije sam. Slutio je da je tu netko koji je došao radi njega, iako o njemu ništa ne zna. I njegova sama prisutnost je kao neki nezasluženi dar, neka, u posljednji čas, stigla pomoći, neka pružena milost. Jedno dobro biće uvuklo se u njega, sjedinilo se s njime. Ništa mu nije donijelo, ni obećanje, ni ništa... nego samo svoju prisutnost i predanost, da mu čvrsto drži ljestve dok se bude penjao na križ... I to je pomoći. U takvoj prisutnosti čovjeka Blažević je odahnuo. U njemu se stvarao opet slobodan prostor, jer je nekako nestalo sve ono što se u dušu bilo slilo. Čovjek koji je do njega sjedio, majčinim putem je pročistio kanale kojima je oticao mulj i voda s poplavljene njegove duše. Blažević je osjetio da se u njemu budi neka snaga da podnese. On je u tom času mogao mirno i razborito razgovarati i sa samom smrću, kao što pobijedeni razgovara s glasnicima pobjednika. Ah, da se mogu samo ispovijediti, nekome ispričati cijeli moj život...

- Želite li što? - pitao je svećenik.

- Što može čovjek u ovom stanju željeti?

- Sve - odgovorio je blagi glas svećenika u tamnoj čeliji broj 5 engleskoga vojnog redarstva u Napulju 1947. godine.

Blaževiću se pričinilo da se odnekud spustio na krilima neki dobri duh da ga tješi.

- Svetogući, vječni Bože, istjeraj iz ovog djeteta sljepoču srca... - molio je svećenik. Blaževiću je bilo jasno da se protiv ovog čovjeka ne može boriti, ni pred njim držati zatvorena vrata. Razumio je da do njega sjedi odrastao čovjek s dušom djeteta, i svećenik koji zna da je nemoćan, malen, koji moli za pomoći. Blaževića duša je opet postala glatka i topla, kao list s kojeg se led otopio, kao krila zamrznute ptice u toploj ruci dječaka...

- Bit ću izručen u Jugoslaviju... za mene je već sve svršeno... Jedini moj zločin je bio da nisam bio zločinac... Bio sam samo Hrvat koji je volio svoj narod i svoju državu...

Iz džepa je izvukao novčanik u kojem se ništa nije nalazilo nego putna karta za Argentinu i jedna sveta sličica: Križ na raspuću.

- Sliku ću ja uzeti, a vama predajem putnu kartu i prazan novčanik, kao simbol jednog čovjeka, jednog naroda, jednog Hrvata koji je htio bez novca daleko stići i tim počinio zločinstvo protiv samog sebe...

Svećenik je htio upasti u njegovu riječ, ali je Blažević bio odlučan:

- Ne pokušavajte, ne ću vas slušati, jer se bojam da ne unesete zbrku u moje misli. Vi ćete pomisliti da mi se pomutila pamet... Istina, ja sam upao u dubinu noći, u potpuni mrak u kome postaje sve, sve jasno. Zar i vi niste upravo u noći dobili najjasnije nadahnuće i uočili najdublju istinu?

- Samooptužba vodi sigurnom oboljenju... - upade svećenik.

- I sigurnom ozdravljenju... - odgovori Blažević.

- Ja se već znojim od straha pred ponorom u kojeg vučeš i mene i sebe..., istina se nalazi samo kod Boga, vaša i moja i svih ljudi.

- Kojim pravom me onda ljudi sude, i to bez ikakve krivnje? Pomozite mi jer samo tako se mogu rastati od života, jer samo tako smrt nije nešto mrtva, neki crni meteor sa bezimenom sudbinom, nego je nešto živo, kao električne grane koje ubijaju...

- Osjećaš li da se tresem slušajući kako tvoja duša izbacuje otrov - upade svećenik

- Neka te Bog osloboди misli u kojima je smrt središnja točka.

- Eh, kad bi ti u ovom času mogao govoriti ne o dolasku smrti, nego o dolasku Božjem, onda bi nestalo prikaza, aveti, i ti bi birao riječi jednog dirljivog rastanka...

Svećenik je bio duboko ganut i žalostan.

- Što mi preostaje, nego oslobođiti se od ljudi, od vremena, od ove tamne čelije, od sreće, od nesreće i od samog sebe. Popeti se iznad vlastitog života, stati iznad vlastite boli i okusiti posljednji, najdublji užitak: *osjetiti se slobodnim...*

Osvanulo jutro... tračak svjetla prodire kroz okno čelije br. 5. Hodnikom se čuju koraci. Grupa engleskih agenata s trojicom agenata jugoslavenske OZNE spremna je izvršiti primopredaju Blaževića, njegovo izručenje. Otvaraju čeliju i ostaju skamenjeni... Pod oknom čelije visjelo je mrtvo tijelo Ante Blaževića. Na licu mu se očrtavao smješak, kao da poručuje ovima koji su došli po njega:

*slobodan sam od tebe,
jugoslavenska aveti....*

ŽRTVE DRUGOGA SVJETSKOG RATA I PORAĆA U ZADARSKOJ OKOLICI

Prema istraživanju Ante Matijevića iz Poljica, koji je na temelju ovlaštenja Komisije za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava, bio istraživač Istraživačkog središta Zadar, i to za naselja Poljica, Brig, Žerava i Vrsi (na području Zadarske županije), dobiveni su podatci koji se navode u sljedećim prilozima. Matijević je prikupljao svjedočanstva i iskaze pojedincata u cilju utvrđivanja broja smrtno stradalih osoba u Drugome svjetskom ratu i nakon njega, okolnostima i mjestima tih stradanja, a rezultati tih istraživanja prvi put se objavljaju u *Političkom zatvoreniku*.

POLJICA

Žrtve partizanskog zločina :

1. **BERAM, Krste** (Ivana i Soke), r. 24.11.1913. Vjenčan s Anom Petričević. Civil. Partizani su ga mučili u Ražancu, u Ninu i u zatvoru kod Tadije Milića u Vrsima. Živoga su ga bacili u jamu Golubinku, Vrsi-Poljica; tu mu je grob, a dan smrti je 20.10.1943.;

2. **BUŠLJETA, Rudolf** (Jadre i Grgice), r. 10.3.1922., Poljica. Vjenčan s Marijom Žižić. Ustaša. Po nagovoru rodbine i prijatelja prešao je partizanima, uz obećanje da mu se neće ništa dogoditi. Nakon prijelaza, 17. dan partizani su ga mučki ubili u Šibuljini-Starigrad. Kao dan smrti navodi se 27.11.1944. Za grob mu se ne zna.

3. **DADIĆ, Miro** (Nikole i Milice), r. 15.10.1911. g., Poljica. Civil. Ubili ga partizani u blizini kuće 21.3.1945., grob mu je u Poljicima.

4. **JURLINA, Marko** (Ivana i Milice), rođen 14.4.1900., Poljica. Vjenčan s Ikom Samardžić. Ustaša. Ubili ga partizani 27.9.1943. u Visočanima kod jame zvane Bršljanka. U Poljicima sahranjen nakon mjesec dana.

5. **KNEŽEVIĆ, Krsto** zv. Kršo (Ante i Marije), r. 20.11.1907., Poljica. Vjenčan s Marijom Poljak. Ustaša. Uhvatili ga partizani na Matakovu brigu. Tu su ga mučili. Vezali su ga bodljikavom žicom, pekli ga na vatri, čupali mu nokte, vadili mu zube. Nakon smrti pokop je bio dopušten za deset dana. Kao dan smrti navodi se

Priredio:

prof. Bruno ZORIĆ

17.2.1944. Sahranjen je na groblju u Dračevcu Ninskem.

6. **KREČAK, Ivan**, rođen u Šibeniku, a nastanjen u Ninu. Sa svojom suprugom Katom je u ožujku ili travnju 1944. bačen u jamu Golubinku. Tako navode svjedoci. O tom zločinu veoma iscrpljeno govori svjedok J. P. (vidjeti svjedočanstvo!).

7. **KREČAK, Kata**. Sa suprugom Ivanom optužena, oteta i bačena u jamu Golubinku (jama se nalazi na

pola puta između mjesta Vrsi i Poljica, sa sjeverne strane uz more). Za taj su se zločin pobrinuli "drugovi" iz Nina, Grba i Vrsi.

8. **MAZIJA, Andro**. Svjedoci navode da su ga partizani bacili u jamu Ušljevaču (jama se nalazi između Ninskih Stanova i Žerave). Izjavu svjedoci nisu potpisali, ali tvrde da je to bilo 1943. i svi se slažu o imenu počinitelja toga gnusnog zločina: to je M. M. iz Vrsi (jasno, ne sama!).

9. **MILAK, Ivo** zv. Šuicija (Jose i Ike), r. 26.5.1914., Poljica. Vjenčan s Lucom Matešić. Ustaša. Zarobili ga partizani, vezali žicom i živoga bacili u Zadarski kanal 14.7.1944.

 REPUBLIKA HRVATSKA KOMISIJA ZA UTVRĐIVANJE RATNIH I PORATNIH ŽRTVA	
Urbroj: 591/95-44 / _____ Klasa: 140-06/95-01/44 <i>Zagreb, 17. III. 1997.</i>	
<small>Na temelju Članka 5. Zakona o utvrđivanju ratnih i poratnih žrtava ("Narodne novine", broj 53/A/91) i Članka 13. Poslovnika Komisije za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava ("Narodne novine", broj 8/92)</small>	
O V L A Š Ć U J E M	
Gospodina <u>MATIJEVIĆ ANTU</u> iz <u>Poljica</u> (JMBG: <u>1708452383918</u>) da u ime Komisije za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava, obavlja poslove istraživača istraživačkog središta <u>ZADAR</u> i to za naselja: <u>Poljica, Žerava i Brig</u>	
<small>Imenovani na prikuplja svjedočanstva (iskaze pojedinaca) u cilju utvrđivanja broja smrtno stradalih osoba u II. svjetskom ratu i nakon njega, okolnostima i mjestima tih stradanja.</small> <small>Ovlaštenje se u druge svrhe ne može upotrijebiti.</small>	
 PREDSJEDNIK Kazimir Sviben, v.r.	

10. PETEŠIĆ MIOČIĆ, Marija (Ivana i Jurke), r. 25.3.1921., Poljica. Vjenčana s Dujom Miočić. Prema tvrdnji očevida, partizan S. V. ubio ju je dana 23.10.1944. u Radovinu. Sahranjena je u Ražancu.

11. POLJAK, Marko zv. Kulje (Ivana i Tomice), r. 15.4.1914., Poljica. Vjenčan s Marom Glavan. Ustaša. Za Marka je vrijedila ista optužnica i lažno svjedočenje Cecilije Predovan (vidjeti njezinu izjavu - svjedočanstvo), kao i za B. Vučkovića. Razlika je u tome što Marko nije vjerovao "šumnjacima", pa je krenuo za svojom postrojbom prema Gospicu. Neki ljudi kažu da je poginuo u Otočcu, a neki da su ga vidjeli u Zagrebu na sam dan povlačenja hrvatske vojske prema Austriji. Kao dan njegove pogibije navodi se 15.5.1945., na putu prema Bleiburgu.

12. RADAS, Joso (Ante i Marije), r. 25.2.1907., Poljica. Vjenčan s Danicom Žeželj. Ustaša. Ubili ga partizani u Zadru 4.4.1944.

13. VIDAJIĆ, Mile (Ivana i Marije), r. 28.9.1890., Poljica, Crvenkapica. Talijanski vojnik, ubili ga partizani blizu škole u Poljicima dana 9.9.1943. Imao je 11 djece. Svjedok tvrdi da su ga ubili Poljičani, ali ih neće imenovati. Grob mu je u Poljicima.

14. VUČKOVIĆ, Blaž zv. Bajo (Marka i Maše), r. 21.1.1919., Poljica. Vjenčan s Lucijom Peša. Ustaša.

Po nagovoru rođenog brata i drugih osoba, prešao partizanima misleći da mu se neće ništa dogoditi. Iako je znao za optužbu i lažno svjedočenje Cecilije (Cece) Predovan (vidjeti njezinu izjavu - svjedočanstvo), naivno i bezazleno je povjeroval bratu i šumskim razbojnicima, i to ga je stajalo glave. Nakon mjesec dana provedenih s njima, partizani su ga odlučili sprovesti u istražni zatvor u Zadru, da mu se sudi, dok je prema kazivanju puno ljudi Bajo ubijen već u Zatonu. Ubio ga je T. U., partizan iz Poljica. Kao dan smrti navodi se (nepotpisan!) 4.4.1945., gradsko groblje Zadar.

Žrtve ratnih djelovanja :

1. BUKVIĆ, Luka (Mijata i Tomice), r. 6.11.1891., Poljica. Vjenčan sa Šimicom Bušljeta. Ustaša. Umro od posljedica rata 5.1.1946., grob u Poljicima.

2. JURLINA, Danijel (Mate i Cvite), r. 10.9.1936., Poljica. Civil. Nedaleko od kuće stradao od mine,

umro u šibenskoj bolnici 21.1.1948.

3. JURLINA, Marijan (Kreste i Jeke), r. 4.11.1934., Poljica. Civil. U Poljičkom polju 9.11.1944. stradao od mine.

4. KARAMARKO, Stojan (Ante i Ružice), r. 15.1.1921., Poljica. Civil. Nestao tijekom 1943.

5. PALEKA, Danica (Mile i Marije), r. 31.8.1927., Poljica. Civil. Stradala od nagnazne mine 16.3.1945.

6. PETEŠIĆ, Joso (Mate i Stane), r. 8.3.1908., Poljica. Civil. Nestao tijekom rata, zadnji put viđen 1941. U maticama dan smrti nije naveden, za grob mu se ne zna.

Osobe koje se češće navode i koje su se dokazale u ubijanju Hrvata 1941.-1945. u području Poljica-Vrsi su: M. K., J. K., P. K., K. K., S. V., V. J., K. J., P. J., S. J., S. M., J. M., M. U., T. U., K. P., J. M., I. S., A. Ž., I. B., N. P., I. P., T. M., I. M., M. M. i A. M. N. Jasno je da ovo nije ni približno cjelovit popis svih onih koji bi trebali u njemu biti, no za ove postoje svjedoci i izjave u pisanim obliku o njihovoj "hrabrosti". (Istražio: Ante Matijević, Poljica, 1997./98.)

VRSI

Žrtve partizanskog zločina :

1. BOŽIĆ, Ivan-Dragutin (Andrije i Anice r. Peroš), r. 16.7.1921., Vrsi. Vjenčan s Ljubom Perinić. Ubijen u Vrsima 11.11.1942., zajedno sa svojim rođakom Milanom Božićem i njegovom suprugom Matijom. Zločin su izvršili partizani na čelu s A. M.

2. BOŽIĆ (PEROŠ), Matija (? i Marije r. Grbić), r. 14.11.1909., iz Zatona. Vjenčana s Milanom Božićem. Ubijena u svojoj kući u Vrsima 11.11.1942., zajedno sa suprugom Milanom i njegovim rođakom Ivanom. Zločin su izvršili partizani na čelu s A. M.

3. BOŽIĆ, Milan (Jakova i Marije r. Perinić), r. 11.12.1900., Vrsi. Vjenčan s Matijom-Lucijom Peroš. Ubijen u svojoj kući u Vrsima 11.11.1942., zajedno sa suprugom i svojim rođakom Ivanom Božićem. Zločin su izvršili partizani na čelu s A. M.

4. DUKIĆ-BUŠLJETA, Mile (Ivana i Šimice r. Batović), r. 24.12.1919., Vrsi.

Ustaša. U lipnju 1942. partizani ga bacili u jamu Jazovku.

5. MARAŠ, Nikola (Pave i Matije r. Predovan), r. 12.4.1919., Vrsi. Vjenčan s Anom-Matijom Vukić. Ubili ga partizani kod ciglane Nin-Zukve. Zločin izveo N. P. Z. i drugovi.

6. PREDOVAN, Bore (Ivana i Božice r. Batović), r. 13.4.1920., Vrsi. Vjenčan s Marom Dukić. N. P. Z. i drugovi bacili ga u jamu Golubinku 1945.

7. PREDOVAN, Ivan (Mijata i Šimice r. Perinić), Vrsi. Ustaša. Partizani ga ubili na Križnom putu, kod Zidanoga Mosta, u svibnju 1945.

8. UTKOVIĆ, Šime (Klementa i Stoše r. Vukić), r. 5.3.1921. Vjenčan s Jelom Uroda. Ubila ga UDB-a u Vukovaru 29.6.1947.

9. VUKIĆ, Krste (Špire i Matije r. Predovan), Vrsi. Vjenčan s Ljubom Predovan. Ustaša. Ubijen u Zagrebu, u jesen 1942., u stanu svoje rodice.

Žrtve ratnih djelovanja :

1. BOŽIĆ, Marija (Jose i Šimice r. Velčić), r. 12.1.1928., Vrsi. Dne 7.12.1944. poginula od engleskih zrakoplova prilikom bombardiranja.

2. BOŽIĆ, Miroslav (Mate i Tomice r. Perinić), r. 24.4.1939., Vrsi. Dne 2.1.1947. poginuo od mine čuvajući stoku u Smrikama, Vrsi.

3. BOŽIĆ, Slavko (Šime i Janje r. Maraš), r. 2.11.1939., Vrsi. Dne 12.8.1945. poginuo od mine čuvajući stoku u Smrikama, Vrsi.

4. BUŠLJETA-DUKIĆ, Šime Stojan (Mijata i Pavice r. Predovan), r. 12.12.1929., Vrsi. Poginuo od mine čuvajući stoku u Smrikama, Vrsi, 26.12.1944.

5. MILUTIN, Branko (Frane i Zorke r. Dukić), r. 21.10.1933., Vrsi. Od mine stradao 2.11.1946.

6. PAPIĆ, Ćiril (Šime i Grgice-Ljube r. Maraš), r. 5.5.1930., Vrsi. Poginuo od mine čuvajući stoku u Smrikama, Vrsi, 26.12.1944.

7. PERINIĆ, Josip (Ante i Perke r. Begonja), r. 1.2.1908., Vrsi. Vjenčan s Ljubicom Milutin. 30.5.1950. poginuo od mine u Vrsima.

8. PERINIĆ, Vinko-Marko (Jakova i Grgice r. Milutin), r. 22.12.1915., Vrsi. Nestao u ratu 1945.

9. PERKOVIĆ, Jerolim (Jose i Lucije r. Mikić), r. 1.10.1908., Vrsi. Vjenčan sa

Zadar

Šimicom Modrić. Dne 4.2.1945. pогинуо у kući od mine, zajedno sa svoje dvoje dece.

10. **PERKOVIĆ, Krste-Šime** (Ante i Luce r. Mrdelja), r. 13.4.1919., Vrsi. Vjenčan s Otilijom Bušljeta-Dukić. Dne 14.2.1944. pогинуо pred kućom u Vrsima, od engleskih zrakoplova.

11. **PERKOVIĆ, Lucija** (Jerolima i Šimice r. Modrić), r. 28.4.1930., Vrsi. Od mine pогинula zajedno s ocem Jerolimom i bratom Nikolom 4.2.1945.

12. **PERKOVIĆ, Nikola-Josip** (Jerolima i Šimice r. Modrić), r. 10.12.1935., Vrsi. Od mine pогинuo zajedno s ocem Jerolimom i sestrom Lucijom 4.2.1945.

13. **PILATO, Miljenko** (Mate i Janje r. Perinić), r. 13.10.1936., Vrsi. Dne 30.11.1945. pогинuo od zaostale mine u Vrsima.

14. **VELČIĆ, Marko** (Ante i Matije). Vjenčan sa Zorkom Perinić u Vrsima. Civil. Ubili ga Talijani 1.9.1943. u Poličniku.

15. **VUKIĆ, Ante** (Petra i Danice r. Čosić), r. 25.11.1943., Vrsi. Dne 15.11.1951. stradao od mine u dvorištu ispred svoje kuće.

16. **VUKIĆ, Josip** (Petra i Danice r. Čosić), r. 26.11.1945., Vrsi. Dne 19.11.1951. stradao od mine u Vrsima.

17. **VUKIĆ, Joso** (Ante i Marije r. Stušić), Vrsi. Vjenčan sa Zorkom Glavan. Godine 1944. partizani iz Privlake su ga

bacili u Golubinku, Vrsi. (Istražio: Ante Matijević, Poljica, 1997.)

Prvo svjedočanstvo: J. P.

Ispitanik ne želi da mu se navede ime, ali dopušta da seoznače njegovi inicijali: J. P.

Tragajući za žrtvama Drugoga svjetskog rata odnosno za partizanskim zločinima, o kojima se u godinama poraća pa sve do danas moralo šutjeti ili govoriti kao o našim "osloboditeljima" i "narodnim herojima", kao o "janjcima", dana 28. srpnja 1999. došao sam u Nin u namjeri prikupiti nešto više podataka o bračnom paru **Ivanu i Kati Krečak**.

Pitao sam više starijih osoba, koje su još pri zdravoj svijesti. Skoro se svi sjećaju tih ljudi, ali sve mi je to nekako šturo, maglovito i bojažljivo. Kad sam mislio da je sve uzalud, sustiže me jedna osoba i kaže mi da je voljna sve ispričati, ali želi da se njeno ime nigdje ne spominje, želi da se samo stavi J. P. Rekoh toj osobi: *Dobro došli, bit će kako Vi kažete, sve u redu.* Tog dana, dakle 28. srpnja 1999. godine, točno u 17,30 sati, na zidiću kod sv. Grgura Ninskog, dotična osoba mi je ispričala sve o supružnicima Ivanu i Kati Krečak.

J. P. pripovijeda i kaže: "Dobro ih se sjećam, bili su to divni, plemeniti i izuzetno inteligentni ljudi. Bili su dobrano bogati, imali su dosta robe, zlata i novaca. Pokojni Ivan je prije bio bankar u Austriji. Ovo o njima zasigurno najbolje znam, ni-

kome nisu nanijeli nikakva zla nego su svima rado pomagali."

Nastavlja dalje svjedok: "Toga tragičnog dana, ne sićan se datuma, mislim da bi moglo biti proljeće na pragu, to bi mogao biti ožujak ili travanj 1944., njih dvoje je krenulo u potragu za hranom, da se malo okrijepi. Krenuli su prema Grbama s namjerom kupiti nešto kukuruza. Sa sobom su imali 7,00 dkg zlata i još nekog nakita. U Grbama su se u jednoj kući počađali za kukuruz, ne sićan se u čijoj je to bilo kući ali dobro se sićan što je nakon toga bilo."

Svjedok kaže: "U trenutku dok su se počađali za kukuruz, upadaju u kuću terenci, uzimaju njihove stvari, njih vežu konom ili žicom, odvode ih prema Vrsima u Turonjinu kuću, tj. Ivana Mrdelje, i na Stražicu. Nije prošlo malo vrimena, odveli su bračni par Ivana i Katu Krečak vezane prema jami Golubinki, i u nju su ih žive bacili".

I dalje svjedok ima što reći, ali želi da se njegovo ime ne spominje, ipak nastavlja: "Oni koji su ovaj bračni par bacili u jamu Golubinku jesu imenom i prezimenom: 1. N. P. Z. Na njemu su mještani Nina, Grba i Vrsiju prepoznali otete predmete, ručni sat i kožni kaput, koji su pripadali Ivanu Krečaku, a Z. ih je nosio kao ratni plijen; 2. J. M., koji se spominje kao terenac u tzv. akcijama, poput ove akcije Krečak; 3. T. B., terenac za Grbe-Nin; 4. M. Ć., koji je još živ i trebao bi odgovarati za zločin;

5. A. Z., terenac i obavještajac, njegova se je uloga uvek znala; 6. D. Z., rođena u S., udala se za P. u Vrsi. Nakon prvog muža udaje se za I. Š. iz Nina. Za ove osobe i njihova zlodjela, ne samo da ja znam, nego zna cijela zadarska regija i šire."

Svjedok pokušava «zašiljiti» svoje svjedočanstvo. Traži da mu se ime javno ne objavljuje, ali ako bude trebalo svjedočiti, kaže: "Tu sam". Tvrdi: "Sve što sam rekao, to će potpisati, ne bojam se ja za sebe nego za svoju obitelj, jer su i danas na vlasti sinovi i unuci tih istih hrvatskih ugnjetača, a kako stvari teku ne vidim bolje sutra za Hrvatsku", zaključuje svjedok.

Svjedočenje ove osobe odgovara iskazu drugih ispitanika iz Poljica i Vrsi, koji su formular 'Ratne i poratne žrtve II. svjetskog rata' ispunili i potpisali.

Napomene: **Golubinka** je prirodna jama između Vrsi i Poljica, na pola puta, na sjevernoj strani uz more. Tijekom II. svjetskog rata u nju su bacani Hrvati i drugi, broj se ne zna. **Bršljanka** je prirodna jama između Vrsiju i Poljica, blizu Golubinke, neistražena je. **Ušljevača** je također prirodna jama, na relaciji Ninski Stanovi-Žerava. Partizani su je 1947. minirali, da bi prikrili nemili zločin kojeg su počinili tijekom II. svjetskog rata. I tu je bačeno dosta ljudi. Jama nije istražena. Sovim je zločinom bio upoznat 'Narodni odbor' i 'Komitet'. Zločinci nikad nisu bili kažnjeni već nagrađivani pohvalama i visokim mirovinama, mogli su zadržati otete predmete svojih žrtava i nositi ih kao ratni plijen! (Ispitao: Ante Matijević iz Poljica. Svjedok J. P., u spisima pod br. X. U Ninu, 28. srpnja 1999.)

Drugo svjedočanstvo: Radoslav Slavko Babac

Dana 17. kolovoza 1997. došao sam kod **Radoslava Slavka Babca** (zv. Ćiko), iz Poljica, s namjerom da mi ispriča o stradanjima ljudi u Drugom svjetskom ratu i poraću. Prvo moje pitanje je glasilo: *Znaš li možda, ima li koja masovna grobnica?* Ćiko odgovara: "Ima ih koliko 'oćeš'. Kažem ja njemu: «Počet ćeš od manje.» On će na to: "Oću, ali mora još netko ići s nama, jer ja ne ču ići sam".

Predložim mu **Miloša Marinkovića**, što je prihvatio. Pošao sam po Miloša i objasnio mu o čemu se radi, odmah je pristao. Usput mi reče da i on nešto zna,

URBROJ: 591/95-44/
KLASA: 140-06/95-01/44
Zagreb, 18. VI. 1992.

Na temelju Članka 5. Zakona o utvrđivanju ratnih i poratnih žrtava ("Narodne novine", broj 53/A/91) i Članka 13. Poslovnika Komisije za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava ("Narodne novine", broj 8/92)

O V L A Š Ć U J E M

Gospodina dr. Ante Matijević iz

Poljice (JMBG: 1706952583948)

da u ime Komisije za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava, obavlja poslove istraživača

istraživačkog središta ZHOR

i to za naselja: VRSI

Imenovani prikuplja svjedočanstva (iskaze pojedinaca) u cilju utvrđivanja broja smrtno stradalih osoba u II. svjetskom ratu i nakon njega, okolnostima i mjestima tih stradanja.

Ovlaštenje se u druge svrhe ne može upotrijebiti.

kao i većina Brdarića, o nekim grobnicama iz II. svjetskog rata. Ugleda nas dvojici Ćiko i kaže: "Sad možemo krenuti redom, od manjih, je l' tako, maleni". Inače 'maleni' je njegova poštапalica.

Krenusmo nedaleko od kuća, oko 100 metara, u jedan vinograd zvani Rujno (Damljanov). Bivši vinograd je zarastao u trnje, dugi nije obradivan. Slavko kaže da su tu zakopana tri njemačka vojnika. To mi je isto rekao i Miloš, da je to čuo od svog ēaće. Druga postaja je bila par stotina metara dalje, sad je to livada **Franje Ojdanića**. Po priči svjedoka, tu je bio njemački bunker i topništvo, i u taj je bunker zakopano ne zna se koliko Nijemaca, ali i nekoliko civila iz okolnih

sel. Treća grobnica je odmah preko puta, to jest sjeveristočno, gdje su u međi (voša), zakopani Nijemci tako plitko da su virile kosti iz zemlje.

Naredna grobnica u neposrednoj blizini, tj. zapadno oko 300 metara, mjesto zvano Mali dili, vlasništvo **Petra Marinkovića**, taj dio zovu Žice ili Mamića cilj. Sljedeća grobnica je jama Bršljanka. Ona se nalazi između Vrsi i same Golubinke. Kako tvrdi Ćiko, a i drugi ispitanici ljudi, tu je bačeno nekoliko osoba. Jama je prije bila duboka 17-18 metara, a 2 metra širine. Sad je zatrpana skoro do vrha.

Posljednja masovna grobnica koju smo danas obišli bila je jama Golubinka. Po izjavama ispitanih, a to kaže sam Ćiko, u

nju je ubačeno dosta ljudi. Priča nam Ćiko: «Bio sam kod ovaca iznad sela, uz sami put koji vodi prema Vrsima. Primijetio sam jednu kolonu, oveću grupu ljudi kako idu prema zapadu. Nisam znao o čemu se radi, pa sam prišao malo bliže, s velikim oprezom, da me ne vide, jer ne znam o kome se radi. Kad sam bio toliko blizu da mogu sve dobro vidjeti, tu sam zalega' i pozorno gleda'. Gledajući te ljude, odmah mi je bilo sve jasno kud idu, a tako je i bilo. Nabroja sam 50 muškaraca i dvije žene. Bilo ih je dosta vezano, a stariji nisu bili vezani. Bilo je i do gola skinutih muškaraca. Jednog se dobro sićan, ima je oko 50 godina, bio je potpuno gol i imao je crvenu kapu na glavi. Kapa je bila, što bi mi rekli lička, i ima je velike brkove. To je bio deseti mjesec 1943. godine. Poslije se pričalo po selu da su to bili ljudi iz Kruševa.»

Na moje pitanje tko ih je sprovodio, je li koga prepoznao, odgovorio mi je: «Ne, nisam prepoznao nikoga, samo znam da su ih sproveli partizani i to sigurno znam da su ti ljudi bačeni u Golubinku.»

Nastavio Ćiko dalje, pa kaže da u Golubinki ima dosta bačenih ljudi, a najviše Hrvata i to iz Poljica, Vrsi, Nina, Podgorja, pogotovo Like, Kruševa, Karina i Šibenika. Ima tu dosta Nijemaca i Talijana. «Jesi li ti kojeg ubacio u jamu?» - upitah ga. "Eto vidiš, točno sam zna' da ćeš me to pitati! Nisam, iako su govorili da sam samo ja ubijao i da sam se samo ja javlja za likvidaciju zarobljenika. Bilo je daleko gorih od mene! Ja sam i u zatvoru bio s Rafom Božićem, i to u Ninu, u kući Luke Šalova, to je bilo 13. 9. 1942. godine."

Nije odgovorio zašto je bio zatvoren, samo je rekao da nije slušao one «veće».

Pitam ga: «Gdje ste se vi borili, gdje vam je bila vojarna?» Odgovara s pola glasa: «Nigdi, oko kuća. Kad bi naišli Talijani ili Nijemci, mi bi utekli, a ženske bi ostale kući i kazale bi da su muški u polju ili nešto rade i tako je prolazilo vrime. Mogu ti kazati i ovo, u školu su dolazili Talijani, donosili su i spremali dosta jela, pa sam i ja išao tamo s tećicom u red da bi nešto dobio. Bilo je kaše, manestre, palente, što 'oš bolje u ono vrime! Bili su neki odbori, oni su vodili glavnu riječ, što bi oni rekli tako je i bilo, onda tu je bilo i drugih grupa: Narodni odbor, terenci, Plavi Jadran i Zadarski odred, a poslije je

od svega toga formirana 19. divizija» - pripovijeda Ćiko – «Terenci iz Poljica su bili: Vlade Jurlina, Krste Jurlina, Sava Javor i Stevan Marinković. Njihovo je bilo prisluškivanje i promatranje situacije na terenu.»

- A što su ovi drugi radili, kao npr. Plavi Jadran, Zadarski odred?

- Njihovo je bilo izvršavati naredbu terenaca. Dovoljno je bilo reći on je špijun, i njega više

nema.

- Sjećaš li se možda nekih ljudi koji su vršili zlodjela, dragovoljno izvršavali najstrožiju kaznu nad nemoćnim, zarobljenima, razoružanim, kao egzekutori koji su u tome uživali?

- Mogu navesti nekoliko osoba koje su to radile, a i sami su se hvalili da su to dragovoljno i s posebnim guštom činili. U Vrsima su postojala dva zatvora u privatnim kućama. Jedan je bio u kući Tadije Milića, a drugi u Ivana Mrdelje, Turonje. Upravo i najviše iz tih kuća ljudi su odvođeni na vječni počinak u Golubinku. U te zatvore dovodilo se odsvakud, a najviše sa sjevera, preko kanala. Jednom prilikom i sam sam video kad je I. B. dovezao u kapiću trojicu ljudi, nisu se više vratili, bili su iz Karina.

- Postavljam ti ključno pitanje, Ćiko. Tko je pobio Hrvate iz Poljica, možete li navesti bar nekoliko imena ljudi koji su bili u blizini, a možda su se i hvalili?

A on nastavlja:

- Glavni su ti bili A. M. i brat mu G., M. Ć. T., A. Z., I. P. Š., N. P. Z., I. M. T., R. B., T. M., J. S., M. M., Ž. iz Ražanca, I. B., D. Š., J. M., T. B., V. J., S. V., J. M., P. K., P. D., J. K. i čaća im M. S., A. D., T. U., P. J. Recimo, M. U. se dragovoljno javlja za likvidaciju zarobljenika» - kaže Ćiko - Ima ih još, ne mogu se sititi. Evo neki iz daljega, dođoše mi na pamet, tu je bio i D., i još jedan I. K., ne znam odakle je, pa D. P.

Pitam ga tko je ubio Krstu Berama, kojega su bacili u Golubinku, a bio je u zatvoru u Vrsima. A Baju?, ponovno pitam.

- Saznat ćeš, nije daleko od twoje kuće - odgovorio mi je Ćiko.

- Za Krstu Kneževića pitaj R. K., tamo je bilo par Poljičana a glavni je bio Ž. iz Ražanca. Nisam tu bio, ali sam čuo od nekih partizana da su ga živog pekli i

nokte mu čupali. N. je rekla da K. nije kriv za O. smrt, ali je bilo sve kasno.

- Je li u Poljicima bilo četnika? - pitam.

- Jest, i ne samo pravoslavaca nego i katolika.

- Koji su to Hrvatine - priupitam ja.

- Tvoji susjadi, P. K. S. i A. D.

- Jesu li nosili odore?

- Ne, samo su imali četničke kape i puške kao i drugi četnici.

- Kakvi su bili ustaše?

- Ustaše nisu ubili nikoga, niti su spalili nečije imanje, a nisu ni nas progonili. Jedino su strijeljali Franu Petešića, jer nije tija ići ni u koju vojsku. Govorili su Frani nek' ide bilo di, volili bi i oni biti kod kuće. On nije tija nigdi i pogubljen je u Murvici, a sahranjen u Poljicima.

- Je li bio i jedan logor ili zatvor u Poljicima?

- Jest jedino za stoku koju su otimali po okolnim selima i dogonili u Savinu avlju i tu su ih klali. Kad bi klali goveda, krave bi mukale, a Savina žena bi vikala stu-stu, tako da bi izgledalo da se krave bodu.

- Koja je to vojska bila?

- Partizani - odgovori Slavko Ćiko.

- Koje je to godine bilo, i tko je Sava i žena?

- To ti je bilo 1943/1944. godine. Sava Javor i žena mu Zorka, kuća im na Brdarčima.

- Ćiko, bi li bio voljan nešto više reći o ratu i terenima po kojima si ti sudjelovao?

- Čuj ovako, rekla si da te zanima ovaj dio i mislim da sam ti toga dosta ispričao, a ti ako nisi zadovoljan, pitaj i druge, ako ti smiju reći! Ja znam da u ovim krajevinama nisam nikome nadešpetio. Neka se javi oni koji su se hvalili prije 50 godina i obogatili se na račun toga nesretnog rata, oni koji su dobili penzije bez rada, a ja sam morao raditi u poduzeću i pored toga ići po nadnicama da bi mogao othraniti svoju obitelj.

- Ćiko, je li točno što govore po selu, da su ubijao zarobljenike kad ti je bilo nađeno da ih sproveđeš na određeno mjesto?

Odgovara ljutito:

- Nije točno! Mogu ti navesti nekoliko ljudi, a bilo mi je rečeno da ih treba maknuti, ubiti; ja sam ih pušta', jednog iz Poličnika, Luku Beramu iz sela, kojega su isto partizani trebali maknuti, ja sam ga zaštitio.

Nastavlja Radoslav Slavko Babac, zvaní Ćiko s Brdarića, pa kaže:

- *Bila ti zima 1944. godine. Mi smo trebali ići iz Poljica za Visočane, zatim u Poličnik. Odrede oni Luku Berama da nas vodi i pokaže nam put, a ja znam o čemu se radi i rečem njima da ja dobro pozajem put u tom pravcu i rečen, ajde ti Luka kući, lezi i ne boj se nikog. Kako je bilo dogovorenno, kod nekih ograda blizu Visočana dočekali nas drugovi Kevrić i Bukić, i nastavismo put do Kevrića.*

- (...) *Hoćeš li nešto reći o vašem spomeniku palih boraca, tvojih drugova i drugarica, i zašto niste bili na otkrivanju spomen ploče u Poljicima? Koliko sam ja mogao procijeniti, bilo je vrlo malo svjetla, zašto? Izvoli Ćiko.*

- Čuj, ovako maleni! Nisam išao na otkrivanje spomenika palim borcima, u Poljicima pred školom, iz više razloga. Prvi je, nije točno da su svi oni na ploči ispisani bili u partizanima. Ima ondje puno imena a nisu bili u partizanima. Navest ču ti samo jednog, Stanko Poljak, nikad ni jednog dana nije bio u partizanima, a tamo stoji i njegovo ime. Ovako, bilo je to 24. 9. 1944. godine. Nijemci pokupili dosta muškaraca u Poljicima, bilo ih je 77 i odveli ih prema Rijeci, a kad su bili postrojeni ispred Kojića kuća, Stanko Poljak je imao četničku kapu na glavi. A drugo, pisalo ih kao neke prvoborce, to jest borac od 1941. godine, takvih u Poljicima nije bilo. I zato nisam iša' i nije mi ža', jel' ovako maleni! (Ispitao: Ante Matijević, iz Poljica. U Poljicima, 17. kolovoza 1997., od 13,00 do 17 sati.)

Treće svjedočanstvo: Cecilija Predovan

Cecilija Predovan (zv. Ceca), iz Vrsi, bez ikakve je prisile ispričala istinu o svome lažnom svjedočenju protiv hrvatskih vojnika; **Marka Poljaka** zv. Kulje i **Blaža Vučkovića** zv. Bajo. Počela je sa suzama u očima, predstavila se punim imenom i prezimenom:

- *Ja, Cecilija Predovan Radović, udovica Rafe Predovana, rođena sam 15.1.1920. godine. Udata sam 29. 9. 1941. godine, za Rafu Predovana.*

Moje je pitanje bilo, zašto je krivo optužila hrvatske vojниke i tko ju je nagovorio na taj čin. Nakon male stanke, ponovno priupitam, sjeća li se toga dana? Ona odgovara:

- *Nisan ti ja sinko ništa kriva, što se dobro sićan, imala sam malog sina od dvije i pol godine, imenom Mario, koji saživi i radi u Rijeci.*

- Jeste li bili trudni kad se to dogodilo?
- Da, i to tri miseca, i to s Anom koja se poslje rodila.

- Sjećate li se dana kad je to bilo?
- Da sinko, sićan se, to je bilo 25. kolovoza, 1944. godine.

- Kako su vas pozdravili?
- Ne sićan se.
- Kako su se predstavili?
- Rekli su da su ustaše iz Gračaca. Pitali su me kuda partizani hodaju i koliko ih ima, rekla sam im da ne znam i da me nije briga.

- Što se dalje događalo?
- Poveli me sa sobom i silovali nedaleko od čobana oko 100 metara.

- Je li još tko bio s tobom u tom trenutku?
- Bilo je još četvero čobana.
- Kako se zovu te osobe?
- Ne znam sinko, zaboravila sam.
- Tko te nagovori da lažno svjedočiš i na sebe navlačiš sramotu?

Plaćući odgovara:
- *Nagovorija me I. P. Š.*

Nastavlja dalje:
- *Proklet bio... i ja sam rekla da su me silovali a nisu, ta dvojica, tj. Kulje i Bajo kako su ih zvali priko imena.*

- Bi li ih prepoznala?
- Imaš li slike?

Rekao sam da imam i na tom je i ostalo.

- *Jeste li imali noćne more i psihičkih problema zbog toga svjesnog i hotimičnog lažnog svjedočenja?*

- Nisam prvih dana.
- Je li vas muž krivo gledao zbog toga što ste krivo svjedočili, ili kad bi ono o silovanju bila istina?
- Nije, ne, opće nije krivo gleda'.
- Kako je bilo na sudu, jesu li bili tamo i okrivljeni?

- Nisu bili, moje je bilo samo reći da su me silovali i ništa više, a ja sam to rekla na sudu da su me njih dvojica silovali iako nisu, ponovo kažem da sam morala reći onako kako mi je Š. kaza'.

- Je li vas strah Boga što ste lažno svjedočili? *Vi dobro znadete da je radi vašeg lažnog svjedočenja pala nevina ljudska glava, a uz to, stavili ste vječnu*

sramotu na sebe, cijeli svoj rod, a tako i na njihov?

- Meni je reka I. Š. da su oni, i ja sam rekla da jesu, iako ih nisam nikad vidila u životu, još mi I. veli da je meni samo reći da jesu.

- Jeste li poznivali Kulju i Baju?

- **Ma nisam ih nikad ni vidila.**

- Bi li se rado susrela s jednim od njih dvojice?

- A s kojim?

A ja rekoh:

- *S Kuljom!*

- Valjda on nije ubijen? A di živi?

- U Americi, bako, i doći će u devetom mjesecu. Možemo li malo navratiti ovdje kod vas?

Odgovorila mi je tužnim glasom:

- *Ne tribate!*

- Bi li voljela upoznati se s njihovim ženama?

- Ne bi, sinko.

- Zašto ste krivo svjedočili, vi dobro znate da je još jedan živ i da će doći, možda i do vas, morat ćete reći zašto ste lagali?

- Meni su rekli da jesu baš oni, jope ponavljajam, jer mi je Š. reka' da su to oni Kulje i Bajo, ustaše iz Poljica, i da je moje samo reći i da ne će dugo 'odati po zemlji.

(Ispitao: Ante Matijević iz Poljica. U Vrsima, 7. kolovoza 1999. godine.)

Što se može zaključiti? Jasno je, da je ova osoba bila prisiljena lažno svjedočiti. Razlozi nisu poznati. Poslije optužbe Marka Poljaka Kulje i Blaža Vučkovića Baje, oni su pozvani na predaju, uz obećanje da im se ništa ne će dogoditi. U takvu glupost šumskih razbojnika Marko nije povjerovao već se uputio prema Otočcu sa svojom postrojbom. Marko Poljak je bio časnik hrvatske vojske, priпадnik PTS-a. O njegovoj pogibiji postoje dvije verzije; prva da je poginuo u Otočcu, a druga da je nestao na putu od Zagreba prema Bleiburgu, prilikom povlačenja hrvatske vojske. Blaž Vučković Bajo je povjerovao partizanima i svomu bratu **Slavku Vučkoviću**, koji je bio s njima, pa se grdnio prevario i glavu izgubio. Sedamnaesti dan nakon što je bio obukao partizanske prnje, mučki je ubijen u Zatonu, 4. travnja 1945. godine. Izravnici krivci za njihovu smrt su: C. P., I. P. Š. i "Narodni odbor".•

ZVONKO BUŠIĆ: MOJ IZVJEŠTAJ HRVATIMA

Hrvatskoj je javnosti poznato, da sam u noći između 16. i 17. travnja pobjegao iz tannice i da sam nakon trideset sati bio ponovno uhićen. Dva tjedna nakon uhićenja nije mi bilo moguće stupiti u dodir s vanjskim svijetom. Kad sam prvi dana svibnja brzoglasom nazvao u nekoliko američkih metropola i razgovarao s mojim priateljima, čuo sam da se glede mog bjegstva i ponovnog uhićenja pričaju kojekake fantastične priče. Zbog toga sam odlučio iznijeti pred hrvatsku javnost okolnosti mojeg bijega i uhićenja. Smatrujući da će moje brojne prijatelje i poznanike - a vjerojatno i većinu hrvatskih rodoljuba diljem dijaspora - zanimati uzroci i povod mog bijega iz tannice, te namjere (u slučaju da je bijeg uspio) i posljedice (kojih zbog neuspjeha bijega nema), reći će ušput i nekoliko načelnih riječi.

Svoj izvještaj šaljem gosp. **Rullmannu**, nadajući se da će ga on tiskati u "Hrvatskoj Domovini" ili, pak, u vidu posebnog priloga u toj istinskoj profesionalno uređivanoj i vrlo informativnoj publikaciji. Iako je, kako čujem, gosp. Rullmann organizirao solidnu mrežu razdjeljivača tog mjeseca, vjerujem da ipak ima dosla hrvatskih iseljeničkih zajednica u koje "Hrvatska Domovina" još uvijek ne dolazi. Zato prepustam volji svih uredništava hrvatskih rodoljubnih listova, da, prema vlastitim željama i namjerama, ovaj moj izvještaj objave i u svojim glasilima. Čitatelj će lako moći zaključiti, da moj izvještaj nije nikakva javna izjava, nego samo moja iskrena i otvorena ispovijed prijateljima i svim rodoljubima koje zanima moja sudbina.

Tannica iz koje sam pobjegao nalazi se na vrhu jednog brda, bogatog gustom šumom, a od New Yorka je udaljena oko stotinu kilometara. Taj brdoviti kraj podseća me na naša bosanska brda, tamo u dolini Vrbasa, kad se vozi od Sarajeva prema Banja Luci. Tannica je sagrađena prije sedam godina i nakićena brojnim sigurnosnim i najsvremenijim tehnološkim napravama. U njoj se nalazi osam stotina zatočenika, čije se kazne kreću od jedne pa do sto godina. Jedan od prvih zatočenika u toj tannici, koju eufemistički nazvao Savezni popravni centar Otisville, bijaše hrvatski politički zatočenik **Ivan Čale**. Prije pet godina u tu tannicu

bijaše iz Alabame premješten i Čalin sukažnenik **Štef Ivkošić**, a nedugo poslije njega prebačen je iz Oklahoma i **Franjo Ivić**. U svibnju 1985. prekomandiran sam iz Kalifornije u Otisville. Tako smo se u istoj tannici našli nas četiri Hrvata; nakon nekog vremena bijasmo sva četvorica i u

Zvonko Bušić

istom bloku. Budući da smo u jednoj ćeliji spavaljali i Čale, sada se on, nakon afere sa mnom, nalazi u samici i možda će ga prebaciti u neki drugi zatvor. Meni ga je jako žao, budući da on nije imao nikakve veze s mojim bijegom; posebno mi je žao njegove supruge i djece, jer oni žive u blizini Otisville-a i mogli su ga često i lako posjećivati.

Odluka za bijeg - zašto?

Užem krugu ljudi bijaše poznata odluka Komisije za uvjetnu slobodu, donesena još u siječnju prošle godine, po kojoj bi nakon šest mjeseci **Julie** bila puštena na slobodu. Mi smo vjerovali da je do te odluke najviše doprinijelo uvjerenje suca **Bartelsa**, koji je već nekoliko godina pisao Glavnoj komisiji u Washingtonu. U svojim pismima on je naglašavao, da je kao sudac tražio da Julie ne služi kaznu duže od osam godina, te iz tog razloga zahtijeva njezino puštanje na slobodu odmah. Za nas četvoricu - **Matanića**, **Vlašića**, **Pešuta** i mene - sudac Bartels je kod izricanja osude nekoliko puta naglasio, da on, neovisno o visini kazne, predlaže da nas nakon deset godina puste uvjetno na slobodu.

Uz odluku Glavne komisije, da će njih trojica biti nakon 12 godina puštena na

slobodu, postojala je i nuda da se to za još koju godinu skrati. Ja sam računao, da će, ako puste Julie na slobodu, i njima trojici smanjiti dvije godine kazne, a mene задрžati 2-3 godine duže - i mirna Bosna. Mi smo se nadali da će ovoga puta Glavna komisija u Washingtonu i formalno potvrditi obećanje dvojice svojih izaslanika, koji su posjetili Julie u tannici i s njome o svemu tome temeljno razgovarali. Međutim, nakon više od tri mjeseca nestrljivog čekanja (u svim drugim slučajevima odgovor dođe za mjesec dana), Julie je primila umjesto odgovora nekakvu doznamku. U toj doznamci stoji, da se za vrijeme zadnjeg saslušanja o nekim stvarima nije vodilo dovoljno pažnje, pa da će ju zato komesari ponovno posjetiti. I tako prodoše opet 3-4 mjeseca čekanja, kad su nešto oko desete obljetnice našeg robovanja - došla ponovno ona dva izaslanika. Oni su manje-više ponovili istu priču i otvoreno joj rekli da bi je oni odmah pustili na slobodu, ali se njihov šef ne bi s time složio. Zato su joj puštanje iz tannice odgodili za dvije godine, naglašavajući da će to i u Washingtonu biti potvrđeno. Konačno, nakon jednogodišnjeg (vjerojatno kalkuliranog) duševnog mučenja, stigao je polovicom prosinca šokirajući odgovor šefa komisije. Komisija je, naime, odlučila Julie pustiti na slobodu tek nakon 15 godina robovanja. Smatram da bi svakome, u naš slučaj makar donekle upućenom i razboritom čovjeku, moralno biti

Kad čovjek vidi kako se u današnjem svijetu kojekakve gluposti (kao "borba za ljudska prava") papagajski ponavljaju i sustavno proglašavaju najvećom svetinjom, dočim se istinske svetinje (kao borba za nacionalnu samobitnost i prava naroda) ismijavaju i izjednačavaju sa zločinom, onda je lako razumjeti zašto sve nacionaliste i rodoljube prikazuju luđacima i zločincima. Pitanje, kakva to ljudska prava može imati pripadnik jednog okupiranog naroda, nitko ni ne postavlja.

potpuno jasno, da je takvu odluku nemoguće opravdati; niti kao odgovarajuću kaznu za taj prekršaj, niti nekakvom brigom za zaštitu američkog društva od terorista i zločinaca (Ja tu odluku ne mogu objasniti čak ni prijateljskim odnosima između Washingtona i Beograda, jer sumnjam da bi jugo-vlasti prosvjedovale zbog puštanja Julie na slobodu). Po mojem dubokom uvjerenju taj postupak i krvavo teški udarac nije moguće drukčije shvatiti, nego kao jednu kamuflirano proračunano i prilično samovoljnu primjenu staražvjetnog zakona protiv onih koji ljube svoj rod i dom, jer oni, kao takvi, stoje na putu internacionalni i njezini urotničkim ciljevima. Kad čovjek vidi kako se u današnjem svijetu kojekakve gluposti (kao "borba za ljudska prava") papagajski ponavljaju i sustavno proglašavaju najvećom svetinjom, dočim se istinske svetinje (kao borba za nacionalnu samobitnost i prava naroda) ismijavaju i izjednačavaju sa zločinom, onda je lako razumjeti zašto sve nacionaliste i rođoljube prikazuju luđacima i zločincima. Pitanje, kakva to ljudska prava može imati pripadnik jednog okupiranog naroda, nitko ni ne postavlja.

Vijest da Julie ostaje još pet godina u tamnici više me je potresla i uzbudila, nego što me je šokirala. Postalo mi je kristalno jasno, da unatoč sudčevih preporuka i mog dugogodišnjeg uzornog vladanja u tamnici, zakulisne snage u Washingtonu mene ni ne namjeravaju pustiti na slobodu prije nego me potpuno skrše. Ta spoznaja je moje brižno čuvane nade u jednom manu rasplinula u prozirne iluzije. Osjećajući se samim i zaboravljenim, skupio sam sve svoje' unutarnje snage i suočio se s nemilom i krutom realnošću. Obzirom da mojoj naravi ne odgovara neko samorazaranje, nakon dugog i temeljitog razmišljanja dođoh do zaključka: želim li ostati vjeran sebi i svojim idealima, ne preostaje mi ništa drugo nego ponovno uzeti svoju sudbinu u svoje ruke. Da bih to mogao, jasno je da sam morao pobjeći iz tamnice. Ne samo da sam znao težinu tog problema, nego sam također bio svjestan da će me i u slučaju uspjeha čekati teški i opasni putevi te daleki ciljevi. Usprkos svemu,

Zvonko, Julianne i Bruno Bušić u Londonu 1976.

bodrila me je neka unutarnja snaga i ja se morah uputiti prema cilju, bez obzira hoće li ga živ ikada dostići. Pretpostavljajući da će se probaj iz tamnice i život u podzemlju mnogima učiniti fantastičnim planom očajnika, ne mogu im ja sada ništa objašnjavati, ali braneći svoj razum, želim naglasiti da nikako nisam išao glavom u zid. Sjedeći pred Božić u ponoćnim satima u mraku tamničke celije i gledajući

Smatram da je i sama činjenica, da se iz fonda za našu obranu platilo odvjetnicima 850.000 US dolara (po današnjoj vrijednosti skoro dva milijuna), za hrvatske prijatelje i neprijatelje vrlo uvjerljivi dokaz jedinstvene želje i volje hrvatskih prognanika. To je također i nepobitni dokaz da hrvatska politička emigracija nije nikakva šaka jada, a niti samo nekoliko grupica posvđanih ekstremista. Ovdje se taj novac dovoljno isplatio.

kroz prozorske rešetke čvrsto sam odlučio pobjeći iz tamnice - pa kom opanci, kom obojci.

Priprema i bijeg

Jedna engleska poslovica glasi u hrvatskom prijevodu: "Gdje ima volje, nađe se i način." Možda imaju pravo oni koji tvrde da su Englezi preveli hrvatsku narodnu poslovicu, koja pak glasi: "Sve se može što se hoće." Bilo kako mu drago, u mom se životu točnost te poslovice često

puta potvrdila, tim više što sam još od rane mladosti volio lutati vratolomnim stazama i prolaziti smrtonosnim klancima. Obzirom da me siguran i lagoden život nije nikada privlačio na duže vrijeme, ja ne znam jesam li prekasno ili (možda) prerano rođen, ali sam kroz osobna iskustva i studij filozofije povijesti došao do uvjerenja, da kod ljudi, koji žive ugodnim životom u miru, dolazi do degeneracije duha mnogo prije nego kod onih što žive napornim i mučnim životom punim neizvjesnosti. Nalažeći se u smrtnim opasnostima ja sam duboko zavirio u život i dobro ga upoznao, te

mogu s izvjesnim autoritetom tvrditi, da čovjek najintenzivnije živi i osjeća najveću životnu sreću baš u trenutku kada, Božjom providnošću i vlastitom odvažnošću, iznese živu glavu iz smrte opasnosti. Razmišljajući danas o onoj noći kad sam odlučio bježati iz tamnice, moram priznati da sam se čvrsto odlučio na bijeg još prije nego što sam uzeo u obzir sve opasnosti i ozbiljno analizirao njegovu mogućnost. Vjerujatno sam - u smislu spomenute poslovice - instinkтивno znao da će se uz moju jaku volju naći također i načina, a da se s opasnostima treba obraćunati tek kad ih susretнем. S posebnim elanom sam idućih nekoliko dana odlazio u izvidnice, tražeći možebitne slabosti tamnice. Gledao sam i tražio greške graditelja tamnice; pokušavao pronaći neku nezačepljenu rupu.

Da bi imali približnu sliku tamnice i njenih sigurnosnih uređaja, reći ću i o tome nekoliko riječi. Šest blokova u kojima spavaju zatočenici zaključani su u vremenu između deset sati uvečer i šest sati ujutro, tako da osim promjene straže u ponoć, iz tih blokova nitko ne izlazi. Zatočenici se broje u devet sati uvečer, a pola sata prije ponoći zaključavaju se celije. Do poziva na zajutrak stražari u zaključanim celijama vrše još tri brojenja, ali ne lupaju po vratima niti bude zatočenike kad mu posvijetle kosu ili neki dio kože. Vrata su željezna, a na prozorima se nalaze kao kutija šibica debele čelične šipke, koje su bez jako dobre čelične pile neuomoljive. Čitava tamnica je ograđena s dvije 4 metra visoke žičane ograde. Na prvoj (unutarnjoj) ogradi ugrađeni su

alarmni uređaji a na njezinom vrhu nalazi se red okruglih spiralnih obruča koji su načićani kao britva oštrim, dvosjeklim nožićima. Dovoljno je u ogradu baciti drveće i odmah se uključi alarm i prosto dolete stražarska kola, budući da im kontrolni centar točno locira mjesto zadrmananja žičane ograde. Tri metra daleko od te ograde nalazi se vanjska ograda, koja pak nema alarmnog uređaja, ali je zato cijela prekrivena spiralnim kolutima, na kojima se sjaje guste čelične oštice dvosjeklih nožića.

Cetiri do pet metara udaljena od vanjske ograde nalazi se jedna asfaltna cesta, po kojoj cijelu noć kruže dvoja kola s automatskim puškama, koje najčešće drže povratnici iz Vijetnama. Kružeća kola naprave oko tamnice puni krug - u prosjeku tri do tri i pol minute. Oko blokova i po unutarnjem dvorištu povremeno obilazi jedan stražar s radiom i svjetiljkom, koji je zadužen za ispravnost alarmnih uređaja i pregled unutarnjeg terena. Oko cijele tamnice postavljena je jaka rasvjeta, tako da se za vedra neba ovdje bolje vidi po noći, nego po danu.

Priznajem da sam, nakon nekoliko dana temeljnog izviđanja, počeo u sebi ponavljati stihove iz jedne naše narodne pjesme: »Kud se spremаш, čemu li se nadaš. Da si vila i da imaš krila, ne bi perje iznosilo mesa." Ali i pored svega toga, moja odluka ostala je čvrsta i volja nepokolebljiva. Mene je, dapače, sve više sokolila vjera u vlastitu sposobnost, što se problem pokazivao težim. Intuicija mi je govorila da sve to nije tako strašno kako inače izgleda. I zbilja, ne prođe ni tјedan dana, točno prvog dana ove godine, imah u glavi plan za bijeg. I ovog puta se pokazalo da me intuicija nije prevarila. Dakako da moj plan ne bijaše bez rizika, ali je, uz malo sreće, ipak bio izvediv i ja bijah spremam prihvati taj rizik.

Ne bijaše problem prikupiti potrebne stvari, ali sam morao čekati na proljetne magle i pronaći vani nekoliko dobrih skloništa, dok se sredim i pripremim za daljnje korake. Nadao sam se u međuvremenu stupiti u vezu s nekim hrvatskim prognanikom-neimarom, koji bi bio spremam i sposoban krenuti u hajduke i uskoke. S tim u vidu raspitivao sam se o brojnim hrvatskim rodoljubima i mojim

Neprestanim fizičkim i psihičkim terorom nad Hrvatima i dugo-godišnjim sustavnim ponavljanjem izmišljenih hrvatskih zločina, naši nam neprijatelji utjeraše strah u kosti i nametnuše kolektivni osjećaj krivnje. Svrha toga je držanje cijelog hrvatskog naroda u domovini i iseljeništvu u pokornosti i nemoći. Kad vidimo da je većina hrvatskih prognanika rođena, odgojena i odrasla u strahu, zar je onda čudno da se njega nisu ni u tuđini oslobođili, te se pred domaćinima gotovo uvijek ponašaju plašljivo i upadljivo ponizno.

nekadašnjim poznanicima, te pipao pulseve onima s kojima sam imao prigodu razgovarati. Ubrzo mi postade jasno da je vrijeme učinilo svoje i da se je, za dugo vrijeme mojega tamnovanja, mnogo toga napolju izmijenilo. Stare su staze zarasle travom. Saznadoh da se od onih, za koje sam se raspitivao, većina njih poženila, djecu dobila i da imaju punu kapu svojih osobnih briga i obveza, dok se neki pak - ustrašeni ili razočarani - prokockaše i propiše. Pa ni ona nekolicina, za koje smatrah da bi, nakon što pobegnem iz tamnice, došli po mene i sklonili me u sklonište, nisu me oduševili. Nakon opipavanja pulseva, nisam u njihovim očima video vjere u Hrvatsku, a ni spremnosti izvrgavanja bilo kakvoj opasnosti. (Nakon što sam jednom samo s par riječi nabacio

o čemu se radi i rekao mu da nema za njega nikakve opasnosti, on je izrazio spremnost pomoći mi, ne vjerujući da je bijeg uopće moguć; on se vjerojatno osjećao kao čovjek koga poslaše da u brdu lovi ribu). Istini za volju, moram priznati da bijaše nekoliko mojih starih prijatelja koji bijahu spremni učiniti sve što bih od njih zatražio, ali ja načelno nisam nikada za osjetljive akcije uzimao obiteljske ljude s velikim obvezama. Da sam bio samo malo sigurniji u uspjeh svog bijega, napravio bih ovoga puta najvjerojatnije iznimku glede toga.

Tako dođe i mjesec travanj (namjeravao sam pobjeći 10. travnja, ali se tog dana u Otisville nije spustila gusta magla), a da još nisam imao pouzdanog čovjeka koji bi došao po mene. S velikom tugom i gorčinom u srcu tih sam se dana često puta sjetio mojih mrtvih prijatelja i suboraca, posebno **Josipa Senića i Rafe Medića**, te zamišljao kako bi mi, da su oni još živi, poslali nekog člana HRB-a ili HKB-a, s kojim bih mogao gaziti pitomijim krajevima i poznatim stazama, umjesto po njujorškim brdima. Budući da sam pripremio sve potrebne stvari za bijeg, a neke sam morao kriti u celiji, strahovao sam da ih stražari ne primijete za vrijeme rutinskih pregleda celija i uhite me još prije nego što i pokušam pobjeći. Zato odlučih nestati u prvoj većoj magli, nadajući se da stražari neće do jutra otkriti moju mumiju u krevetu. Vjerovao sam da će imati na raspolaganju jednu čitavu noć. Kako sam već ranije odredio nekoliko prikladnih skloništa (privremenih), računao sam naći negdje i telefon i tako obavijestiti određenu osobu o mom uspješnom bijegu, da bi ona došla po mene. Osim toga, ponio sam 20 dolara sitteniša za eventualno putovanje autobusom iz nekog udaljenijeg mesta.

Bijaše mi jako žao što se na 10. travnja nije spustila magla, jer sam na taj način htio obradovati i preživjele hrvatske ratnike i rodoljube, koji su osobno preživjeli taj najznačajniji i najslavniji dan u novoj povijesti hrvatskog naroda, u danima kada se Država Hrvatska zajedno s Europom borila protiv internationale i njezinih lakaja. Mojim bijegom na taj dan htjedoh upravo oživjeti nadu tim danas već ostarjelim hrvatskim junacima

Zvonko i Bruno Bušić u Parizu 1976.

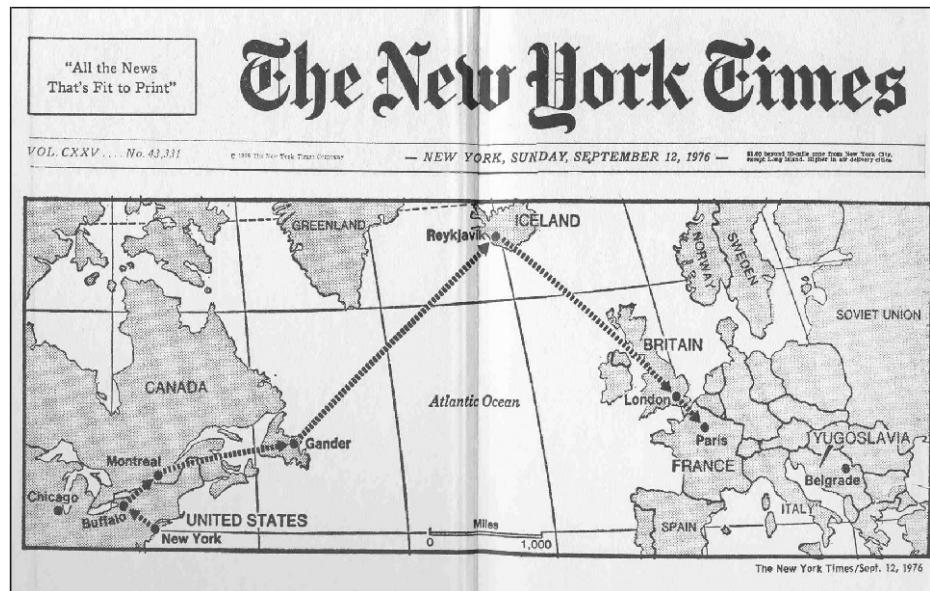
i prognanicima i poručiti im da još uvijek ima hrvatskih sinova koji nisu klonuli duhom niti zaboravili da je hrvatski narod još uvijek bez svoje države, osuđen na sigurnu propast, te da nema države Hrvatske bez krvavih gaća.

Očekivana magla počela se spuštati u predvečerje na 16. travnja. Ivan Čale je tog dana radio prekovremeno u tamničkoj tvornici i vratio se tek u devet sati uvečer, tako da sam se nalazio sam u celiji. Odlučio sam krenuti te noći, pa što dadne Bog i sreća junačka. Najprije sam - oko pola osam uvečer - odrezao jednu trećinu svoje kose, koju već par mjeseci namjerno nisam skraćivao. Zatim sam pomoću ljepila za kosu poslagao na jednu polovinu unaprijed napravljene glave odrezanu kosu i tada tu glavu položio na jastuk. Kao imitaciju tijela napunih krpama jedne hlače i kaput. Tog mogej privremenog "zamjenika" prekrih pokrivačem do ušiju, da se "jadnik ne prehladi". Zadovoljan njegovim izgledom i uvjeren da će dobro odigrati svoju ulogu, otisao sam do stražara i zatražio tablete protiv glavobolje. Time mu posredno objasnih zašto "idem rano u krevet".

Te je večeri zadnje slobodno kretanje zatočenika oglašeno u osam sati (preko zvučnika). Zatočenici, naime, imaju slobodu kretanja i mogu odlaziti u knjižnicu ili u prostorije za zabavu i tjelovježbe deset minuta svakog sata.

Dok je stražar bio nečim zauzet, ja sam kliznuo iz grupe i uputio se u prostorije za tjelovježbu. Oko osam sati iskoristio sam priliku da me nitko nije opazio i popeo se na uređaje za ventilaciju (unaprijed određeno i isprobano sklonište) i tu se pritajio. Nakon dvadeset minuta oglašen je

Kad s hrvatskih pozicija kokekavci sveznadari, pokajnici i politički žutokljunci počnu riječju i perom otvoreno napadati naše najveće junake i najzaslužnije hrvatske sinove ovog stoljeća, strahujem da su to znaci bolesti koja prelazi u kronični stadij mazohizma. Ja zato smatram, da je za našu narodnu dušu, za uspjeh naše borbe te za budućnost Hrvatske najvažnije kakvo mi imamo mišljenje o sebi samima. To je važnije od mišljenja našeg neprijatelja o nama.

Ruta otetoga zrakoplova

preko zvučnika poziv iz kontrolnog centra, da se svi zatočenici moraju vratiti u svoje blokove radi brojenja. Ja sam se po prvi put u deset godina tamnovanja oglušio na taj poziv. Nakon što su svi stražari i zatočenici napustili prostorije, čekao sam napetih živaca i ušiju na signal koji javlja da je prebrojavanje završeno. Prođe petnaest nevjerojatno dugih minuta. Kad se oglasio očekivani signal, duboko sam odahnuo. U potpunom mraku polako se izvukoh iz skloništa i spustih u prostoriju u kojoj sam na nekoliko mjesta posakrivo svoje potrebne stvari: aparat za brijanje, nekoliko metara sterilnog zavoja, žigice, 20 dolara sitnog novca, dva para kožnih rukavica, dva siva odijela s kapom-kukuljicom (za kamuflažu), 20 kljuka za povozivanje obruča s oštricama, željezne grablje i konop izvučen iz rezervne mreže za odbojku. Prikupio sam sve stvari, obukao oba odijela, ali u trenutku kad sam htio probiti pregradu da bi se uvukao u potkroviju, začuh okretanje ključa u vanjskim vratima. Začuden i iznenađen, gurnuh stvari iza jednog ormara i u dva skoka nađoh se ponovno u istom skrovištu. Upale se svjetla i ja vidjen kako u prostorije ulazi dvadesetak stražara na čelu s dvojicom, koji tu večer imahu službu. Pomicl ih u sebi: gotovo je, došli su pretražiti prostorije. Međutim, umjesto povika i poziva, čuh klapanje u prostoriji s utezima i igranje košarke u velikoj dvorani. Meni bi jasno: nakon što zatočenici odu u svoje celije, odlaze stražari u zatvorske prostorije za tjelovježbu i počnu vježbati.

Ta iznenadna spoznaja me je jednako toliko iznenadila, koliko i zabrinula. Naime, dok su se stražari nalazili u prostoriji

za tjelovježbu, ja se nisam mogao ni maknuti sa svog mjesta. Suočen s tim novim i potpuno nepredviđenim okolnostima, razmišljaо sam o mnogim stvarima: koliko će se stražari zadržati u prostoriji, da li će u bloku, nakon smjene stražara u ponoc, novi stražari otkriti moju prijevaru, hoće li se magla u međuvremenu podići, da li će moći kasnije locirati vanjskog (šetajućeg) stražara? Odgovori na ta pitanja bijahu mučni i zabrinjavajući. Vrijeme je protjecalo i sporio i brzo.

Tek nakon dva sata, nešto oko tridesetak minuta prije ponoci, završiše stražari svoje vježbe i odoše. Iako mi je svaka minuta bila dragocjena, nisam smio previše žuriti. Znao sam da sada moram dobro odmjeriti svaki svoj korak, onako kao vojnik koji prelazi preko minskog polja. Ponovno se spustih s uređaja, uzeh prikupljene stvari i, nakon desetak minuta budnog prisluškivanja, probih pregradu i zajedno sa svojim stvarima nađoh se između krova i stropa.

Da bih što bolje izvidio sve mogućnosti, promjenio sam prije nekoliko mjeseci svoj posao, zaposlivši se kao čistač u dvorani za tjelovježbu. Tako sam u jednoj prilici ušao i u potkrovje i primjetio da kod vrata, koja vode u tamničko dvorište, krov i strop za jedan čitav korak prelaze vanjski zid zgrade i da je moguće tu izaći van, nakon što se probije strop, napravljen od šperploče.

Sa zapaljenom sporogorećom uzicom puzaо sam između žica i željeznih šipki koje drže strop i brzo pronašao mjesto gdje trebam probiti taj strop. Prvo sam nekoliko minuta osluškivao, budući da nisam smio odmah početi s lupanjem, prije

nego što saznam, je li šetajući stražar u blizini ili ne. Taj stražar, naime, nakon što u dvorištu prodrma na desetak mjesto žičanu ogragu s elektronskim uređajima i od kontrolnog centra primi potvrdu o funkcioniranju alarma, mora proći kroz vrata iznad kojih sam se ja našao, da bi nastavio svoju obveznu šetnju oko blokova. Zadovoljan postojećom tišinom, naglo lupih nogom po stropu i začudih se da sam jednim jedinim udarcem napravio pola metra široku i skoro jedan metar dugačku rupu. Izbijeni komad stropa ostade visjeti uz zid zgrade. Naglavacke viseći promotrio sam okolni teren i uvjerio se da moj udarač nije privukao ničiju pozornost. Tada se spustih u vanjsko dvorište. Na moju sreću i radost bijaše vidljivost tako loša, da se nije moglo primijetiti čovjeka ni na tridesetak metara udaljenosti. Padala je kiša, zbog čega sam nevidljivost tumačio spuštenim oblaci ma, a ne maglom. Kao lovac, poguren i napet, krenuh prema žičanoj ogradi. Budući da je rasvjeta oko žice jača, pa prema tome i vidljivost bolja, bacih se na zemlju i puzah zadnjih trideset metara. Puzao sam ispod nekih željeznih tribina i, osjetivši potrebu za točnom ocjenom stanja, zaustavih se na njihovom kraju. Bio sam udaljen od žice svega desetak metara.

Gledao sam kako su oboja kola polako kružila oko tamničke zgrade, ali najviše me je mučilo pitanje, gdje se u tom trenutku nalazi šetajući stražar. Znao sam da je on, u svojoj prvoj noćnoj šetnji, prolazio ispod prozora moje ćelije i kretao se u pravcu vanjskog dvorišta.

Ja bih već davno bio u šumi, da me nije iznenadila grupa stražara "športaša". Kazaljka na satu je pokazivala deset minuta prije ponoći. U ponoć je, kako već rekoh, vršeno prebrojavanje zatočenika. Budući da mjesto gdje namjeravah prokopati svoj prolaz nije bilo daleko od parkirališta i glavnog ulaza u tamnicu, mogao sam dakle vidjeti kola s noćnim čuvarima. Ne htijući se izložiti opasnosti da me neki izlazeći stražar možda slučajno primijeti,

APPEAL TO THE AMERICAN PEOPLE

The American people, in 1776, proclaimed in the Declaration of Independence that every nation has a right to life, liberty and freedom, and this declaration, which inspired later the protagonists of the French Revolution in their fight against the King, also served as a model, to many other nations throughout the years, which have strived to free themselves from colonialistic or imperialistic forces.

One can truly say that world development began when the original 13 colonies declared independence from Great Britain. Later, Woodrow Wilson perpetuated this guiding principle in American policy, stating that the right of national self-determination of nations at the Versailles Peace Conference in 1919, a position that America, in 1945, in the Atlantic Charter, continued to support and honor.

According to various persons in influential government positions, this philosophy continues theoretically, to be adhered to in questions of American policy. The Secretary of State, Henry Kissinger, stated recently in the New York Times, April 28, 1996, that "there can be no doubt that the United States remains committed to the principles of its Declaration of Independence."

These are the reigning principles included in the United Nations Charter, and provide the basis upon which the politics of the United Nations rest.

At the 25th anniversary convention of the United Nations, which succeeded in detailing and formulated the inalienable right of national self-determination, was established, according to principle, the inalienable right of nations who are legitimately entitled to, but denied, self-determination, is upheld, even to the extent that an armed resistance is necessary.

Unfortunately, memorandum sent to over the world regarding the unthinkable, inhumane, cultural, and political exploitation in Croatia were, for the most part, ignored.

Recently, however, the State Department replied to one of these. The reply read that the United States would in the future support any effort that would unify and unite the state of Yugoslavia.

We have also been informed that Secretary of State Henry Kissinger sent a letter, with his recommendations, to Yugoslavia. This letter was read aloud before the Yugoslav President, prior to his arrival, with additional support in the continuation of its oppressive policies, which are the epitome of "Great Serbianism," totalitarianism, and Nazi terror.

APPEAL TO THE AMERICAN PEOPLE

Thus, the United States supports the colonialistic enslavement of the non-Serbian nations and Yugoslavia. An additional point arises that one realizes that the theoretical and practical application of American support for self-determination are in direct opposition to one another.

Democratic and Communist countries alike, or more accurately, their governments, often justify their actions in the name of the same terminology, even utilizing the identical terminologies of Hitler, Mussolini, and other Nazis ideologues and theoreticians.

It is difficult to criticize many American politicians, and especially those in the military, for the fact that official US politics shows no desire for sympathy or the desires of small, occupied nations.

There is a clear lack of concern and understanding to those who have an understanding of American history, since America, in her entire 200-year history, has never faced the type of any kind of national problems, problems which Europe and other parts of the world have known and continue to encounter.

As one illustration, which all who are familiar with the exact situation in Yugoslavia can comprehend, let us make an interesting and instructive analogy.

Yugoslavia, or transposed, South Slavia, is a product of the second consolidation, created by the Big Powers, of the southern Slav nations. The original Serbs, Croats, Macedonians and Montenegrins, and thus, is the quintessence of terror, a continuing ideological and expansionist house.

If the formation of South Slavia has solved the problems between the southern Slav nations, and created a stable, though still somewhat fragile, forced consolidation, why should not the Big Powers follow this glowing example, in the Middle East, as in South America, in the formation of a united union of Syrians, Palestinians, Jews, Jordanians, Libyans, and Egyptians?

Through the creation of a unified state, the Middle East section of the State Department would, then, to avoid further headaches in this region, and to stabilize the southern Slav nations as the ruling force, (as the Serbs are in South Slavia), with supreme authority over the other nations, and power, thus obtaining all the weapons necessary to defend the new state from any opposition, or to impose its will on others.

This ludicrous idea would find no support from any faction or government, and we know that the United States, for example, has never supported total support for South Slavia, is often all too apparent. If South Slavia is not a criminal and political absurdity, then the Middle East State would be even less!

We decided to undertake this particular action for many reasons. First, our goal was to end an era of colonialism of the brutal oppression taking place in Yugoslavia. When the eventual uprising against Serbian imperialism begins, the American people will realize that although there may be further manipulation regarding the justifications of such occurrences. Next, we decided on this method to illustrate the idea that there indeed exists nobler values than the preservation of a bloody, totalitarian, and imperialistic regime. It is necessary for Croatians, less important or necessary than the former members of other nations!

Croatians have optimistically attempted, many times, to effect legal changes in the oppressive political climate of Yugoslavia. Stevan Radić, a Croatian, Social Democratic Party and a confirmed pacifist, was assassinated in 1928. In the spring of 1945, the Croatian Communist Committee, headed by Josip Broz Tito and Dr. Štefan Dapevci Kucar, were, in the full support of Washington and Moscow, placed under arrest by the Belgrade Parliament in 1948.

Thousands of Croatians, of whom many who emigrated as a result of the Second World War, were imprisoned, without even attempting to calculate the number who emigrated as a result.

We hold no illusions that Serbian imperialism will last (as imperialism by its very nature prohibits this) the Croatian national self-determination will, we believe, be successful, and that all should understand the future, as it was failed in the past, any methods of resistance excluding these itself employed the occupation of South Slavia in the maintenance of this occupation.

The final question which comes to mind is then: Why was an American aircraft taken? The United States has systematically provided the Belgrade regime with billions of dollars in economic aid and military aid, as outright gifts, regardless of the fact that Yugoslavia is a multiethnic state, and its weapons intended for present outside invasion would not, in the event of internal unrest, be used against foreign aggressors.

The point to make here, obviously, is not to conclude here, "terrorism," an impossible and inaccurate task, but rather to explain the ultimate consequences for our extreme decision and to ask others to judge this decision objectively and emotionally.

We must remember that today's "terrorists" are often tomorrow's political activists, but nevertheless remain supporters of an independent state. Such was the position of the supporters of the Declaration of Independence, after the American colonies were freed

from British subjugation. Thus, the unsuccessful continue to be "terrorists," but, upon success, are transformed into all government with this reality reappearing dependently from one day to the next, all ethical and moral revolution felt for so-called "terrorist" acts is necessarily maintained.

Illegal actions against a government take place in every country, and groups practicing violence under the guise of popular base of support. Thus, fringe groups such as the SLA, the New World Liberation Front, or the Red Guerrilla Family may succeed in achieving their goals, and an opportunity to publicize one's dissatisfaction, violence, and terror is rarely condemned, and groups practicing violence under the guise of popular base of support. Thus, Sean McBride, winner of the Nobel Peace Prize, expressed this idea well:

"If one approximation to genocide...people are entitled to fight back. The framers of the Universal Declaration of Human Rights recognized that...the right to defend one's own rights are protected under the rule of law, people will be driven to violence."

Aware of the fact that violence, even when justified, still temporarily evokes fear and rebellion in the population, we shall use as little violence as possible to achieve our demands. As these demands are quite easily fulfilled and involve no risk, we shall disperse accurate information, all shall run smoothly and come to a satisfactory conclusion. If our goal is accomplished, we shall accept responsibility and consider the ideals worthy of suffering for. The failure of our demands to be met would result in actions which would achieve not our personal consequences, but on those of the present, a position to meet such trivial demands.

We have undertaken this action in the utmost seriousness, conscious for all its possible consequences and far-reaching effect on world peace.

vrata, mogao vidjeti kako vi si dio probijenog stropa i nastalu rupu. Dakako da bi nakon toga uslijedila uzbuna. Međutim, sada ne biješe vrijeme za kuknjavu i prijekore zašto nisam mislio i na tu "sitnicu", već je trebalo nešto poduzeti - i to odmah.

Jednako kao već nekoliko puta u prošlosti, kad se nadoh u stisci, uspio sam i ovog puta riješiti dilemu u nekoliko sekundi. Stajala su mi, naime, na raspolaganju dva izbora. Prvi: ostaviti svoje stvari i pratiti stražara, te, ako on pozove na uzbunu (mogućnost da me ne opazi procjenio sam na 30 %), munjevitom brzinom zatletjeti se prema ogradama i pokušati popeti se preko njih. Jasno da bi me bodljikava žica povrijedila makar na desetak mjesto. Postojala je, dakako, i mogućnost zapletanja u žicu. Tada bih, sputan i ranjen, bio pogodan cilj puščanim nabojima, budući da bi nakon uzbune stražarska kola došla na određeno mjesto već za dvije minute.

Drugi izbor: ostaviti stvari i prije stražara trčati do vrata, popeti se kroz otvor i držati viseći komad stropa sve dok stražar ne prođe. Odlučih se na ovaj drugi izbor. Računao sam, naime, da ako mi taj pokušaj ne uspije mogu još uvik - iako s malim zakašnjenjem - pokušati s onim prvim izborom. Tako sam, u trenutku, kad je stražar zatresao žičanu ogragu, naprsto odletio do vrata. Nakon nekoliko neuspjelih skokova postade mi jasno da je strop dosta visok. Budući da nisam predpostavlja da će se morati vraćati, nisam o toj mogućnosti svojevremeno uopće ni razmišljao. Iako sam imao najbolju tjelesnu kondiciju od svih zatočenika u Otisville-u, ipak sam strahovao da neću uspjeti uhvatiti željeznu ploču na kojoj je ležao odvaljeni dio stropa.

Oni koji su u svom životu doživjeli slično, znaju da čovjek u tim trenucima dobije neku tajanstvenu snagu i da je u stanju učiniti neusporedivo više nego što bi inače mogao učiniti u normalnom stanju, pa da mu za nagradu dadnu i cijeli svijet. Kad sam po zvečkanju ključa primijetio blizini stražara i shvatio da sada

Apel američkom narodu

odlučio sam pričekati dok se stanje ne smiri i dok prođe ponoćno prebrojavanje zatočenika.

Nakon pola sata čekanja, bijaše mi jasno da je moj "zamjenik" u ciliji ponovno položio svoj ispit. Do slijedećeg prebrojavanja ostala su mi dva sata vremena na raspolaganju. Kad ni nakon dvadeset minuta osluškivanja nisam ništa primijetio, prepuzao sam i tih ostalih desetak metara i našao se kod ograde.

Počela je padati susnježica i vidljivost je postajala sve slabijom. Kad su pored mene prošla prva kola, moram priznati da sam se osjećao dosta nelagodno i uplašeno. Pošteno ni ne odahnuvši, ponovno čuh šetajućeg stražara i dobro se stresoh od muke. Nisam ga mogao vidjeti, ali mi se činilo da je od mene udaljen najviše pedeset metara. Zahvaljujući dobrom slušu, a još više sreći koja me je služila (naime, da je stražar došao desetak minuta kasnije, morao bi me opaziti između dvije ograde), brzo se povukoh natrag ispod tribine.

U tom trenutku kao bljesak sjevnu mi pomisao da bi stražar, kad bude otključao

DAILY NEWS, FRIDAY, MAY 6, 1977

4 Croats Found Guilty in TWA Hijack

By ALBERT DAVILA and ROBERT HERBERT

Four Croatian nationalists were found guilty last night of hijacking a TWA jetliner bound for Chicago from LaGuardia Airport last September.

A jury of 10 women and two men in Brooklyn Federal Court found Zvonko Basic, 28, and his wife, Julienne, guilty on all counts, including causing the death of Police Officer Brian Murray, who was killed in trying to disarm a bomb left by the hijackers in a locker in a Grand Central subway station.

Two other defendants, Peter Matanic, 31, of Yonkers, and Francis Pesut, 25, of Fairview Park, N.J., were given only an air piracy and conspiracy count.

A fifth defendant, Mark Vlasic, 29, of Stamford, Conn., earlier had pleaded guilty to air piracy. He still faces a possible trial in connection with Murray's death.

The jury returned the verdict to Judge John Bartels at 11:13 p.m. About 100 friends and supporters of the defendants, including several priests and nuns, were in the courtroom.

92 Passengers on Plane

The Busics face a mandatory life sentence for causing Murray's death. All of those convicted face sentences of 26 years to life for air piracy and a maximum five-year sentence for conspiracy.

The male defendants in the case are all natives of the Croatian region

Zvonko Basic

Julienne Basic

Found guilty on all counts

of Yugoslavia and had been actively agitating for Croatian independence, investigators said. Mrs. Basic, 27, was born in Eugene, Ore., and had said that she went along on the hijacking because of her husband.

Carried Phony Explosives

The jetliner, a TWA 727, left LaGuardia at 7:30 p.m. on Sept. 19 and it flew over upstate New York. Ninety-two passengers were aboard the Chicago-bound flight, which the skyjackers diverted to Montreal, Newfoundland, and Boston before finally surrendering in Paris.

Meanwhile, a bomb planted by the terrorists was found that night in a baggage locker in a Grand Central subway station. It exploded at the bomb squad's disposal site at Rodman's Neck in Bronx, killing Murray and wounding three other bomb squad officers.

Basic contended during the trial that he alone planned the seizure of the

aircraft. He described for the jury how he had placed wires around his neck and then connected them to phony dynamite sticks before commanding the plane to land.

He insisted that none of his co-defendants knew that he was carrying fake cast iron pot bombs aboard the plane.

Mrs. Basic testified that she learned of her husband's plans four days before the hijacking. She said she told him she thought the idea was "ridiculous."

However, she said she accompanied

him on the flight in the hope of disbanding him from following through on the plan and because she thought she was pregnant and "not strong enough to take care of myself."

Matanic and Pesut insisted that they had no knowledge of the hijacking and believed they were simply accompanying Basic to Chicago in connection with a special Croatian project.

Both men said they followed Basic's orders during the hijacking, out of fear that innocent passengers would be hurt if they refused.

Hrvati su proglašeni krivima

previh ruku i nastavih trčati. Budući da u to doba noći ne bijaše prometa na cesti, trčao sam po njoj, ali bijah spremam svakog trenutka skočiti u šumu, ako bi se pojavilo neko vozilo. Tek nakon jednog sata naišla su prva kola. Povukao sam se u šumu i čuh žubor potočića. Dotrčao sam do njega i napihl se vode. Zavoj na desnoj ruci bijaše natopljen krvljom, znojem i kišom, te sam ga odmah promijenio. Lijevom rukom obrijah nekako svoju bradu. Sjedoh na jedno obližnje stablo kod potočića i odmarah se. Iako pun jada, s uživanjem sam slušao žuborenje potoka u gluhoj noći. Glava mi je vrvjela brojnim mislima i željama. Budući da bijah potpuno mokar, a noć, nažalost, dosta hladna, poče mi se tijelo tresti od zime. Zbog toga nastavih trčati.

(Za detaljnije opisivanje zgoda i nezgoda u idućih 28 sati mojeg izleta u slobodu nemam za sada inspiracije, niti smatram da je to u ovoj prilici poželjno i potrebno. Možda s vremenom dobijem volju za opisnije opisivanje svoje odisejade, koja bi sigurno inspirirala jednog današnjeg **Preradovića** da spjeva pjesmu putniku, jer novog i zalatalog hrvatskog putnika tjerahu, pored svih njegovih jada, još psima i helikopterima udruženi odredi američke policije. U ovoj prigodi iznijet će samo neke stvari, da bi mogli dobiti makar površnu sliku moje drame i donekle shvatiti njezin tragični svršetak.)

Uvjeren da moj bijeg neće biti primijećen do osam sati ujutro, odlučio sam kao prvo tražiti telefon i nazvati nekoga da dođe po mene. Nažalost, vrijeme je odmicalo a često prolazilo sve više i više vozila, tako da bijah prinuđen kretati se kroz šumu. Iako sam imao kartu čitavog tog

predjela, nisam se u tamnoj noći i gustoj magli mogao dobro orijentirati. Probijajući se po prilično neprolaznim i strmim brdima izgubih putom i veliki dio sitnog novca, tako da nisam mogao računati s putovanjem autobusom u New York.

Zastao sam iscrpljen na vrhu jednog brda i u tom me stanju dočeka svanuće hladnog i kišovitog Velikog petka. Umorno i promrzlo tijelo počele su ozljede sada i peći. Pod takvim okolnostima malaksa i volja i odlučnost. Čovjek postane ravnodušan, zbumen i do te mjere opsjetnut

Krajnje je vrijeme da hrvatski pravaci, javni radnici i sve rođoljubne grupe ispitaju svoja dosadašnja stajališta i da, umjesto obijanja tuđih pragova i očekivanja pružanja nam hrvatske države na tanjuru od strane okupatora i izdajnika, prikupe sve svoje umne i tjelesne snage i okrenu ih prema unutra, prema rastrganom, ranjenom i uplašenom organizmu hrvatskog naroda, da ga sastavljuju, liječe, bodre, te duhovno i fizički okrijepe. Također je krajnje vrijeme zaboraviti na međusobne razlike i okaniti se jalovih političkih natezanja i suvišnih ideoloških rasprava. Hrvate treba ozbiljno, usmenom i pisanim riječju oslobođati osjećaja krivnje i straha, a posebno treba hrvatskoj mladosti očeličiti duh i tijelo.

trenutnim problemima, da ga počne jedino zanimati gdje će se ugrijati i odmoriti.

Da nisam to doživio, nikad ne bih vjeroval u mogućnost potpunog sloma svoje volje. U nepodnošljivoj želji da se osušim i ugrijem, palio sam vatru u nekoliko pećina, ali je svaki put ubrzo ugasio, bojeći se da me ne opazi neki helikopter. Oko tri sata poslije podne stigoh u neki trgovinski centar na tromedi i konačno primijetih telefonsku govornicu.

Znajući da je potjera za mnom u punom jeku, bijaše mi jasno da je policija posjetila sve Hrvate u tom predjelu, prije svega one koji su bili sa mnom u bilo kakvoj vezi posljednjih nekoliko mjeseci. Nakon razgovora s nekim od tih Hrvata, saznao sam da je moja prepostavka bila točna. Obzirom da potjera nije imala pojma gdje se nalazim, u slijedećih dvanaest sati nazvao sam neke svoje poznanike i, ukoliko su se javili na telefon, objasnio im svoje stanje, nadajući se da će nekoga poslati s ciljem da izbave sa fronte iznemoglog ranjenika. Jedan od njih mi je obećao doći po mene, tako da nisam tražio slijedeća rješenja.

Nažalost, kraj bijaše loš. U jednom baru punom mladarije, koji se nalazio na jednom raskrižju s prometnim svjetlom u jednom malom gradiću, uzalud sam čekao sve do tri sata poslije pola noći. Kad je vlasnik zatvorio bar, vrtio sam se još dva sata oko raskrižja i nadao se čuti hrvatski glas iz jednih prolazećih kola. Iscrpljen, pospan, gladan, razočaran, izgubljen i na hladnom jutarnjem vjetru smrznut do kostiju, doteturao sam se oko pet i pol sati ujutro do neke dašcare i srušio se na snopove novina, ne vidjevši uopće da moja slika "krasi" naslovnu stranicu tih novina. Skršene volje i slomljениh krila primijetiše me prodavač novina i pozvaše policiju. Iako sam policajcu odmah rekao svu istinu, prošlo je više od sat vremena dok je on nakon dvadesetak telefonskih razgovora uspio uvjeriti maršale, te državnu i saveznu policiju da sam napokon uhićen. Oni nisu mogli zamisliti da je jedan obični provincijski policajac uhiti "opasnog i najtraženijeg terorista-bjegunci", te me je začuđen upitao: "Kakva sam to ja velika riba, da mi nitko od onih 'gore' ne vjeruje?" Nakon nekoliko sati stigoše i predstavnici svih policijskih odreda, među njima i neki koji su me još od prije poznivali. Vidio sam im na licima razočaranje što me oni nisu uhvatili, te sam im, s usiljenim podsmjehom, izrazio žaljenje

što je za njih, a i za mene, neslavno završena, trka i potjera.

Posljedice i nekoliko napomena o nekadašnjoj i sadašnjoj obrani

Ovih dana podignuta je protiv mene optužnica zbog bjegstva iz tamnice. Ako me proglaše krivim, moram računati s kaznom od jedne do pet godina tamnice. Kako se u ovoj zemlji trgovaca može nagađati u svezi sa svim, ponuđena mi je najniža kazna ako priznam krivicu. Moj je odgovor glasio, da sam po mom sudu - a i mišljenju sudca koji me je osudio zbog otmice zrakoplova - svoju kaznu poštено odslužio i da sam imao pravo napustiti nezakonito tamnicu, kad mi je već onemogućeno zakonsko napuštanje. Glede krivice rekao sam da ona leži na Glavnoj komisiji u Washingtonu, koja u ime navodne brige za red i sigurnost američkog društva drži hrvatskog rodoljuba u tamnici do maksimuma - za počinjene, kao i za nepočinjene prekršaje. Istovremeno pušta svakih par godina na slobodu razne kriminalce, lopove, siledžije i trgovce drogom. Još sam dodao da namjeravam na sudu poroti prikazati svoje stanje, nadajući se makar nekoga uvjeriti u svoje razloge i opravdanost mog bijega. S vladinim tužiteljem ču se složiti tek onda ako mi poništi optužnicu zbog bjegstva.

Dopuštam si na ovom mjestu spomenuti nekoliko stvari u svezi sa svojevremenim fondom za našu obranu. Meni su, naime, s vremena na vrijeme u proteklih deset godina neki prijatelji predbacivali moj propust što se nisam javno zahvalio hrvatskim rodoljubima diljem svijeta na uistinu nevjerljivo širokogrudnoj moralnoj i materijalnoj potpori prigodom našeg sudskog postupka. Priznajem da su ti prigovori opravdani i da mi je žao što to radi reda i običaja nisam učinio, tim više što je akcija za našu obranu jedinstven slučaj zajedničkog nastupa cijele iseljene Hrvatske.

Nakon što su nas teško kaznili, povremeno su dolazili do nas komentari, da je uzalud potrošen toliki novac, kojeg se moglo i trebalo uporabiti u korisniju svrhu. Užem krugu mojih poznanika bila je poznato moje odbijanje uzimanja branitelja (moji prijatelji imahu dosta muke dok me privoliše uzeti branitelja, jer je radi političkog odjeka bilo potrebno or-

Nova Hrvatska 10/1977.

ganizirati dobru obranu). Meni nije ni danas ugodno što smo hrvatskim novcem napunili džepove hohštaplerskih odvjetnika, dok smo se nas petoro, kad nam je zatrebala koja šolda, morali isključivo oslanjati na nekolicinu osobnih prijatelja. Međutim, ja to ne smatram pogreškom ili štetom, a ne vjerujem da je itko zbog toga osiromašio. Smatram da je i sama činjenica, da se iz fonda za našu obranu platilo odvjetnicima 850 000 US dolara (po današnjoj vrijednosti skoro dva milijuna), za hrvatske prijatelje i neprijatelje vrlo uvjerljivi dokaz jedinstvene želje i volje hrvatskih prognanika. To je također i nepobitni dokaz da hrvatska politička emigracija nije nikakva šaka jada, a niti samo nekoliko grupica posvađanih ekstremista. Ovdje se taj novac dovoljno isplatio. Onima, pak, koji smatraju da se novac mogao uporabiti u korisniju svrhu (znajući na što ciljaju), moram reći da se varaju. Dok u Americi umirovljeni generali i rijetki patrioti u vrhovima vlade osnivaju tajne fondove i u čarapama nose desetke tisuća dolara crnog novca s namjerom da pomognu antikomunističke borce u Nikaragvi, svakome bi trebalo biti jasno zašto je u hrvatskom slučaju svaki pokušaj trošenja javno sakupljenog novca

za tajne akcije siguran put u tamnicu. Dokle god svijetom manipulira internacionala, mora se priprema bilo kojih akcija u iseljenoj Hrvatskoj također i njihovo izvođenje u domovini - izvesti u potpunoj tajnosti i financirati crnim novcem. Na kraju, glede te teme želim reći, da je fond za našu obranu potpuno presuošio još prije završetka svih onih ceremonija i natezanja na sudovima. Kao što krpci instinktivno probiru debelu ovcu, tako i američki pravnici upoznaju debljinu novčanika svake svoje mušterije i teško se okazuju njega prije nego što mu isprazne sav novčanik. To spominjem samo zato jer su - što se kod takvih slučajeva redovito zbiva - u svezi s našim fondom zli jezici širili kojekakve priče i bacali sumnju na voditelje fonda, koji su - neka i to bude rečeno - vodili kartoteku uredno, časno i odgovorno. Toliko o tome i neka mi se oprosti na nemaru što nisam pravovremeno izvršio te

svoje dužnosti.

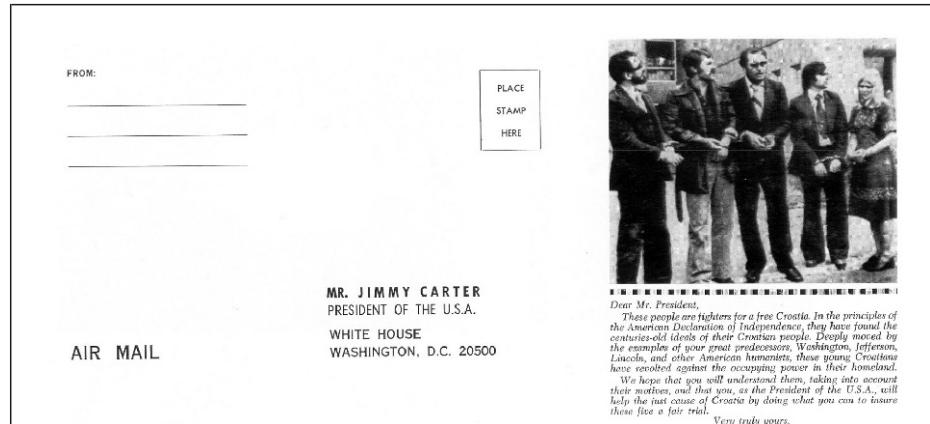
Glede mojeg sadašnjeg stanja i nadozraćećeg postupka, ne treba se nitko uz nemiravati ili brinuti. Ja sam se svojevoljno pokušao vratiti u prve redove, ali nisam u tome uspio, nego sam silom vraćen u pozadinu i hladovinu. Na sudu će se sam braniti, pa makar mi ponudili najboljeg odvjetnika u Americi. Budući da će to biti jedan kratak i jednostavan sudski postupak, smatram da će moći sam sebe najuvjerljivije predstaviti. Suđenje, koje će po proračunu trajati najviše jedan do dva dana, održat će se negdje u drugoj polovici srpnja ili u početku kolovoza. Nije, dakle, potrebno sakupljati sredstva za moju obranu. Ukoliko u svrhu prikupljanja potpisa ili slanja pisama bude ustrebala pomoć hrvatske javnosti, ja će se pravovremeno javiti.

Moram priznati da se prema meni postupalo ljudski i s izvjesnim štovanjem, iako sam od ponovnog uhićenja pa do danas bio u rukama brojnih agenata, maršala i policajaca. Raspitivali su se o detaljima i čudili mom uspješnom bijegu. Još im čudnije bijaše, da meni - koji sam, prema njihovom mišljenju, među Hrvatima vrlo cijenjen - nitko nije pomogao. Čudili su

se, zatim, da "opasni terorist" nije nakon komplikiranog bijega pokušao izvršiti neku provalu ili uporabiti silu, s ciljem da što dalje umakne. Ja sam im odgovorio, da se oni Hrvati, koje sam nazvao telefonom, nisu usudili doći, jer su im oni još prije mog telefonskog poziva prijetili svojim metodama i ustrašili kojekakvim pričama (neke su uvjeravali da sam ubio stražara i da će zbog toga svakog pozvati na odgovornost za sudjelovanje u ubojstvu, ako mi na bilo koji način pomognu). A glede "opasnog terorista" sam im rekao, da moje ponašanje u tim okolnostima najbolje pokazuje koliko pogrešnu sliku oni imaju o meni. Nekoliko dana nakon prisilnog povratka u tamnicu, njezin upravitelj me je zamolio da, u svrhu podučavanja radnika u zatvorskom sustavu, snimim na video-kazetu intervju, u kojem bi detaljno ispričao pripreme i izvođenje bijega. Nakon što je on potpisao da će to biti isključivo primijenjeno za tamničko osoblje i stražare, pristao sam na njegov prijedlog. Snimljena je jednosatna vrpca i ja sam trebao posebno naglasiti kako sam nadmudrio stražu. Kao protuuslugu dobio sam izvjesne privilegije u samici, u kojoj cu ostati nekoliko slijedećih mjeseci.

Još par odgovora i neka razmišljanja o Hrvatskoj

Iako je moja višegodišnja praksa meditiranja i joge urodila prilično dobrim plodovima osobne samodiscipline i samokontrole, moram ipak priznati, da sam u tamničkoj samici u Pensilvaniji trebao 3-4 dana dok sam se pribrao i smirio svoj unutarnji nemir. Mučili su me odgovori na mnoga pitanja a različite misli nalijetale takvom brzinom, da ih je bilo nemoguće zabilježiti, pa i da sam imao čime. Pa i da sam imao bilo kakvu knjigu, ta me u tom trenutku ne bi zanimala. Zato cu sada, na kraju ovog zaista neplaniranog poduzeća izvještaja, pokušati dozvati u sjećanje neke od misli koje su me tih nekoliko dana nemilo mučile i progonile. Moj najbolji prijatelj i meni dakako najdraža osoba nedavno mi poruči, da se ne može čuditi - te želi zato moje objašnjenje - kako je moguće "da se ja na obali utopim, nakon što sam preplivao ocean". Bijaše jednom jedan ratnik kojemu je na kućnom pragu pala cigla na glavu i usmrtila ga, nakon što se vratio doma preživjevi mnoga bojišta. Njegov oprez i ratna sreća čuvali su ga od smrti za sve vrijeme rata, ali ga je ona zatekla u trenutku kad ju je najmanje očekivao. Čovjekovu sudbinu je nemoguće objasniti. Kad danas analiziram

Prosvedi i apeli predsjedniku Carteru

unatrag svoj bijeg, čudim se da me je sreća najviše služila u prvom i zaista najtežem dijelu bijega (za koji sam se pažljivo pripremio). U drugom dijelu, međutim (mislio sam da cu se tu lako snaci), sreća me je ne samo napustila, nego se čak i okrenula protiv mene. Sam snosim krivicu što se nisam bolje pripremio i za taj drugi dio bijega. Budući da nisam nikad izbjegavao odgovornost za svoja djela, spremam sam danas prihvati posljedice mojih promašaja. Iako mi je jašno zašto je na tuđim iskustvima i pogreškama gotovo nemoguće učiti, ipak se nadam da bi moji propusti nekim hrvatskim djelatnicima mogli poslužiti kao pouka i upozorenje. Potpuno se slažem s izrekom, da je sreća uvijek na strani odvažnih, ali pod uvjetom da oni pored svoje spremnosti i odlučnosti unaprijed spreme i detaljno razrade strategiju i pripreme djela koje namjeravaju izvršiti.

Obzirom da su se svi moji prijatelji, s kojima sam ovih dana razgovarao, zgrozili da sam ostavljen na cijelilu, smatram da je i o tome potrebno kazati nekoliko riječi. Od šest telefonskih brojeva koje sam tog nesretnog Velikog petka po nekoliko puta okretao, dobio sam vezu samo s trojicom. Treba imati u vidu da je te ljude pet-sest sati prije tog posjetila grupa naoružanih maršala i agenata i prijetnjama im utjerala strah u kosti. Dakako da krivicu snosi dijelom i moja iscrpljenost i zbumjenost, zbog čega ne znadno nazvati nekog drugog, iako sam u svom adresaru imao telefonske brojeve od preko 50 ljudi koji su živjeli u okolini. Kriva su također i dvojica Hrvata; oni su mi, nakon mojeg upornog inzistiranja, obećali sigurnu pomoć, da bi na kraju iznevjerili. Ja vjerujem da su oni ipak krenuli na put, ali im se u strahu svaka kola učiniše puna agenata u civilnom odijelu, koji ih prate i nadgledaju. Računam da oni svoje pov-

lačenje nisu smatrali kukavičlukom, nego su ga opravdavali oprezom, ne želeći policiju dovesti do mene. Tu se, dakle, nikako ne radi o izdaji, nego o običnom strahu, nesnažljivosti i neodlučnosti, što ih ne može učiniti lošim Hrvatima ili slabiciima. Ja sam sada uvjeren, da se oni neugodno osjećaju nakon svega i vjerojatno me u sebi preklinju što sam od toliko Hrvata upravo njih izabrao i doveo u tu nepriliku.

Neprestanim fizičkim i psjhičkim terorom nad Hrvatima i dugogodišnjim sustavnim ponavljanjem izmišljenih hrvatskih zločina, naši nam neprijatelji utjeraše strah u kosti i nametnuše kolektivni osjećaj krivnje. Svrha toga je držanje cijelog hrvatskog naroda u domovini i iseljenjtu u pokornosti i nemoći. Kad vidimo da je većina hrvatskih prognanika rođena, odgojena i odrasla u strahu, zar je onda čudno da se njega nisu ni u tuđini oslobođili, te se pred domaćinima gotovo uvijek ponašaju plašljivo i upadljivo ponizno. Nije onda čudno, da se u takvom stanju u okupiranoj domovini nađe izroda koji služe tuđinu, da bi mogli "vladati" nad svojima. Ali kad s hrvatskih pozicija kojekakvi sveznadari, pokajnici i politički žutokljunci počnu riječju i perom otvoreno napadati naše najveće junake i najzaslužnije hrvatske sinove ovog stoljeća, strahujem da su to znaci bolesti koja prelazi u kronični stadij mazohizma. Ja zato smatram, da je za našu narodnu dušu, za uspjeh naše borbe te za budućnost Hrvatske najvažnije kakvo mi imamo mišljenje o sebi samima. To je važnije od mišljenja našeg neprijatelja o nama, ili od njihovih internacionalnih trubnji o tome, da li su za vrijeme rata Hrvati ubili pet i pedeset tisuća Židova, te da li je hrvatski heroj **Andrija Artuković** odgovoran za 70, 700 ili pak milijun i 700 tisuća Srba.

SJEĆANJA I SVJEDOČENJA

from _____

©FREEDOM FOR CROATIAN HEROES

PLACE
STAMP
HERE

TO CROATIAN HEROES

Metropolitan Correction
Center
150 Park Row
New York, N.Y. 10007

J. Burić
F. Pešut
P. Matanac
S. Vlašić
Z. Bošić

Budući da internacionalna mašinerija pobjednika već 40 godina širi laži o zadnjem veleratu i da se iz istih izvora i na hrvatsko ime neprestano baca blato, te o Hrvatima šire kojekakve crne legende, uvjeren sam da se naši javni radnici i rođoljubi uzalud brane i peru, jer hrvatska narodna borba ne može imati stvarne koristi od toga što će nekoliko novinara (potaknutih masovnošću hrvatskih prosvjeda ili krajnjim primjerom samopožrtvovanja) u nekim bulevarskim novinama ponekad napisati koji članak naklonjen Hrvatima. Ne želeći umanjiti trud i žrtve hrvatskih javnih radnika, koji na taj način pokušavaju svratiti pozornost svijeta na hrvatski narodni problem, moram izraziti ipak sumnju u stvarnu korist činjenice, da poneki ogranač Međunarodne amnestije ili nekakav Komitet za ljudska prava uvrsti u svoj popis i pokojeg Hrvata. Ne mogu vjerovati ni u njihove časne namjere; i to sve do tada, dok ne počnu izvještavati o genocidu koji se provodi nad Hrvatima već pune 42 godine, i ne počnu isticati prava naroda, umjesto smisljenu krilatiku "o ljudskim pravima".

Hrvatskim prvacima i političkim promatračima u okupiranoj domovini i gorjkoj tuđini moralno bi konačno postati jasno, da su svi značajni političko-gospodarski procesi u nastojanja u ovome našem poslijeratnom svijetu - a naročito u onome koji se općenito naziva Zapadom - usmjereni smisljenom i sustavnom miješanju naroda, nacija, kultura i rasa, i da se zato uglavnom sve čežnje naroda koji se nalaze u borbi za svoj vlastiti identitet i samoodređenje, prije svega ako se radi o europskim narodima, smisljeno sabotiraju, a smjelije zagovarače tih narodnih aspiracija proglašavaju zločincima i nemilice ih progone. Sudeći po svemu, zakulisni plan tih sektaško-megalomanskih i nacionalno-internacionalnih mešetara počeo je međudržavnim novčanim sustavima i postupnim mongoliziranjem naroda

oblikovati svjetsku vladu, s kojom će oni i njihovi rasni kolonovići u tijeku vremena moći potpuno upravljati. Jasno mi je, da su potrebne temeljite i opširne filozofsko-političke studije, da bi ljudima mogle biti donekle objasnjene te manipulacije.

Tu sam urotu morao makar uzgred napomenuti, da bi mogli shvatiti neke moje prigovore i poglede. Budući da nad svim popularnim sredstvima javnog izvještavanja i kojekakvim humanitarnim udruženjima upravlja upravo ta klika finansijskih lordova, koji preko svojih zajmova (novaca dobivenih legalnom pljačkom) upravljaju unutarnjom i vanjskom politikom gotovo svih država, duboko sam uvjeren, da je svako kucanje od strane hrvatskih rodoljuba na ta vrata potpuno uzaludno, sve dok se taj političko-gospodarski pravac ne izmjeni. U današnjem svijetu kompjutera i satelita nije problem u tome što svijet ne bi bio dovoljno obaviješten, nego u tome što je on potpuno krivo obaviješten. Ja zato u zadnje vrijeme s velikim zanimanjem pratim revisionističko pisanje europske i američke rodoljubne inteligencije, te i jačanje nacionalnih frontova u nekim europskim državama.

Također smatram vrlo opasnim samozačuvavanje onih ljudi koji polažu bilo kakve nade u vodeće komuniste republika Hrvatske i BiH, jer je uza ludno očekivati da bi oni kroz neku političku metamorfozu mogli vremenom postati hrvatski nacionalisti. Kad bi i bilo moguće zaboraviti da su te okupatorske sluge preko 40 godina šurovali u zločinu i pljački vlastitog naroda, ipak se ne smije zaboraviti jedna činjenica: da su ti anacionalni beskičmenjaci neprestanim iskriviljavanjem povijesti sustavno ubijali hrvatski narodni duh. Duhovna, pak, smrt jednog naroda mnogo je gora i tragičnija od njegove fizičke likvidacije. Oni se, jednakao kao i tvorevina kojoj služe, nalaze danas pred potpunom političkom i gospodarskom

propašću, koja je toliko skora i neizbjegna, da i oni sami više ne nalaze riječi zataškavanja. Dugogodišnje tuđinske sluge ne mogu imati nikakve vizije ili mudrosti, nikakve odvažnosti ili dostojarstva, kojima bi hrvatskome narodu u nadolazećim i prekretničkim vremenima mogli išta dobra ponuditi. Može se, doduše, očekivati povratak većeg broja mlađih komunista hrvatskome narodu, ali ja sam duboko uvjeren, da za one vodeće nema nikakve nade. Oni predstavljaju izgubljene duše, skamenjene u izdaji, te za njih nema mjesta u krilu hrvatskoga naroda. Studentima povijesti i pažljivim političkim promatračima moralno bi biti jasno da su oni crni oblaci, koji se u zadnje vrijeme sve više gomilaju iznad naše okupirane domovine, puni oluja. Također su se primakle velike napetosti i sukobi širih razmjera. Današnji svijet se nalazi na pragu velikih i značajnih promjena. Prošlost je nemoguće shvatiti i razumjeti, ako se istovremeno ne poznaje i priroda čovjeka. Samo poznавanje povijesti je nedostatno. Samo oni, koji shvaćaju povijest u filozofsko-političkom smislu, mogu razumjeti sadašnjost i gledati u budućnost. Onima, pak, koji bistro gledaju u buduća vremena, potpuno je jasno da se današnji svijet nalazi upravo sada na velikoj prekretnici i praskozorju. Kad se za sve europske narode danas završava pogubno razdoblje klasnih sukoba, počinje svitati novo vrijeme oživljavanja prastarih tradicija.

Nakon što sam kao gimnazijalac bio nekoliko puta kažnjavan samo zato što se usudih izgovoriti ime svog naroda, postajala mi je u tijeku vremena jasna sva tragedija hrvatskog naroda. Obzirom da je svaki čovjek po svom narodu ono što jest, razumljiv je i nastanak krize mojeg osobnog identiteta, a time i pitanje: koji cilj i kakav smisao života može imati čovjek, čiji je narod osuđen na propast? Nisam se mogao varati, budući da je stvar bila kristalno jasna. Zato sam čvrsto odlučio - neovisno o opasnostima i porazima - sve svoje umne i tjelesne snage posvetiti hrvatskoj narodnoj stvari. Time su budućnost i sreća mog naroda postali cilj i smisao mojega života.

cija pojedinačnih naroda i rasa. Zato je krajnje vrijeme da hrvatski pravaci, javni radnici i sve rodoljubne grupe ispitaju svoja dosadašnja stajališta i da, umjesto obijanja tuđih pragova i očekivanja pružanja nam hrvatske države na tanjuru od strane okupatora i izdajnika, prikupe sve svoje umne i tjelesne snage i okrenu ih prema unutra, prema rastrganom, ranjenom i uplašenom organizmu hrvatskog naroda, da ga sastavljuju, liječe, bodre, te duhovno i fizički okrijepe. Također je krajnje vrijeme zaboraviti na međusobne razlike i okaniti se jalovih političkih natezanja i suvišnih ideoloških rasprava. Hrvate treba ozbiljno, usmenom i pisanom riječju oslobađati osjećaja krivnje i straha, a posebno treba hrvatskoj mladosti očeličiti duh i tijelo.

Činjenica, da su u zadnjih dvadesetak godina neprijatelji probrali najbolje plodove s hrvatskog narodnog stabla i otrgnuli ih prije nego što su sazrijeti, ne može služiti na čest hrvatskim javnim radnicima. Jer, da su oni složnije i brižljivije njegovali to stablo, ono bi urodilo brojnim takvim plodovima. Tada bi se, dakako, pjevala sasvim druga pjesma. Kao što već rekoh, na vrata Hrvata uskoro će zakucati velike opasnosti, a ako se bude okljevalo, bojim se da se današnje hrvatske generacije neće pokazati dosljednim sljedbenicima svojih junačkih očeva i dostoјnim potomcima naših ratničkih predaka.

Svakome bi trebalo biti jasno, da su duhovne, umne i fizičke snage te postojanost preduvjet uspješnoj oslobođiteljskoj borbi i nacionalnoj nezavisnosti. Svaki bi hrvatski prvak trebao zato prvo zaviriti u svoju dušu da u njoj očuti bilo prohujalih stoljeća te očuje tajanstveni zov Ahura Mazde. Tek će onda on imati nadahnuće i snagu za buđenjem uspavanog nacionalnog duha i sokoljenjem mladih Hrvata, pokazujući im da mi nismo narod prosjaka i kukavica, već da smo sinovi i kćeri jučerašnjih junaka i potomci slavnih ratnika. Istina, hrvatski narod je kroz duga stoljeća često gubio svoju slobodu i predugo živio u neslobodi ili poluslobodi,

ali nam do ovog našeg stoljeća nikad nije prijetila opasnost gubljenja narodne biti hrvatskog naroda. U povijesti se može više puta izgubiti sloboda naroda, zatim je više puta ponovno dobiti, ali jednom izgubljena nacionalnost nikad se više ne može povratiti. Mrtvi narod, jednako kao i mrtav čovjek, nikad ne ustaje. U našu hrvatsku nacionalnost utkane su stare tradicije Hrvata, zbog čega se naša draga Kroacija i pored svega uspjela održati kroz sve bure i oluje. Nitko je nije mogao (a i ne može) uništiti, sve dok te duhovne tradicije žive u srcu svakog Hrvata i Hrvatice. U tome leži najveći značaj onih, ponекad napuštenih i usamljenih hrvatskih muževa koji perom ili mačem u ruci brižno čuvaju stražu nad svetim vratama hrvatstva. Kao što je lako biti rodoljub u slobodnom narodu, jednako tako lako će svaka kukavica krenuti u boj kad vidi na pomolu sigurnu pobjedu. Koliko se naroda može pohvaliti tolikim brojem junaka, koji su odlazili u boj, iako su znali da je taj u tom trenutku izgubljen? Ti hrvatski velikani ginuše svjesni da ima pobjeda gorih od bilo kojeg poraza.

U današnjem materijalističkom i degeneriranom svijetu, u kojem se utruje

Nisam sretan, ali samo vrlo rijetkima zavidim na njihovoj sreći. Osjećam se poput čovjeka koji sam putuje nepreglednom pustinjom, ali se nisam pokolebao i znam da će izdržati, jer vjerujem da me iza dalekog horizonta čeka stara njiva - da na njoj zaorem novu brazdu.

tko će više prigrabiti materijalnih dobara i nasladiti se tjelesnih užitaka, vlada zaprerošćujuće siromaštvo duha. Nakon što izgubi vjeru u Boga i ljubav za vlastiti narod, današnji čovjek uzalud traži sreću u tjelesnim ugodnostima a smisao života u materijalnom bogatstvu.

Što može činiti čovjek u jednom svijetu u kojem se s ponosom ističu misleći kompjuteri, a preziru ljudi koji misle? Zar je čovjek zaboravio zašto svjetlost bolje svjetli po noći nego po danu i zašto sreća nije voće koje samo po sebi raste? Veliki Nietzsche je to vrlo dobro znao i lijepo nam poručio: "Hej, vi uvijek komotni sretinci, što vi znate o pravoj sreći čovjeka, jer sreća i nesreća su brat i sestra (blizanci) koji zajedno veliki narastu ili, kao kod vas, zajedno malešnim ostanu." (prijevod je slobodan i prema sjećanju).

Ako pozajmimo misao Dostojevskog, da su "patnje i stradanja jedini pravi izvori znanja i vlastitih spoznaja", nameće se pitanje, što će biti od svijeta u kojem čovjek po svaku cijenu zaobilazi najmanje napore i izbjegava bilo kakve patnje? Taj životni paradoks dobro je poznat i Schopenhaueru. On je svoje studente često podsjećao na prastaru mudrost; naime, da svakim povećanjem znanja u čovjeku raste i bol. On bi na to, u svom pesimističkom stilu, uvijek nadodavao, da su na ovome svijetu samo neznalice uvijek sretni, ali im se na toj njihovoj sreći ne može zavidjeti. Ne znam da li je Yeats imao pravo kad je rekao: "Mi ne počinjemo živjeti dok ne spoznamo da je život tragedija." Ali se slažem sa spoznajom Dostojevskog, da "tajna ljudskoga života nije u tome da se živi, nego da se ima nešto zašto se živi".

Da bih donekle otkrio tajnu moga života, iznijet ću jedan moj

AMERIKO, OSLOBODI ZVONKA BUŠIĆA!!!

Godine 1976. hrvatski građanin Zvonko Bušić suden je za otmicu zrakoplova u SAD-u i osuđen na doživotnu kaznu zatvora. Njegov jedini cilj bio je ukazati svjetskoj javnosti na kršenje ljudskih prava Hrvata i drugih nesrpskih naroda u bivšoj Jugoslaviji. Od 1979. godine imao je pravo na uvjerni otpust, jer je sudac tako naredio (3. travnja 1979.), ali je nekoliko puta odbijen. Godine 1995. Republika Hrvatska potpisala je multilateralni Ugovor o razmjeni zatvorenika. Tuđmanova i Račanova vlast zahtijevala su transfer Zvonka Bušića u Hrvatsku, radi nastavka odsluženja kazne. SAD su ove zahtjeve također odbile.

Zvonko Bušić sa suprugom Julie

Prosvjedni skup održat će se 19. listopada 2002. g. u 12 sati ispred Američkog veleposlanstva (na Zrinjevcu)

Zagrebački letak iz listopada 2002.

razgovor s prijateljem. Mene je, naime, u jednom razgovoru jedan moj bliski prijatelj zapitao, da li sam nesretan i kako se nakon tolikih godina uistinu osjećam, koliko me bole Julijine patnje, žalim li što nismo osnovali obitelj, kajem li se što sam krenuo tim putem, te kakvi su me vjetrovi životne sudbine odveli tim pravcem? Mi smo o tim pitanjima dugo i vrlo otvoreno razgovarali, a ja će na ovom mjestu ukratko navesti srž mojih odgovora. Nisam sretan, ali samo vrlo rijetkima zavidim na njihovoj sreći. Osjećam se poput čovjeka koji sam putuje nepreglednom pustinjom, ali se nisam pokolebao i znam da će izdržati, jer vjerujem da me iza dalekog horizonta čeka stara njiva - da na njoj zarem novu brazdu.

Julijine patnje me mnogo bole. Iako prije nisam namjeravao svoj plod sijati u tudini, danas mi je, i to najviše zbog nje, žao što propustisemo dobiti potomke. Ipak, po onoj da u svakom zlu ima i nešto dobroga, uvjeren sam da naše patnje neće biti uzaludne.

Kao što svjetlo jače svjetli u mraku, tako i nada mora biti čvršća u nevolji. Ku-kavice koje tada plaču i prokljuju vlastitu sudbinu trebalo bi podsjetiti, da nema ništa gorega od prepustanja očaju u slučaju muke i nevolje. Dakle: nikad se nisam pokajao što krenuh tim putem, a vjetrovi koji me ovamo zanesoše nastali su u dubinama moje vlastite duše.

Ja sam još od rane mladosti sa stanovitim čuđenjem promatrao oko sebe svijet i život, i nije mi bila jasna ni žalost ni strah, koji su u onim teškim poslijeratnim godinama pritisnuli posebno one ustaške krajeve hercegovačko-dalmatinskog kamnjara. Nakon što sam kao gimnazijalac bio nekoliko puta kažnjavan samo zato što se usudih izgovoriti ime svog naroda, postajala mi je u tijeku vremena jasna sva tragedija hrvatskog naroda. Obzirom da je svaki čovjek po svom narodu ono što jest, razumljiv je i nastanak krize mojeg osobnog identiteta, a time i pitanje: koji cilj i kakav smisao života može imati čovjek, čiji je narod osuđen na propast? Nisam se mogao varati, budući da je stvar bila kristalno jasna. Zato sam čvrsto odlučio - neovisno o opasnostima i porazima - sve svoje umne i tjelesne snage posvetiti hrvatskoj narodnoj stvari. Time su budućnost i sreća mog naroda postali cilj i smisao mojega života - rekoh svom prijatelju, završavajući time odgovore na njegova pitanja. Međutim, prije nego što promjenisemo temu razgovora, primijetih is-

Jedino Hrvatska

"Neka Vlada prirede državni doček", "Bio je pionir narodne slobode" i t.d., samo su neki od naslova u medijima. Oni, nama dobro poznati, koji se teško miši s novonastalim stanjem, koje je stvaranje hrvatske države iznenadilo, ne mogavši otvoreno izražiti svoje pravo raspoloženje, u prvi plan stavljaju neprihvatljiva sredstva koja je koristio i izjavljuju kako ga ne treba docekati kao junaka, jer je "Hrvatska i bez njegova

Opet ćeš gledati bistre zvijezde iznad zavičaja!

Zvonka Bušića, mučenika i patnika, koji je za hrvatsku slobodu u tamnici čamio punih 30 godina, ovih ćemo dana dočekati uzdignutih ruku i s poštovanjem

krenu sućut u očima prijatelja. Postalo mi je jasno da me on, i pored mog iscrpnog obrazlaganja, još uvijek nije potpuno shvatio.

Drage Hrvatice i Hrvati, svi vi koji imaste volje i strpljenja pročitati ovaj moj izvještaj, nadam se da me razumijete i da mi ne zamjeravate na tih nekoliko prigovora. Meni je jasno da narodna borba nije nekakva dječja igra, a još mi je jasnije da se do države ne dolazi čekajući ili obijajući tude pragove. Do slobode vode opasne i smrtonosne staze i zato su promašaji i padovi normalna pojava. Zato ne treba prestroga osuditi one hrvatske borce koji se i pored velikih žrtava i časnih namjera pokažu nedoraslima te nastradaju, jer njih razumjeti i podržati znači jamstvo da će i drugi krenuti tim putem. Svaki pokušaj je i mogućnost uspjeha. Davno je bilo kad vas je zračna petorka pozvala na dostojanstvo i slobodu; priznajem da je bilo i dana kad sam prokljinao što se niste odazvali u većem broju, ali krv nije voda i uvjерavam vas da nije prošao dan a da ne bijaše u mojoj srcu i mislima. Posebno me raduje i ohrabruje, da smo mi, usprkos teškoj narodnoj tragediji, uspjeli sačuvati stare hrvatske tradicije i sve ljudske vrline, jer je od svih zakona na ovom svijetu najveći onaj: živjeti ljudski, pa kako bilo.

Neka mi stihovi velikog **Tina** iz pjesme "Hrvatski velikani" pomognu završiti ova moja razmišljanja o Hrvatskoj:

"O gdje je plod od vašeg slavnog sjemena, i da li kojim rodom krvca vaša rodi. Jer roblje još smo snijuć samo o slobodi, dok smrt je blizu gluha našeg plemena ... Al' vrenuti će iskra iz vašeg

kremena ... i roditi će se plod od slavnog sjemena. A, ako neće sam će zazvat pakla vatre, da spale sve i grom da ropski narod satre."

Kao što sam uvjeren da će se u slijedećih deset godina sigurno krojiti sudbina Hrvatskoj, jednako tako vjerujem da će Tinova iskra zapaliti vatru koja će zasvijetliti puteve u sretnu budućnost hrvatskog naroda. Da bi današnja generacija bila dorasla tom u čitavoj povijesti Hrvata najtežem zadatku, moramo vjerovati čak i onda kad nema nikakve nade, slušati, ako to znači sigurnu smrt, te se do zadnjega boriti, ali nikako pokoriti. Neka nas tješi spoznaja, da herojski duh ne može nadvladati nikakva materijalna sila. Znam da će mnogi morati patiti a neki i poginuti, ali ne pitajmo zašto, jer je to neobjašnjiva tajna života.

Grli vas i pozdravlja Hrvatskoj uvijek odani Zvonko Bušić.

P.S. Najvjerojatnije do kolovoza glasi moja adresa ovako: 150 Park Row, New York City, New York 10007. Još uvijek imam stari tamnički broj: 03941.

* * *

(Tekst Zvonka Bušića izvorno je objavljen u br. 8/1987, str. 21.-44. časopisa *Hrvatska domovina*, koji je uređivao **Hans Peter Rullman**, s kratkim uredničkim uvodom. Ovdje je taj uvod ispušten, a Bušićev je tekst objavljen u cijelosti i bez ikakvih intervencija. Ur.)

MOJE USPOMENE NA POPA NIKOLU MAŠIĆA I NJEGOVU «BANDU», ZATVORENU U GOSPIĆU 1946.

Popa Nikolou Mašiću OZN-a je proglašila organizatorom skupine, koja je radila protiv komunističkih vlasti. Dakako da je pop Mašić zatvaran i prigodom mnogih propovijedi u crkvi, ali ga nisu mogli osuditi zato što je bio bez poroka i kao čovjek i kao svećenik. Bio je iskren, pošten, pravedan, razborit, vrlo načitan i intelektualan. Osobito je bio dobar propovjednik. Ponekad je bio i dosta direkstan, jer je teško prihvacaо neke novotarije.

Rođen je 1882. u Ličkom Cerju, u selu koje pripada župi Sv. Roka. Roditelji su mu bili Mijat Mašić i Kata rođena Prpić, a imali su pet sinova i četiri kćeri. Kuća u kojoj je rođen Nikola, bila je sačuvana sve do Domovinskog rata. Posljednji Nikolin nećak, Petar Mašić zvani Garan, bio je robijaš u komunističkim zatvorima. Mali Nikola bio je odličan učenik. Osnovnu je školu završio u Ličkom Cerju s izvrsnim uspjehom, pa su ga roditelji dali na daljnje školovanje u Kraljevskoj velikoj klasičnoj gimnaziji u Gospiću. Sve gimnazijalne razrede završio je odličnim uspjehom. Po završetku gimnazije nastavlja studij bogoslovije u Senju, također s odličnim uspjehom.

Biskup dr. Ante Maurović zaređuje ga za svećenika 1905. Mladu misu služio je u

Piše:

Ruža-Rozika BALENOVIĆ

Bakru. Godine 1906. imenovan je kapelanom u Gospiću i administratorom u Širokoj Kuli. Vlč. Mašić je 1905. položio kapelanski ispit iz moralna, kanonskog prava i staroslavenskog, a zatim iz dogme, pastoralna i katekistike. Sve je te ispite položio ocjenom izvrstan. Dobro je poznavao filozofiju, a ponajbolje marksizam, pa je sa sugovornicima bio oistar u debati, te se je kao profesor u tim debatama sukobio s Jakovom Blaževićem, koji je bio gospodar života i smrti. On je donio u Liku komunizam. Istina, svi su komunisti zatajili prve komuniste u Gospiću, **ing. Blažića Uzelca** i njegovu sestru Maru, koja je u Glavnjači završila agronomiju. Blažić je radi na Dnjeprostroju u Rusiji, ali se 1943. vratio i svoj komunizam darovao je Rusiji. **Mara Uzelac udana Marušić**, završila je i na Golom otoku, ali zbog toga što je tražila da već prestane zatvaranje u gospičkom zatvoru i da se treba okrenuti radu. Nju su podržale gimnazjalke Ivka Maras i sestre Ivka i Anka Pavićić. Kad je Mara Marušić izašla iz zatvora, ja sam

joj nosila hranu i to zato što sam ja stanovaša kao učenica kod njenih roditelja Baje Uzelca i njegove žene, te mi ništa u toj kući nije bilo pod ključem. Istina, u komorici nasuprot moje komorice, održavani su partijski sastanci. Sve su to bili mladi ljudi, studenti i zanatlije jer je versajska Jugoslavija osiromašila nakon Prvoga svjetskog bezvrijednom zamjenom austro-ugarskih kruna u dinare, te uništenjem štedionica i zadruga. (Isto su učinili 1945. zamjenom kune u dinare, pa naplaćivanjem velikih poreza i svih drugih državnih nameta.) Komunisti su obećali toj siromašnoj i bespravnoj raji „raj na zemlji“, tj. jednakost slobodu, te bratstvo i jedinstvo.

Nažalost i Katolička crkva kao i mnogi pametni Hrvati prigrili su jugoslavensku.

Kakva je bila klima u Lici, neka govori podatak, da su me učili učitelji, koji su govorili naučenu ekavicu, a školsku svjedodžbu su mi napisali cirilicom. Na uzbunu roditelja, direktor škole **Ilija Opačić** bundžijama je Hrvatima zaprijetio, da ih iduće šk. god. 1938. ne će ni upisati u školu!

Naše hrvatsko sačuvat će roditeljski dom i vjera, jer nas nikada nitko nije zvao da idemo u Kragujevac, u Požarevac, u Beograd pljačkati, zatvarati i ubijati Srbe. Podrumi su bili puni zatvorenika sve do 1950. Veliki je bio broj doušnika, među njima i Hrvata. Nije se moglo slobodno ni disati. Tako će mnogi gimnazijalci i studenti biti stalno zatvarani, jer su dva razreda gimnazije bila dovoljna da te nazovu reakcijom i narodnim neprijateljem, pa sam i ja dva puta bila zatvarana 1945. i 1946.

Najveći neprijatelji komunizma bili su katolički svećenici. O tome govori 600 i više ubijanih svećenika. Tako su u Gospiću ubijeni **Kukalj, Kargačin, Fran Bičići** i student teolog **Kulaš**. Pop Mašić se nekako spasio, ali ga je 1946. Jakov Blažević uz pomoć udbaša, nekako proglašio vođom križarske grupe, te su s njime zatvorili **Marka Polića, Juricu Miškulini, Ivu Jelinića, Mirka Mesića**, mene,

Gospička gimnazija u međuratnom razdoblju

Roziku Balenović, jer sam ja bila njegova ljubimica, budući da pop Mašić nije komunicirao s puno ljudi. Volio je razgovarati sa **Marijanom Peitl**, koja je bila službenica, a brinula se za mnogu braću i sestre, jer im je rano umrla majka. Rado je razgovarao s bratom **Arambašićem**, te s bricom **Papom**, školskim kolegom postolarem **Vrbanom**. U mom razredu bilo je pet-šest Srba, ali ih pop Mašić nije uvrijedio ni jednom riječju.

U vrijeme Drugoga svjetskog rata Srbe nije uvrijedio ni bilo koji profesor, a niti kolege u razredu. Iako je bio rat, mi smo živjeli samo da bismo napravili kakvu malu pakost profesorima. Izdavali smo svoj list na šapirografu, sve smo radili sami. Ali kasnije nas nisu branili ni Sveti, ni Vlado ni Amalija. Istina kasnije sam saznala od šuce **Ankice Pezelj**, da ih je spasio od gladi **Mišo Ljubotina**. Od nje sam doznala da je spasio sve Butkoviće, Šimunića, Stilinovića i druge iz zatvora u Dubovcu, jer im je napisao lažne propusnice. Ja sam s njim prijateljevala sve do onog doba dok se nije odao piću.

Ja sam uhićena na izlazu iz kuće Zorkovića, jer sam nosila gospu **Dragici** malo brašna za djecu, jer je i njen muž **Grga Zorković** bio zatvoren i osuđen na smrt, od koje ga je spasila jedna Srpskinja iz Bilajskih ulica.

U grupi popa Mašića bilo je još dvadesetak ljudi, ali im ja ne znam ni imena ni prezimena, jer su bili iz Perušića ili iz Otočca i Brinja. Kako su nas nakon par mjeseci vodili na željezničku postaju, nisu dali nositi nikakve deke. Vezali su nam žicom ruke, te rame za rame, a kroz žicu su provukli lanac da nas mogu natezati naprijed ili nazad. Natovarili su nas u vagon, te su nas vozili dva dana bez vode i hrane amo-tamo i to uz pratnju desetaka naoružanih stražara s puškama i mitraljezom, jasno uz uobičajene psovke i vrijeđanja.

Ispred mene su bili vlč. Mašić, **Jaga Sertić** i **Mile Serdar**. Mislim da nisu imali više od 16 god. Vodili su nas u Zagreb od zatvora u Savskoj do Petrinjske i Đordićeve, ali valjda nije bilo nigdje mjesto, pa su nas odveli na Novu ves. Ja sam završila u podrumu Nove vesi i sve vrijeme sam prosjedila uz kiblu, jer na pričnama nije bilo mesta. Htjeli su me ubiti, jer sam bila gola i zamazana, dok mi se nije smislila **Durdica Gebhart** i dala mi svoje skijaško odijelo. Ona je bila iz Zagreba.

Svećenici Mašić, Kukalj i Kargačin u prvom redu

Nekoju zatvorenici bilo je ime **Drina**, te **Neda Čanjevac**. Ja bih po danu stajala, pa sam kroz prozor vidjela samo desetak-dvadesetak centimetara oficirskih čizama. U to vrijeme svaku večer su odvozili kamionom puno Hrvata vojnika koji su u smrt išli pjevajući hrvatske pjesme. Sutradan su dovozili druge. Ja sam na policiji pisorno tražila imenom te zatvorenice, ali sam uvijek dobila odgovor da proširim podatke o traženoj osobi.

Evo imena ljudi iz Nove vesi, kojih se sjećam: pop **Nikola Mašić**, **Vlado Matković**, **Jurica Miškulini**, **Mirko Mesić**, **Ive Jelinić**, **Marko Polić**, **Jaga Sertić**, **Mile Serdar**, **Đurđa Gebhardt**, **Neda Čanjevac**, **Drina** (prezime ne znam), kao i onih desetak zatvorenika što su bili u grupi popa Mašića.

Kad su nas iz Nove vesi prebacivali u Gospic, pratio nas je jedan krasan momak kome na žalost ne znam imena. Dok smo mi bili u zatvoru u Gospicu, tri puta su organizirane manifestacije uz paradu učenika, zaposlenika i govornika, a sav je grad grmio od izvikivanih i napisanih parola *Smrt bandi* na čelu sa popom Mašićem. Konac te lakrdije završen je bez osude svih, osim Vlade Matkovića, koji je osuđen na dvije godine zatvora. S niti jednim od tih zatvorenika nisam ni riječi progovorila, bojeći se trećeg zatvora. Konac te udabaške parade bilo je to da su mene s 18 godina držali u ćeliji s vlč. Mašićem i da smo morali ići na zajedničku kiblu. Ta je ćelija bila na katu, a zatvor je bio bez krova i prozora smrznuta od leda.

Mogli smo gotovo pratiti misu, jer su i crkveni prozori bili bez stakla.

Začudo, vlč. Mašiću ostavili su zlatni sat i krunicu. On i molitva i pokrivač od gospičkog neba sačuvali su me od smrzavanja i od udabaške mržnje i progona. Vlč. Mašić umro je 24. prosinca 1965.

Ovo pišem po treći put. Prvo je pisano 1949./50. u Istri, u selu. Sakriveno je i propalo, jer nije valjala ni papir ni tinta, te se sve nakon 10 godina pretvorilo u prah. Dugo nakon odlaska u mirovinu 1983. i odlaska kući u Gospic 1985./86. napisano je iznova, ali je uništeno, jer mi je kuća dva puta rušena. Sad pišem po treći put u 81. godini života. Nadam se će ovi moji nepovezani fragmenti pomoći da se sačuva bar dio istine i sjećanja na nedužne žrtve.

Prilažem Vam sliku gimnazije u Gospicu, kao i sliku Marijine kongregacije, na kojoj je vlč. N. Mašić, do njega u prugastoj haljinji je moja sestra Marija Balenović ud. Jugovih, pobjegla 1952. u Ameriku. Iznad nje sam ja nad djevojkom s bijelom haljinom. Druga dva svećenika su kanonik vlč. Kukalj, a do njega je kapelan Vladimir Kargačin (oba su ubijena 1945.). Do njih je vlč. Fajdetić. Prvi s bradom je prof. Javor, također ubijen. Ova slika je zapravo Marijina kongregacija u Gospicu, negdje 1937. To je bio sastanak na novou Riječko – senjske biskupije i u svezi s organiziranja rada s mladima. •

MONTIRANO SUĐENJE VODSTVU HRVATSKOGA KULTURNOG DRUŠTVA „NAPREDAK“ (II.)

Dok je partizanski režim održavao tu svoju kao tobožnju Napretkovu obnoviteljsku skupštinu u Sarajevu, istodobno je držao u zatvoru utamničeno legalno izabrano Napretkovo vodstvo na čelu s prečasnim **Antom Alaupovićem**, predsjednikom Napretkove središnje uprave i njegovim najbližim suradnicima, koji su optuženi i kojima su na montiranom sudskom procesu izrečene stroge i dugogodišnje kazne.

Tako je Sud narodne časti Federalne Bosne i Hercegovine u Sarajevu pod brojem SNČ 221/45. donio:

PRESUDU U IME NARODA!

koja glasi:

«Sud za sudjenje zločina i prestupa protiv narodne časti Srba, Muslimana i Hrvata federalne Bosne i Hercegovine – Vijeće u Sarajevu pod pretsjedanjem druga **Novakovića Gruje**, u prisutnosti drugova **Čengić Ibre**, **Tolo Nike**, **Cikote Bože** i **Tafro Derviša** kao članova vijeća, **Dr. Makanca Milivoja** kao sekreta ra vijeća, **Vilović Mustafe** kao javnog tužioca, u krivičnoj stvari protiv Alaupovića Ante i dr. zbog krivičnog djela iz člana 2 točka 1 i 2 zakona o суду за sudjenje zločina i prestupa protiv narodne časti Srba, Muslimana i Hrvata federalne Bosne i Hercegovine i o njegovom ustrojstvu i postupku nakon dne 29 i 30 jula 1945 u Sarajevu održane glavne rasprave presudio je:

Optuženi: 1. **Alaupović Ante** pok. Mate i Marije rodj. Čirišić, rodjen 1878. u Dolcu – Travnik, boravi u Sarajevu, po zanimanju župnik pismen, sa bogoslovijom, neoženjen, bez djece, rkt. vjere, državljanin DFJ neosudjivan, bez imetka, sada u zatvoru,

Optuženi: 2. **Dr. Subašić Ivan** pok. Ivice i Mare rodj. Pavlović, rodjen 1892. u Bugojnu, boravi u Sarajevu, po zanimanju advokat, pismen, sa pravnim fakultetom, oženjen, bez djece, rkt. vjere,

Piše:

Josip Jozo SUTON

Hrvat, državljanin DFJ, neosudjivan, sa imetkom, sada u zatvoru,

Optuženi: 3. **Ilić Stjepan** pok. Ante i Kate rodj. Klenković, rodjen 1889. u Odžaku, boravi u Sarajevu, po zanimanju župnik, pismen, sa svršenom bogoslovijom, neoženjen, bez djece, rkt. vjere, Hrvat, državljanin DFJ, neosudjivan, bez imetka, sada u zatvoru,

Optuženi: 4. **Dr. Raguz Franjo** pok. Ante i Jelene, rodj. Džebić, rodjen 1896. u Sarajevu, boravi u Sarajevu, liječnik, pismen sa svršenim medicinskim fakultetom, oženjen, s jednim djetetom, rkt. vjere, Hrvat, državljanin DFJ, neosudjivan, sa imetkom, sada u zatvoru,

Optuženi: 5. **Rupčić Šimo** pok. Pavla i Ane rodj. Knap, rodjen 1898 u Tuzli, bo-

ravi u Sarajevu, penzioner, pismen, sa svršenom trgovackom akademijom, oženjen sa 2 djece, rkt. vjere, državljanin DFJ, Hrvat, neosudjivan, sa imetkom, sada u zatvoru,

Optuženi: 6. **Franić Franjo** pok. Jona i Marije rodj. Berišić, rodjen 1900 u Janjevi (Kosovo) boravi u Zagrebu Ribnička 51, trgovac, oženjen sa 5 djece, rkt. vjere, Hrvat, državljanin DFJ, neosudjivan, sa imovinom, sada u zatvoru,

Optuženi: 7. **Bračić Josip** pok. Lovre i Marije rodj. Maškarić, rodjen 1905. u Sarajevu, boravi u Zagrebu, ravnatelj Napretkove Zadruge u Zagrebu, pismen, sa svršenom trgovackom akademijom, neoženjen, rkt. vjere, Hrvat, državljanin DFJ, neosudjivan, sada u zatvoru,

Optuženi: 8. **Husedjinović Seid** umrl. Saliha i Hajrije, rodj. Sarić, rodjen 1896. u Banja Luci, boravi u Sarajevu, inžinjer kemije, oženjen sa jednim djetetom, islamske vjere, Hrvat, državljanin DFJ, neosudjivan, sa imetkom, na slobodi,

Optuženi: 9. **Muharemagić Asim** sin Huseinov i Alije, rodjen 1895. u Bijeljini, boravi u Sarajevu, upravitelj Prve Hrvatske štedionice, pismen, sa trgovackom akademijom, Hrvat, državljanin DFJ, neosudjivan, bez imetka, sada na slobodi,

Optuženi: 10. **Radošević Albert** pok. Antuna i Vicence rodj. Šepić, rodjen 1894. u Mropalju, boravi u Sarajevu, trgovac, pismen sa svršenom osnovnom školom, neoženjen, Hrvat, državljanin DFJ, bez imetka, sada na slobodi,

Optuženi: 11. **Babić Marko** sin Antin i pok. Kate rodj. Jablanović, rodjen 1890. u Travniku, boravi u Sarajevu, šumski inžinjer, pismen sa svršenim šumarskim fakultetom, oženjen, oca jednog djeteta, rkt. vjere, Hrvat, državljanin DFJ, neosudjivan, sa imetkom, sada na slobodi,

Današnji zgled Napretkove zgrade u Sarajevu

Optuženi: 12. **Lojo Ethem** umrl. Šaban-a i Azize rodj. Trhulj, rodjen 1887. u Foči, boravi u Sarajevu, bankovnog činovnika, pismen sa svršenom trgovačkom školom, oženjen, otac dvoje djece, islamske vjere, Hrvat, državljanin DFJ, neosudjivan, bez imetka, sada na slobodi,

Optuženi: 13. **Čejvanija Ethem** sin Mehmedov i Almase rodj. Nakaš, rodjen u Sarajevu, boravi u Sarajevu, bravarskog obrtnika, pismen sa svršenom zanatskom školom, oženjen, bez djece, islamske vjere, jugoslavenske,

Optuženi: 14. **Sočo Jozo** pok. Jure i Dane rođ. Lukić, svršenom osnovnom školom, oženjen, otac troje djece, rkt. vjere, Hrvat, državljanin DFJ, sa imetkom, neosudjivan, a koji se sada nalazi na slobodi,

Optuženi: 15. **Husein Behmen** um. Alije i Murte Mehmedbašić, rodjen 1895. g. u Stocu, nastanjen u Sarajevu, trgovac, pismen, sa svršenom srednjom školom, oženjen, otac dvoje djece, islamske vjere, Musliman, državljanin DFJ, bez imetka, neosudjivan, a koji se sada nalazi na slobodi,

Optuženi: 16. **Hugo Cviernija** sin Alberta i Terezije Balaš, rođen 1903. g. u Sarajevu, boravi u Sarajevu, tokar, pismen, sa dva razreda trgovačke škole, neoženjen, rkt. vjere, Hrvat, državljanin DFJ, neosudjivan, a koji se nalazi na slobodi,

Optuženi: 17. **Nezir Krečo** sin H. Uzeirov i Haše Bekrić, rođen 1901. g. u Sarajevu, boravi u Sarajevu, trgovac, pismen, sa 4 razreda osnovne škole, oženjen, islamske vjere, državljanin DFJ, neosudjivan, sa imetkom, a koji se sada nalazi na slobodi,

Optuženi: 18. **Avdo Salihbegović** sin Muharemov i Rubejde Kurtagić, rođen 1898. g. u Bijeljini, boravi u Sarajevu, advokat, pismen, sa svršenim pravnim fakultetom, oženjen, otac dvoje djece, islamske vjere, Musliman, državljanin DFJ, neosudjivan, a koji se sada nalazi na slobodi,

Optuženi: 19. **Dr. Dragutin Čelik** pok. Ive i Kate Dujmušić, rođen 1894. g. u Sli- menu, boravi u Sarajevu, župnik, rkt. vjere, Hrvat, državljanin DFJ, a koji se sada nalazi na slobodi,

Optuženi: 20. **Dr. Zdravko Šutej** pok. Mate i Marije Pavlić, rođen 1894. g. u Sarajevu, boravi u Sarajevu, advokat, oženjen, otac troje djece, rkt. vjere, Hrvat,

državljanin DFJ, a koji se sada nalazi na slobodi,

Optuženi: 21. **Edhem Galijatović** um. Ahmeda i Emine, rođen 1904. g. u Trebinju, boravi u Sarajevu, bankovni činovnik, otac 5 djece, islamske vjere, Hrvat, državljanin DFJ, a koji se sada nalazi na slobodi,

Optuženi: 22. **Premužić Filip** pok. Mirka i Anke Perki, rođen 1890. g. u Sarajevu, boravi u Sarajevu, Čačanska ul. br. 1. glavni ravnatelj Saveza Napretkova zadruga, oženjen, otac 3 djece, rkt. vjere, Hrvat, državljanin DFJ, osuđen od strane Suda narodne časti, bez imanja,

Optuženi: 23. **Đođčanski ing. Zvonimir** sin pok. Josipa i Barbare Šegina, rođen 1896. g. u Tuzli, boravi u Sarajevu, Koroščeva ul. br. 2, rudarski inžinjer, oženjen, otac 1 djeteta, rkt. vjere, Hrvat, državljanin DFJ, neosudjivan, imanja nema, a koji se sada nalazi u istražnom zatvoru od 5 juna 1945. g.

Optuženi: 24. **Denišlić ing. Sulejman** um. Hašima i Halime Sijerčić, rođen 27/IX-1900. g. u Sarajevu, boravi u Sarajevu, prokurista Gradske štedionice, oženjen, otac dvoje djece, islamske vjere, Musliman, državljanin DFJ, neosudjivan, imanja nema, a koji se nalazi u istražnom zatvoru od 11/IV-1945. g.

Optuženi: 25. **Lukić Mijo** pok. Mije i Kate rođ. 1889. u Jajcu, boravi u Sarajevu, nadgrunotvorničar, pismen sa 6 razreda gimnazije, oženjen, otac dvoje djece, starokatoličke vjere, Hrvat, državljanin DFJ, neosudjivan, bez imetka, sada na slobodi,

Optuženi: 26. **Hadžiomeragić Ibrahim** umrl. Mahmuta i Fatime rođ. Uđvaralić, rođen u Derventu, boravi u Sarajevu, knjigovodja distribucionog centra za podjelu hrane, pismen, sa filozovskim fakultetom bez diplome, oženjen, oca dvoje djece, islamske vjere, Musliman, državljanin DFJ, neosudjivan, sada na slobodi,

Optuženi: 27. **Hadžibegić Asim** sin Mehmedov i Ajiše rođ. Lazović, rođen u Sarajevu, boravi u Sarajevu, poslovodja vakufskog povjerenstva, pismen sa 3 razreda trg. škole, oženjen bez djece, islamske vjere, Musliman, državljanin DFJ, neosudjivan, bez imetka, sada na slobodi.

KRIVI SU i to:

I. Alaupović Anto

1. Što je 10/VIII-1941. g. u Sarajevu na 37 god.skupštini hrvatskog društva "Napretka" održao govor u kome između ostalog stoji: "zanesimo se duhom u prijestonici drage nam države, i naš bijeli Zagreb, istupimo u istorijske banske dvore na ubavom Griču. U njegovim odajama potražimo najslavnijeg sina u povijesti hrvatskog naroda, temeljitelja Nezavisne Države Hrvatske, dragoga poglavnika, te mu se u duhu poklonimo i zahvalimo da ovu 37. glavnu skupštinu možemo održati u potpunoj slobodi i onoj slobodi, za kojom je Napredak od svoga utemeljenja težio, te sav svoj rad kroz skoro 40 godina pod gesлом - prosvjetom slobodi - upravi taj Napretkov rad i težnja se ostvaruje. A kome imamo da zahvalimo nego Bogu i poglavniku **Dr. Anti Paveliću** i njegovim viteškim, hrabrim i neustrašivim ustašama. Za to braće Hrvati kliknimo: "da živi poglavnik Dr. Ante Pavelić." Sa skupštine uputio pozdravni telegram poglavniku, te na skupštini pozdravio ustaške zločince **Slavka Kvaternika**, **Dr. Milu Budaka**, **Andriju Artukoviću**, **Dr. Dumandžiću** i **Dr. Sušiću** rekavši za njih da su stupovi države, „koji nas energičnim i mudrim koracima u ovim sudbonosnim danima u kojima se nalazi cijela Evropa vode boljim i sretnijim danima kao slobodne u svojoj slobodnoj Hrvatskoj.“

2. Kao predsjednik središnje uprave Hrvatskog kulturnog društva „Napredak“ išao u Zagreb u poklonstvenu deputaciju poglavniku te održao govor, u kome je veličao poglavnika i tražio od njega da se zauzme i pomogne „Napredak“, te istom prilikom napravio posjetu Kvaterniku, Artukoviću, Dumandžiću, Sušiću i drugima, te od Sušića tražio da imovinu „Prosvjete“ predala Napretku, pa je iza toga Napredak uzao biblioteku Prosvjete, a za upravu sa prosvjetnom imovinom odredio dva svoja povjerenika.

3. Održao prijateljske odnose sa njemačkim konzulom **Gerdesom**, te u martu 1945. g. prisustvovao svečanoj večeri u Gradskom podrumu u Sarajevu,

koju je priredio zloglasni krvnik **Luburić** sa svojim društvom

4. Dana 29/IV-1941.g. kao član radnog odbora upravnog vijeća Saveza Napretkovićih Zadruga prisustvovao svečanoj sjednici te sa iste poslali pozdravni telegram Dr. Anti Paveliću i Slavku Kvaterniku, te na kojoj je sjednici izjavljeno da smatraju programom da riječi **Dr. Mačeka**, da je slobodna Hrvatska temeljna svrha i da je svejedno tko će Hrvatskom narodu donijeti slobodu, te donijeli odluku da se u znak zahvalnosti za oslobođenje dade doprinos Vrhovnom zapovjedništvu hrvatske vojske iznos od 250.000 Din., prisustvovao sjednici Saveza Napretkovićih Zadruga od 12. maja 1944.g. na kojoj je zaključeno da se dade pomoć ustaškoj mladeži od 10.800 Kuna, te kao član Upravnog odbora Saveza Napretkovićih Zadruga zajedno s ostalim članovima Upravnog i nadzornog odbora upravlja imovinom Saveza koji je preko svog preduzeća „Drvoza“ vršio liferacije drveta za račun nijemaca, ustaških vojnih jedinica, direkcije državnih željeznica i župskog redarstva u Sarajevu, te samo u međuvremenu od 15 septembra 1943. do 5 aprila 1945. g. na tom preduzeću postigli čistu zaradu od 22,084.710,04 Kuna.

II. Dr. Ivan Subašić

1. Dana 29/IV-1941. kao član radnog odbora Upravnog vijeća Saveza Napretkovićih Zadruga prisustvovao svečanoj sjednici, sa koje je poslat pozdravni telegram Dr. Anti Paveliću i Slavku Kvaterniku, te na kojoj je sjednici izjavljeno da smatraju programom riječi Dr. Mačeka, da je slobodna hrvatska temeljna svrha i da je svejedno tko će Hrvatskom narodu donijeti slobodu, te na kojoj je sjednici donešena odluka da se u znak zahvalnosti za oslobođenje dade doprinos Vrhovnom zapovjedništvu hrvatske vojske u iznosu od 250.000 Din.

2. Kao pretsjednik Saveza Napretkovićih Zadruga u Sarajevu prisustvovao sjednici od 3/XII-1943. g., na kojoj je donešena odluka da se isplati 100.000 Kuna ustaš-

Hrvatski grb na pročelju sarajevske zgrade HKD Napredak

kom stožeru za svrhe Gradskog odbora „pomoći“, sjednici od 31/III-1944. g. na kojoj je donesena odluka da se zakladi **Jure Francetića** dade iznos od 75.000 Kuna, sjednici od 12 maja 1944.g. na kojoj je dana pomoć ustaškoj mladeži od 10.800 Kuna.

3. Na, svečanoj sjednici Saveza Napretkovićih Zadruga u čast dvogodišnjice stvaranja NDH, od 9 aprila 1943. g. održao govor u kojem je istakao, da je „ovjekovječen ideal i težnja tolikih pokoljenja našega naroda, koji za nj žrtvovaše svoje živote“, te naglasio „da je potrebno – a vjeruje da će svi mladići s oružjem u ruci znati braniti i usčuvati, a stariji umom svojim doprinijeti izgradnji i uređenju naše oslobođene domovine“, poslije čega su svi prisutni klicali poglavniku,

4. Kao pretsjednik Saveza Napretkovićih Zadruga od 15/XI-1942 do oslobođenja učestvovao na sjednicama, na kojima su donešene odluke da Savez za sebe otkupi pojedina preduzeća lica proganjениh od strane okupatora i njegovih pomagača, kao na pr. Nobilior, tvornicu kalipa u Vi-

rovitici, Tivar u Varaždinu, židovske vile na Kiseljaku, pecaru **Saloma Montilje**, Velepecaru u Vukovaru, zemljište u Bogovićevoj ul. u Zagrebu, Veletrgovinu željeza u Sarajevu, te preko preduzeća „DRVOZA“ zajedno sa ostalim članovima upravnog i nadzornog odbora vršili liferacije drveta za račun nijemaca, ustaških vojnih jedinica itd.

5. Što je u 1941. g. u Zagrebu s mnogim prestavnicima HSS-a pristupio ustaškom pokretu i svečano u sabornici pred pogлавnikom položio ustašku zakletvu.

III. Stjepan Ilić

1. Kao član Upravnog odbora Saveza Napretkovićih Zadruga u Sarajevu zajedno s ostalim članovima Saveza na sjednici od 27 jula 1941.g. donijeli odluku, da se predloži Upravnom vijeću, da Savez zadruge sudjeluju aktivno i izravno u Ponovi hrvatskog gospodarstva te da svaka zadruga na svom području preuzme kakovu indus-

triju ili posao, te se pojedinačno preporučuje šta koja članica zadruge treba da preuzme, na sjednici od 21 novembra 1941. g. jednoglasno sa ostalim članovima prihvatio ugovor potpisani 13 novembra 1941. s državnim ravnateljstvom za Ponovu, državnim rizničarom i ministrom za obrt, veleobrt i trgovinu o preuzimanju i prodaji obrtničkih i trgovачkih preduzeća konfiskovanih od prognanih Srba i Židova, te donijeli odluku, da se osnuje u Zagrebu posebni ured za nacionalizaciju privrede, na sjednici od 3 decembra 1941. g. zajedno sa ostalima donio odluku, da se da prilog ustaškom stožeru 50.000 Kuna, a ustaškim ranjenicima i pomoć od 60.000 Kuna, na sjednici od 21 januara 1942.g. prihvatio odluku kojom se odobrava novi ugovor sklopljen sa državnim riznicom u pogledu prodaje obrtničkih i trgovачkih preduzeća konfiskovanih od prognjenih Srba i Židova na sjednici od 27/I-1942. g. zajedno sa ostatima donio odluku, da se dade pomoć „ustaškoj mladeži“ u iznosu od 50.000 Kuna, na sjednici od 23/II-1942. g. donio odluku

da se dade pomoć njemačkoj policiji od 10.000 Kuna i Sveučilišnom ustaškom stožeru 5.000 Kuna, dana 9 aprila 1942.g.prisustvovao svečanoj sjednici, na kojoj su govorili **Josip Vučević, Božidar Bralo i Hasan Cerić** u slijedećem smislu:”U Nezavisnoj Državi Hrvatskoj rad Saveza Napretkovićih Zadruga i njenih članica uživa poseban ugled i priznanje, koje nam je izraženo sa najvećeg mesta, na što smo osobito ponosni, pa nam je baš za to odlukom uvišenog poglavnika i vlade NDH povjerena u zajednici sa društvo hrvatskim radišom zadaća nacionalizacije obrta i trgovine, koji će rad Božijom pomoći i našim trudom urodit uspješnim razvitkom hrvatskog narodnog prirada, te dalje: „ideja slobode prodirala je sve dublje, na sve strane niču tajanstvena slova ŽAP i svuda se čuje i ori.već narodna pjesma,“vrati se Anto“, na sjednici od 29 maja 1942 donio odluku da se odobri pomoć od 5.000 Kuna za“Dojče manšaft standortfhrung“, na sjednici od 24/IX-1941, 4/XI-1941, 10/XI-1941, 22/VII-1942, 19/X-1942 zajedno sa ostalima odobrio, da se ustaškom zdrugom u Sarajevu dadu kratkoročne pozajmice od 2,000.000 Kuna, 3,000.000 Kuna, dva puta po 1,000.000 Kuna, te 4,000.000 Kuna, učestvovao na sjednicama, na kojima su donešene odluke da Savez za sebe otkupi pojedina preduzeća lica progonjenih od strane okupatora te kao član upravnog odbora preko preduzeća Saveza „Drvoze“ sudjelovao u vršenju liferacija drveta za račun njemaca, ustaških vojnih jedinica itd.

2. Bio 1941.g. na oklonjenju kod poglavnika, kome je predao kesicu dukata, kao dar za izgradnju NDH,

3. Prisustvovao proslavi u državnoj bolnici u Sarajevu na kojoj se pijančilo „do u sitne sate“ u društvu njemačkih oficira i ustaških funkcionera **Cigoja** i drugih, te sudjelovao u davanju mišljenja za otpuštanje Srba namještenika bolnice,

4. Na cvjetnicu 1945.g. u Sarajevu prisustvovao večeri, koju su u gradskom podrumu priredili krvnik Luburić i general **Štajnfl.**

IV. Dr. Franjo Raguz

1. Prisustvovao sjednicama kao član Upravnog odbora Saveza Napretkovićih zadruga i to od 31/III-1944, na kojoj je donesena odluka da se zakladi Jure Francetića dade pomoć od 75.000 Kuna,

*Anto Alaupović, predsjednik
HKD Napredak*

sjednici od 12 maja 1944 na kojoj je dana pomoć ustaškoj mladeži od 10.800 Kuna, učestvovao na sjednicama na kojima su donešene odluke da Savez za sebe otkupi pojedina preduzeća lica progonjenih od strane okupatora te kao član upravnog odbora preko preduzeća Saveza „Drvoze“ sudjelovao u vršenju liferacija drveta za račun njemaca, ustaških vojnih jedinica itd.

2. Što je u 1941. g. na sjednici pristalica HSS zajedno sa ostalima koji su prisustvovali toj sjednici pristupio u ustaški pokret.

V. Šime Rupčić

1. Kao član Upravnog odbora Napretkove zadruge u Sarajevu, zajedno sa ostalima učestvovao u posrednom razgrabljivanju imovine lica progonjenih od strane okupatora i njegovih pomagača time što su tu imovinu procjenjivali i odobravali kredit kupcima te imovine dajući im mogućnost da i oni učestvuju u razgrabljivanju te imovine računajući pri tome u korist svojih zadruga 4 % godišnje kamate na odobrene kredite, te za slučaj plaćanja prije roka još 4 % provizije na prije roka plaćeni iznos,

2. U toku okupacije pohvalno se izražavao o njemačkoj vojsci i hvalio njemačku tehniku, koja će osvojiti cijeli svijet, a omalovažavao narodnooslobodilački pokret govoreći za partizane da je to jedna malenkost, koju će Njemci lako raspršiti, te u toku okupacije održavao prisne i pri-

jateljske odnose sa ustaškim zlikovcima Bralom, **Zubićem** i **Frkovićem**.

VI. Franjo Frančić

Što je od 15/XI-1942 pa do konca 1943. g. bio član nazornog odbora Saveza Napretkovićih Zadruga, te bio povjerenik židovske radnje **Šabatj Papo** u Sarajevu, a kasnije i sam kupio židovsku manufakturu – galanterijsku veletrgovinu Leon E. Papo u Sarajevu.

VII. Bračić Josip

Što je kao činovnik Saveza Napretkovićih Zadruga bio član specialnog odbora delegiran od Saveza Napretkovićih Zadruga, te kao takav direktno rukovodio svim poslovima oko procjene i otkupa preduzeća i imanja konfiskovanih od lica progonjenih od strane okupatora i njihovih pomagača.

VIII. Husedžinović Seid

1. Kao član upravnog odbora Saveza Napretkovićih Zadruga prisustvovao sjednici od 3/XII-1943. g. na kojoj je donijeta odluka da se isplati 100.000 Kuna ustaškom stožeru za svrhe gradskog odbora pomoći te se sa tom odlukom saglasio, na sjednici od 12 maja 1944 saglasio se sa odlukom da se dade pomoć ustaškoj mladeži u iznosu od 10.800 Kuna, prisustvovao na sjednici od 9 aprila 1943.g. u čast dvogodišnjice stvaranja NDH, na kojoj je održao govor Dr. Subašić u ustaškom duhu, a poslije čega su svi prisutni klicali Poglavniku, učestvovao na sjednicama na kojima su donešene odluke da Savez za sebe otkupi pojedina preduzeća lica progonjenih po okupatoru, te kao član upravnog odbora preko preduzeća Saveza „Drvoze“ sudjelovao u vršenju liferacija drveta za račun okupatora i njegovih pomagača,

2. Kao član Savjetodavnog odbora Zadruge Narodne udanice učestvovao u posrednom razgrabljivanju imovine lica progonjenih od strane okupatora i njegovih pomagača time što je zajedno sa ostalima tu imovinu procjenjivao i odobravao kredit kupcima te imovine dajući im mogućnost da i oni učestvuju u razgrabljivanju te imovine.

IX. Muharemagić Asim

Što je kao član nadzornog odbora Saveza Napretkovićih Zadruga prisustvovao dana 9 aprila 1942 svečanoj sjednici, na kojoj su održali govore Josip Vučević, Božidar Bralo i Hasan Cerić u ustaškom duhu kao presjednik nadzornog odbora

Saveza Napretkovićih Zadruga na 9 aprila 1943.g. prisustvovao svečanoj sjednici u čast dvogodišnjice stvaranja NDH na kojoj je održao govor Dr. Subašić u ustaškom duhu, a poslije čega su svi prisutni klicali poglavniku, što je kao član nadzornog odbora zadruge narodne uzdanice zajedno sa ostalima učestvovao u posebnom razgrabljuvanju imovine lica proganjениh od strane okupatora time što je zadruga tu imovinu procjenjivala i odobravala kredit kupcima te imovine, učestvovao na sjednicama na kojima su donešene odluke da Savez za sebe otkupi pojedina preduzeća lica proganjениh od strane okupatora, saglasio se sa odlukom sjednica saveza od 8/XI-1942. za davanje 3.000 Kuna kao doprinos za svečani doček osloboditelja Jajca, te preko preduzeća Saveza „Drvoze“ sudjelovao u vršenju liferacija drveta za račun okupatora i njegovih pomagača.

X. Radošević Albert

Kao član Upravnog odbora Saveza Napretkovićih Zadruga saglasio se sa svim odlukama sjednica Saveza na kojima je prisustvovao i to: sjednice od 27. jula 1941. da se predloži Upravnom vijeću da savezi zadruge članice sudjeluju aktivno i izravno u Ponovi hrvatskog gospodarstva te da svaka zadruga na svom području preuzme kakovu industriju; sjednice od 21/XI-1941. o prihvatanju ugovora s državnim ravnateljstvom za Ponovu o preuzimanju i prodaji preduzeća konfis-

kovanih od proganjatih Srba i Židova; sjednice od 3/XII-1941. g. da se dade prilog ustaškom stožeru 50.000 Kuna, a ustaškim ranjenicima 60.000 Kuna; sjednice od 21/I-1942.g. kojom se odobrava novi ugovor sklopljen s državnom riznicom a koji se odnosi na prodaju preduzeća konfiskovanih od proganjениh Srba i Židova, sjednice od 23/II-42 da se dade pomoći njemačkoj policiji od 10.000 Kuna i Sveučilišnom ustaškom stožeru od 5.000 Kuna ; sudjelovao na svečanoj sjednici od 9/IV-1942. na kojoj su govorili Josip Vučević, Božidar Bralo i Hasan Ceric u ustaškom duhu; suglasilo se sa odlukama sjednica o odobranju kratkoročnih pozajmica ustaškom zdrugu u Sarajevu u više navrata u milijonskim iznosima; saglasio se sa odlukom sjednice od 3/XII-1943 da se isplati 100.000 Kuna ustaškom stožeru u Sarajevu za svrhe gradskog odbora pomoći; sjednice od 31/III-1944. za davanje pomoći zakladi Jure Francetića od 75.000 Kuna; sjednice od 12/5-1944. o davanju pomoći ustaškoj mladeži od 10.800 Kuna; prisustvovao svečanoj sjednici u čast stvaranja NDH prilikom dvogodišnjice, na kojoj je Dr. Subašić održao govor u ustaškom duhu; saglasio se sa odlukama o otkupu pojedinih preduzeća lica proganjениh od strane okupatora u korist Saveza, te preko preduzeća Saveza „Drvoze“ sudjelovao u vršenju liferacija drveta za račun okupatora i njegovih pomagača.

Napretkov konkvikt "Kralj Petar Svacic" u Mostaru

XI. Babić Marko

1. Što je 9 aprila 1942 prisustvovao svečaj sjednici prigodom godišnjice stvaranja NDH., na kojoj su održali govore Josip Vučević, Božidar Bralo i Hasan Cerić u ustaškom duhu, kao član Upravnog odbora Napretkove zadruge učestvovao u razgrabljuvanju imovine lica proganjeni od strane okupatora i njegovih pomagača time što je zadruga tu imovinu procjenjivala i odobravala kredit kupcima dajući im mogućnost da i oni učestvuju u razgrabljuvanju te imovine, računajući pri tome u korist svoje zadruge 4 % godišnje kamate na odobrene kredite te za slučaj plaćanja prije roka još 4 % provizije na prije roka plaćeni iznos, preko preduzeća Saveza „Drvoze“ sudjelovao u vršenju liferacija drveta za račun okupatora i njegovih pomagača, te bio član specijalnog odbora za prodaju konfiskovanih preduzeća.

2. Za vrijeme okupacije pisao pismo poglavniku da ga unaprijedi, te je za vrijeme okupacije i unaprijeđen najprije u IV/1 a po tom u III/2 grupu, te kao činovnik šumske direkcije davao mišljenje za Srbe službenike, da su bili članovi Sokola, da srpske propagande nisu za samostalnu službu.

XII. Lojo Edhem

Što je kao član nadzornog odbora Narodne uzdanice učestvovao u razgrabljuvanju imovine lica proganjениh od strane okupatora time što je zadruga Narodne uzdanice tu imovinu procjenjivala i odobravala kredit kupcima dajući im na taj način mogućnost da i oni učestvuju u razgrabljuvanju imovine tih lica, učestvovao na sjednici Staljinigrada održi hatma-dova te da Narodna Uzdanica dade za održanje te hatma-dove novčani prilog, te osim toga bio član specijalnog odbora za rukovođenje poslova oko procjene i otkupa i preduzeća konfiskovanih od lica proganjениh od strane okupatora.

XIII. Ćejanija Edhem

(Očito previdom ispušten. Op. prir.)

XIV. Sočo Jozo

Što je kao član upravnog odbora Saveza Napretkovićih zadruga učestvovao na sjednicama na kojima su donešene odluke da Savez za se otkupi pojedina preduzeća lica proganjениh od strane okupatora i njegovih pomagača te se saglasio sa odlukom sjednice od 6/XI-1942 da Savez dade prilog od 3.000 Kuna za svečani doček „osloboditelja“ Jajca.

XV. Behmen Husein

Što je kao član Upravnog odbora Narodne uzdanice 9 aprila 1942.g. prisustvovao svečanoj sjednici, na kojoj su Josip Vučević, Božidar Bralo i Hasan Cerić držali govore u ustaškom duhu te učestvovao u razgrabljuvanju imovine lica proganjениh od strane okupatora time što je zadruga Narodne uzdanice tu imovinu procjenjivala i odobravala kredit kupcima dajući im mogućnost da i oni učestvuju u razgrabljuvanju te imovine, te osim toga i sam za vrijeme okupacije kupio židovsku radnju.

XVI. Cviertnia Hugo

Što je kao član Upravnog odbora Napretkove zadruge učestvovao u razgrabljuvanju imovine lica proganjениh od strane okupatora time što je Napretkova zadruga tu imovinu procjenjivala i odobravala kredit kupcima, dajući im mogućnost da i oni učestvuju u razgrabljuvanju imovine.

XVII. Krečo Nezir

Što je kao član Upravnog odbora Narodne uzdanice učestvovao u razgrabljuvanju imovine lica proganjениh od strane okupatora i njihovih pomagača time što je Narodna uzdanica tu imovinu procjenjivala i odobravala kredit kupcima, dajući im tako mogućnost da i oni učestvuju u razgrabljuvanju imovine.

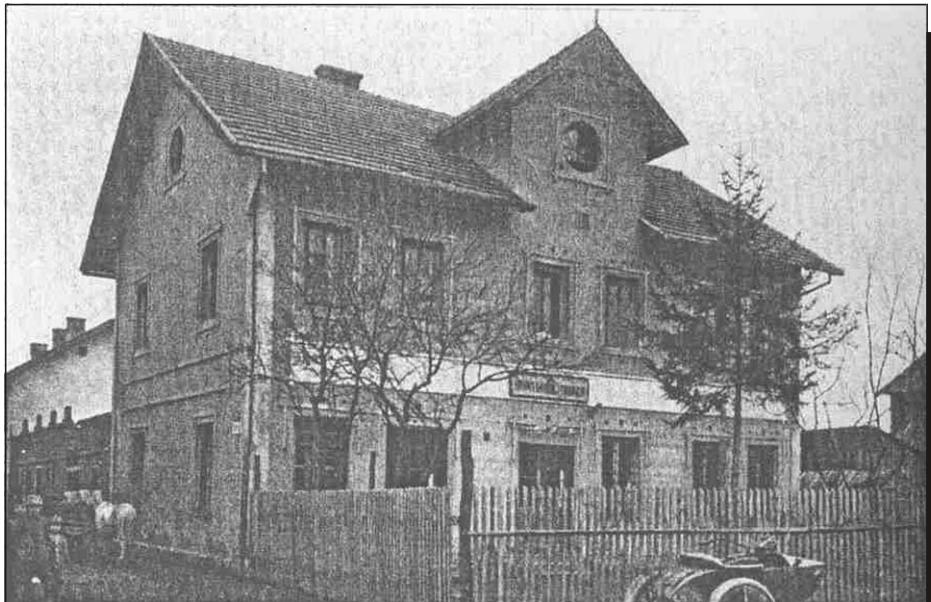
XVIII. Salihbegović Avdo

Što je kao član Nadzornog odbora Narodne uzdanice učestvovao u razgrabljuvanju imovine lica proganjениh od strane okupatora i njihovih pomagača time što je Narodna uzdanica tu imovinu procjenjivala i odobravala kredit kupcima dajući im time mogućnost da i oni učestvuju u razgrabljuvanju imovine, te kao član nadzornog odbora podnosio izvještaje Predsjedništvu nadzornog odbora.

XIX. Dr. Dragutin Čelik

1. Što je kao član Upravnog odbora Napretkove zadruge učestvovao u razgrabljuvanju imovine lica proganjanih od strane okupatora i njegovih pomagača time što je napretkova zadruga tu imovinu procjenjivala i odobravala kredit kupcima dajući im mogućnost da i oni učestvuju u razgrabljuvanju imovine,

2. Što je na Cvjetnicu 1945.g. u Sarajevu prisustvovao svečanoj večeri, koju su u Gradskom podrumu priredili ustaški zločinci Luburić i general Steinfl.

Napretkov Hrvatski dom u Alipašinu Polju kod Sarajeva

XX. Dr. Zdravko Šutej

Što je kao član, radnog odbora Upravnog vijeća Saveza Napretkova zadruga zajedno sa Antonom Alaupovićem, Dr. Ivanom Subašićem, Filipom Premužićem i D. Šešeljom prisustvovao svečanoj sjednici sa koje su poslati pozdravni telegrami Dr. Anti Paveliću i Slavku Kvaterniku te na kojoj je sjednici izjavljeno, da smatraju programom riječi Dr. Mačeka da je slobodna Hrvatska temeljna svrha i da je svejedno tko će hrvatskom narodu donijeti slobodu, te na kojoj je donijeta odluka da se u znak zahvalnosti za oslobođenje dade Vrhovnom zapovjedniku hrvatske vojske doprinos od 250.000 Din.

XXI. Galijatović Edhem

Što je prisustvovao svečanoj sjednici od 9 aprila 1942. g. u čast godišnjice NDH, te što je bio član Specijalnog odbora delegiran kao takav od strane Zadruge Narodne uzdanice u Sarajevu, čiji je činovnik bio, a koji je odbor direktno rukovodio svim poslovima oko procjene i otkupa preduzeća konsifikovanih od lica proganjениh od strane okupatora i njegovih pomagača.

XXII. Premužić Filip

1. Što je 18. i 17. aprila 1941.g. u Sarajevu kao član tajnog akcionog odbora u sastavu Hakije Hadžića, Atifa Hadžikađića, Božidara Brale i Josipa Zubića posjetio komandanta njemačke vojske od kojega je deputacija tražila da se omogući veza sa Zagrebom radi formiranja ustaške vlasti u Sarajevu, te što je poslao pismo Mili Budaku i u njemu tražio uputstva i

informacije za uspostavljanje ustaške vlasti u Sarajevu.

2. 29.-1941.g. kao član radnog odbora Upravnog vijeća Saveza Napretkova zadruge učestvovao na svečanoj sjednici sa Antonom Alaupovićem, Dr. Ivanom Subašićem, Dr. Zdravkom Šutejom, sa koje su poslati pozdravni telegrami Dr. Anti Paveliću i Slavku Kvaterniku, a pored toga na sjednici donijeli odluku da smatraju programom riječi Dr. Mačeka da je slobodna Hrvatska temeljna svrha i da je svejedno tko će hrvatskom narodu donijeti slobodu, te donijeti odluku da se u znak zahvalnosti za oslobođenje dade Vrhovnom zapovjedništvu Hrv. vojske doprinos od 250.000 Din.

3. Što je kao član Upravnog odbora Saveza Napretkova zadruga saglasio se sa odlukom sjednice od 3/XII-1945.g. da se isplati 100.000 Kuna ustaškom stožeru za svrhe Gradskog odbora pomoći, sjednice od 31/III-1944. g. za pomoći zakladi- Jure Francetića od 75.000 Kuna, sjednice od 12/V-1944. g. za pomoći ustaškoj mlađeži od 10.800 Kuna, zajedno sa Dr. Ivanom Subašićem u ustaškom duhu, poslije čega su svi prisutni klicali poglavniku, saglasio se sa odlukom sjednice da Savez za podmirenje troškova oko svečanog dočeka „osloboditelja“ Jajca dade doprinos od 3.000 Kuna.

4. U društvu sa ostalim članovima Upave saveza učestvovao na sjednicama na kojima su donesene odluke da Savez za sebe odkupi pojedina preduzeća od lica proganjениh od strane okupatora i njegovih pomagača, te preko preduzeća Saveza

„Drvoze“ sudjelovao u vršenju liferacije drveta u korist okupatora i njegovih pomagača,

5. Od 27/VII-1942. pa sve do 26/II-1945. g. kao član Upravnog odbora Zadruge Narodne uzdanice i тамо učestvovao u razgrabljivanju imovine lica proganjene po okupatoru i njegovim pomagačima, kojim se poslom ta zadruga u to vrijeme bavila.

XXIII. Dojčanski Ing. Zvonimir

1. Što je kao član Nadzornog odbora Saveza Napretković zadruga zajedno sa drugim članovima Upravnog i Nadzornog odbora Saveza te preko preduzeća Saveza „Drvoze“ sudjelovao u vršenju liferacije drveta za račun okupatora i njegovih pomagača,

2. Služio u činovničkom aparatu na mjestu naročito važnom za okupatora kao glavar Rudarskog glavarstva u Sarajevu te kao takav nastojao da za okupatora pronađene potrebne sirovine za ratnu proizvodnju, te u tu svrhu zajedno sa okupatorskim oficirima autom obilazio neke krajeve Bosne i Hercegovine, odlazeći naročito na rudnike Boksita kod Mostara,

3. Održavao prijateljske odnose sa njemačkim oficirom **Ing. Klotzom**, kapetanom **Vinerom** te pomagačima okupatora glavarom građanske uprave u Sarajevu Ivicom Frkovićem i generalom **Markuljem**, koji su mu dolazili i u kuću te neke od njih primao na večeru.

XXIV. Denišić Ing. Suleiman

1. Što je za vrijeme okupacije u Sarajevu pristupio ustaškom pokretu i javno položio ustašku zakletvu,

2. Od 1942. g. kao član Upravnog odbora narodne uzdanice potpomagao razgrabljivanje imovine lica proganjene po okupatoru i njegovim pomagačima,

3. Učestvovao na svečanoj sjednici od 9. aprila 1942. g. zajedno sa predstavnicima Saveza Napretković zadruga i predstavnicima zadruge Narodne uzdanice, a prilikom godišnje proslave NDH. na kojoj su govorili Josip Vučević, Božidar Bralo i Hasan Ceric, a koja je sjednica imala izrazito ustaški karakter, te učestvovao na sjednici Narodne uzdanice od 1/III-1943. g. i suglasio se sa odlukom sjednice da se dade iznos od 5.000 Kuna od strane Narodne uzdanice za održanje hatma-dove za žrtve Staljingrada,

Dakle svi politički i privredno sarađivali s okupatorom i njegovim pomagačima, pomagali njihova politička i privredna nastojanja i akcije i time vrijeđali ugled i narodnu čast Muslimana i Hrvata federalne Bosne i Hercegovine i slabili otpornu snagu naroda u oslobodilačkoj borbi.

Osim toga

Ante Alaupović učestvovao u posrednom razgrabljivanju imovine fizičkih i pravnih lica proganjene po okupatoru i njegovim pomagačima, održavao prijateljske odnose sa pripadnicima okupatorske vlasti i njegovim pomagačima stavio privredno preduzeće u službu okupatora vršeći liferacije za njegov račun te time privredno pomagao okupatore i njegove pomagače.

Dr. Ivan Subašić učestvovao u posrednom razgrabljivanju imovine fizičkih i

pravnih lica proganjene od okupatora i njegovih pomagača, stavio privredno preduzeće Saveza okupatora i njegovih pomagača vršeći liferacije za njihov račun, te saradjivao u političkoj organizaciji u cilju slabljenja otporne snage naroda u oslobodilačkoj borbi.

Stjepan Ilić učestvovao u posrednom razgrabljivanju imovine fizičkih i pravnih lica proganjene po okupatoru i njegovim pomagačima, privredno saradjivao sa okupatorom, te održavao prijateljske odnose sa okupatorom i njegovim pomagačima.

Dr. Franjo Raguz učestvovao u posrednom razgrabljivanju imovine fizičkih i pravnih lica po okupatoru i njegovih pomagača, privredno saradjivao sa okupatorom i njegovim pomagačima, te pristupio u političku organizaciju za vrijeme okupacije u svrhu slabljenja otporne snage naroda u oslobodilačkoj borbi.

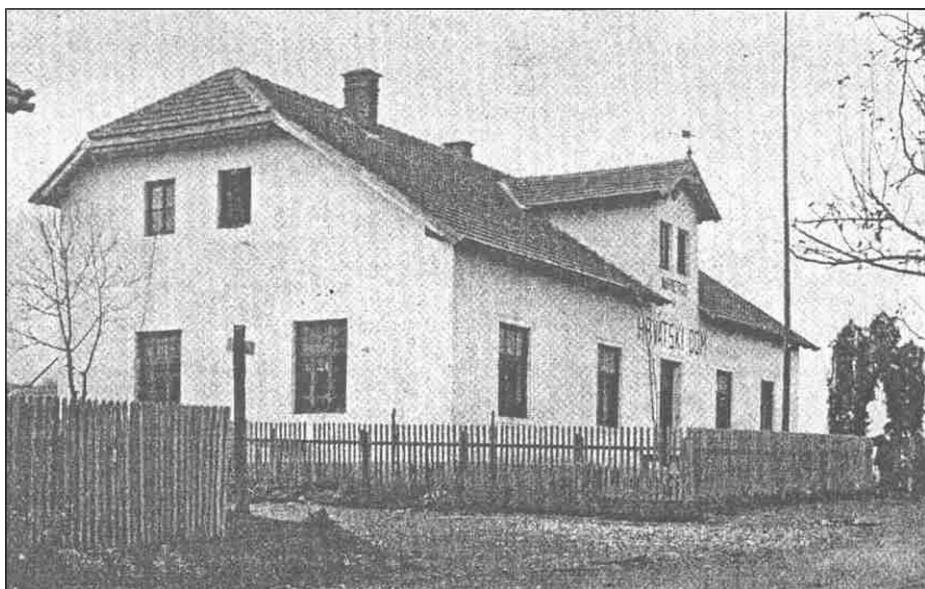
Radošević Albert, Muharemagić Asim, Husedjinović Seid učestvovali su u posrednom razgrabljivanju imovine fizičkih i pravnih lica proganjene po okupatoru i njegovih pomagača, privredno pomagale ove, te vršili liferaciju za okupatore.

Franić Frano, Bračić Josip, Krećo Nezir, Hugo Cvijer, Avdo Salihbegović, Husein Behmen, Edhem Čejvanija, Edhem Galijatović, Jozo Soćo i Edhem Lojo učestvovali u posrednom razgrabljivanju imovine fizičkih i pravnih lica proganjene po okupatoru i njegovim pomagačima.

Šime Rupčić učestvovao u posrednom razgrabljivanju imovine fizičkih i pravnih lica proganjene po okupatoru i njegovim pomagačima, održavao prijateljske odnose sa pomagačima okupatora, te vršio propagandu u korist okupatora i njegovih pomagača.

Marko Babić učestvovao u posrednom razgrabljivanju imovine fizičkih i pravnih lica proganjene po okupatoru i njegovim pomagačima, stavio Svezno preduzeće u službu okupatora i njegovih pomagača vršeći liferaciju u korist okupatora, te održavao prijateljske odnose sa pomagačima okupatora.

Dr. Dragutin Čelik učestvovao u posrednom razgrabljivanju imovine fizičkih i pravnih lica proganjene od okupatora i njegovih pomagača, te održavao prijateljske odnose sa pomagačima okupatora.

Napretkov Hrvatski dom u Vitezu

Dr. Zdravko Šutej vršio djelovanje koje je išlo zatim da posluži okupatoru i njegovim pomagačima,

čime su počinili krivično djelo protiv narodne časti prestupom odnosno zločinom iz 2 člana Zakona o sudu narodne časti, a napose

Anto Alaupović iz točke 1, 3, 4 i 7

Dr. Ivan Subašić iz t. 4, 7 i 8

Stjepan Ilić iz t. 1, 3, 4 i 7

Dr. Franjo Raguž iz t. 1, 4, 7 i 8

Radošević Albert, Muharemagić Asim, Husedžinović Seid, iz t. 1, 4 i 7

Franić Franjo, Bračić Josip, Salihbegović Avdo, Krečo Nezir, Cvijertnija Hugo, Behmen Husein, Cejvanija Edhim, Galijatović Edhem, Lojo Edhem i Sočo Jozo iz 1 i 4 točke

Rupčić Šime iz t. 1, 2, 3 i 4

Babić Marko iz t. 1, 3, 4 i 7

Dr. Dragutin Čelik iz t. 1, 3 i 4

Dr. Zdravko Šutej iz t. 9

Dr. Filip Premužić iz t. 1, 4 i 7

Dojčanski ing. Zvonimir iz t. 1, 3, 6 i 7

Denišlić ing. Sulejman iz t. 1, 4 i 8 Zakona o sudu narodne časti,

pa se po čl. 3 t. a), b) i c) Zakona o sudu narodne časti osuđuju i to:

Alaupović Ante:

a) na gubitak narodne časti u trajanju 12 godina (dvanaest godina),

b) na kaznu teškog prisilnog rada u trajanju od 8 (osam) godina,

c) na konfiskaciju imovine.

Dr. Ivan Subašić:

a) na gubitak narodne časti u trajanju od 12 (dvanaest) godina,

b) na kaznu teškog prisilnog rada u trajanju od 8 (osam) godina.

Ilić Stjepan:

a) na gubitak narodne časti i u trajanju od 8 (osam) godina,

b) na kaznu teškog prisilnog rada u trajanju od 5 (pet) godina.

Dr. Franjo Raguz:

a) na gubitak narodne časti u trajanju od 9 (devet) godina,

b) na kaznu teškog prisilnog rada u trajanju od 6 (šest) godina.

Rupčić Šime:

a) na gubitak narodne časti u trajanju od 6 (šest) godina,

b) na kaznu teškog prisilnog rada u trajanju od 4 (četiri) godine,

c) na konfiskaciju imovine s time, da se ostavi potreban dio za članove njegove uže porodice.

Babić Marko:

a) na gubitak narodne časti u trajanju od 6 (šest) godina,

b) na kaznu teškog prisilnog rada u trajanju od 4 (četiri) godine.

Dr. Čelik Dragutin:

a) na gubitak narodne časti u trajanju od 5 (pet) godina,

b) na kaznu teškog prisilnog rada u trajanju od 3 (tri) godine.

Denišlić Ing. Sulejman:

a) na gubitak narodne časti u trajanju od 9 (devet) godina,

b) na kaznu teškog prisilnog rada u trajanju od 5 (pet) godina,

c) na konfiskaciju imovine, s time da se ostavi potreban dio članovima njegove uže porodice.

Premužić Filip:

a) na gubitak narodne časti u trajanju od 8 (osam) godina,

b) na kaznu teškog prisilnog rada u trajanju od 5 (pet) godina,

c) na konfiskaciju imovine s time, da se ostavi potreban dio članovima njegove uže porodice.

Ing. Dojčanski Zvonimir:

a) na gubitak narodne časti u trajanju od 3 (tri) godine,

b) na kaznu teškog prisilnog rada u trajanju od 2 (dvije) godine.

Franić Franjo:

a) na gubitak narodne časti u trajanju od 5 (pet) godina,

b) na kaznu teškog prisilnog rada u trajanju od 3 (tri) godine,

c) na konfiskaciju kupljene radnje bivše vlasništvo Leona Pape u Sarajevu, te kuće i dvaju gradilišta u Zagrebu.

Bračić Josip:

a) na gubitak narodne časti u trajanju od 1 (jedne) godine i konfiskaciju polovine kuće u Sarajevu u kojoj je suvlasnik sa 1/2.

Husedžinović Seid:

a) na gubitak narodne časti u trajanju od 6 (šest) godina,

b) na kaznu teškog prisilnog rada u trajanju od 4 (četiri) godine,

c) na konfiskaciju imovine s time, da se potreban dio ostavi za njegove uže porodice.

Muharemagić Asim:

a) na gubitak narodne časti u trajanju od 3 (tri.) godine,

b) na kaznu teškog prisilnog rada u trajanju od 1 (jedne) godine.

Radošević Albert:

a) na gubitak narodne časti u trajanju od 5 (pet) godina,

b) na kaznu teškog prisilnog rada u trajanju od 2 (dvije) godine,

c) na konfiskaciju radnje.

Čejvanija Edhem:

na gubitak narodne časti u trajanju od 3 (tri) godine.

Sočo Jozo:

a) na gubitak narodne časti u trajanju od 2 (dvije) godine,

b) na kaznu teškog prisilnog rada u trajanju od 6 (šest) mjeseci.

Krečo Nezir:

na gubitak narodne časti u trajanju od 2 (dvije) godine.

Salihbegović Avdo:

na gubitak narodne časti u trajanju od 1 (jedne) godine.

Dr. Šutej Zdravko:

na gubitak narodne časti u trajanju od 1 (jedne) godine.

Galijatović Edhem:

na gubitak narodne časti u trajanju od 1 (jedne) godine.

Lojo Edhem, Behmen Husein i Cvjetnija Hugo na temelju člana 4 odjel 2 zakona o sudu narodne časti oslobadaju se kazne jer su po izvršenju djela aktivnim učešćem doprinijeli ostvarivanju ciljeva oslobodilačke borbe naroda.

Nasuprot tome

Oslobadaju se od optužbe, i to:

Lukić Mijo da bi kao član nadzornog obora Saveza Napretkova zadruga preko Saveznog preduzeća „Drvoze“ vršio lijeraciju drva za račun okupatorske vojske i njihovih pomagača.

Hadžiomeragić Ibrahim i Hadžibegić Asim da bi, kao članovi upravnog odbora Narodne Uzdanice sudjelovali u razgrabljuvanju imovine lica progonjenih od strane okupatora i njegovih pomagača.

Uz izrečenu kaznu teškog prisilnog rada uračunava se osudjenima već izdržani istražni pritvor i to: Alaupović Ante od 20. juna 1945., Dr. Ivanu Subašiću od 1. jula 1945., Iliću Stjepanu od 20. juna 1945., Dr. Franji Raguzu od 30. juna 1945., Rupčiću Šimi od 20. juna 1945., Franiću Franji od 19. maja 1945.

Osim toga konfiskuje se imovina Saveza Napretkova Zadruža, zadruge Narodne Uzdanice kao i pojedinih članica Napretkova zadruga...."

(nastavit će se)

DOMOLJUBNO SLOVO O BOŽI JELIĆU

Domoljublje, ljubav prema domovini i vlastitom narodu, ne dokazuje se isključivo članskom iskaznicom stanovite političke udruge ili organizacije – iako ni to nije nevažno – već se, kao duhovna kategorija, nepatvoren u srcu nosi, djelatno i praktično živi. U tom smislu ni hrvatska riječ ustaša ili ustanik nema i ne smije imati negativno značenje! Štoviše, istoznačnica je za korjenito domoljublje, koje je – ne samo ljudska! – već i evanđeoska (kršćanska) krjepost izražena kroz iskrenu ljubav prema svome narodu i domovini uz toleriranje svih ljudi dobre volje, koji nisu neprijatelji Lijepi Naše Domovine.

Ljubiti Hrvatsku, hrvatski dom i rod može se naučiti u školi ili iz knjiga, ali je najbolje ono domoljublje koje se usađuje u ljudsko srce zauzetim suživotom čovjeka s vlastitim narodom, što istodobno nedvojbeno uključuje stalnu pripravnost na nesebičnu, ustrajnu borbu i žrtvu za stožerni domovinski ideal, a taj je sreća, sloboda i boljšak Hrvatske i hrvatskoga naroda.

Istinsko domoljublje danas je napose potrebito u zlosretnom okružju ponudbe tzv. «europske i svjetske globalizacije», iza čega se podlo kriju opaki prsti masonerije (tzv. slobodnih zidara), koji žele zatrvi nacionalnu samobitnost malobrojnih naroda i malih država. Jedino slijedeći primjere istinskih domoljuba, koji su ponos i dika našemu napačenom hrvatskom rodu, poput dr. Ante Pavelića, Ranka Bobana, Jure Francetića, dr. Ante Starčevića, Eugena Kvaternika, Petra Zrinskog, Franje Krste Frankopana, Nikole Šubića Zrinskog, te zacijelo i suvremene hrvatske legende Bože Jelića – možemo sačuvati ugroženu opstojnost hrvatskog nacionalnog bića i na mučeničkoj krvi naših vrlih bojovnika teško stečenu hrvatsku još necjelovitu državu.

Iako je životni put odličnog i odlikovanog hrvatskog bojovnika Bože Jelića bio posut trnjem i oštim kamenjem, Jelić nikada u svom životu nije opsovao Boga, jer je odgojen u hrvatskome katoličkom duhu u čestitoj, uglednoj obitelji koja je Bogu i narodu dala više svećeničkih franjevačkih zvanja.

Piše:

Ivica KARAMATIĆ

Božo Jelić, rođen 1919. na Širokom Brigu, u ranoj se mladosti suočio s čudovišnom protuhrvatskom tvorbom, Kraljevinom Jugoslavijom (čitaj: «Velikom Srbijom» - op. I. K.), koja je za svog trajanja (1918.-1941.) «progutala» veliki broj nevinih hrvatskih života, te više od dvjesto tisuća hrvatskih katolika nasilno «prevela» na pravoslavlje. Zločinačkom velikosrbijanskom režimu Božo se, već kao mладac, odvažno suprotstavljaо pi-

Božo Jelić

sanjem hrvatskih parola i letaka. U tom smislu ustašku prisegu je položio u kolovozu 1936., od kada se još revnije zalaže za hrvatsku stvar razoružavajući žandare diljem zapadne Hercegovine.

U travnju 1941. godine proglašena je Nezavisna Država Hrvatska, a četnička kreatura, Petrova trula i protunarodna kraljevina, raspala se kao kula od karata za samo desetak dana. Iste godine mlađi Jelić bezodvlačno se daje na raspolaganje narodu i domovini stupajući u ustaški zdrug u vojarni «Ban Jelačić» u Karlovcu, te potom odlazi na Istočnu bojišnicu u sklopu Dragovoljačke legije, gdje s dvojicom zakletih ustaša uzima i ispunjava obvezu čuvanja hrvatskog ratnog barjaka.

Poslije trećega teškoga ranjavanja, iz Staljingrada odlazi u Krakov, a odatle u Stockerau pokraj Beča na oporavak, odakle se još neizlječen, bez liječničkog dopuštenja, sa skupinom ustaša vraća na bojišnicu u Hrvatsku. Priključuje se Vražjoj diviziji u Višegradu s kojom sudjeluje u borbama na Sutjesci tijekom proljeća i ljeta 1943. godine, a nakon vojevanja širom Bosne, na Novu godinu 1945., četvrti je put ranjen na Vraniću kod Posušja i prebačen u bolnicu u Jasenovac, kojega među posljednjima napušta 7. svibnja 1945.

Nositelj je dvanaest ratnih odličja, a odliče za hrabrost mu je osobno uručio Poglavnik NDH, dr. Ante Pavelić. Cijeli križni put je prošao u ustaškoj odori, a u studenom 1945. bježi sa strijeljanja skokom s Carinskog mosta i skriva se u šumi do kraja 1947., kad biva izdan, uhićen i osuđen na dugogodišnju robiju. Godine 1965. emigrira u Njemačku i odmah se priključuje hrvatskim rodoljubima u borbi za hrvatska prava. Od glasovitijih emigranata surađivao je s dr. Brankom Jelićem, fra Vjekoslavom Lasićem, velečasnim Vilimom Ceceljem i drugima.

Događanja 1990. dočekao je spremno i s istaknutim emigrantima obilato je pomagao domovinu Hrvatsku kada joj je to bilo najpotrebitije. Tri dana nakon međunarodnog priznanja Republike Hrvatske, 18. siječnja 1992. godine, vraća se u tuzemstvo, u zavičajni i rodni Trn na Širokom Brigu.

Više puta ranjavan, Jelić i danas nosi gelere u plućima. Predsjednik je Udruge još živućih vojnika NDH na Širokom Brdugu, a tijekom višedesetljetne emigracije bio je dopredsjednik europskih ustaša koje je vodio pjesnik, blagopokojni Ante Vukić. U borbi za hrvatsku državu Jelića je u Njemačkoj neprestance progona hrvatožderna UDB-a, a štitilo ga je njemačko redarstvo. Kao vjeran sljedbenik i zaljubljenik u desetotrajanjsku tradiciju, Božo Jelić primjerom svijetli i mlađim naraštajima pokazujući (im) kako se – unatoč svemu – iskreno može ljubiti hrvatska domovina, gruda i dom! •

PRIČA JEDNOG DRAGOVOLJCA (V.)

Dne 12. rujna 1991. sastanak štaba s ravnateljima bolnice Sv. Duh i bolnice Sestara milosrdnica, te važnih poduzeća. Dogovorena suradnja i način njihove zaštite. Zadužen **Božo Odak**. Organizirati heliodrom za bolnicu Sv. Duh.

Sutradan, 13. rujna 1991. stožeru stiže zapovijed Ministarstva obrane (s oznamkom: državna tajna): pripremiti sve za zaprječavanje. Na nadzornim točkama (punktovima) neka su kamioni spremni. Jedinice za zaprječavanje na zadatku. Jedinice zaštite na zadatku. Kolektor (prije opisan!) pod nadzor.

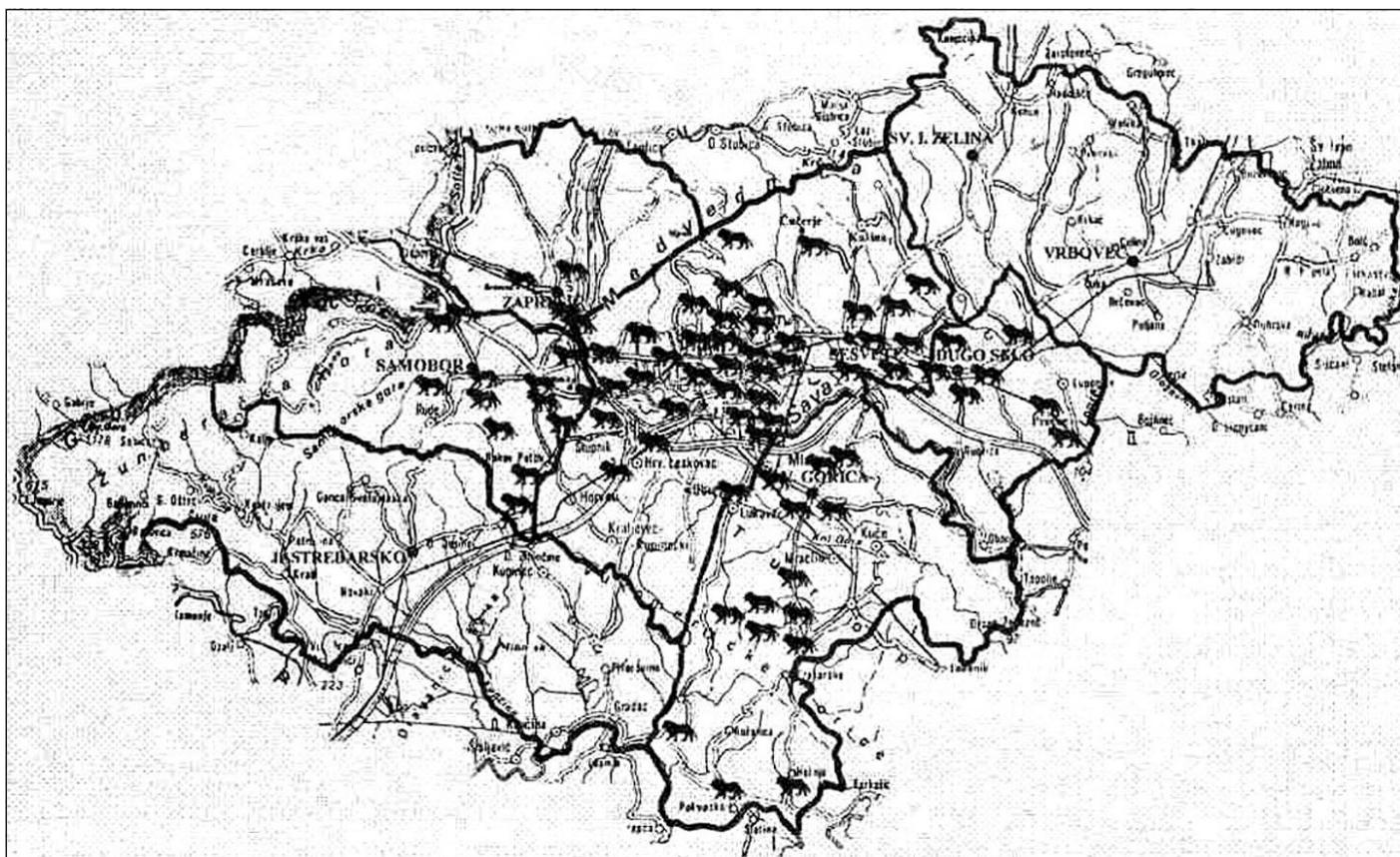
Cetiri dana potom, 17. rujna JNA ispraznila stacionar Kunišćak. Objekt preuzeo štab TO Grada Zagreba. Tog dana u štab dolazi mlađi gospodin, u civilu, predstavlja se: kapetan JNA, na službi u TŠC u vojarni Černomerec. Došao dogovoriti uvjete predaje. Njegovi uvjeti su: diskretno, bez javnosti, bez novinara, u rano jutro. Svatko ide svojim putem. Zadržavaju osobnu imovinu. Oficiri zadržavaju osobno naoružanje. Prihvaćam sve, ali nudim bolje i sigurnije. Organiziran prihvat, hrana, civilna odjeća, radi mo-

Piše:

Dr. Marijan ČUVALO

guće nesigurnosti odlazak pod zaštitom. Ostanak tko želi, u časti, činu i plaći kao i do sada. Garancija: Vlada RH. Prihvaća ponuđeno kao realno, časno i pošteno rješenje. Sve će biti pripremljeno za sutra u jutro. Sa skicom dogovorenoga odlazim u policijsku postaju, zapovjedniku gosp. **Vargi (Ivan Rukavina)** otiašao u Gospic, gdje će biti korisniji, kako je sâm rekao, nego ovdje, zasluzio svaku čast i poštovanje. Usput, dok pišem ovaj tekst, u rujna 2006., slušam kontakt-emisiju na radiju, posvećenu braniteljima, i čujem gosp. Rukavinu kako objašnjava da je cijeli rat proveo kao djelatna osoba, a da u vojnoj evidenciji стоји: Dana provedenih u Domovinskom ratu - nula. Podsjetilo me to na slučaj moga sina **Zvonimira**, djelatnog pukovnika HV, s tri odlikovanja i medalje Bljesak i Oluja, a u evidenciji PU Medveščak, u kartonu piše samo da je djelatni pukovnik HV. O ratnom putu ni

slova, dana provedenih u Domovinskom ratu - nula. Nagovarao sam ga da regulira status, radi obiteljske tradicije i njegove kćeri **Lucije**. Ne želi se ponižavati pred kojekakvim službenicima: moji pretpostavljeni znaju gdje sam bio i što sam radio. Neka odrade svoj posao do kraja, a ne da samo brinu o sebi. Prisjećam se birokratskog postupka prema sebi. Dok je bilo časno biti branitelj, nisam se zanimao za status. Nakon izbora 2000. slušam ministra **Pančića** na radiju kako ruži duh i smisao hrvatskog dragovoljca i branitelja. Skinuo sam bijelu kutu i otiašao u PU Medveščak, u vojni ured, i zatražio, kako mogu saznati vodim li se kao branitelj. Uslužni gospodin očitava sa zaslona: Da, vodite se. Molim Vas, pište mi potvrdu da sam branitelj. Napet sam kao struna, iznerviran Pančićevim omalovažavanjem branitelja. Primjećuje to i službenik, pa mi obazrivo kaže da moram podnijeti zahtjev na propisanom obrascu i dobit ću rješenje. Ali, zašto će vam to? Rješenje će prikucati na vrata gdje radim i gdje stanujem, da svi vide da sam i ja sada taj «nečasni». Dobacuje službenica iz druge

Čuvane zapreke u Zagrebu u jesen 1991.

prostorije, kroz otvorena vrata: A gdje si se ti to borio. Jurnula mi je krv u glavu, htio sam skočiti i lupiti joj glavom o zid. Ipak, svladao sam se, ta spišulja ne zavređuje tvoju blamažu. Smiri se. Smiri se. Prošlo je bez incidenta. Poštovani gosp. Rukavina, birokracija je vječna! Otkucao sam tekst dogovorenoga, izvijestio Vedriša i Ordulja. Oko 22 sata nosim tekst u Banske dvore, u ured gosp. **Manolića**. Primio me na hodniku, pročitao tekst, nema primjedbi. Priči izvršenju. **Marina Matulović-Dropulić** zadužuje se premiti prihvat i osigurati dogovorenog. Cijela noć protekla je u iščekivanju, pripremama. Nadzirem sve što mogu, da se dogovorenog ispoštuje. Jutro došlo i prošlo, iz vojarne ni glasa čuti. Ni danas mi nije jasno, je li to bilo ozbiljno ili samo izviđanje. Tekst uvjeta sačuvan je.

U centru veze u štabu osigurali smo liniju za građane i danonoćno dežurstvo. Građani su javljali o svemu što im se činilo sumnjivim. Mi smo dojave filtrirali i slali dalje prema planovima i dogovorima. Događaj s dojavom bake u sumrak, naveo nas je da sve dojave primimo ozbiljno.

Javljam se na telefonski poziv, glasno ponavljam što mi govori jedna, očito starija gospoda, i bilježim u rokovnik. Gospoda javlja da je iz tramvaja, u sati toliko, vidjela čovjeka s puškom u ruci na 4. katu zgrade, te i te, ugao ulice te i te. Čujem kako netko od prisutnih kaže, baka je zamijenila metlu za pušku, sumrak je, slabo se vidi. Prihvata drugi i traži da ponovim adresu koju sam zapisao. Pa ja tu stanujem. Na tom katu su Sokoli, zaštitari, ono imaju oružje. Baka je vidjela pušku, a ne metlu. U nedoumicu me doveo postariji gospodin, s pričom da u dvorištu vojnog objekta u Selskoj ima podzemni prostor u kome ima vojnika. Diskretno, šećući obilazimo objekt, a gospodin mi pokazuje gdje bi trebao biti taj objekt, pokazuje šaht na uglu škole preko puta i tvrdi da je to jedna od vanjskih komunikacija podzemnog skloništa. Vjerovati ili odbaciti kao neodgovorno gubljenje vremena. Odlazim u Ilicu 25, k **Mateši**, predajem im gospodina i priču, pa neka odluče. Oni odmah vade specijalne karte i traže podatke od toga gospodina. Kako sam imao neodgodiva posla otiašao sam, pa ni danas ne znam kako je priča završila.

Možda me je Mateša poslao u jednu stvar.

Marko Grbeš revno prihvata sve dragovoljce i upućuje ih na dogovoren adresu. Tih dana zovu me, traže odgovornog. Slušam glas s druge strane žice, na hrvatskom kaže, zove iz Austrije u ime 40-tak njih, voljni su doći i boriti se s Hrvatima, traže kontakt i način prihvata. Namještajka, da se dozna ponešto o priimanju stranaca u HV, a što ako je stvarno. Dragovoljce smo inače upućivali na Tuškanac ili kod stadiona Dinamo. Za svaki slučaj ne spominjem ni jedno, već kad se odluče, neka mi se javi na ovaj telefon, a

ništa, jer hrvatski vojnik ne pljačka. Idete organizirano i tako se i vraćate. U popodnevnim satima vraćaju se grupice, bez reda, kamoli vojnički. Gledam dvojicu kako iz kamiončića pretovaraju teške vojničke sanduke u automobil bez oznaka. Pitam ih, što je to. Pa, svi su uzimali, pa uzeli i mi, za svoju jedinicu. Podsjetio sam ih na upute na odlasku, da ne idu u pljačku, već na ratni zadatak, a ovo što rade je pljačka. Pravdali su se, ali nisu vraćali sanduke. Nikakva uvjerenjava da vrate nisu bila od koristi, pa sam postupio vojnički. S pištoljem u ruci naređujem, vraćaj ili pucam. Ja sam Vaš zapovjednik, vodite računa da na ovo imam ne samo pravo, već je to moja dužnost. Vratili su sve u kamion, a ja sam kamion odvezao i predao u policiju zapisnički. Radilo se o 5 sanduka s po 8 granata, ukupno 40 granata. 2675 metaka cal. 7,9 mm, 2 nabojnjače. Primio zamjenik zapovjednika. Priznanicu čuvam. Nedugo iza toga našao sam ispod stare fotelje, u metalnom pakiranju 750 metaka za pušku Thompson. Netko donio, ali nije imao hrabrosti iznijeti van.

Dana 19. rujna 1991. javljaju mi da je vojarni Kumrovec otvoren plin oko 12 sati. Oko 14 sati moji pokušali zatvoriti plin, ali odustaju pod prijetnjom oružja vojnika JNA. Nisam uspio doznati tko je dao nalog za otvaranje plina. Očito imaju svoje ljude među nama.

Tri momka javljaju se u Gardu.

Okružili smo vojarne. Znamo što imaju. Demonstriramo silu i na način da jedan topić, kojeg vuče neko vozilo, vrtimo ga oko vojarni mijenjajući detalje, da izgleda kako ih imamo u svršku. U noćnom obilasku straža posebno se istakao **Leonardo Franić**. Jedini koji je imao svoje oružje. Obučen u crno kožnato odijelo, poskočio bi prije odlaska u obilazak straža, da što ne zvoni po džepovima, i nestao u mraku zamračenog Zagreba. Na primjedu, pazi da te naši ne upucaju, odgovorio bi, svakog ču ja iza leđa potapšati, prije nego me primijeti. Tih dana otiašao je kao dragovoljac u Gospić.

Dne 22.09.91. odlučio sam uputiti ultimatum za predaju. Naslovio sam ga na pukovnika **Rajevića**, i oko 12 sati osobno ga odnio na portu vojarne. Predao sam ga zapovjedniku straže, jer me nisu pustili unutra osobno ga predati. Tekst u prilogu.

Spomenik bombi "Trnjanki"

ja ču organizirati sve ostalo. Nisu mi se više javljali.

Javlja mi se **Damir Markuš**, da je kao vojnik bio kurir zapovjednika Lastova, pita kome može prenijeti što zna o toj vojnoj bazi.

Kada je osvojeno skladište Duboki jarek, traže od mene, pošalji 300 ljudi, odmah, radi pražnjenja skladišta. Izdajem zapovijed zapovjedniku Narodne zaštite, svaka od deset mjesnih zajednica daje 30 ljudi, podijeljenih na desetine, vodi ih desetnik. Na čelu svih zapovjednik Narodne zaštite. Na organiziranom odlasku na zadatak, obraćam im se da idu na ratni zadatak, neka ga obave časno kako se pristoji hrvatskom vojniku. Ne otuđujte

15 minuta nakon predaje ultimatuma, tekst se čita ispred vojarne preko ručnog razglosa. Dobivam obavijest iz krznog štaba grada, da ne dopuštaju nikakvu samostalnu akciju. Gosp. **Barišić** iz Ministarstva obrane izvješćuje nas da ako dođe do predaje, nema ulaska u vojarnu; zaposjeti izvana i čekati. Međunarodna misija traži sastanak. Hoće razjasniti ultimatum i koliziju s netom sklopljenim primirjem. Objasnjavam: akciju smo planirali ranije, za sporazum smo saznali na vijestima u 15 sati i prekinuli akciju. A 15 sati je bio rok za predaju ili mi nastupamo. Vojarne u Zagrebu, posebno VTŠC u Črnomercu, nisu bile samo u nadležnosti područnih štabova, već Gradskog, Regionalnog i Republičkog krznog štaba. Što su, kada i kako dogovarale više instance, ja nisam znao, niti su nas obavještavali o svojim kontaktima. Na samom početku upozoren sam: ne radite ništa sami, pripremite se i čekajte našu naredbu. Dva puta sam dobio nalog, ove noći budite spremni, oba puta morao sam otkazati negdje oko 2 sata, i napustiti polazne položaje. Problem je bio povući jedinice. Uvijek su to doživljavali kao izdaju, pa je postojala opasnost nekontroliranog ispada pojedinaca. Glasine su učinile svoje. Izdajem obavijest zapovjednicima vojarni, nema kretanja izvan vojarni, nema odlaska u trgovinu, nema izlaska niti ulaska u vojarnu, hranu dobivaju po »trebovanju» za točno naveden, poimeničan, broj osoba. Uključit ćemo vodu, struju, telefon. Medicinska pomoć po potrebi. Blokada ostaje. Potpisujem u ime štaba i osobno nosim na portu vojarnе.

23. rujna 1991. sastanak u Gornjogradskoj vijećnici svih uključenih u obranu Zagreba. Vedriš uvodno upozorava da za sve akcije odobrenje daje gradski štab. Primjedbe, prijedlozi. Predbacujem načelniku policije grada gosp. **Devčiću** traljavo odrađenu akciju. Hapsiti izvan žice. Analiza i tekući zadaci.

Dne 24. rujna 1991. **Vlado Kolak** i ja, oba vijećnici SGZ, na naš zahtjev, odlazimo u zapovjedništvo CTVŠ, kao predstavnici grada domaćina, na neformalni razgovor. Primljeni smo na prvom katu, u salonu za sastanke. U vojarni sa desne strane Illice. Nas dvojica, njih desetak. Cijeli aranžman puta od porte, preko dvorišta, kroz zgradu, bio je pripremljen da nas impresioniraju silom

kojom raspolažu. Vojnici utegnuti, pod punom ratnom opremom, s najsvremenijim naoružanjem, mine raspoređene duž puta. Upozoravaju nas da se krećemo isključivo stazom. Predstavljamo se, u kojem smo svojstvu tu. U pripremi za sastanak prolistao sam sve bilješke za takve susrete. Uvodno izlažem uglavnom ono što sam skicirao, Izabrani smo na demokratskim izborima, kojima svijet nije imao zamjerki. Želimo izgraditi zajednicu po najvišim svjetskim standardima i pod međunarodnom kontrolom, društvo u kojem će svi biti jednaki, bez privilegiranih, uz zaštitu svih ljudskih, vjerskih i nacionalnih prava. Da omekšam situaciju, izbjegavam optužbe, prijekore. Dobro došao svatko tko nam se želi pridružiti. Kao čin dobrih namjera, neka uklone mine s ograda, jer djeca se penju pa može doći do tragedije. Zapovjednik bilježi sve što govorim, da bi odmah zategnuo konom-pac, jer za sve optužuje Hrvatsku. JNA, po njemu samo odgovara na provokacije. Tvrđi da u je zvoniku obližnje crkve (crkva sv. Ante na sv. Duhu) mitraljesko gnijezdo. Vidi se da nema pojma o hrvatskoj tradiciji odnosa s crkvom. Govori ono što bi on uradio, da je na našem mjestu. Nudim mu da iz ovih stopa odemo u zvonik, pa ako nađe bilo kakav trag onog što tvrdi, da će se ja baciti sa zvonika.

25. rujna 1991. opet sastanak, na naš zahtjev. Kolak, ja i predstavnik zagrebačkog korpusa. Ne pretresaju nas. Odlučili smo ovaj put ne nuditi ruku pomirnicu, već nastupiti vojnički. Čitam skicu zahtjeva, koje će iznijeti:

1. Dati ultimatum od 24 sata, da se izjasne, na čijoj su strani. Nakon toga objavljujemo njihova imena u tisku.

2. Oni koji ne priznaju Hrvatsku, moraju je napustiti do...

3. JNA ne sluša svog vrhovnog zapovjednika, predsjednika Predsjedništva gosp. **Stipu Mesiću**, niti predsjednika Izvršnog vijeća Jugoslavije, gosp. **Antu Markoviću**.

4. JNA nema legalitet u Hrvatskoj i njezine akcije su nezakonite. U Hrvatskoj je ona okupatorska i osvajačka vojska, pa se ne radi o građanskom ratu, već agresiji na Hrvatsku. JNA nije više vojska Jugoslavije.

5. JNA je nezakonito zatvorila zračni prostor nad Hrvatskom, da bi neometano mogla razarati i ubijati.

6. Neka se stvore vojske saveznih država, neka se stacioniraju unutar svojih granica. 7. Pomozite u tom i budite čimbenik mira i garancija novog saveza i novih odnosa.

8. Vlada Republike Hrvatske donijela je odluku da JNA mora napustiti Hrvatsku, jer ona nije više savezna vojska.

Izložio sam to, nazvao ih četnicima, jer su se svrstali na njihovu stranu. Odgovaraju da oni slušaju samo svog ministra vojske i nikog više. Posebno se pukovnik **Ivan Mazić** narogušio na moju odrednicu da su četnici. Ustao sam, prišao prozoru i pokazao na niz prozora zgrada s druge strane Illice. Pogledajte ove prozore, to su otvori tvrđava iza kojih su cijevi uperene na Vas. Okruženi ste. Protiv naroda nitko nije dobio rat. Znamo da ste cijevi uperili na Plivu i Pivovaru, da bi potrovali pola Zagreba, ali u tom slučaju nitko živ ne će izići odavde. Ionako bijes građana sve teže obuzdavamo.

Dne 26. rujna 1991. osobno predajem pismini ultimatum, da napuste objekte do 20 sati, nakon tog tretirat ćemo vas kao neprijateljsku vojsku. Zavodimo tvrdu blokadu, bez sile, bez pucanja, jedino demonstriramo moć. Od Grada tražimo: zatvorite sav promet u ovom dijelu grada, šaljemo skicu na koje prometnice se to odnosi. U 20,30 sati Kolak i ja odlazimo po odgovor. Ostajemo, borit ćemo se, odgovorili su.

27. rujna 1991. Kolak mi je ponudio pomoć jedinice iz Sesveta, koja se dokazala kod preuzimanja nekih objekata u Sesvetama. Nisam provjerio, jesu li ispostovani svi uvjeti kod premještanja jedinica. Trebao sam upoznati s tim Gradske štab i Zagrebački korpus. Prigovorili su mi da ih zaobilazim, a Mateša me pita, čija je to vojska. Moj propust. Problema sam postao svjestan tek kada su zatražili večeru. Štab nije imao svoju opskrbu, svatko je nosio hranu za sebe od kuće. Doručak ujutro je osigurao gosp. **Ordulj**, narudžbenicama: od pekara **Kosa** 230 peciva, od Unikonzuma 230 mesnih doručaka i 230 sokova u tetrapaku od četvrt litra. Nakon doručka zatražio sam da se vrate u svoju bazu. Iskustva nikad dosta.

(nastavit će se)

PREŠUĆENE ŽRTVE ĐAKOVA I ĐAKOVŠTINE U DRUGOM SVJETSKOM RATU I PORAĆU

Hrvatsko društvo političkih zatvorenika Ogranak Đakovo objavilo JE u svibnju 2007. žrtvoslov pod nazivom *Prešućene žrtve Đakova i Đakovštine u Drugome svjetskom ratu i poraču*. Priredivači su **Mato Lukačević** iz Trnave kod Đakova, **Mladen Đaković** iz Đakova, te **Stjepan Jakab** i **Ivo Tubanović** iz Selaca Đakovačkih. Urednici su **dr. Vladimir Geiger** i **prof. Branko Ostajmer** iz Hrvatskog instituta za povijest u Zagrebu, te **Sanja Rogoz-Šola** iz Đakova.

Naglasak je ovog žrtvoslova na partizanskoj i komunističkoj represiji i zločinima u Drugome svjetskom ratu i poraču u Đakovu i Đakovštini, odnosno o žrtvama koje su prouzročili partizani i komunisti, ali i na stradanjima i žrtvama vojnika u borbi protiv partizanskog pokreta i komunizma tijekom Drugoga svjetskog rata. Naime, pretežit broj u ovom žrtvoslovu navedenih osoba nije u vrijeme vladavine komunista i tzv. socijalizma u domovini spominjan, odnosno držan žrtvama i stradalnicima, niti je to bilo uputno. Bili su, jednostavno rečeno, prezreni i prešućivani. U stvaranju mitske slike povijesti, pobednici su sebi pripisali ulogu Dobra, a poraženima ulogu Zla. Nakana je pak ovog žrtvoslova, dati pijetet svim tim žrtvama, znamenim i neznamenim, koje je komunistički sustav uporno nastojao izbrisati iz povijesnog sjećanja.

Žrtvoslov za Đakovo i Đakovštinu donosi na temelju arhivskih podataka, literature i ikaza suvremenika popis i podatke (jednim dijelom s fotografijama) za 2817 osoba, vojnika i civila, stradalih/žrtava tijekom Drugoga svjetskog rata na različitim bojištima i na različite načine, te u neposrednom poraču 1945., posebice na Bleiburgu i na "križnim putovima" i u različitim logorima u Sloveniji i drugdje na području Jugoslavije.

Piše:

Sanja ROGOZ-ŠOLA

Prema svim pokazateljima, znatan broj Hrvata i drugih, iz Đakova i Đakovštine stradao je ili nestao upravo u poraču. Naglasak je ovog žrtvoslova na ratnim i poslijeratnim žrtvama/stradanju Hrvata. Tome je i razloga, jer naime najveći broj navedenih osoba, nije ranije zabilježen kao stradalnici i žrtve, ma koji tomu razlozi

zivnih sredstava tijekom rata i u poraču, a ranije u žrtvoslovima i prikazima nisu spominjane i navođene žrtvama.

Proslav žrtvoslova je napisao biskup đakovački i srijemski **mons. dr. Marin Srakić** koji kaže:

«[...] Savez kršćanskih demokratskih stranaka u Europi osudio je nacizam i komunizam, a kod nas se spomenuta osuda Vijeća Europe nije čestito ni spomenula.

Doista, punih pedeset godina zemlja je pokrivala zločine što su ih počinili komunizam i njegovi sluge, u prvom redu partizanska vojska, ta "najhumanija armija svijeta". O tome se nije smjelo govoriti, a kamoli pisati. No, dok svjedoci tih zbivanja jedan za drugim umiru, na vidjelo izlaze dokumenti sačuvani u privatnim i službenim arhivima. Povijest tog razdoblja naše nacionalne povijesti pisali su pobjednici i "osloboditelji", a učenici su u školi učili i znali napamet "ofenzive" i partizanske marševe, a o marševima smrti, o "križnim putovima" i o hodu prema stratištima nisu ni sanjali. To nisu bili rijetki ekscesi, kao što to neki naši političari još uvijek bezočno tvrde, nego smisljene i organizirane likvidacije, čak i onih koji su mogli jednoga dana biti potencijalni neprijatelji. [...] Jedna skupina boraca za istinu sastavljujući ovu knjigu htjela je da bar jedan mali djelić istine izade na vidjelo. Nisu to učinili zato da čitajući potresne sudbine brojnih žrtava

smisljam kako da ih osvetimo, nego da učinimo sve da se tako nešto ne ponovi. Iskustvo starije generacije neka bude opomena mladima. Znali su, dokle god se ne izrekne istina o Drugom svjetskom ratu i poraču, ne može se na nj staviti točka. Znali su i to da istinu nije lako podnijeti, kao što pjeva pjesnik: "Istina bode k'o drač, istina siječe k'o mač. Istinu podnijeti nije lako, istinu ne podnosi svatko". Zato

PREŠUĆENE ŽRTVE ĐAKOVA I ĐAKOVŠTINE U DRUGOM SVJETSKOM RATU I PORAĆU

bili. Popisani su oni koji su stradali, poginuli kao pripadnici oružanih snaga NDH i pripadnici njemačke vojske, ali i pripadnici Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije koje su ubili partizani, ili oni koji su kao vojnici ili civilne osobe stradali/žrtve od partizana/komunističkih vlasti tijekom rata i/ili u poraču. Popisane su i osobe stradale nesretnim slučajem, uglavnom od eksplo-

zamagljuj i laži!? A ponajviše znali su Isusovu riječ: "Istina će vas oslobođiti" (Iv 8,32).»

Žrtvoslov se sastoji od dva osnovna dijela. Nakon Proslova biskupa mons. dr. Marina Srakića slijedi uvod dr. Vladimira Geigera naslovljen *Partizanska i komunistička represija i zločini u Drugome svjetskom ratu i poraču*, a potom pojmenični popis vojnih i civilnih stradalnika i žrtava u Drugome svjetskom ratu i poraču za Đakovo i Đakovtinu u kojem su navedeni podaci o nadnevku i mjestu rođenja, ime roditelja, narodnost, radi li se o civilu ili pripadnosti vojnoj postrojbi, okolnosti stradanja, s postojećim fotografijama za neke od njih.

Uz popis žrtava i stradalnika u Drugom svjetskom ratu i poraču s područja Đakova i Đakovštine u žrtvoslovu su popisane i žrtve i stradalnici Drugog svjetskog rata i porača rodom i prebivalištem izvan Đakovštine poginuli/ubijeni/umrli od posljedica rata (i sahranjeni) na području Đakovštine, te žrtve i stradalnici Drugog svjetskog rata i porača rodom iz Đakovštine, s prebivalištem drugdje. Slijede iskazi/svjedočanstva o žrtvama i stradalnicima Đakova i Đakovštine, njih 120 po mjestima uz koje su objavljene i fotografije. Objavljena su također kao prilog svjedočanstva (njih 5) o događajima u Ruševu i Sovskom Dolu, selima u Požeštini, gdje su mnoge osobe iz Đakova i Đakovštine pobili partizani u neposrednom poraču. Kao prilozi slijede novinski članci, dokumenti i kratki tekstovi, dijelom s fotografijama, koji opisuju neke važnije i zanimljivije događaje u Đakovu i Đakovštini u vrijeme Drugoga svjetskog rata, s prikazom civila i vojske NDH. U žrtvoslovu su doneseni i dokumenti o protjerivanju njemačkih, mađarskih i hrvatskih obitelji iz sela Đakovštine pod partizanskom vlašću početkom prosinca 1944. Slijede kraći tekstovi o partizanskim logorima u vrijeme Drugoga svjetskog rata u okolini Đakova.

Logor Paučje NOV i PO Hrvatske osniva u veljači 1943. za Diljsko vojno područje. U šumi zvanoj Seget uz selo Paučje bio je partizanski Prijek vojni sud. Prema iskazima suvremenika, neki, navodno pročetnički usmjereni partizani, u Paučju

su likvidirali i "nepoželjne" pripadnike partizanskog pokreta. Nakon rata u šumskim jarcima oko Paučja nailazilo se na ljudske kosti. Broj žrtava nije utvrđen, a grobišta nisu istražena.

Na tromedži bivših općina Našice, Đakovo i Požega nalazi se šuma Živčane, gdje su u vrijeme Drugoga svjetskog rata osnovali partizani svoje baze u ranu jesen 1942., a tamo se nalazio i Rajonski obavještajni centar (ROC). U logor Živčane partizani su zatočili mnoge civile i vojnike, žitelje s područja Đakovštine, Našice i Požege. Prema iskazima zatočenika u Živčanama su bile gotovo svakodnevne likvidacije osumnjičenih. Broj žrtava nije utvrđen, a grobišta nisu istražena. Kako je u Živčanama potkraj 1944. zavladao tifus, partizani su bili primorani napustiti logor.

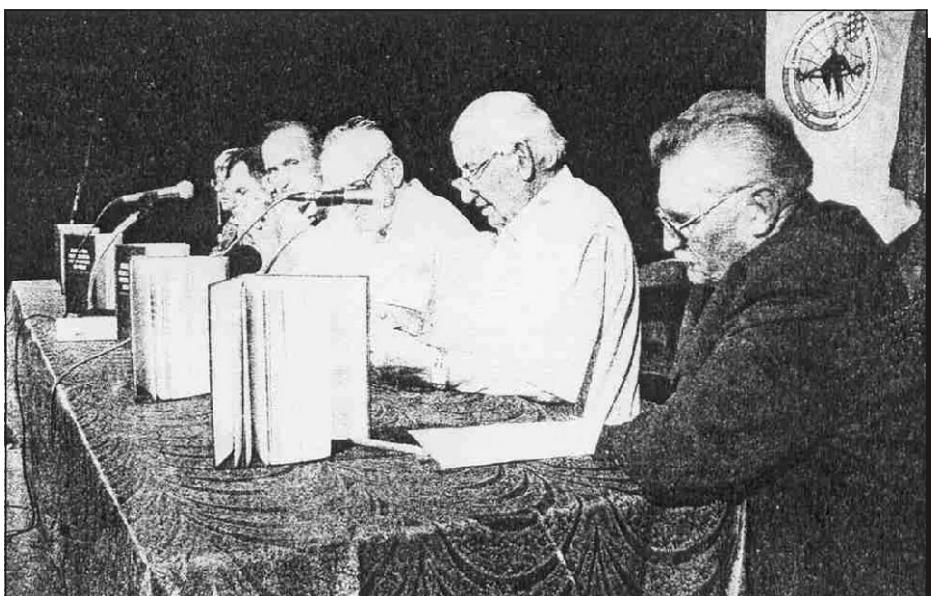
Opisana je i sudska domobrana iz Đakovštine u logoru Ravnice kod Omiša. Među pripadnicima 15. pješačke domobranske pukovnije, koja se potkraj 1942. nalazila u Tesliću, bilo je i nekoliko vojnika iz Đakovštine, koje su izdajom zarobili partizani. Početkom 1943. Talijani su doveli 689 vojnika u Ravnicu kao u logor za zarobljene partizane, a nakon što su utvrđili da su to domobrani zaraženi tifusom, u logoru su ih zadržali kao u karanteni. Iz podataka u Matičnoj knjizi umrlih proizlazi da je od početka ožujka do početka lipnja 1943. na predjelu Garma pokopano 100 vojnika iz logora u Ravnicama. Iz Slavonije ih je bilo najviše, i to iz

okolice Slavonskog Broda, zatim Đakova, Osijeka, Donjeg Miholjca i Našica, te iz Valpova i drugih mjesta. Godine 1996. su ekshumirani i sahranjeni u spomen-kosturnici u groblju Vrisovci.

Pod naslovom *Oslobodenje/"oslobodenje" Đakova 1945.* je objavljeno nekoliko zanimljivih tekstova različite svjetonazorske i vremenske provenijencije pod naslovom *Jugoslavenska Armija onemogućila je izvršenje novih zločina ustašama, Borbe za oslobođenje Đakovštine i O borbama za Đakovo i okolicu u travnju 1945.*, te tekst *Nizu se pokolji*.

Slijede tekstovi o najvećem stratištu i grobištu u Đakovštini – Parokovoj livadi. Ulaskom partizanske vojske u Đakovo, 16. na 17. travnja 1945. uhićeni su mnogi građani, vojnici i civili, a dva dana nakon uhićenja počele su u Đakovu likvidacije. Od uhićenih Đakovčana oko 75 do 80 ih je strijeljano u Đakovu, u voćnjaku župnog dvora (nazivanom i Parokova livada). Grobnica je udaljena stotinjak metara od glavne gradske ulice. Nakon nekoliko dana neki leševi su iskopani iz zajedničke grobnice. Međutim vlasti su pod prijetnjom smrte kazne zabranile daljnje iskopavanje, pa je 65 do 70 leševa ostalo u zajedničkoj grobnici, koja do danas nije istražena.

Zatim slijedi tekst o grobištu na gradskom groblju u Đakovu iza mrtvačnice. Prema izjavama svjedoka, nakon ulaska partizana u Đakovo u raciji koja je usli-

S predstavljanja knjige 26. svibnja 2007.

I. Aščić i I. Tubanović daruju knjigu provincijalu Miji Džalanu

jedila, uhićeni vojnici odvedeni su u sjedište OZN-e u Đakovu, a zatim su otjerani u Strossmayerov park, gdje su smaknuti zajedno s pet talijanskih vojnika, zarobljenika, koji su pekli kruh za potrebe njemačke vojske. Ukupno je, prema izjavama suvremenika, na gradskom groblju iza mrtvačnice, sahranjeno oko 20 vojnika, Hrvata, Nijemaca i Talijana.

Najpoznatije stratište i grobište vojnika i civila iz Đakova i Đakovštine nalazi se u Ruševu (općina Čaglin, Požega). Nakon ulaska partizana u Đakovo uhićeno je, prema popisu OZN-e više od 200 osoba (prema nekim navodima i više od 500), civila. Prema navodima suvremenika, dva desetaka uhićenih Đakovčana partizani su otjerali u Ruševu, a putem su uhitili i neke mještane usputnih sela. Svi uhićenici doterani su u Ruševu (navodi o brojevima su

različiti, od nekoliko desetaka do oko 130 i više od 200 osoba), likvidirani su i pokopani u nekoliko, najmanje šest zajedničkih grobnica. Među ubijenima bili su civili, zatim pripadnici ustaške mladeži, te pripadnici oružanih snaga NDH. Prema navodima suvremenika iz Ruševa, likvidacije su izvodili pripadnici 21. srpske divizije i 6. ličke brigade NOV i PO Jugoslavije.

Doneseni su i prilozi o stratištu i grobištu u šumi Bagramik između Vrbice i Kešinaca i o Crnom potoku nedaleko Zoljana kod Našica. Slijedi nekoliko arhivskih dokumenata, koji govore o događajima u Đakovu i Đakovštini u neposrednom početku.

Poglavlje *Poslijeratni logori za Nijemce Đakova i Đakovštine*, prilog dr. Vladimira Geigera, opisuje poslijeratnu sudbinu Nijemaca u logorima Đakovo,

Josipovac kod Osijeka, Valpovo, Velika Pisanica kod Bjelovara, Krndija, Pusta Podunavlje u Baranji, Tenja/Tenjska Mitnica, Gakovo i Knićanin/Rudolfsgrad.

U drugom dijelu žrtvoslova donesen je abecedni popis političkih zatvorenika iz Đakova i Đakovštine 1945. – 1990. (njih 171) s osnovnim podatcima (jednim dijelom i fotografijama), te kratkim opisom njihovih судбина. U prilogu su popisani i politički zatvorenici koji žive ili su živjeli u Đakovu i Đakovštini (njih 9), a u vrijeme izdržavanja kazne su imali prebivalište negdje drugdje. Doneseni su iskazi/svjedočanstva političkih zatvorenika i članova njihovih obitelji (njih 13), a u prilogu su u preslici ili prijepisu 34 dokumenta (optužnice, presude, otpusnice, kazneni listovi, letci i dr.) i novinski članci, koji se odnose na političke zatvorenike.

Podaci o političkim zatvorenicima iz Đakova i Đakovštine od 1945. do 1990. navedeni su prema iskazima živućih političkih zatvorenika, članova obitelji političkih zatvorenika, podataka iz tiska i literature, dostupnih dokumenata u privatnom posjedu i arhivskoga gradiva, te podataka Hrvatskoga društva političkih zatvorenika. Podaci su nepotpuni, a moguće ponegdje i netočni. Navedeni podatci mogu biti temeljem za daljnja istraživanja i prikupljanja podataka, koja bi trebala rezultirati potpunijim popisom i prikazom sudbina političkih zatvorenika iz Đakova i Đakovštine.

Na kraju žrtvoslova nalazi se popis korištenih izvora i literature, sažeti na engleskom i njemačkom jeziku, te kratka crtica o priređivačima. •

KOMEMORACIJA U ŠTRIGOVI NA DVD-u

Cijeli tijek komemoracije i mise zadušnice u Štrigovi, o kojoj smo izvjestili u prošlom broju Političkog zatvorenika, snimljen je na DVD (traje oko 2 sata) i može se nabaviti u prostorijama Društva za obilježavanje grobišta ratnih i poratnih žrtava, Kolodvorska 3 Varaždin. Kako u ljetnim mjesecima nema nikoga stalno zaposlenog u uredu, snimku komemoracije, pod nazivom „Štrigova 2007“ najjednostavnije se može dobiti uplatom priloga od 70 kuna na račun Društva i dostavom kopije uplatnice zajedno s adresom i eventualno telefonom, na adresu Društva. Adresa i žiro-račun glase: DRUŠTVO ZA OBILJEŽAVANJE GROBIŠTA RATNIH I PORATNIH ŽRTAVA, Kolodvorska 3, 42000 Varaždin, žiro-račun 2360000-1101736832, kod Zagrebačke banke d. d. (ft)

SJEĆANJE NA IVANA JAVORA

U 96. godini života, 2. lipnja ove godine preselio se u vječnost politički uznik osuđen na 10 godina robije, naš dragi prijatelj **Ivan Javor**, izdanak slavne loze **Stipe Javora** i bratić časne zapovjednice ustaške ženske loze **Irene Javor** koju su **Titovi** partizanski krvnici objesili u Mariboru, kako tvrdi očevidac **M. Gjurgjević**.

Ivan je svoju robiju izdržavao u Lepoglavi i Staroj Gradiški.

S ponosom se sjećamo toga ponosnog Ličanina, koji je svakog utorka nazočio druženju male skupine prijatelja Podravaca u 11.00 sati u klubu HDPZ na Krešimirovu trgu, dok nas od tamo nije istjerao **Marko Dizdar** sa svojom «bratijom». Okupljali se bivši politički uznici da proslave o dnevno-političkim događajima, ali i da progovore o svojoj mladosti i robijanju za Hrvatsku. Bili su to ugodni razgovori prijatelja uz kavicu (ne Mesićevu) i kolačiće što bi ih donijele gospođe **Iva, Vera ili Nada**. Naš je starina svojom otmješću i ponosnim držanjem bio radivo viđen gost u ovom društvu. Svi su ga poštivali zbog njegovih godina, još više zbog njegove nepokolebljive vjere u Boga i Hrvatsku.

Izlaskom sa robije on je svoju djecu i unučad odgajao u hrvatskom i kršćanskom duhu.

Zato njegova unuka u ime svih, svom dragom djedu šalje posljednji javni pozdrav i veli: «Naučio si nas poštenu, ljubavi prema bližnjemu i prema domovini Hrvatskoj, te nadasve vjeri u Boga. Počivao u miru. Tvoji Iva, Hrvoje, Zrinka, Maja, Ivan, Maja i Tomica.»

Mi, Tvoji supatnici, zahvaljujemo Ti što si bio častan hrvatski robijaš i slijedio svoga velikog uzora, Stipu Javoru. Neka Ti bude laka hrvatska gruda, počivaj u miru do uskrsnuća mrtvih.

Kaja PEREKOVIĆ

U SPOMEN

JOSIP TABAK

književnik, prevoditelj, politički uznik

Sarajevo, 1912. – Zagreb, 2007.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN

IVAN JAVOR

umro 2. lipnja 2007. u 96. godini života.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN

EMILIJA KUTLEŠA - EMICA

preminula 27. lipnja 2007. u 90. godini života

Laka joj bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN

PAULA NOVAK, rod. Korajlija

rođena 23.8.1927. u Sarajevu, preminula 4.6.2007.

Vojni sud komande zagrebačkog vojnog područja (br. 19/46, od 21.1.1946.) osudio ju je na 5 godina zatvora s prisilnim radom, što je odrobijala od 5. studenoga 1945. do 5. studenoga 1950. u KPD Slav. Požega.

Neka joj je laka hrvatska zemlja!

HDPZ Podružnica Zadar

IN THIS ISSUE

The President of INTER-ASSO **Jure Knežović** reports on the 15th Congress of the International Association of Former Political Prisoners and Victims of Communism, which was held in Prague on 22 – 25 June 2007. The Congress was held under the auspices of the President of the Republic **Dr. Klaus** and the President of the Senate **Dr. Sobotka**, with the participation of numerous high-ranking representatives of the Czech Republic. During the working part of the Congress, special attention was paid to slavery and forced labour in communist totalitarian regimes. Four reports with that subject were presented there: Croatian, Czech, Hungarian and Latvian.

The full text of the Croatian report is presented here, while the other three have been summarised.

The Congress has supported the proposal of the Czech association to build an international museum of forced labour in Jachimovo (Joachimstal), at the site of the tower of death, where political prisoners, unprotected, used to fill barrels with uranium that were then being sent to USSR. The European Union and the Government of the Czech Republic will support the construction of the museum. The Congress has made a resolution on forced labour of political prisoners, which is also published here in its full text.

Czech President Dr. Klaus hosted the leaders of the INTER-ASSO and showed an exceptional interest in the aims and work of the organisation. Unfortunately, one cannot even imagine such thing to happen in Croatia.

* * *

In his text **Prof. Dr. Branimir Lukšić** analyses the similarities among totalitarian regimes and ideologies of the 20th century; communism and fascism or national-socialism. He emphasises that there is no significant difference in their inhumane and anti-Christian manifestations. However, there is a big difference in public perception. Unlike the general condemnation of fascism and national-socialism, an effective international condemnation of communism is lacking. The resolutions of the Council of Europe Parliamentary Assembly have corrected that inconsistency only to a small extent. Due to various reasons, former communists still

manage to present themselves to the Croatian and world public as “anti-fascists”. Still, to be an anti-fascist does not necessarily mean to be a democrat, as the author says. There are significant differences between anti-fascism of Stalin and anti-fascism of Roosevelt, for instance.

The lack of efficient condemnation of communist crimes has caused especially traumatic consequences in Croatia. After the Second World War in Croatia, there was a mass slaughter of soldiers and civilians, which was a taboo until the fall of the Yugoslav communist regime. That

crime and the manipulation with it still deeply polarize the Croatian society.

* * *

Dr. Vjekoslav Božo Jarak deals with a similar subject in his text titled “Theological View on Our Reality”. Beside the spiritual remains of communism in Croatian society, he also analyses the pernicious consequences of consumerism and ideology of the modern times, which destroy traditional values and threaten with the loss of identity, optimism and belief in future of the Croatian nation. •

Antun Vramec: Chronicle (1578.)

IN DIESEM HEFT

Über den XV. Kongress der Internationalen Assoziation ehemaliger politischer Gefangener und Oper des Kommunismus, der vom 22. - 25. Juni 2007 in Prag, Tschechische Republik, stattfand, berichtet der Präsident der Inter-Asso, **Jure Knežović**. Der Kongress, an dem zahlreiche hohe Politiker des tschechischen Staates teilnahmen, fand unter der hohen Schirmherrschaft des Präsidenten der Tschechischen Republik Dr. Klaus und des Präsidenten des Senats, Dr. Sobotka, statt. In dem Arbeitsteil des Kongresses wurde der Sklaven- und Zwangsarbeit in den kommunistischen totalitären Regimes besondere Aufmerksamkeit gewidmet. Auf diese Thema wurden vier Referaten: kroatischer, lettischer, tschechischer und ungarischer, vorgetragen.

Das kroatische Referat veröffentlichten wir im Gänze und drei übrigen in der gekürzten Form.

Der Kongress unterstützte den Vorhaben des tschechischen Mitgliedsvereins, dass im Joachimstal (Jachimov), in dem Bereich des Todesturmes, wo die politische Häftlinge ungeschützt das Uranerz in die Fässer umfüllen und nach UdSSR abtransportieren mussten, ein internationales Museum der Zwangsarbeit errichtet wird. Die Europäische Union und die Regierung der Tschechischen Republik werden den Aufbau des Museums unterstützen. Der Kongress beschloss auch die Resolution über die Zwangsarbeit der politischen Gefangenen, die wir in Gänze veröffentlichen.

Der tschechische Präsident Dr. Klaus empfing die Führung der Inter-Asso und zeigte außerordentliches Interesse für die Tätigkeit und Ziele der Organisation. So etwas ist in Kroatien, leider, nicht mal vorstellbar.

* * *

In seinem Text analysiert **Prof. Dr. Branimir Lukšić**. Ähnlichkeiten der totalitären Regimes und der Ideologien des XX. Jahrhunderts; das Kommunismus und Faschismus bzw. Nationalsozialismus. Er betont, dass in ihrer unmenschlichen und antichristlichen Erscheinung kein wesentlicher Unterschied zwischen ihnen existiert. Aber es existiert eine wesentliche Perzeption in der Öffentlichkeit. Im Gegensatz zu der allgemeinen Verurteilung des Faschismus und Nationalsozialismus die internationale Verurteilung des Kommunismus ist noch nicht wirksam. Die Resolutionen der Parlamentsversammlung des Europarates hatten nur im kleinem Maße die Unkonsequenztheit berichtigt. Auf Grund der zahlreichen Ursachen gelingt es auch heute noch den ehemaligen Kommunisten sich vor der kroa-

tischen und internationalen Öffentlichkeit als „Antifaschisten“ zu legitimieren. Jedoch, ein Antifaschist zu sein bedeutet nicht zwangsläufig auch ein Demokrat zu sein, betont der Autor. Es bestehen wesentliche Differenzen zwischen einem Antifaschismus Stalins und dem Antifaschismus eines Roosevelt.

Ausbleiben einer tatsächlichen Verurteilung der kommunistischen Verbrechen hat besonders in Kroatien traumatische Folgen. In Kroatien wurden nach dem Ende des Zweiten Weltkrieges massenhafte Hinrichtungen an den Soldaten und Zivilisten verübt, die bis zur Zusammenbruch jugoslawischen kommunistischen Systems ein Tabu-Thema waren. Diese Ver-

brechen und die Manipulation damit polarisieren bis aufs Tiefste auch heute noch die kroatische Gesellschaft.

* * *

Mit ähnlichem Thema befasst sich in seinem Artikel unter der Titel „Theologischer Ansicht auf unsere Wirklichkeit“ auch **Dr. Vjekoslav Božo Jarak**. Neben der Resten des Kommunismus in der kroatischen Gesellschaft analysiert er verderbliche Folgen der gegenwärtigen Konsumgesellschaft und Ideologien der neuen Zeit die die traditionelle Werte zersetzen und mit dem Verlust der Identität, des Optimismus und der Glaube in der Zukunft des kroatischen Volkes drohen..

Ivan Pergošić: Decretum (1574.)

ВЛАДИМИР НАЗОР:

ТИТОВ „НАРИЕД!“

I

Друг Тито јаше на челу колоне
Уз уску стазу планинску. Високо
На врху, лед, Крш, благо наоколо.
Долje, у кланицу, мутан поток
шуми.

Облаци тмачти вуку се по небу,
А прамен магла као дим се диже
Из шуме јела, буки и оморика.
— Он јаше; све то не види,
Камо га Мисо пренијела? У ком

Свисту живи? Од чега је бора
На челу и грч око тврдих уста?
Ал најелном је стао: тргнуо се.
Авет је пред њим.
Сва је од блата смрзнута,

Од снега и мраза.
Стоји, студен ширин
И вели:

»Куд ћеш, дрзничек? Ја владам
У тој планини. Окрени се, гледај
Те јадне момке, које овуд водиш.
Голи су, боси, бледно лудуско
Невољна крв, што мој је дах
Камо их водиш у патњу и у смрт?

«Кипове од леда направит ћу
од вас,
И стајат ћете, крути, испломични,
У тами љоној и у свисту дањем
На овим горским стазама,
Веље ми моћи, људма опомена,

Да човјек не смје преко неких
граница.

Окрене се и врати у низине.

Да кости гријеш и код огњишта
Уз уску стазу планинску.

Покоран и тих; — највећи је
закон
Човјечи: живјест, ма и како
бледо!«

Огњишту, у свакој штални;
У сваку торбу; и зовем се Глад.
Сјаши с тог ковна; ја ћу да га
јашим!
Па нека водим твоје бледне
момке

По шумама и кланицама и
пустинjom,
У којима само кос и вјеверица
Налазе хране. Скини црвен-

ошину ковна и неман прегази,
Са стируга и дигни црни барјак
мој!

Побједу и славље ја ту ставим.
Окане се свих сања и врати се
Доље на равни. Ори, сиј и жањи,
Јер ништа нема важније до

Хљеба,
И највећа је срећа трбух пун!
Тито
Те узде дај ми и нестани!«

Са ковна сиђе, ал се не окрену.
Пригну се к земљи, зграби груду
блата;

Клепену у њем кости ко ораси
У празној врени. Говори му:
»Стани!

Гледај ме. Давно ме знаш, али
Читави лик ми још не видје
страши.

Онај сам, који већ те дugo прати
По опљачканим земљама, ко

Сјена;
И сједи у сваком дворишту, на
сваком

Лисицја, зуби као у штакора,
А сваки зglob је грбава јој тијела
угласт и драчав. Гледа и говори
»Откуда дође, пустолове? Куда
чиш?

Знаш ли ме? Ја сам отац свију
сумња.
Несреће вјесник, претеча кајања.
Онај сам, који ошtre покте има
Да њима копа у савјести вашој
Гроб, где ће трунут луда сања
Људска.

Што хоћеш? Чему дигну сву ти
челад?
Да трип и страда? Идеал је вон
Што зре на грани, коју никад
Дохваташ рука човјечја; врхуни
Планине ове сиже до небеса.
Окрени се и сиђи, пустолове,
Па чин свој мјери према својој
снажи.

И земљом ходај ситним
корацима.
Ал грому гром на врху
планинском
»Наприед! Наприед!«
И вјетар духну, и магла се дим
Закришти оро под облаком;
Сунце, што славно сја и храни
грнчаре.
И Титов глас се просу као да
На измучену чељад, увисек жеј
мојо
Уз напор, проћи, нова цвет сједи
На линици и гледа у дошљака.

»Наприед!«

1/464 7.

99

17.VIII 1967.

Mijatović Andjelko

ODJELU ZA UNUTRAŠNJE POSLOVE OPĆINE

G R U D E

MIJATOVIĆ ANDJELKO sin Nikole

27.I 1939. Tihanjini, Grude, Mostar

22.IX 1967. godine po izdržanoj kazni,

Tihanjini, Grude, Mostar

jer je tamo i ranije boravio.

student

Bio je raspoređen na rad u metalni pogon, gdje je obavljao fizičke poslove sa osrednjim uspjehom. Za privredjivanje nije pokazao interes već je i druge nagovarao da ne rade onoliko koliko se to traži.

U osudjeničkoj nastambi bio prividno disciplinovan. Prividno kažemo zbog tog što se on u jednoj mjeri pridržavao kućnog reda i to onda kad se radi o još onoj općoj disciplini, dok je s druge strane bio politički do kraja negativan. Družio se sa osudjenicima osuđivanim za djela protiv naroda i države, a posebno sa studentima koji ovde izdržavaju kaznu, a koji su osudjeni zbog članstva u HOP-u, i aktivnosti na tome planu. Prilikom agresije Izraela na UAR-u izjašnjavao se u korist Izraela i Zapadnih sila i govorio da je došao čas propasti socijalizmu.

Zdrav je i sposoban za rad.

U pologu doma ima 189, 77 N dinara.

Stjeće se dojam da se Mijatović Andjelko tokom izdržavanja kazne kod nas oformio u pravog neprijatelja socijalističkog društvenog poretku i da je svoju raniju ideologiju još više učvrstio. On je u velikoj mjeri šovinista, jer podržava samo ono što je hrvatsko. Osim toga veliki je pristaša zapadnih država - kapitalističkih čije ideje propagira gdje god stigne.

On će takovim ponašanjem sigurno nastaviti i kao slobodan građanin, a naročito će biti štetan onda ako se uspije ponovno upisati ponovno na fakultet u Zagrebu ili bilo gdje u zemlji, jer svojim ozbiljnim držanjem i ponašanjem ima mnogo uspjeha kod mlađih ljudi, a u tome slučaju svojih kolega studenata. Potrebno je pooštiti kontrolu nad njim izlaskom na slobodu, i pratiti njegovo kretanje ma gdje bio.

60 NAČELNIK ODJEJA
RADE POLOVINI
Sudac